

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER **ENSTİTÜSÜ** **Graduate School of** **Social Sciences**

ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Saffet YERLİKAYA
172016012

2021

GİRESUN

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

21. YÜZYILDA ABD DIŞ POLİTİKASINDA PASİFİK GÜVENLİĞİ PERSPEKTİFİ

**PACIFIC SECURITY PERSPECTIVE IN THE US FOREIGN POLICY IN THE 21st
CENTURY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saffet YERLİKAYA

(172016012)

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA

GİRESUN-2021

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

21. YÜZYILDA ABD DIŞ POLİTİKASINDA PASİFİK GÜVENLİĞİ PERSPEKTİFİ

**PACIFIC SECURITY PERSPECTIVE IN THE US FOREIGN POLICY IN THE 21st
CENTURY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saffet YERLİKAYA

(172016012)

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA

GİRESUN-2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 21/01/2021 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Saffet YERLİKAYA'nın "21. Yüzyılda ABD Dış Politikasında Pasifik Güvenliği Perspektifi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 04/02/2021 tarihinde saat 14:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Serdar KESGİN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Elnur PAŞA	

ONAY

04/02/2021

Prof. Dr. Enver SARI

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “21. Yüzyılda ABD Dış Politikasında Pasifik Güvenliğı Perspektifi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakça gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/02/2021

Saffet YERLİKAYA

ÖN SÖZ

21. yüzyılda Asya-Pasifik bölgesi, sunduğu jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik avantajları ve uluslararası aktörlerin ağırlıklarının artışı ile uluslararası politikada geçmişe kıyasla daha önemli ve ayrıcalıklı bir konuma yükselmiştir. Bu değişimde, Çin'in yükselişi temel etken olmuştur. Diğer yandan, bölgede çok sayıda geleneksel ve yeni güvenlik sorunlarının varlığı göz ardı edilemez bir gerçekliktir. Ayrıca güvenlik bakımından bölgede, hassas ve kırılması muhtemel dengeler söz konusudur. Bu olgular, ABD ulusal güvenliğini yakından ilgilendirmekte ve tehditler, riskler ve fırsatlar bağlamında çok yüksek ölçüde etkilemektedir. 21. yüzyılda dünyanın yaşayabileceği hayati güvenlik, siyasi, ekonomik vb. gelişmelerin bu bölge merkezli olmasına yönelik tahminler ve beklentiler, büyük ölçüde ABD dış ve güvenlik politikalarına dönük projeksiyonlarla ilgilidir. Bu bağlamda, bu tezde, Soğuk Savaş sonrası döneme üstün bir pozisyonla başlamış olan başat güç konumundaki ABD'nin 21. yüzyıldaki Pasifik güvenliği perspektifi, diğer bir deyişle ABD dış politikasında Pasifik bölgesine ilişkin güvenlik yaklaşımı incelenmiştir. Çalışmada Asya-Pasifik bölgesi, odak noktası olarak alınmıştır. Bu kapsamda ABD dış ve güvenlik politikalarında Asya-Pasifik'in nasıl bir yere sahip olduğunun tarihsel olaylar, iktisadi veriler, savunma ve güvenliğe ilişkin veriler dikkate alınarak: 21. yüzyılda bu bölgeye ilişkin nasıl bir yaklaşımı benimsediği; ABD yönetimlerinin/Başkanlarının tutum ve siyasetlerinin bu konuda birbirleriyle uyuşan ve uyuşmayan yönlerinin neler olduğu ve ABD perspektifine engel/sorun oluşturabilecek hususların neler olduğu gibi konular ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kaynaklarını Türkçe ve İngilizce dillerinden oluşan kitap, tez, makale, rapor, ulusal güvenlik belgeleri, açık kaynaklardaki haberler ve diğer analitik yorumlar oluşturmaktadır. İşlenen güncel verilerin uluslararası kuruluşların resmi sitelerinden alınmasına özenle dikkat edilmiştir.

Bu akademik çalışmada konunun belirlenmesi, yol haritasının ortaya konması, nasıl ilerleyeceğim hususlarında son halini alıncaya kadar bilgisi, tecrübeleri ve bilgeliği ile emek verip yardım eden, danışman hocam Prof. Dr. Yalçın Sarıkaya'ya; lisans eğitimimin ilk gününden beri, hem eğitimimde hem de yaşamımda bana emek verip yardım eden, desteğini esirgemeyen hocam ve ağabeyim Dr. Cemil Doğan İpek'e; ve en kıymetlilerim, her zaman yanımda olan: başta annem ve babam olmak üzere aileme derin saygı ve yürekten sevgilerimle teşekkür ederim.

ÖZET

Ülke kuruluşundan günümüze bir süreklilik içerisinde temel olarak ABD dış politikasının hedefi, Amerikan halkının varlığının korunup sürdürülmesi ve refahının temin edilmesidir. Ulusal güvenliğe yönelik tehdit tanımlamaları da bu çerçevede yapılmakta, riskler göz önünde bulundurulmakta, fırsatlar değerlendirilmekte, meydana gelen gelişmeler neticesinde ulusal çıkarlar belirlenmekte ve stratejiler geliştirilip yürürlüğe konulmaktadır. Bu doğrultuda, 20. Yüzyıldan tevarüs eden ABD hegemonyasının devam ettirilmesine birincil öncelik verilmektedir. Ancak 11 Eylül 2001'den sonra ABD dış ve güvenlik politikalarında tek taraflılık ve sert güç unsurları kullanımının dozunun artırılması, ABD hegemonyası açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır. 2008 Ekonomik Krizi'nin olumsuz etkileri ise bunu daha da ileri bir seviyeye taşımıştır. Bu durumun uluslararası politikaya yansımaları da büyük olmuştur.

21. Yüzyılda Doğu ve Güneydoğu Asya alt bölgeleri başta olmak üzere Asya-Pasifik bölgesinin jeopolitik, jeostratejik ve jeekonomik ağırlığı artmıştır. Fakat buna karşın bölgede çok sayıda geleneksel ve yeni güvenlik sorunlarının varlığı da bir gerçekliktir. Güvenlik bakımından bölgede, hassas ve kırılması muhtemel dengeler söz konusudur. Asya-Pasifik'in bu değişiminde Çin'in yükselişi en önemli etken olmuş ve bölgede daha önceden mevcut olan statükoyu bozmuştur. ABD'nin bölgedeki güçlü konumu Çin lehine gerilemiş ve iki aktör arasında bölgesel ve küresel genişlikte gittikçe artan bir rekabet ortaya çıkmıştır. Bu değişim ABD'yi yakından ilgilendirmekte ve dikkatlerini bu yönde yoğunlaştırmasına sebebiyet vermektedir.

Bu nedenle güvenlik perspektifi çerçevesinde Asya-Pasifik, 21. yüzyılda ABD'nin dış politikasında merkezi bir konum kazanmış, Pasifik ve Hint okyanuslarını kapsayan genişlikte yeni bir strateji yürürlüğe konulmuştur. Mevcut konjonktürden hareketle ABD'nin gelecekte hegemonyasını korumada daha fazla çaba sarfedeceği ve zorluk çekeceği anlaşılmaktadır. Kendi güvenlik perspektifi çerçevesinde yürürlüğe koyduğu bu yeni stratejisinde ne kadar başarılı olacağı ise 21. Yüzyılın ne ölçüde ABD'ye ait olacağını ve son merhalede Amerikan vatandaşlarının ne kadar emniyette olacağını ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, ABD Dış Politikası, Pasifik Güvenliği, Doğu Asya, ABD-Çin İlişkileri

ABSTRACT

Since the establishment of the country, the main goal of the US foreign policy is to preserve and maintain the existence of the American people and to ensure their welfare. Threat definitions for national security are also made within this framework, risks are taken into consideration, opportunities are evaluated, national interests are determined as a result of developments, and strategies are developed and put into effect. In this direction, the primary priority is given to the continuation of the US hegemony inherited from the 20th century. However, increasing the dose of unilateralism and the use of hard power elements in the US foreign and security policies after September 11, 2001 created a negative situation in terms of US hegemony. The negative effects of the 2008 Economic Crisis carried this to a further level. The reflections of this situation on international politics have also been great.

In the 21st century, the geopolitical, geostrategic and geo-economic weight of the Asia-Pacific region, especially in the sub-regions of East and Southeast Asia, has increased. However, it is also a reality that there are many traditional and new security problems in the region. In terms of security, there are sensitive and potentially broken balances in the region. The rise of China has been the most important factor in this change of Asia-Pacific and it has disrupted the pre-existing status quo in the region. The strong position of the USA in the region declined in favor of China and an increasing competition emerged between the two actors in regional and global width. This change concerns the USA closely and causes it to focus its attention in this direction.

Therefore, within the framework of the security perspective, Asia-Pacific has gained a central position in the foreign policy of the USA in the 21st century, and a new strategy covering the Pacific and Indian oceans has been put into effect. Based on the current conjuncture, it is understood that the USA will make more efforts and have difficulties in maintaining its hegemony in the future. How successful it will be in this new strategy that it puts into effect within the framework of its own security perspective will reveal to what extent the 21st century will belong to the USA and how safe the American citizens will be in the last stage.

Key Words: Security, U.S. Foreign Policy, Pacific Security, East Asia, U.S.-China Relations

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
HARİTALAR LİSTESİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Güvenlik Nedir?	5
1.2. Güvenlikle İlgili Terimlere Genel Bir Bakış.....	8
1.3. Uluslararası Sistemde Güvenliğin Tarihsel Seyri	13
1.3.1. Ulusal Güvenlik/Devlet Güvenliği.....	25
1.3.2. Bölgesel Güvenlik.....	26
1.3.3. Küresel Güvenlik	28
1.3.4. Diğer Güvenlik Seviyeleri.....	29
1.4. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Güvenlik	31
1.4.1. İdealizmin Güvenlik Perspektifi	31
1.4.2. Klasik Realizm ve Neorealizmin Güvenlik Perspektifleri	33
1.4.3. Liberal Teorilerin Güvenlik Perspektifleri.....	38
1.4.4. Neomarksizmin Güvenlik Perspektifi	39
1.4.5. Eleştirel Teorinin Güvenlik Perspektifi	41
1.4.6. Post-Kolonyalizmin Güvenlik Perspektifi	42
1.4.7. İnşacılığın Güvenlik Perspektifi.....	44
1.4.8. Avrupa Merkezli Güvenlik Perspektifleri.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

2. JEOPOLİTİK VE TARİHSEL ÇERÇEVE.....	51
2.1. Pasifik Bölgesi Jeopolitiği.....	51
2.1.1. Bir Jeopolitik Bölge Olarak Asya-Pasifik.....	51
2.1.2. Bölge Jeopolitiğine Etki Eden Çeşitli Beşerî Unsurlar	63

2.1.3.	Bölgeye İlişkin Güncel Bazı Çıktılar	87
2.2.	ABD Dış Politikasının Ana Hatları	91
2.2.1.	Temel Parametreler	91
2.2.2.	ABD Ulusal Güvenliği	99
2.2.3.	Soğuk Savaş Sonu İtibariyle ABD Dış Politikası ve Ulusal Güvenliği 102	
2.3.	ABD Dış Politikasında Pasifik Bölgesi	113
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		
3.	PASİFİKTE GÜNCEL GELİŞMELER VE ABD PERSPEKTİFİ	122
3.1.	Yükselen Çin'in Bölgede Nüfuzunu Artırması	122
3.2.	Rusya'nın Bölgeye Olan İlgisinin Artışı	131
3.3.	ABD-Çin Rekabeti	137
3.4.	ABD Deniz Güvenliği Stratejisi	143
3.5.	Kuzey Kore'nin Nükleersizleştirilmesi	153
3.6.	ABD Ekonomik Güvenlik Stratejisi	158
3.7.	ABD Açısından Risk Tehdit ve Fırsat Değerlendirmesi	163
3.8.	Türk Dış Politikası Açısından Konunun Önemi.....	171
SONUÇ.....		175
KAYNAKÇA		184
ÖZGEÇMİŞ.....		209

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADB: Asya Kalkınma Bankası

AIIB: Asya Altyapı Yatırım Bankası

APEC: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu

ARF: ASEAN Bölgesel Forumu

ASB: Air Sea Battle

ASEAN: Güneydoğu Asya Ulusları Birliği

ASEM: Asya-Avrupa Zirvesi

A2-AD: Anti Access-Area denial

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika

CIA: Merkezi Haber Alma Örgütü

CICA: Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı

CSIS: Center For Strategic And International Student

Çin: Çin Halk Cumhuriyeti

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

DWT: Detveyt Ton

EAS: Doğu Asya Zirvesi

EIA: U.S. Energy Information Administration

GATT: Tarifeler ve Genel Ticaret Anlaşması

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Güney Kore: Kore Cumhuriyeti

IMF: International Monetary Fund

IMO: Uluslararası Denizcilik Örgütü

INDOPACOM: ABD Hint-Pasifik Komutanlığı

KBGSYİH: Kişi Başına Düşen Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla

KİS: Kitle İmha Silahları

Kuzey Kore: Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

MC: Milletler Cemiyeti

NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NSYÖ: Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması

PACOM: ABD Pasifik Komutanlığı

RCEP: Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık

RIC: Rusya-Çin-Hindistan Üçlüsü

SEATO: Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

ŞİÖ: Şangay İşbirliği Örgütü

UGS: Ulusal Güvenlik Stratejisi

USMCA: ABD-Meksika-Kanada Anlaşması

Tayvan: Çin Cumhuriyeti

TPP: Trans Pasifik Ortaklığı

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Asya Kıtasının Coğrafi Sınırları.....	51
Harita 2: Asya Kıtasında Bulunan Ülkeler.....	52
Harita 3: Asya ve Avrupa Kıtaları.....	53
Harita 4: Pasifik Ada Devletleri.....	56
Harita 5: Asya-Pasifik'teki Önemli Stratejik Boğazlar.....	59
Harita 6: Ana Bağlantı Malakka Boğazı.....	61
Harita 7: Asya-Pasifik'teki Bazı Boğazların Kapalı Olması Durumunda İzlenecek Farklı Güzergâhlar.....	62
Harita 8: Güney Çin Denizi'ndeki Coğrafi Oluşumlar.....	80
Harita 9: Güney Çin Denizi'nde İşgal Edilen Bölgeler, Hak İddialarının Sınırları ve Enerji Blokları.....	81
Harita 10: Doğu Çin Denizi: Adalar, MEB İddiaları, Petrol ve Gaz Alanları.....	82
Harita 11: Doğu Çin Denizi: Sorunlu Deniz Sahası.....	83
Harita 12: Kuril Adaları.....	84
Harita 13: ABD Muharip Komutanlıklarına Ait Sorumluluk Alanları.....	101
Harita 14: Kalpgâh, Rimland ve ABD.....	120
Harita 15: ABD'nin Dünyadaki Askeri Ayak İzi.....	121
Harita 16: Tek Kuşak Tek Yol Girişiminin Altı Ekonomik Koridoru.....	124
Harita 17: Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Girişimi.....	125
Harita 18: Asya-Pasifik'teki Adalar Zincirleri.....	146
Harita 19: Hint Okyanusu Havzasında Çin ve ABD Varlığı.....	151

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Güvenliğin Sektörleri.....	21
Tablo 2: Güvenliğin Boyutları.....	22
Tablo 3: Birey Güvenliğine Yönelik Doğrudan ve Dolaylı Tehditler.....	30
Tablo 4: Asya-Pasifik Bölgesindeki Ülkeler, Özerk Bölgeler ve Yüzey Alanları...57	
Tablo 5: Asya Pasifik Bölgesinde Bulunan Okyanus, Bazı Deniz ve Körfezler.....58	
Tablo 6: Asya-Pasifik Bölgesinin Nüfus İstatistikleri.....63	
Tablo 7: Asya ve Okyanusya'daki Toplam Nüfusun Ortalama Yaşı (1950-2100)...64	
Tablo 8: Asya-Pasifik Ülkelerinin Tahmini Etnik Grup Dağılımı.....65	
Tablo 9: Asya-Pasifik Bölgesindeki İnançlar ve Nüfusa Göre Tahmini Dağılım....67	
Tablo 10: Asya-Pasifik Ülkelerinin GSYİH, KBGSYİH, Gini Katsayısı ve Büyüme Oranları (2019).....72	
Tablo 11: Asya-Pasifik Bölgesindeki Ülkelerin ve Özerk İdari Bölgelerin İthalat ve İhracat İstatistikleri (2018).....73	
Tablo 12: Asya-Pasifik Ülkelerinin Başlıca İhracat ve İthalat Partnerleri (2019) ...74	
Tablo 13: Asya-Pasifik Ülkelerinde Bulunan Enerji Rezervleri.....77	
Tablo 14: Asya-Pasifik Ülkelerinin Doğalgaz, Kömür ve Petrol Üretim-Tüketim...78	
Tablo 15: Güney Çin Denizi'nde Ülkelerin Hak İddiaları.....81	
Tablo 16: Asya-Pasifik Ülkelerinin Askeri Harcamaları (2018).....85	
Tablo 17: Amerikan Dış Politikasında İdealizm-Realizm Tartışması.....95	
Tablo 18: ABD'nin Asya-Pasifik Ülkeleri ile Olan İhracat ve İthalat Rakamları...158	

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Güvenlik Şeması.....	23
Şekil 2: Güvenliğin Katmanları.....	24
Şekil 3: Güvenlikleştirme ve Güvenlikdışılaştırma.....	47
Şekil 4: ADB+APEC+ARF+ASEAN+ASEAN+3+ASEM+ŞİÖ.....	160
Şekil 5: ASEAN+ASEAN+3+ ARF+EAS+APEC+TPP.....	161

GİRİŞ

Güvenlik: birey, aile, kurum, toplum, devlet, sistem vb. her aktörün/referans nesnesi öncelikleri arasında ilk sırada gelmektedir ve bu değişmez bir ilkedir. Bununla birlikte tüm zamanlar için güvenlik kavramının tanımı, boyutu ve güvenliği sağlanacak referans nesnesi hususlarında ortak bir kanı bulunmamaktadır, bir değişkenlik söz konusudur. Bunun sebebi, zamanın; mekânın; her referans nesnesinin bulunduğu jeopolitik konumu, stratejisi, ekonomisi, siyasal, dinsel, ideolojik ve toplumsal perspektiflerinin farklı farklı ve değişken oluşu; ve bu farklılaşmalarda ve değişimlerde bireysel, toplumsal, tarihsel, bilimsel vb. vakalar, teknolojik gelişmeler ve meydana gelen doğal süreçler gibi faktörlerin itici güç olmalarıdır.

Güvenlik, insanın varoluşu ile beraber ortaya çıkan bir olgudur. Fakat ortaya çıktığı zamana nazaran günümüzdeki güvenlik, değişim geçirmiş bir şekilde içerik olarak çok zengindir, çok boyutludur ve karmaşık bir algıya sahiptir. Her referans nesnesinin kendisine göre ve diğerlerinden farklı bir güvenlik algısı ve tanımı olsa da, temel mânâda güvenlikten, varlığın korunması ve sürdürülmesi ve bu amaç doğrultusunda hedefler belirlenip tehdit, risk ve fırsatların değerlendirilmesi, ardından atılacak adımlarla son merhalede referans nesnesinin emniyetinin sağlanması anlaşılabilir.

Bu yönleriyle güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin kalbinde yer almaktadır, disiplinin kurucu kavramları arasındadır. Disiplinle iç içedir.

I. Dünya Savaşı sonrasında disiplindeki hâkim güvenlik sistemi, önceden var olan öz-çıkar odaklı güvenlik anlayışı yerine Milletler Cemiyeti (MC) ile önerilen kolektif güvenlidir. Bu kolektif güvenlik, Birleşmiş Milletler (BM)'de de ilke olarak benimsenmiştir. Fakat bu sistem varlığını koruyamamış ve bu durum II. Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) sistemdeki hegemonyasını da yansıtan “ulusal güvenlik” kavramının ve anlayışının küresel genişlikte meşrulaşmasına kapı aralamıştır.

Uluslararası ilişkiler disiplinde ABD ile başlayan güvenlik çalışmalarında, referans nesnesi olarak baz alınan devlettir, güvenliğin fiziki yönü ön plandadır ve bu kapsamda askeri konuların hâkim olduğu dar bir çerçeveye sahiptir. Bu dar çerçeveli

güvenlik anlayışına geleneksel güvenlik anlayışı da denilmektedir. Bu anlayışın hâkim olduğu Soğuk Savaş döneminde, güvenlik algılamaları askeri, ekonomik, siyasal ve ideolojik temeller üzerine kurulmuş ve tehdit algılamaları net şekilde belirlenebilmiş ve dolayısıyla uluslararası güvenlikte, caydırıcılık esasına dayandırılmıştır.

Ancak bu durum, güvenlik çalışmalarında tartışmalara konu olmuş ve eleştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası küresel görünüm, realizmin/neo-realizmin açıklayabileceği/anlatılabileceği bir boyutta olmamış ve tehdit kaynaklarının yüksek bir bölümü artık devlet-dışından oyuna dâhil olmaya başlamıştır. Meydana gelen bu durum, güvenliğin tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ulusal güvenlik olarak algılanıp işlenmesini de zorlaştırmıştır. Bu doğrultuda güvenliğin kapsamı da genişlemiş, sektörleşmiş ve derinleşerek yeni güvenlik anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Genişleme ile devleti odak noktası alan yaklaşımın dışında algılanan ekonomi, çevre, insan hakları, göç vb. geniş bir yelpazeyi kapsayan tehditler güvenliğin kapsamı içerisine alınmıştır. Sektörleşme ile çevre, enerji, gıda, sağlık vb. gibi alanlar tespit edilip bunlardan kaynaklanan sorunlarla mücadele noktasında askeri olmayan stratejilerin geliştirilmesi amaç edinilmiştir. Derinleşme ile ise – buna analiz seviyesi tartışması da denilmekte – güvenlik, ulusal güvenliğin hegemonyasından çıkartılarak devletten askeri olmayan eksene toplum ve birey/insan güvenliği düzeyine doğru derinleşmiştir. Ayrıca bu analiz seviyelerinde bölgesel ve küresel güvenlikler de diğer önemli başlıklar şeklinde öne çıkmaktadır.

Bu doğrultuda uluslararası ilişkilerde güvenlik sırasıyla birey, toplumsal-alt gruplar, toplum, devlet, bölgesel, uluslararası, uzay ve küresel olarak farklı düzlemlerde ele alınabilmektedir. Ancak bunlar arasında devlet, meşru ve yasal kuvvet kullanma hakkına sahip olmasından dolayı güvenlik sağlayıcı özne statüsündedir. Her devlet, kendisine özgü bir milli güvenlik siyaseti/ulusal güvenlik anlayışı oluşturmakta ve bu yönde çeşitli anayasal ve yasal düzenlemelere gitmekte, tehdit, risk, fırsat analizleri yapmakta ve hedefler, stratejiler vb. belirlemektedir.

Çok kısa ve öz bir biçimde ulusal güvenlik/devlet güvenliğinin tanımı: ülkenin iç ve dış tehlikelerden korunabilmesi ve varlığının sürdürülmesi şeklinde

yapılabilir. Bu tanım ulusal ve uluslararası koşulların gösterdiği değişikliklere göre her durumda milli güvenlikle ulusal ve uluslararası çıkarları birbirleriyle karşılaştırması bakımından anlaşılır olmaktadır. Başka bir deyişle, devlet, uluslararası sistemle ilgilendiği ölçüde vatandaşlarıyla ilgilenmekte; küresel sistemin güvenliği-güvensizliği yönünde etki oluşturduğu ölçüde vatandaşlarının güvenliği-güvensizliğini sağlayabilmektedir. Bu bakımdan, kendi ulusal güvenliği için küresel güvenlikte en büyük etki oluşturan devletlerin başında ABD gelmektedir.

Asya-Pasifik bölgesi de, özellikle 21. yüzyılın başları ile birlikte hem bölge olarak hem de uluslararası aktörlerin ağırlıkları ile küresel güvenlikte önem arz etmektedir. ABD, özellikle son yetmiş yıl olmakla birlikte iki yüz yılı aşan bir zamandır bölgede varlık göstermektedir. Bölgenin güvenlik mimarisinde meydana gelebilecek köklü bir değişiklik, çatışma veya savaş gibi olgular doğrudan ABD dış ve güvenlik politikalarını ilgilendirmektedir. Dolayısıyla ABD, dikkatlerinin büyük bir bölümünü bu bölgeye yoğunlaştırarak 21. yüzyıl güvenlik perspektifinde Asya-Pasifik'i küresel politikasının merkezine konumlandırmış ve yeni bir strateji yürürlüğe koymuştur. Bu çerçevede:

- Güncel olarak Asya-Pasifik bölgesi ve uluslararası aktörlerin uluslararası politikadaki ağırlığı ve küresel güvenlikteki etkisi nedir?
- ABD dış ve güvenlik politikalarında, Asya-Pasifik'in yeri nedir?
- ABD ve diğer küresel aktörlerin bölge güç dengesindeki statüsü ne durumdadır?
- Bölgedeki hangi devletler/müttefikler, ABD ile yakın ilişkiler içerisinde; bu ilişkilerin mevcut durumu anahatları itibarıyla günümüzde nasıldır; ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin (Çin) bu ilişkilerdeki yeri nedir?
- ABD açısından bölgedeki güvenlik tehditlerini yukarıdan aşağıya doğru sıraladığımızda hangi tehditler bulunmaktadır; hangi devletler tehdit olarak görülmektedir?
- ABD açısından güncel gelişmeler doğrultusunda bölgede nasıl bir güvenlik stratejisi uygulanmaktadır; riskler ve fırsatlar nelerdir; hangi devletlere daha çok ilgi duyulmaktadır; ve ABD'yi buna yönelten nedir?

- ABD'nin Pasifik Güvenliği ile ilgili perspektifinde çatışma ve savaş olgusu nereye kadar vardır: yani ABD bölgedeki mevcut ve muhtemel rakipleri ile savaşma riskini göze alabilir mi?
- Son güncel gelişmeler ışığında ABD'nin uyguladığı yeni stratejisinde ne kadar başarılı olacağının ABD ulusal güvenliğine yansımaları neler olabilir? gibi araştırma soruları doğrultusunda çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde ilk olarak güvenlik kavramı ayrıntılı bir şekilde irdelenmiş ve bağlantılı olduğu kavramlar da anahatları itibariyle açıklanmıştır. İkinci olarak güvenliğin uluslararası sistemdeki tarihsel seyri, uluslararası ilişkiler disiplindeki yeri ve konumuz açısından öne çıkan güvenlik seviyeleri işlenmiştir. Son olarak uluslararası ilişkiler kuramlarının güvenlik perspektifleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde ilk olarak güncel mânâda Asya-Pasifik bölgesinin jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik ve uluslararası aktörlerinin ağırlıklarının önemi ortaya konulmuş; ikinci olarak anahatları itibariyle ABD dış politikası ve ulusal güvenlik anlayışına değinilmiş; ve son merhalede Asya-Pasifik'in ve uluslararası aktörlerinin ABD dış ve güvenlik politikalarındaki yeri ve ABD'nin bölgedeki mevcut konumunun açıklanması hedeflenmiştir.

Son bölümde ise ABD'nin 21. Yüzyıl güvenlik perspektifinde Asya-Pasifik'i: nasıl konumlandığı; nasıl bir strateji uyguladığı; güçlü ve eksik yanlarının neler olduğu; algıladığı tehditler, riskler ve fırsatların neler olduğu mevcut konjonktür, ilişkiler, güncel gelişmeler ve gelecekteki muhtemel öngörüler dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmamız, çok sayıda harita, tablo ve şekiller kullanılarak görsel açıdan zenginleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Güvenlik Nedir?

Uluslararası ilişkiler, siyaset biliminin bir alt disiplini şeklinde kabul görür. Çalışmamızın kavramsal çerçevesini belirleyen “güvenlik” de uluslararası ilişkiler disiplini ile iç içedir. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerde güvenlik olgusunu kavrayabilmek adına öncelikle güvenliğin kavramsal çerçevesini ortaya koymak konuyu anlaşılır kılacaktır.

Güvenlik kavramı *-security-* etimolojik/kökensel bakımdan Latince de endişe olmaksızın anlamına gelen *sine cura* kelimesinden türemiştir.¹ Yine başka bir tanıma göre güvenlik, Latince de *se/olmaksızın* ve *cura/endişe* kelimelerinin birleşiminden meydana gelen *securitas* kelimesinden türemiştir.² Kelime anlamına bakıldığında Türk Dil Kurumu’na göre güvenlik kavramı: “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” şeklinde tanımlanmaktadır.³

Arnold Wolfers, güvenliğin bir milletin daha önce edinmiş olduğu değerlerinin bir ölçüde -artabilir veya azalabilir- korunmasına işaret ettiğini savunmuş ve güvenliğin bir milletin az ya da çok sahip olabileceği ve daha büyük ya da daha küçük ölçülerde olmasını isteyebileceği bir değer olarak tanımlamıştır. Wolfers’a göre güvenlik, objektif anlamda daha önce edinilmiş olan eldeki değerlere karşı tehdit yokluğunu, subjektif anlamda ise böyle bir korkunun yokluğunu ölçer.⁴

David Baldwin, alandaki uzmanların ve politikacıların yaygın olarak kullanmalarına ve üzerinde çokça tartışmalarına rağmen kavramın yeteri kadar

¹ Peter Hough, *Understanding Global Security*, Routledge, 2. Baskı, New York, 2008, ss. 19-20.

² J. Frederik M. Arends, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde “Güvenlik” Kavramı”, Çevirmen: Burcu Yavuz, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Derleyenler: Mustafa Aydın vd., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s. 200.

³ Türk Dil Kurumu, <http://tdk.gov.tr/>, (E.T. 13.06.2019).

⁴ Arnold Wolfers, “National Security As An Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, C.67, S. 4, Aralık 1952, ss. 484-485.

açıklanmış olmadığını belirtmiştir.⁵ Baldwin genel anlamıyla güvenliği sorduğu iki soru ile tanımlamaktadır: “Kim için güvenlik?” ve “Hangi değerler için güvenlik” İlkine birey (bazı, çoğu veya tüm bireyler), devlet (bazı, çoğu veya tüm devletler), uluslararası sistem (bazı, çoğu veya tüm uluslararası sistemler) vb. şeklinde cevap vermiştir. İkincisine ise değere işaret ederek bunlar ekonomik refah, fiziksel güvenlik, özerklik, psikolojik iyi oluş vb. olabilir şeklinde cevap vermiştir.⁶

Barry Buzan, güvenlik kavramı için “az gelişmiş ve de göreceli bir kavram” değerlendirmesinde bulunarak⁷ güvenliği tehditten özgürlük arayışı ve devletlerin ve toplumların düşman olarak gördükleri değişim güçlerine karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma kabiliyetleri olarak tanımlamıştır.⁸

Richard Ullman, güvenliği onu tehdit edenlerin olmaması durumu şeklinde tanımlamış ve iki tehdit değerlendirmesinde bulunmuştur. Birincisi ulusal güvenliğe yönelik tehdittir. Buradaki kasıt, ülke sakinlerinin yaşam kalitesini düşürmek adına şiddetli ve nispeten kısa bir sürede tehdit edici bir olay yahut eylem dizisidir. Örnek olarak dış savaşlardan iç isyanlara, abluka ve boykotlardan hammadde kıtlığına, yıkıcı salgınlar, sel, ya da kitlesel ve yaygın kuraklıklar gibi yıkıcı doğal felaketlere kadar geniş bir yelpazedeki eylemleri vermiştir. İkinci tehdidi ise bir devlet hükümeti veya ülke içerisindeki şahıslar, gruplar ve şirketlere ait mevcut politika seçenekleri kapsamının önemli ölçüde sınırlandırılması şeklinde ifade etmiştir.⁹

Edward A. Kolodziej, güvenliği hem tehdit olarak algılanan saldırganı kontrol etme hem de ortaklaşa fayda sağlamak içi düşmanlığı işbirliğine dönüştürme adına her türlü ikna etme biçimini ima eden bir kavram olarak ileri sürmüştür.¹⁰

Mohammed Ayoob da, güvenlik kavramının, devletin güvenliği bağlamında ve devleti bölgesel ve kurumsal bazda temsil etme görevinde bulunanların güvenliği adına sınırlı bir anlamda kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Ayoob güvenlik veya güvensizliği; devleti bölgesel, kurumsal ve rejimsel olarak tehdit edebilecek veya

⁵ David Baldwin, “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, C. 23, S.1, 1997, s. 24.

⁶ Baldwin, “The Concept of Security”, ss. 12-14.

⁷ Barry Buzan, **People, States & Fear: An Agenda For International Security Studies In The Post-Cold War Era**, Wheatsheaf Books, İkinci Baskı, Birleşik Krallık, 1983, ss. 1-7.

⁸ Barry Buzan, “New Patterns of Global Security in The Twenty First Century”, *International Affairs*, C. 67, S. 3, 1991, ss. 432-433.

⁹ Richard Ullman, “Redefining Security”, *International Security*, C. 8, S. 1, 1983 Yaz, s. 133.

¹⁰ Edward A. Kolodziej, **Security and International Relations**, Cambridge University, New York, 2005, s. 25.

önemli ölçüde zayıflatabilecek potansiyele sahip olan hem iç hem de dış güvenlik açıklıkları ile ilişkili olarak tanımlamıştır.¹¹

Ken Booth ise güvenliği göreceli bir kavram olarak tespit edip anlamının güvenlik politikasının başladığı güvensizlik durumunda geçerli olduğunu ifade etmiştir. Booth, güvensizliği bireyler ve gruplar için bir veya daha fazla tehdit türünden kaynaklanan tehditlerle birlikte korku içerisinde yaşanılması olarak belirtmiştir. Güvenliğin olması için sadece hayatta kalmanın yeterli olmayacağını savunmuş ve güvenliği güvensizliği ortadan kaldıran olumlu yaşam koşulları ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca birey veya grupların temel değerlerine yönelik herhangi bir tehdidin oluşturduğu güvensizlik ortamının onların yaşam tarzlarını seçmelerinde kısıtlayıcı olacağını belirtmiştir. Bu durumda da “büyük bir politik sembolizme ve kritik araçsal değere sahip olan güvenlik, olumlu yaşam koşullarının meydana gelmesine imkân tanıyan özgürleştirici politikalar yoluyla bireyler veya gruplar için bu kısıtlamaların olmaması durumudur” şeklinde tanımlayarak güvenliğin özgürleşme olmadan düşünülemeyeceğini ifade etmiştir.¹²

Buzan ve Booth, güvenlik kavramının göreceli bir kavram olduğu hususunda özenle durmuştur. Bu doğrultuda güvenlik kavramı zamana, mekâna göre ve referans nesnesinin jeopolitik konumuna, stratejisine, ekonomisine, siyasal, dinsel, ideolojik ve toplumsal perspektiflerine bağlı olarak farklı anlam katmanlarına sahiptir diyebiliriz.

Kavram alandaki uzmanlarca sürekli yeniden tanımlanmaktadır. Bu yeniden tanımlanma konusu ise Baldwin tarafından “güvenliği yeniden tanımlama son zamanlarda bir yazlık endüstrisi haline gelmiştir” ifadesiyle açıklanmış¹³ ve bununla birlikte güvenliğin bu yeniden tanımlama çabalarının çoğunluğunun güvenlik kavramının kendisiyle olmaktan çok ulus-devletlerin kendi politika gündemlerinin yeniden tanımlanmasıyla ilgili olduğu belirtilmiştir.¹⁴

¹¹ Mohammed Ayoob, “Defining Security: A Subaltern Realist Perspective”, **Critical Security Studies: Concepts And Cases**, Editörler: Keith Krause, Michael Williams, UCL, Birleşik Krallık, 1997, s. 130.

¹² Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge University, New York, 2007, ss. 95-110.

¹³ Baldwin, “The Concept of Security”, s. 5.

¹⁴ Sait Yılmaz, **Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017, s. 66.

Güvenlik, genel manada tehdit edilen referans nesnesi, değer ve buna neden olan tehdit, tehdit eşiği ve güvensizliğin giderilmesi için gerekli olan araçlarla ilişkili birçok alt kavramla açıklanabilen bir kavramdır.¹⁵ Fakat tanımı nasıl yapılırsa yapılsın en genel anlamıyla güvenlik, değerlerin korunması amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda risk ve tehditlerin olmaması durumunu ifade etmektedir.¹⁶

Referans nesnesi birey, devlet, sistem vb. gibi birçok farklı seviyelerde ele alınsa da güvenliğe dair tasarımlar içinde bulunulan zamana değil de az sonraya, sonraya veya daha sonraya aittir. Dolayısıyla güvenlik, referans nesnesinin amacına yönelik bir anlama da sahiptir. Yine tüm bu bilgiler doğrultusunda tanım, seviye, boyut veya amaç olarak farklı düzeylerde ele alınan bir güvenlik kavramı karşımıza çıksada, genel manada bir güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için ise:

- a- varlığın korunması ve buna ek olarak sürdürülmesi bakımlarından bir veya birkaç içsel tehdidin
- b- ve/veya dışsal bir veya birkaç tehdidin
- c- ve/veya bu türden algılamaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.¹⁷

1.2. Güvenlikle İlgili Terimlere Genel Bir Bakış

Tehdit –threat-, bir birey veya bir grubun başka bir birey veya gruba olumsuz sonuç verme yeteneğine veya niyetine sahip olduğu bir durum olarak tanımlanmaktadır. Burada özellikle üzerinde durulması gereken niyet konusudur. İçerisinde niyeti barındırdığı için tehdit, muhtemeldir. Yani hem gerçekleştirilmeyi hem de tam tersi olan fiiliyata dökülmemeyi aynı anda içerisinde barındırır. En geniş açıdan bakıldığında tehdit iki kategoriye ayrılabilir. Bunlardan birincisi bireylere yönelik tehditler, ikincisi ise bireylerin toplu halde olduğu kolektiflere yönelik tehditler biçimindedir. Bireylere karşılık olan tehditler a) fiziki güvenlik, b) kişisel servet ve gelir veya c) kişisel değerler veya inançlar için olumsuz sonuçlar

¹⁵ Taha Baran; Elçin Macar, “Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 54, 2017, s. 252.

¹⁶ Şeref Çetinkaya, “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları”, *21. Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, Aralık-Ocak-Şubat, 2012, s. 242.

¹⁷ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, YeniYüzyıl Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2018, s. 34.

şeklinde olabilir. Kolektiflere yönelik tehditler ise a) askeri tehditler, b) ekonomik tehditler veya c) kültürel tehditler şeklinde olabilir.¹⁸

Güvenliğin referans nesnesi, varlığını koruması ve sürdürmesi adına bazı gereksinimler saptar ve bunları nereden ve ne yöntemle belirleyeceği hususunda esnek bir yapılanma geliştirir. Dolayısıyla varlığını koruma ve sürdürebilme adına tehdit tanımlamaları yapar. Tanımlanan bu tehditlerse genellikle: a) eldekini yitirme riski; b) başka bir aktörün/lerin elinde ya da etkisinde olanı ele geçirememesi ve/veya üçüncü bir güce kaptırma riski; c) hiçbir aktörün tek başına sebep olmadığı, bir tek aktörden bağımsız ve küresel tehditler biçimlerinde ortaya çıkmaktadır.¹⁹

Ancak hangi biçimdeki tehdide göre olursa olsun güvenliğin her referans nesnesi üç halkalı bir güvenlik sistemi oluşturmaktadır. Birincisi en sıkı olan en iç halkadır. İçeriden gelebilecek veya içeride oluşabilecek tehlikeleri kapsamaktadır. İkincisi en iç halkanın dışındaki yakın çevre tehlike ve/veya güvenlik halkasıdır. Bu halkada ülke sınırlarına komşu yahut yakındaki alanlar ve devletler yer almaktadır. Bir devletin çıkarlarını genişletmesi adına en uygun coğrafya kendisine yakın olandır ve dolayısıyla ikinci güvenlik halkası burada oluşturulmaktadır. Son halka ise en dıştaki gevşek bir halkadır ve küresel tehdit alanını oluşturmaktadır. İkinci halkanın kapsadığı alandan öte bölgesel savaşlar ve çatışmalar, küresel savaşlar ve ekonomik krizler, çevre kirlenmesi ve jeopolitiği önemli olan uluslararası ticaret yollarının risk altına girmesi gibi birçok güvenlik tehdidini kapsamaktadır.²⁰

Risk; birey, değer, kaynak vb. gibi bir referans nesnesinin, gerçekleşmesi muhtemel bir olaydan veya bu olayın şiddetinden kaynaklanan bir tehlikeye maruz kalması neticesinde potansiyel olarak kayba veya zarara uğraması durumlarının tanımını ifade etmektedir. Muhtemel kelimesinden anlaşılabacağı üzere içerisinde olasılık barındırmaktadır.²¹

Bir referans nesnesinin daha önceden belirlenmiş bir zaman aralığında belirlediği bir hedefe ulaşamaması da risk olarak ifade edilmektedir. Riskin

¹⁸ David L. Rousseau, "Identity, Power and Threat Perception", *Journal of Conflict Resolution*, C. 51, S. 5, Ekim 2007, s. 745.

¹⁹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s. 88.

²⁰ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, ss. 89-90.

²¹ Ahmet Küçükşahin, "Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, S. 4, 2006, s. 18.

özellikleri ise tam ve net bir biçimde bilinememe; zamana bağlı olarak değişkenlik; olumsuz sonuçlar meydana getirme potansiyeline sahip olma ve yönetilebilir olma şeklinde sıralanabilmektedir. Bu doğrultuda riski, bireyler, kurumlar, sistemler veya devletlerin var oluş nedenlerini ve stratejilerini başarıyla yönetmelerini etkileyecek herhangi bir olay olarak tanımlamak da mümkündür.²²

Şiddet; karşılıklı ilişkilerin bulunduğu bir ortamda, taraflardan biri veya birkaçının, doğrudan veya dolaylı bir biçimde, toplu veya dağınık olarak, diğerleri veya birkaçının bedensel bütünlüğüne, törel bütünlüğüne -ahlâki, moral, manevi-, simgesel veya kültürel değerlerine hangi ölçüde olursa olsun zarar verecek şekilde davranmasıdır.²³ Bu eylem neticesinde yaralanma, ölüm, psikolojik hasar, olumsuz yönde gelişim, mahrumiyet vb. gibi olumsuz durumlar meydana gelebilmektedir.²⁴ Genellikle şiddet üzerine tanımlamalarda özellikle fiziksel güç kullanılması üzerinde durulup psikolojik etkisinin arka plana itildiği görülmektedir.²⁵

Şiddet, herhangi bir referans nesnesinin kendi güvenliğini sağlaması adına, en alt seviyede bireyler tarafından uygulandığı gibi gruplar, örgütler veya devletler - savaşı, silahlı çatışmalar, soykırım, terörizm vb.- tarafından da uygulanabilmektedir. Ayrıca şiddet konusu üzerine geniş kesimler tarafından, şiddete başvurulabilme gücü ile uluslararası arenada itibar kazanma arasında doğru orantı olduğu varsayımı benimsenmiştir. Bu varsayım ve uygulamalar ise şiddet döngüsünün küresel boyutlara ulaşmasında en önemli rol oynayan etkenler olarak değerlendirilebilir.²⁶

Çatışma; değer, güç, kaynaklar ve statü üzerinde hak iddia etme ve ele geçirme adına rakipleri yok etme eylemi olarak veya dilsel, dinsel, etnik, kabilesel, kültürel, siyasal, sosyo-ekonomik vb. sıfatlar ile iki veya daha fazla grubun uyuşmayan amaçları doğrultusunda birbirleri arasındaki mücadele durumu olarak

²² Ahmet Küçükşahin; İskender Cahit Şafak; Çağdaş Dedeoğlu, “Güvenlik Bağlamında Risk ve Risk Yönetimi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, S. 10, 2009, s. 12.

²³ Yves Micaud, **Şiddet**, Çevirmen: Cem Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 11; Cihad Özsöz, “Şiddetin Tanımlanması ve Simgesel Şiddet”, **Sosyoloji Notları**, S. 7, 2009, s. 23.

²⁴ World Health Organization, **World Report on Violence and Health**, Cenova, 2002, s. 4.

²⁵ Yusuf Furkan Şen, “Şiddet, Siyasal Şiddet ve Terör”, **Radikalleşme, Şiddet ve Terörizm** Editör: Salih Zeki Haklı, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018, s. 27.

²⁶ Bilal Karabulut, **Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Barış Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 16-17.

tanımlanabilir.²⁷ Bugajski'ye göre uluslararası düzeyde çatışma, genel olarak dört temel düzeyde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar:

- 1) *Devlet-içi çatışmalar*: Örnek olarak siyasi derinleşmelerin meydana gelmesiyle ortaya çıkan çatışmalar, ekonomik sıkıntı ve artan eşitsizlikler verilebilir. Bu çatışmalar, devlet meşruiyetinde aşınma, yasa ve düzende bozulma ve yönetilebilirlikte olumsuz yönde gelişime neden olabilmektedir.
- 2) *Devletler-arası çatışmalar*: Örnek olarak teritoryal tartışmalar ve komşu güçlerin müdahil olabileceği ve çıkar sağlayabileceği etnik meseleler verilebilir. Bunlara iklim değişikliğinin kısa ve orta vadeli etkisinden kaynaklanan enerji çatışmaları ve diğer kaynak anlaşmazlıkları da eklenebilir.
- 3) *Devlet-ötesi çatışmalar*: Örnek olarak ekonomik sabotaj, uluslararası terörizm, siber saldırılar verilebilir. Söz konusu bu çatışmalar misillemeye ve uluslararası çatışmaya yol açabilmektedir.
- 4) *Doğal felaketlerden kaynaklanabilecek çatışmalar*: Örnek olarak iklim değişikliği, sel, kuraklık, yiyecek ve su kıtlığı, depremler, salgınlar, volkanik patlamalar ve deniz seviyesinin yükselmesini verebiliriz. Bu felaketler acil insani krizlere ve kıt ve küçülen kaynaklar için bir kışırmaya sebebiyet verebilir. Bunlar tüketim ve sosyal alanlarda kargaşaya, politik, dini, etnik ve diğer çatışma biçimlerine dönüşebilir.²⁸

Strateji; kimine göre uygulamada olan bir plan veya planlar bütünü, kimine göre bir hareket tarzı, kimine göre de bir konsept, bir fikir veya teoridir. Genel olarak strateji, *hedef + güç/araçlar + konsept/yöntem* şeklinde tanımlanabilir. Bir referans nesnesine ait olan strateji, geliştirilen yöntemler ve politik otoritenin tahsis ettiği güç ile belirlenen hedefin elde edilmesini amaçlar. Uygulanan stratejiden hedefe ulaşılması için ise hedef, güç ve konsept arasında bir denge oluşması gerekmektedir. Aksi takdirde riskler ortaya çıkar.²⁹

²⁷ Yakup Şahin, "Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş", **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri**, C. 1, S. 1, 2013, s. 33.

²⁸ Janusz Bugajski, "Presentation for the 2011 Annual Security Review Conference, Working Session II: Early warning, conflict prevention, crisis management, conflict resolution, and post-conflict rehabilitation: lessons learned and way ahead", **Center for Strategic and International Student (CSIS)**, Washington DC., 2011, ss. 1-2, <https://www.osce.org/cio/80530?download=true> (E.T. 23.06.2019).

²⁹ Nejat Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, Q-Matris Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s. 61-64.

Strateji, varlığın korunması ve sürdürülmesi adına güvenlik anlayışı içerisinde ele alındığında iki seviyenin var olduğu görülmektedir. Birincisi askeri güçle birlikte ekonomik, politik-diplomatik ve psikolojik güçleri geliştirerek ve kullanarak ulusal politikanın belirlediği hedeflere ulaşılmasını amaçlayan ulusal stratejidir. Ulusal strateji, ulusal güvenlik stratejisi veya büyük/grand strateji şeklinde de tanımlanmaktadır. İkincisi olan askeri strateji ise askeri gücü doğrudan kullanma veya kullanma tehdidi ile ulusal hedeflere ulaşılmasını sağlayan stratejidir.³⁰

Savunma; genel manada tanımlanacak olursa, herhangi bir referans nesnesinin aleyhine meydana gelmesi muhtemel olan bir saldırıya ya da tehdide mani olması veya meydana gelebilecek muhtemel zararların seviyesini en aza indirmek için aldığı önlemler bütünüdür. Güvenlik, genelde savunmayla elde edilir. Ancak referans nesnesinin tarafsız olduğu durumlarda da savunmasız bir biçimde güvenliği elde etmek mümkün olabilmektedir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki savunma, özellikle askeri güç ve buna ek olarak ekonomik güç ilişkileri, politik güç ilişkileri ve diplomasi gibi objektif faktörler üzerine temellendirilmektedir.³¹

Caydırıcılık; herhangi bir aktörün savunmasının mümkün olduğu durumlarda, genelde bir sonraki öncelik olarak gelmektedir. Misilleme tehdidine dayanan caydırıcılık, güvenliğin aktörüne herhangi bir düşman tarafından olumsuz bir eylemde bulunulması halinde aktör tarafından, kabul edilemeyecek bir cezayla düşmanı cezalandırma tehdidinde bulunularak onun o eylemi gerçekleştirmesinden vazgeçirilerek önlenmesini ifade eder. Bu misilleme veya da cezalandırma tehdidi, aktör tarafından düşmanın halkına ya da endüstriyel altyapısına yönelik ortaya konmaktadır. Caydırıcılık, güvenliğin aktörü tarafından, düşmanın olumsuz bir eylem gerçekleştirmesini yüksek maliyetli bir hale getirerek ve böylece baştaki gibi cazip olmasını ortadan kaldırarak eyleme mâni olmayı öngörmektedir.³²

Caydırıcılığın etkili olabilmesi için politik irade ve kararlılık, iletişim, yeterli askeri güç ve inandırıcılık unsurları gerekmektedir. Bunlara geniş açıdan baktığımızda: ulus iradesi ile bütünleşmiş bir politik irade ve kararlılığın oluşması

³⁰ Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, s. 63.

³¹ Karabulut, **Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, s. 18.

³² Michael Sheehan, "Askeri Güvenlik", **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, Editör: Allan Collins, Çevirmen: Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2017, ss. 154-155.

için şarttır; düşman tarafa hangi eylemi (veya eylemleri) gerçekleştirmemesini ve bu eylem/leri gerçekleştirdiği takdirde nasıl bir cezalandırmayla karşılaşacağı açık bir mesajla iletilmelidir; düşman tarafa iletilen cezalandırmanın gerektiğinde yürürlüğe konulması için yeterli bir askeri gücün bulunması gerekmektedir; ve düşman tarafın istenmeyen bir eylemde bulunduğu takdirde iletilen cezalandırmayı fiiliyata dökerek gücün ve kararlılığın var olduğu hususunda ikna edilmiş olması gerekmektedir.³³

Emniyet (safety) kavramı çoğu yerde güvenlik kavramının yerine kullanılsa da, aralarında fark vardır. Emniyet genel manada herhangi bir referans nesnesinin ölümüne, yaralanmasına veya zararına yol açabilecek her türlü tehlikeden ve riskten muaf olma durumudur. İlk fark, emniyeti sağlayanın güvenlik olduğudur; güvenlik, emniyeti içerisine alan geniş bir kavramdır. İkinci fark ise güvenliğin sabotaj, saldırı ve çeşitli suç eylemleri gibi kasıtlı olarak meydana gelen tehlikelerden korunmakla ilgili faaliyetleri işaret etmesidir. Bu farka daha geniş bir biçimde bakarsak eğer, güvenliğin işaret ettiği eylemlerin temel amacı, referans nesnesini kendisi aleyhine kasıtlı olarak oluşturulmuş tehlikelerden korumaktır. Böylece referans nesnesinin emniyeti sağlanmış olacaktır. Diğer yandan emniyet kelimesi ise herhangi bir tehlike ve risk olmayan bir duruma, bir son hale işaret etmektedir.³⁴

1.3. Uluslararası Sistemde Güvenliğin Tarihsel Seyri

Güvenlik, hükümet tartışmalarında merkezi bir öneme sahiptir ve oluşturulan öncelikler açısından çok önemli görülen bir *yüksek politika* konusudur. Güvenlik uluslararası ilişkilerin kalbinde yer almaktadır. Uluslararası ilişkilerde güvenliğin çok özel yerinin belirlenmesi manasında Der Derian, “uluslararası ilişkilerde başka hiçbir kavram güvenliğin disiplin gücüne sahip olmadığı gibi onun kadar metafizik etkiyi içermez.” cümlesini ifade etmiştir.³⁵

Güvenlik kavramının önemine binaen, Uluslararası İlişkiler disiplininin ortaya çıkış süreci ile güvenlik, savaş ve çatışma olguları arasında bir paralellik olduğunun altının çizilmesi gerekir. İlk Uluslararası İlişkiler kürsüsü, 1919 yılında

³³ Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, ss. 112-113.

³⁴ Ender Gerede, “Havacılık Emniyeti ve Havacılık Güvenliği Kavramları Arasındaki İlişki ve Farkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim**, Yıl 17, S. 54, Haziran 2006, s. 29.

³⁵ Allan Collins, “Güvenlik Çalışmaları Nelerdir?”, **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, Editör: Allan Collins, Çevirmen: Nasuh Uslu, Rôle Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2017, s. 1.

Aberystwyth Üniversitesi'nde liberal bir dünya görüşüne sahip olan David Davis tarafından açıldı. Kürsü, büyük devletler arasında meydana gelen savaşların nedenlerini incelemek ve savaşların tekrar meydana gelmesini, uluslararası hukuku, uluslararası örgütleri ve liberal norm ve değerleri hâkim kılarak önlemek amacıyla normatif bir amaçla kuruldu. Ancak 1930'lu yıllarda uluslararası işbirliği yerine güç politikasının hâkim olmasıyla uluslararası ilişkilerdeki sorunlar standart/ana akım olan realizm lensleri üzerinden okunmaya başlandı. Böylelikle savaş ve barış konuları üzerine ilgilenmek geleneksel uluslararası ilişkilerin temel konusu haline geldi, öyle ki bu konular genç disiplinin varoluş nedenini *-raison d'être-* oluşturduğu görüşü yaygın bir fikir olarak kabul gördü. Bu yönüyle güvenlik uluslararası ilişkilerde kurucu kavramlar arasındadır.³⁶

Uluslararası ilişkiler üzerine bu doğrultuda düşünmek, savaş uluslararası ilişkilerin temel konusu/sorunu ve devletleri ise güvenliğin temel nesnesi (güvenliğinin sağlanması hedeflenen) ve öznesi (güvenliği sağlayan) olarak öne çıkarmasının yanı sıra, barışı da büyük devletler arasında savaşın yokluğuna indirgemektedir. Ve bu görüş, Soğuk Savaş'ın yapısından da beslenerek uluslararası ilişkilerde güvenlikle ilgili ana akım perspektif haline gelecektir.³⁷

Güvenlik, ilk insanın varoluş anıyla beraber ortaya çıkan bir kavramdır. Ancak içerik olarak güvenlik, ilk ortaya çıktığı andaki gibi kalmamış, anlam, algı, boyut vb. bakımlardan değişime uğrayan bir kavram olmuştur. Söz konusu bu değişimin gerçekleşmesinde, ilk insandan günümüze kadar meydana gelen tarihi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, olaylar ve bunlarla beraber doğal süreçler önemli ölçüde etkin rol oynamıştır. İçerik değişimine ek olarak güvenliği sağlanacak referans nesnesi üzerinde kesin bir ortak kanıya varılamamış ve bu kimi zaman birey, kimi zaman devlet, kimi zaman ise birey ve devletlerden oluşan bir sistem olmuştur. Bu doğrultuda, güvenliğin içerik bakımından değişikliğe uğraması ve referans nesnesi üzerinde ortak bir kanıya varılamaması, güvenliği, geçmişten günümüze içerik olarak zenginleştirmiş, referans nesnesinin güvenlik arayışı ve algılayışını

³⁶ Klevis Kolasi, "Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?", **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014, ss. 121-122.

³⁷ Kolasi, "Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?", s. 122.

değiştirip geliştirmiş ve kavram da çok boyutlu, yeni ve daha karmaşık bir algı oluşturmıştır. Söz konusu bu değişimin devamı gelecekte de muhtemeldir.³⁸

Tarihsel gelişim bağlamında ele alındığında güvenlik kavramı, Arends'e göre iki aşamalı biçimde karşımıza çıkmaktadır. Gelişimin birinci aşamasında güvenlik, Romalılar tarafından *securitas* olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanımı Romalı filozoflar Cicero ve Lucretius oluşturmuş ve 1. yüzyıldan itibaren de Pax Romana* bağlamında temel bir siyasi kavram olarak kullanılmıştır. Kavram bu dönemde Roma dini ile Hristiyan dini ve teolojisinin yansımalarına sahip olmuş, kendi içerisinde çelişkiler barındırmış ve Ortaçağ'ın sonunda yerini *certitudo* (inancın güvencesi) kavramına bırakmıştır. Ayrıca bu dönemde *securitas* yerine *ataraksia* (kayıtsızlık, sakinlik), *apatheia* (duygudan uzak olma), *asphaleia* (tökezleme ve yenilgiye karşı güvenlik) gibi kullanımlar da söz konusudur. İkinci aşamada ise güncel kullandığımız “securitas”tan gelen güvenlik (security), Tukidides'ten etkilenen Thomas Hobbes tarafından modern devletin temel kavramı haline getirilmiştir. Bir başka deyişle *certitudo*, *ataraksia*, *apatheia*, *asphaleia* kullanımlarına karşılık *securitas* baskın gelmiştir. Bu aşamada güvenlik, iç savaşların engellenmesi adına hizmet eden Hobbes'un otoriter süper devletinin (Leviathan) doğuşu (1651) ile ilintilendirilmiştir. Bu doğrultuda çağdaş güvenlik kavramı:

- Atinalıların sahip oldukları imparatorluklarının yıkılmasını önleme amaçları,
- Romalıların *securitas* kullanarak dini vurgu yapması ve
- Hobbesçu felsefenin iç savaşlara engel olunması amacı unsurlarının bileşimi olarak ortaya çıkmıştır.³⁹

Güvenliğin modern devletin temel kavramı haline gelmesi hususunu daha geniş açıklamak, alanda güvenliğin kapsamını ve yerini iyi bir biçimde anlayabilmek adına yerinde olacaktır. Bu doğrultuda 1648 Westphalia Barış Anlaşması'ndan sonra devletin konumuna bakmamız gerekmektedir. Westphalia'dan sonra devletler, uluslararası sistemin en güçlü aktörleri olarak kabul edilmiş ve devletlerin arasındaki

³⁸ Sami Sezai Ural; Aigerim Shilibekova, “Uluslararası Güvenlik ve Yönetişim”, **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, Editörler: Hasret Çomak; Caner Sancaktar; Sertif Demir, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016, ss. 6-7.

* “*Securitas*, Romalılar için M.S. 1. yüzyıldan itibaren, imparatorların koruması altında bulunan özel ve kamu hayatlarının güvenliği olarak anlaşılan ‘Roma Barışı’, yani *Pax Romana*’yı yaratmak için kilit kavram olmuştur.”

³⁹ Arends, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde “Güvenlik” Kavramı”, ss. 199-221.

ilişkileri organize eden bir üst otoritenin bulunmadığı bir ortamda, devletler siyasi meşruiyetin evrensel standardını oluşturan konuma ulaşmıştır. Bu durum ise güvenliği, devlet hükümetlerinin temel sorumluluğuna dâhil ederek güvenlik kavramı ile devlet arasında bir bağ oluşmasına, dolayısıyla güvenliğin uluslararası ilişkilerde yer edinmesine bir başka ifadeyle disipline taşınmasını sağlamıştır diyebiliriz.⁴⁰

Hobbes'un kavramı modern bir hale getirmesi dünya tarihinde Avrupa'nın hâkim olduğu döneme karşılık gelmektedir. Kavramdaki bu değişimin ardından 1776 ABD'nin Bağımsızlığı, 1789 Fransız İhtilâli, 1809-1824 Latin Amerika'daki bağımsızlık savaşları ve bunların sonucunda 1817-1839 yılları arasında yeni devletlerin ortaya çıkması gibi gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler ise Avrupa'da yeni uluslararası düzene yol açan üç küresel bağlamsal değişim meydana getirmiştir:

- 1) 1815 Viyana Kongresi Sonuçları: Asya, Afrika ve Latin Amerika'da emperyalizm ve sömürgecilik sonrası özgürleşme döneminde Avrupa'nın 1815-1914 yılları arasındaki 'Avrupa Uyumu'na dayanan güçler dengesi dönemi,
- 2) 'Avrupa Uyumu'nun bozulması, düşüşe geçen emperyalizm ve rakip ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal tasarımlarla ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) doğan iki yeni güç merkezleriyle birlikte 1919 Versay Barışı ve 1919-1939 yılları arasında Milletler Cemiyeti (MC)'nin güvenlik sistemine dayanan yeni bir küresel dünya düzeni,
- 3) 1944 Dumbarton Oaks, 1945 Yalta ve 1945 Chapultepec konferanslarında tartışılan ve Haziran 1945 San Francisco Konferansı'nda kabul edilen BM sistemi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Avrupa hâkimiyetinde meydana gelen bu dönüm noktaları ise güvenlik hakkındaki düşüncelerde de değişime neden olmuştur.⁴¹

Dönemsel olarak bakıldığında güvenlik, 17. yüzyılın ortalarından sonra Hobbes'la birlikte modern bir hale gelmiş, ayrıca iç ve dış biçiminde ayrılmıştır. İç

⁴⁰ John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Çevirmen: Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler**, C. 5, S. 18, 2008, s. 71.

⁴¹ Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", Çevirmen: Zeynep Arkan, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, Derleyenler Mustafa Aydın vd., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s. 179.

güvelik, Hobbes ve Samuel von Pufendorf tarafından egemenin halka karşı temel görevi biçiminde nitelendirilmiştir. 18. yüzyılda, Amerikan Anayasası'nda özgürlükle ilişkilendirilmiş, Fransız İhtilali'yle birlikte ise Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde insanın dört temel hakkından birisi olarak ilan edilmiştir. 19. Yüzyılla birlikte, Immanuel Kant'tan etkilenen Willhelm von Humboldt, devletin, iç ve dış güvenliğin garanti edilmesinde etkin olan başlıca aktörlerden birisi haline geldiğini belirtmiş, Johann Gottlieb Fichte ise güvenliği sağlayan devlet ile güvenliği sağlanan yurttaşın birbiri ile iletişim içerisinde olduğu karşılıklılık kavramını vurgulamıştır. Ayrıca Humboldt ve Fichte'ye göre, bu yüzyıldaki güvenlik düşüncesinin temel özelliklerinde *rechtsstat* -hukuk temelli devlet- ve *rechtssicherhei* -devletin hukuksal öngörülebilirliği- kavramları etkin hale gelmiştir.⁴²

20. yüzyılda ise güvenlik, öncelikle MC'de daha sonra da BM'de ilke olarak benimsenerek uluslararası hukuk literatüründe temel bir unsur haline gelmiştir. Ancak güvenliğin bu örgütler nezdinde ilke olarak benimsenmesi, Kant'ın *Ebedi Barış* adlı eserinde uluslararası hukukun bir bağımsız devletler federasyonuna dayandırılacağına ve böylelikle federasyona üye herhangi bir devletin barışı tehdit edecek bir biçimde davranma eyleminden caydırılarak çatışmadan kaçınılmasını ifade ettiği “kollektif güvenlik”* şeklinde olmuştur.⁴³ Ayrıca belirtilmesi gereken önemli bir hususunda, 1919-1939 yılları arasında güvenlik kavramının yok denecek kadar az kullanımı ve bu yıllar arasında güvenlik yerine *egemenlik*, *güç*, *ulusal bekâ*, *ulusal çıkar* ve *savunma* göndermelerinin hâkim olmasıdır.⁴⁴

Bu dönemde güvenliğin bir kullanım alanı da *sosyal güvenlik* şeklinde olmuştur. 1934 yılında ABD başkanı Franklin D. Roosevelt'in hükümetin temel amaçlarından birisi olarak ilan ettiği ve “herkes için iyileştirilmiş çalışma

⁴² Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre ...”, s. 168.

* Daha geniş açıklanacak olursa kollektif güvenlik, devletlerin savaşları önlemeye veya durdurmaya çalıştığı sistemdir. Kollektif bir güvenlik düzenlemesine göre, herhangi bir devlete karşı saldırgan, saldırganı püskürtmek için birlikte hareket eden diğer tüm devletlere karşı saldırgan olarak kabul edilir. Kollektif güvenlik düzenlemeleri her zaman kapsam açısından küresel olarak düşünülmüştür; Ne MC ne de BM, devletler arasında, özellikle de büyük güçler arasındaki çıkar çatışmaları nedeniyle, saldırganlığı önlemek için ilkeyi başarıyla uygulayamamıştır. Bu tür çatışmaların varlığı aslında iki dünya organının kurumsallaşmış düzenlemelerinde kabul edilmiştir: MC Sözleşmesi uyarınca saldırganlığa verilen yanıt, karar vermesi için üye devletlere bırakılmıştır; ve BM Şartı'na göre Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir daimi üyesi toplu eylemi veto edebilir. Britannica, “Collective Security”, <https://www.britannica.com/topic/collective-security>, (E.T. 07.11.2020).

⁴³ Stefan Aleksovski; Oliver Bakreski; Bilijana Avramovska, “Collective Security- The Role of International Organizations- Implications in International Security Order”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, C. 5, S. 27, Aralık 2014, ss. 274-275.

⁴⁴ Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre ...”, s. 168.

standartları, ekonomik ilerleme ve sosyal güvenliğin güvence altına alınması” şeklinde tanımlanan güvenlik, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde de temel insan haklarından birisi şeklinde yer almıştır.⁴⁵

I. Dünya Savaşı ardından MC ile öz-çıkar odaklı güvenlik anlayışı yerine önerilen “kollektif güvenlik” sistemi, varlığını fazla koruyamamış ve II. Dünya Savaşı sonrasında ABD’nin uluslararası ilişkiler disiplindeki hegemonyasını yansıtan ulusal güvenlik kavramı ve anlayışı, küresel genişlikte meşrulaşmıştır. Başka bir deyişle bu dönemden başlayarak ve Soğuk Savaş’ın sonuna kadar Stratejik Çalışmalar/Güvenlik Çalışmaları/Uluslararası Güvenlik Çalışmaları adı altında askeri güvenlik konuları hâkim araştırma konusu olmuştur. Bu konular da esasen, büyük güvenlik stratejileri olan silahsızlanma ve caydırıcılıktır. Bu dönemde uluslararası sistemin iki kutuplu bir biçimde oluşu ve bu iki kutup arasındaki ideolojik rekabet ve nükleer savaş tehlikesi alandaki uzmanları özellikle bu konular üzerinde yoğunlaşmaya yöneltmiştir.⁴⁶

İlgili dönemde, güvenliğin dar bir anlayış çerçevesinde tutulması iki kutuplu sistemden kaynaklanmış ve güvenlik algısı, gerginlik ve kısmi çatışmaların hâkim olduğu bir şekil almıştır. Güvenlik algılamaları, askerî, ekonomik, siyasal ve ideolojik temeller üzerine kurulmuş ve ekonomik bağlamda Batıda Truman Doktrini ve Marshall Yardımları devrede iken Doğuda Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi yürürlüğe girmiştir. Güvenlik algısındaki en etkin unsur olan askeri güvenliğin sağlanmasına yönelik ise Batıda Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Doğuda Varşova Paktı gibi örgütler kurulmuştur. Ayrıca II. Dünya Savaşı’nın sonunda nükleer silahların kullanılması, uluslararası güvenlikte yeni bir dönemi başlatarak güvenlik politikalarının belirlenmesi ve algıların şekillenmesinde belirleyici unsur olmuştur. Dönemdeki tehdit algılamaları net şekilde belirlenebilmiş ve dolayısıyla uluslararası güvenlik de, caydırıcılık esasına dayandırılmıştır.⁴⁷

Belirtildiği üzere güvenlik çalışmaları, ABD ile başlamış ve kapsamı askeri konuların hâkim olduğu şekilde dar bir çerçevede tutulmuştur. Bu dar çerçeveli

⁴⁵ Tuncay Kardaş, “Güvenlik”, **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Editörler: Şaban Kardaş; Ali Balci, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 226-227.

⁴⁶ Kardaş, “Güvenlik”, s. 227.

⁴⁷ Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 6, 2013, ss. 128-129.

güvenlik anlayışına “geleneksel güvenlik anlayışı” da denilmektedir. Ancak söz konusu bu durum aynı kalmayıp değişikliğe uğramış ve güvenliğin kapsamı da çalışmalarla genişleyip, derinleşip ve sektörleşerek “yeni güvenlik anlayışı”nı doğurmuştur.

Güvenlik üzerine tartışmalar, geleneksel yaklaşım ile bu gündemi geniş bir şekilde yorumlayan yeni/eleştirel yaklaşımlar arasında yaşanmaktadır. Güvenlik çalışmalarında meydana gelen genişlemenin başlangıç noktası Soğuk Savaş yıllarının yumuşama/detant dönemine denk gelmiş ve bu dönemden sonra sistemde yaşanan gelişmeler neticesinde gündem çeşitliliğini arttırmıştır. Askeri tehditlerin yanı sıra güvenlik tehditlerinin çeşitlilik bakımından çok boyutlu bir hale gelmeye başlaması, uluslararası güvenlik ortamının dinamik bir gündem ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu ortamda ise güvenliğin realist/neorealist yaklaşımların devlet merkezli güvenlik anlayışı, yeni yaklaşımların eleştirileriyle karşılaşmıştır.⁴⁸ Geleneksel güvenlik anlayışını savunanların referans nesnesi olarak sadece devleti temel alması; özellikle güvenliğin fiziksel yönüne vurguda bulunmaları; tehditlerin kökensel olarak ulusal güvenliğe yönelik temel tehditler, diğer devletlerden, özellikle de revizyonist devletlerden kaynaklandığını belirtmeleri bu anlayışın eleştirilmesindeki en önemli sebepler olarak öne çıkmaktadır.⁴⁹

Bu dönemde kutuplar arasındaki gerginlik azalmış, dolayısıyla güvenliğe olan ilgi de azalmış ve uluslararası ekonomi politığe yönelmiştir. Ekonomiye ve çevreye yönelik ilginin artması da güvenlik çalışmalarını etkilemiştir.⁵⁰ Burada özellikle ekonomiye olan ilginin artmasının sebebi ise “uluslararası ekonomi politik” ile güvenlik çalışmalarının kesiştiği en önemli noktanın askeri gücün ekonomik kaynaklarının önemindeki artıştır.⁵¹

Bu doğrultuda alandaki uzmanlar askerî gücün yararını sorgulamaya ve ekonomik sorunların etkisini vurgulamaya başlamıştır. 1970’lerin son yıllarıyla birlikte ise yumuşama dönemi geride kalmış, ABD-SSCB arasındaki ilişkilerde

⁴⁸ Bülent Sarper Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 11, S. 12, s. 104.

⁴⁹ Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek ...”, ss. 104-105.

⁵⁰ Karabulut, **Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, s. 46.

⁵¹ Mehmet Şahin, “Güvenlik ve Uluslararası Ekonomi Politik İlişkisi”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Der. Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 208.

gerginleşme yeniden canlanıp ve bu gelişme ise güvenlik sorunlarına olan ilgiyi artırmıştır. Güvenliğe olan bu ilgi artışında önemli bir diğer etkenin ise güvenlikle ilgili olan International Security (1976), Journal of Strategic Studies (1978), Cornell Studies in Security Affairs (1980) vb. akademik yayınların artmasıdır.⁵²

Güvenlik çalışmalarının ana çizgisini meydana getiren realizmin açıklayıcılığı, Soğuk Savaş'ın sonuyla etkisini kaybetmeye başlarken yeni bir tartışmanın da kapısı aralanmıştır. Güvenlik, kapsam bakımından dar çerçeveli oluşuyla eleştirilmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle bu tartışmalar gündemde daha çok yer almaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası küresel görünüm, realizmin açıklayabileceği/anlatabileceği bir boyutta olmamış ve tehdit kaynaklarının yüksek bir bölümü artık devlet-dışından oyuna dâhil olmaya başlamıştır. Meydana gelen bu durum, güvenliğin tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ulusal güvenlik olarak algılanıp işlenmesini de zorlaştırmıştır.⁵³

Güvenliğin devlet-merkezliliğin ötesine geçmesiyle birlikte akademik alanda da güvenliği kavramsal düzlemde genişletme ve derinleştirme çabaları yoğunlaşmaya başlamıştır. Keith Krause ve Michael Williams'a göre güvenliği genişletmeye taraftar olan bir grup uzman, güvenliğin neorealist unsurlarına ek olarak çevresel ve ekonomik sorunlardan insan hakları ve göçe kadar geniş bir yelpazedeki tehditleri güvenliğin kapsamına dâhil etmiştir. Bu pozisyonun karşısına ise güvenliğin konu başlıklarını genişletmenin yerine konu başlıklarının analiz seviyeleriyle incelemenin gerekliliği konuşlanmaktadır. Bu doğrultuda güvenlik, ulusal güvenliğin hegemonyasından çıkartılarak birey/insan güvenliği ve uluslararası/küresel güvenlik düzeyini de incelemekle yükümlüdür. Ayrıca bu analiz seviyelerinde bölgesel güvenlik de önemli bir başlık olarak belirlemektedir. Güvenliğin derinleştirilmesi anlamına da gelen bu analiz seviyesi tartışması, ulusal güvenlik şeklinde uzun bir dönem algı kısıtlılığı oluşturmuş güvenlik çalışmalarını da analiz yeteneği bakımından zenginleştirmiştir ve zenginleştirmeye devam etmektedir.⁵⁴

⁵² Karabulut, **Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, s. 46.

⁵³ Ceyhun Çiçekçi, **Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı**, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 27.

⁵⁴ Çiçekçi, **Uluslararası Güvenlik Çalışmaları ...**, ss. 28-29.

Burada güvenliğin genişletilmesi yönünde taraftar olan gruptan kasıt Kopenhag Okulu'dur ve güvenlik üzerine çalışmalarında, güvenliğin sadece askeri bakımdan açıklanılmasıyla yetinilmeyip ve askeri güvenlik dışında farklı güvenlik sektörleri tanımlanarak kavram genişletilmiştir. Böylece aşağıdaki tabloda görülen beşli sınıflandırma ortaya çıkmıştır.⁵⁵

Tablo 1: Güvenlik Sektörleri

Güvenlik sektörleri	Ne ile alakalı?
Askeri	Baskı/zorlama ilişkileri
Siyasi	Otorite, yönetim statüsü ve tanıma ilişkileri
Ekonomik	Ticaret, üretim ve finans ilişkileri
Toplumsal	Kollektif kimlik ilişkileri
Çevresel	İnsan faaliyetleri ve gezegenin biyosferi arasındaki ilişkiler

Kaynak: Çağla Lülecı, *From Securization to Desecurization: Decoding Turkish Foreign Policy Towards Iran*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013, s. 14.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bu dönemin güvenlik algısını oluşturan mevcut kavram ve kalıplar da değişime ve dönüşüme uğramıştır. Ayrıca küreselleşme ve buna ek olarak teknoloji alanındaki ilerlemelerle birlikte geleneksel anlayışın güvenlik tanımlamasında kullanılan anahtar kelimeler de değişime uğramıştır. İki kutuplu sistemin geleneksel güç dengesi ve istikrarı, yerini artan milliyetçilik hareketleri ve etnik çatışmaların meydana getirdiği istikrarsızlığa bırakmıştır. Küreselleşmeyle birlikte, ortaya çıkan güvenlik çalışmaları, devlet-merkezlilikten askeri olmayan eksene yani birey ve toplum merkezliliğe kaymıştır.⁵⁶

Ancak günümüzde geleneksel güvenlik anlayışını savunanların *alçak politika* konuları şeklinde tanımladıkları birçok konu, uluslararası politikanın kapsamı içerisinde yer edinmiştir. Bu doğrultuda ise güvenlik kavramının uluslararası siyasal gelişmelerle aynı doğrultuda değişim geçirdiği gerçeği öne çıkmaktadır. Uluslararası sistemin egemen ulus-devletler toplumu biçiminde devam eden örgütlenmesi, ulusal kaygıların önemini korumasına sebebiyet vermekle birlikte, sistem temel değişimler

⁵⁵ Başar Baysal; Çağla Lülecı, "Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 11, S. 22, ss. 71-72.

⁵⁶ Fatih Dedemen, "Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C. 5, S. 1, Mayıs 2016, s. 145.

yaşamakta ve meydana gelen sorunlar ile bunların çözümleri sadece askerî manada tanımlanır olmaktan da çıkmaktadır.⁵⁷

Tablo 2: Güvenliğin Boyutları

Kapsam	Nitelik	Tür
Askeri	Devlet kaynaklı	- Savaş (Konvansiyonel, Nükleer) - Savaş benzeri operasyonlar - Düşük yoğunluklu savaşlar - Barışı koruma operasyonları - Devlet terörü, yıkıcı faaliyetler - Örtülü operasyonlar/faaliyetler - Silahlanma/silahların kontrolü
	Devlet-dışı aktörler	- Terör - Gerilla faaliyetleri - İçsavaş
Kapsam	Nitelik	Tür
Askeri olmayan	Politik	- Zorlayıcı diplomasi - Kontrol altına alma - Güvenlik ortamını şekillendirme
	Ekonomik	- Ekonomik yaptırımlar - Enerji güvenliği - Dış borç-finance oyunları - Ekonomik depresyon, işsizlik - Yoksulluk, kıtlık, açlık
	Sosyal	- Misyonerlik - Kadın ve insan hakları ihlalleri - Etnik ve dini çatışmalar - Nüfus artışı, beyin göçü, çocuklar - Kültürel yozlaşma - Kimlik problemleri - Irk ayrımcılığı - Cinsel konular (homoseksüellik vs.) - Şehirleşme
	Çevre	- Çevre kirliliği - Ozon delinmesi, asit yağmurları - Küresel ısınma, denizaltı kaynakları - Ormanların yok edilmesi - Çölleşme, biyoçeşitlilik - Zararlı kimyasallar
	Sağlık	- Hastalıklar (AIDS, kanser vb.) - Göç, beslenme - Yerinden edilmiş kişiler, mülteciler - Su ve su kirliliği
	Doğal afetler	- Sel (tsunami) - Deprem - Kasırgalar (tornado vb.) - Volkan patlamaları - Yangınlar - Uzay cisimleri
	Kazalar	- Ulaştırma kazaları - Bina kazaları - Sanayi kazaları - Kişisel yaralanmalar
	Suçlar	- Narkotik - Adi suçlar (cinayet vb.) - İnternet suçları

Kaynak: Sait Yılmaz, **Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017, s.70-71.

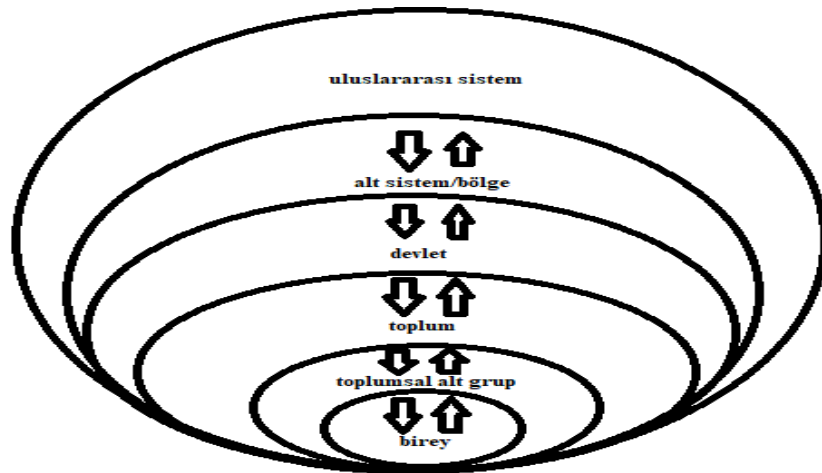
Güvenliğin geçmişten günümüze kadar geçirdiği değişimin ve dönüşümün açıklanabilmesi, uluslararası ilişkilerdeki kapsamı ve yerinin belirlenmesi noktasında

⁵⁷ Ağır, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek ...”, ss. 105-106.

yukarıda verilenler kısaca özetlenecek olursa, günümüzde güvenliğin yeniden düşünülmesi ve kavramsallaştırılması bağlamında öne çıkan yaklaşımlar genellikle genişleme, derinleşme ve sektörleşme doğrultusundadır. Genişlemeyle, tanımlanan yeni güvenlik tehditleri, devlet-odaklı yaklaşımın dışında algılanan çok katmanlı risk ve çatışma potansiyellerini gündeme almıştır. Derinleşmeyle, güvenliğin referans nesnesi devletten toplum ve bireye doğru derinleşmiştir. Sektörleşmeyle de çevre, enerji, gıda ve sağlık gibi yeni alanları tespit etme ve bunlarla mücadele bağlamında askerî olmayan stratejilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Beril Dedeoğlu'na göre, uluslararası sistemde var olan bütün aktörler, büyüklükleri ve kendi amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışı ve arayışına sahiptir. Aynı uluslararası konjonktürde bile her aktörün tehdit algılayışı farklı özellikler göstermekte, kendi güvenlik anlayışı özü bakımından değişmese de güvenliği arayışı farklı olabilmektedir. Bu, aktörün uluslararası sistemde taşıdığı ağırlık, sahip olduğu güç ve kapasitesi, içsel dinamikleri, sistemi algılayış biçimi, ihtiyaç listesi ve kendisine biçtiği role göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca, sistemdeki gelişmeleri karşılama, olumsuz olgulardan etkilenme, dönüşüm ve oluşumları etkileyebilme biçimleri de farklı güvenlik anlayışlarının oluşmasına neden olmaktadır. Dedeoğlu, bu doğrultuda uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramını; “Uluslararası sistemin bütününe güvenliği”nden, “bireylerin güvenliğine” doğru küçülen bir küme biçiminde tasvir etmiştir.

Şekil 1: Güvenlik Şeması

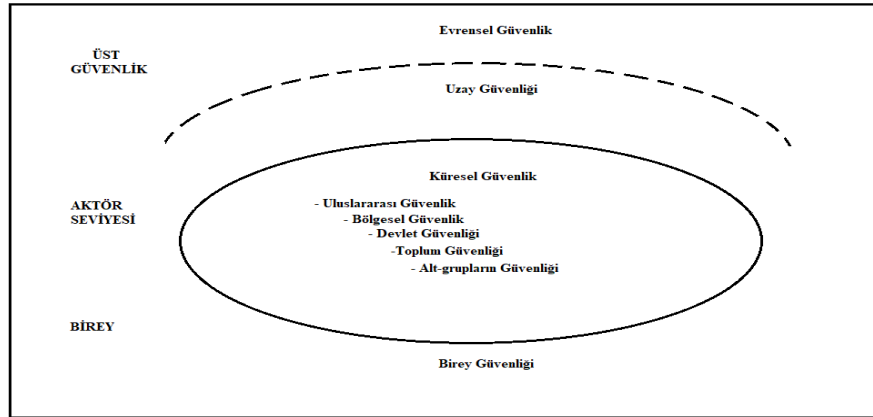

Genel bir biçimde, bireyden uluslararası sistemin bütününe doğru aşağıdan yukarı ve eş zamanlı bir biçimde yukarıdan aşağı doğru gidip gelen bir güvenlik akışkanlık sistemi mevcuttur. Böylece bireyin tehdit algısı ve güvenlik anlayışı, önce kendisine en yakın olan çemberde şekillenmekte, benzer bir biçimde küresel güvenlikten bahsedildiğinde hemen bir alt çember olan bölgeler daha fazla dikkate alınmaktadır. Yukarıdaki güvenlik düzlem şeklinin (Şekil 1) güvenlik sağlayıcı öznesi, meşru ve yasal kuvvet kullanma hakkı olmasından dolayı devlettir. Bu doğrultuda bir devlet, uluslararası sistemle ilgilendiği ölçüde bireyle ilgilenmekte; küresel sistemin güvenliği-güvensizliği yönünde etki oluşturduğu ölçüde bireyin güvenliği-güvensizliğini sağlayabilmektedir.⁵⁸

Sait Yılmaz’a göre ise uluslararası ilişkiler disiplininde güvenlik kavramı:

- Küresel güvenlik
- Uzay güvenliği
- Uluslararası güvenlik
- Bölgesel güvenlik (coğrafi ya da fonksiyonel alt-sistemlerin güvenliği)
- Devlet güvenliği
- Toplum güvenliği
- Toplumsal alt-grupların güvenliği,
- Bireylerin güvenliği gibi farklı seviyelerde ele alınabilir.⁵⁹

Şekil 2: Güvenliğin Katmanları

Kaynak: Sait Yılmaz, **Uzay Güvenliği**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2014, s. 12.

⁵⁸ Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, ss. 36-38.

⁵⁹ Yılmaz, **Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek**, s. 68.

1.3.1. Ulusal Güvenlik/Devlet Güvenliği

Kavramdan da anlaşılacağı üzere bu düzeyde ana özne devlettir ve söz konusu devlet güvenliğidir. Bunun yerine, “milli güvenlik” veya “ulusal güvenlik” kavramları da kullanılmaktadır. Devlet güvenliği kavramı ekonomik, hukuksal, siyasal, sosyal ve askeri yönleri ile çok boyutlu bir biçimde ele alınabilir. Kavram I. Dünya Savaşı’na kadar millî savunma kavramı ile birlikte ve askerî stratejiler içerisinde yorumlanmıştır. Ancak kavramın günümüzde tanımlandığı ve anlaşıldığı biçimiyle ilk ortaya çıkışı ve bunun yanı sıra evrensel boyut kazanması, II. Dünya Savaşı’nın sonrası oluşan yeni uluslararası koşullar içerisinde oluşmuştur. Bu dönemde birçok ülke kendisine özgü bir millî güvenlik siyaseti oluşturmaya başlamış ve bu doğrultuda çeşitli anayasal ve yasal düzenlemelere yönelmiştir. Yine bu dönemde kavramın içeriği değişen dünya ve ülke koşullarına göre yeniden tanımlanmış, zaman zaman sorunun askeri, siyasi, ekonomik, hukuki vb. öğeleri ön plana çıkarılmıştır.⁶⁰

Geniş kapsamlı ve özlü bir devlet güvenliği tanımının yapılmasına ise, ABD’nin 1953 yılında 10450 sayılı *Başkanlık Direktifi* neden olmuştur. ABD Başkanı Eisenhower’ın başkanlık sekreterlerine gönderdiği bu emir, bu kuruluşların “Örnek Güvenlik Kuralları” çıkarmalarını öngörmüştür. Bu doğrultuda, ABD Adalet Bakanlığı’nın çıkardığı bir örnekte millî güvenliğin tanımı “ABD’nin askeri, ekonomik ve üretici kuvvetini, devletin iç ve dış güvenliğini, casusluk, sabotaj, yıkıcı faaliyetler ve devleti zayıf düşürmeye veya yıkmaya yönelik illegal diğer eylemlere karşı, alınacak önlemleri de içine alacak şekilde, korumak ve muhafaza etmek...” biçiminde yapılmıştır.⁶¹

Millî güvenliğin kısa ve özlü bir biçimde tanımı: bir ülkenin iç ve dış tehlikelerden korunabilmesi biçiminde yapılabilir. Bu tanım ulusal ve uluslararası koşulların gösterdiği değişikliklere göre her durumda millî güvenlikle ulusal ve uluslararası çıkarları birbirleriyle çakıştırması bakımından anlaşılır olmaktadır. Bu doğrultuda ABD, Soğuk Savaş döneminde Batı bloğunun liderliğini ve bu dönem sonrasında da âdeta “dünya jandarmalığı”nı üstlenmiştir. ABD bu üstünlüğüyle uluslararası boyutta olağanüstü görevler, devlet ve toplum hayatında yeni

⁶⁰ Şaban İba, *Milli Güvenlik Devleti: Dünyada ve Türkiye’de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma*, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 1999, ss. 13-14.

⁶¹ İba, *Milli Güvenlik Devleti...*, ss. 14-15.

düzenlemeler gündeme getirmiş, başta ordu, savunma ve istihbarat alanları olmak üzere devlet aygıtında pek çok yeni ve esas olarak da devlet kurumlarının eşgüdümüyle ilgili daire ve kuruluşlar oluşturmuştur. Bu gelişmeler ise ABD'ye, söz konusu kendi çıkarları olduğunda dünyadaki çoğu ülkeye müdahale etme olanağı sağlamıştır.⁶² Bu ise, ABD'nin hegemonyasını meşrulaştırmasına ilişkin önceki bölümde işaret edilen durumu ifade eder.

İlk defa ortaya atıldığında millî güvenlik kavramının çağrışımı, devletin güvenliğinin bir topyekûn savaş sırasında korunması şeklinde olmuş, dolayısıyla kavramın kapsamı bugünkü etki alanına göre dar tutulmuş ve tüm hazırlıklar silahlı güçlerin direniş ve dayanma kabiliyetini artırmaya yönelmiştir. Harp silah, araç ve gereçlerindeki gelişmeler hızlı bir biçimde oluşurken, strateji ve kavramlarda da değişiklikler olmuş ve millî güvenlik, daha geniş boyutlarda ve daha çeşitli alanlarda aranır olmuştur. Böylelikle millî güvenlik, millî güç faktörlerini doğrudan etkileyen alanlardan, bu alanları etkileyen alt etki alanlarına yönelmiş; böylece millî güvenlik devlet teşkilatının ve konularının tümünde hâkim unsur olmuştur. Dolayısıyla millî güvenlik kavramı, bir devletin ve ulusun varoluşu ile eşdeğer bir anlam kazanmıştır. Bu kapsam genişlemesi ise birçok olguları beraberinde getirerek devlet-millet ve fertlerin yaşamlarını, devamlılıklarını ve gelişmelerini bütünleştirmiştir.⁶³

Ancak güvenliğin kapsamı askerî konuların dışına doğru genişletildikçe ve güvenliğin temel muhatapları da devletten bireye doğru derinleştirildikçe kavramın bilimselliğini yitirdiğini iddia edenler de vardır. Aynı zamanda her konu ve durumda güvenlik temelinde düşünmek ve hareket etmek, siyaset kurumunu işlevsiz kılabilir, hatta toplumları paranoya noktasına getirme tehlikesini de taşımaktadır.⁶⁴

1.3.2. Bölgesel Güvenlik

Uluslararası ilişkilerde uzun bir geleneğe sahip olan bölgesel güvenlik kavramından anlaşılan: bir bölgede bulunan ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkiler sisteminin istikrarsızlık, krizler, silahlı çatışmalar ve bölgesel savaşlar tehditlerine karşı etkin bir şekilde uygulanmasıdır. Bölgesel düzeyde güvenlik, çoğunlukla tanımlanan bölge içinde işleyen bir sistem veya bir ittifaka dayalı olarak inşa

⁶² İba, *Millî Güvenlik Devleti ...*, s. 15.

⁶³ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, *Devlet'in Kavram ve Kapsamı*, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınlarından No:1, Ankara, 1990, ss. 40-41.

⁶⁴ Kardeş, "Güvenlik", s. 228.

edilmekte ve bölgesel güvenlik kurumları, her zaman olmamakla birlikte bölgenin coğrafi sınırları temelinde ve bölgenin fonksiyonel işbirliği arayüzünde kurulmaktadır. Aynı zamanda, bölgesel güvenlik kurumlarının bu coğrafi kapsamının bazen farklı olabileceğini de belirtmekte fayda var. Çünkü ortak güvenlik duygusu işlevsel çıkarların (örneğin ticaret vb.) ötesine geçebilmektedir. Nispeten yüksek oranda ortaya çıkması, savaş sonrası uluslararası sistemde genellikle coğrafi veya ekonomik açıdan bölgeden daha büyük bir alanı kaplayan askerî ittifaklar durumunda gerçekleşir.

Bölgesel bağlamda güvenliğe yönelik ana tehditler, savaş olasılığı, kitle imha silahları (KİS) ve bunların yaygınlaşması, uluslararası terörizm, organize suç, kontrolsüz göç, sosyal gerilimler, çevre felaketleri, yolsuzluk, salgınlar veya belirli bir bölgedeki düşük nüfus artışı ve nüfusun yaşlanmasıyla ilişkili demografik tehditler olarak sıralanabilir.⁶⁵

Ayrıca bölgesel güvenlik kriterlerine de dikkat etmek üzerinde durulması gereken bir husustur. Uluslararası düzeyde ulusal güvenlik kriterleri söz konusu olduğunda -aynı zamanda bölgesel terimlerle- en önemli, doğrulanabilir yönleri şunları içerir:

- bölgedeki devletlerin askerî potansiyeli / teknik ve teknolojik seviyeleri;
- bölgedeki devletlerin silahlı kuvvetlerinin durumu, stratejisi ve büyüklüğü;
- bölge devletlerindeki savunma sektörünün yönetim kalitesi;
- bölgedeki devletler ile bölge dışı devletler arasındaki sınırların karakteri (coğrafi ve politik);
- bölgesel aralıktaki siyasi ve askerî ittifaklar;
- bölge içinde ve ötesinde müttefik seçiminde siyasi elitlerin rolü ve rasyonalite.

Aşağıdaki verilen unsurlar da, bölgesel bağlamda diğer güvenlik kriterleri arasında belirtilmelidir:

⁶⁵ Aleksandra Kusztal, "Theoretical Foundations of Regional Security in International Relations-The Overview", *Journal of Science of The Military Academy of Land Forces*, C. 49, S. 1, 2017, ss. 19.

- uluslararası sistemin durumu -ülkelerin en yakın çevresinde ve bölgesel ölçekte (kıtasal, alt kıta);
- ulusal güvenlik ve bölgesel çevre düzeyinde korunan en önemli değerlerin karmaşıklığı ve tamamlayıcılığı ile bölge ülkelerinde bu ‘mutlak değerleri’ belirleme nedenleri;
- uluslararası sistemin bölgedeki katılımcıları tarafından benimsenen stratejilerin doğası ve dinamikleri;
- bölgedeki devletlerin uluslararası güvenlik modelini oluşturma sürecinde özel korumaya tabi olan açık ve tartışılmaz derecede önemli alanlar meselesi.⁶⁶

1.3.3. Küresel Güvenlik

Küresel güvenlik, Tinmore Institute tarafından “Bireyin toplumsal refah ve yaşam kalitesine paralel ilerlemesi için tüm ulusların barışçıl birleşmesi ve karşılıklı güvenliğe meydan okuyan ortak sürdürülebilirliği, güveni ve sürekliliği garanti etmek için uluslar tarafından gerçekleştirilen eylemler.” şeklinde tanımlanmaktadır. Küresel güvenliğe yönelik tehditlere bakıldığında bunlar insan yapımı/antropojenik, doğal ve teknolojik üçlüden gelişmekte ve doğal veya emtia kaynaklarının bozulması gibi eylemleri içerebilir; başarısız veya zayıf devletleri; salgınları; iklim değişikliğini; kitlesel nüfus göçlerini; sivil huzursuzluğu; ve ulusal barışa yönelik diğer beklenmedik veya şaşırtıcı kargaşaları. Uygulanması noktasında ise askeri eylem, diplomasi, politika geliştirme ve uygulama, yönetim süreçleri, teknoloji değişiklikleri veya geliştirme vb. gibi bazı önlemlere ihtiyaç duyulabilmektedir.⁶⁷

Ortaya çıkışı, 1980’lerden sonra küreselleşmecilerin kolektif güvenliği türetmesiyle olmuştur. Böylece geleneksel güvenlik çalışmalarının ulusal ve uluslararası güvenlik analizlerine alternatif bir yaklaşım olmuştur.⁶⁸ Kolektif güvenlik ile mukayese edildiğinde ise şu benzerlikler ve farklar öne çıkar: Benzerlikler; İkisinin de kapsam açısından küresel olarak düşünülmesi; ortak güvenlik duygusu; ortak tehdit algılanması ve tehdide karşı birlikte eyleme geçilmesi; ve ikisinin de büyük güçler arasındaki çıkar çatışmaları nedeniyle tam

⁶⁶ Kusztal, “Theoretical Foundations of Regional Security”, s. 20.

⁶⁷ Tinmore Institute, <http://www.tinmore.com/security-def.php>, (E.T. 07.11.2020).

⁶⁸ Nihal Ergül, “Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler’in Rolü ve Uygulamaları”, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma** Çözümleri, Editör: Atilla Sandıklı, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2012, s. 170.

olarak uygulanamayışı. Farklar; kollektif güvenlik referans nesnesi olarak devleti temel alırken küresel güvenliğin başta birey olmak üzere tüm nesneleri temel alması; kollektif güvenlikte tehdidin sadece askerî olarak algılanmasına karşın küresel güvenlikte eski ve yeni tüm güvenlik sorunlarının tehdit olarak algılanması; ve tehdidin bertaraf edilmesi için küresel güvenliğin kolektif güvenliğe göre daha çok ve kapsamlı ve daha barışçıl önlemlerinin oluşu gibi farklı noktalar göze çarpmaktadır.

1.3.4. Diğer Güvenlik Seviyeleri

Yukarıdaki sınıflandırmalara dâhil edilmeyen veya başka sınıflandırmalarda zikredilen bazı diğer güvenlik düzeyleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında *Toplumsal Güvenlik*, *Toplumsal Alt-Grupların Güvenliği*, *Birey Güvenliği*, *Uzay Güvenliği* sayılabilir.

Toplumsal güvenlik, bir kimliğin algılanan bir tehdide karşı savunulmasıdır, ya da daha açık söylemek gerekirse, bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan bir tehdide karşı savunulması olarak tanımlanmaktadır.⁶⁹ Toplumsal güvenlik kavramı, toplumun kimliği ve sosyo-kültürel yapısının korunduğu, vatandaşlarının refah ve zenginliğinin güvence altına alındığı, toplumda bulunan farklılıklar ve çeşitli kesimler arasında çatışmaların olmaması hâlidir. Nihai amaç ise toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve bunun için uygun şartların oluşturulmasıdır.⁷⁰

Toplumsal Alt-Grupların Güvenliği: Uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler, farklı türde olan çok sayıda oyuncu arasında karşılıklı bağımlılık ve etkileşim ilişkilerini yoğunlaştırmış, devletlerin klasik sınır ve egemenlik kavramlarını erozyona uğratmış ve iç politika ve dış politika arasındaki ayırımı da azaltmıştır. Böylelikle devlet, bütünsel yapıda bir oyuncu olarak farzedilmekten çıkmış ve alt-örgütlenmelerden, sosyo-ekonomik birimlerden oluşan çoğulcu yapıdaki bir oyuncu şeklinde tanımlanır olmuştur. Dolayısıyla devlete ilişkin politikalardan bahsedildiğinde, kendisini oluşturan parçaların etkilerinin

⁶⁹ Ole Weaver, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, C. 5, S. 18, 2008, s. 153.

⁷⁰ Tarık Ak, "Toplumsal Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Yaklaşımı", *Akademik Hassasiyetler*, C. 5, S. 10, 2018, s. 87.

yoksayılması olanaksız bir hal almış, bu alt birimlerin göz ardı edilmesi uluslararası sorunların çözüm yollarını tıkamıştır.⁷¹

Birey güvenliği, BM'nin *Human Security Now* (2003) adlı raporunda “özgürlükleri ve insan olmanın gereklerini sağlayacak ve geliştirecek şekilde, insan hayatının öz değerlerinin korunması” şeklinde tanımlanmaktadır.⁷² Birey güvenliğine yönelik doğrudan ve dolaylı tehditler ise Bajpai'nin aşağıdaki tablosunda verilmiştir.

Tablo 3: Birey Güvenliğine Yönelik Doğrudan ve Dolaylı Tehditler

Doğrudan Tehditler	Dolaylı Tehditler
Ölüme ve sakatlanmaya yol açanlar: şiddet içeren suçlar, kadın ve çocukların öldürülmesi, cinsel saldırı, terör, grup içi isyanlar/katliamlar/soykırımlar, muhalif olanların öldürülmesi ve işkence edilmesi, devlet görevlilerinin/ajanlarının öldürülmesi, savaşın neden olduğu ölümler.	Mahrumiyet: gıda, güvenli içme suyu, birincil sağlık hizmeti, eğitim gibi temel ihtiyaç ve halklardan mahrum olma.
İnsanlık dışı muameleler: kadın ve çocukların köle olarak kullanılması ve kaçakçılığı, çocukların asker olarak kullanılması, kadın ve çocukların hanelerde fiziksel olarak kötüye kullanımı, adam kaçırma, siyasi muhaliflerin yasadışı bir şekilde alıkonulması + hileli davalar.	Hastalık: enfeksiyon, kalp-damar ve kanser gibi hayatı tehdit eden hastalıkların görülme sıklığı.
Uyuşturucular: uyuşturucu bağımlılığı.	Doğal ve insanların neden olduğu afetler.
Ayrımcılık ve baskıcılık: azınlıklara ve kadınlara karşı ayrımcı yasalar ve uygulamalar, seçimleri yasaklama ve müdahale, siyasi kurumlar ve medyanın yıkılması.	Az gelişmişlik: kişi başına düşen GSMH'nin düşüklüğü ve az oranda artışı, enflasyon, işsizlik, eşitsizlik, nüfus artışı ve düşüşü, yoksulluk, ulusal bölgesel ve küresel düzeyde ekonomik istikrarsızlık ve durgunluk + demografik değişim.
Uluslararası anlaşmazlıklar: devletler arası gerilimler /krizler (bölgesel, iki taraflı) + büyük güç gerilimleri/krizler.	Ulusal, bölgesel ve küresel seviyede nüfus değişimi: mülteciler ve göç.
Harap etme özelliği yüksek olan silahlar: kitle imha silahlarının yayılması + gelişmiş konvansiyonel silahlar, küçük silahlar ve kara mayınları.	Yerel, ulusal, bölgesel ve küresel seviyede çevresel bozulma.

Kaynak: Kanti Bajpai, “Human Security: Concept and Measurement”, **Kroc Institute Occasional Paper#19:OP/1**, Ağustos 2000, http://www.conflictresolution.org/bin/Kanti_Bajpai-Human_Security_Concept_and_Measurement.pdf, s. 40.

Son olarak *Uzay Güvenliği*'nin tanımlanmasında ise kilit bir husus bulunmaktadır. Bu kilit husus, dış mekânın belirli ulusal veya ticari varlıkların çıkarları değil, herkes tarafından güvenli ve sorumlu bir biçimde kullanılabilecek bir ortam olarak güvenliği ve sürdürülebilirliğidir. Bu geniş tanım, uzay güvenliğinin eşsiz dış mekân ortamının sürdürülebilirliğini, insan yapımı nesnelerin uzaydaki ve yer istasyonlarındaki fiziksel ve operasyonel bütünlüğünün yanı sıra uzaydan

⁷¹ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 1, S. 4, 2004, s. 3.

⁷² Ali Şevket Ovalı, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, Derleyenler Mustafa Aydın vd., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s. 293.

kaynaklanan tehditlerden ve doğal tehlikelerden kaynaklanan dünya üzerindeki güvenliği de kapsadığını göstermektedir.⁷³

1.4. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Güvenlik

Genel bir biçimde her kuramın anlama çabası güvenlik ile ilgili dört varsayımı içerisinde barındırmaktadır. Bunlar:

- 1- Güven altına alınacak nesne-aktörler
- 2- Tedbir almayı gerekli kılan tehditler
- 3- Güvenliği sağlayacak olan nesne-aktörler
- 4- Güvenliğin nasıl sağlanacağına yönelik politikalar şeklindedir.⁷⁴

1.4.1. İdealizmin Güvenlik Perspektifi

Disiplinin ortaya çıkışı, I. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. İnsanlık tarihindeki küresel kapsamdaki bu ilk büyük savaş sonrasında, muhtelif yazarlar “devletler niçin birbiriyle savaşıyor?” ve “bu savaşlar nasıl önlenebilir?” veya “devletler arasında kalıcı bir barış nasıl sağlanabilir?” sorularını sorgulamaya ve araştırmaya başlamışlardır. 1919-1939 yılları arasında ise bu yazar ve düşünürler* bir dizi eser, fikir, öneri, plan, proje ortaya koymuşlardır. Bunlar incelendiğinde hepsinin ortak bir tema ya da kuram ortaya koyduğu görülmektedir. Bu kuram idealizm olarak isimlendirildi. Dolayısıyla idealizm disiplinin doğuşunda başat rol oynamıştır.⁷⁵

İdealizm, “uluslararası reel şartların vizyoner bir projeyle ideal bir duruma gelmesi için ortaya konulan bir dizi normatif fikirler ve projeleri” savunmaktadır.⁷⁶ Silahsızlanma, demokrasinin gelişmesi, uluslararası örgütlerin yaygınlaşması ve uluslararası hukuk kurallarının geliştirilmesi gibi söylemler, etik, değerler ve evrensellik gibi olgulardan hareket eden idealizm tarafından en temel söylemler

⁷³ Rajeswari Pillai Rajagopalan, **Space Security Index**, Editör: Jessica West, Waterloo, 15. Baskı, Kanada, 2018, s. 5.

⁷⁴ Kardaş, “Güvenlik”, s. 226.

* Öne çıkanlar: İngiltere’de Sir Alfred Zimmerman, S. H. Bailey, Philip Noel-Baker ve David Mitrany, ABD’de ise Woodrow Wilson, James T. Shotwell, Pitman Potter ve Parker T. Moon.

⁷⁵ Ramazan Gözen, “İdealizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Derleyen Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 67-68.

⁷⁶ Ramazan Gözen, “İdealizm”, ss. 70-71.

olarak benimsenmiştir.⁷⁷ Kurama göre bireyler, temelde rasyonel ve iyidirler ve dolayısıyla savaşlar, devletlerin mutlakiyetçi ve otoriter biçimde yapılanmalarından ileri gelmektedir. Bu bağlamda şiddet, çatışma ve savaş olguları insan doğasından kaynaklanmamakta sistemik hatalardan ileri gelmektedir. Sistemin tekrar düzelmesi ve vuku bulacak savaşların önüne geçilmesinin ise iki temel aracı vardır. Bu araçlar ise uluslararası hukuk kurallarının geliştirilmesi ve uluslararası örgütlerin kurulmasıdır.⁷⁸

İdealizmin bu temel bakış açısı esas alındığında, onun güvenlik perspektifinin de, seviye olarak birey ve devletten öte sistem seviyesinde olduğu açıktır. Uluslararası sistemin bütünü ve bölgesel, devlet, toplum ve alt-grupların güvenliği gibi diğer güvenlikleri de kapsayan uluslararası güvenliği, bir başka ifadeyle “kollektif güvenlik” anlayışını benimser. İdealizmin 1919-1939 yılları arasında disiplindeki başat rol konumuna sahip olması, bu kuramın temel söylemlerinin pratiğe dökülmesine imkân tanımıştır. Bunun uygulaması ise dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson’un önerisiyle 10 Ocak 1920 yılında kurulan MC ve 1921’de kurulan Uluslararası Adalet Divanı’nın hayat bulmasıyla olmuştur.⁷⁹

“Daha istikrarlı bir devletler sistemi veya güvenli bir uluslararası sistemi nasıl oluşturabiliriz?” sorusunu sorgulayan ve ticaret ve hukuk ile birbirine bağlanmış liberal, demokratik bir dünya hedefleyen Woodrow Wilson, böyle bir dünya için neler yapılması gerekli olduğunu ileri süren 14 ilke açıklamıştır.⁸⁰ İşte MC de dönemin Amerikan ulusal çıkarlarıyla örtüşen böylesi idealler doğrultusunda kurulmuş bir uluslararası örgüttü. İngiltere ve Fransa’nın da MC’nin kurulmasıyla ilgili düşünceleri aynı doğrultuydu. Bu nedenle MC’nin kuruluşundaki amaç her ne kadar idealist amaçlar ve uluslararası barış ve güvenliği sağlamak gibi gözükse de asıl maksat Versay düzenini korumaktı.⁸¹

MC, uluslararası barış ve güvenliği sağlamada başarısız bir girişim olarak kalmış ve II. Dünya Savaşı’nın çıkmasını engelleyememiştir. Bu da, örgütün kuruluş

⁷⁷ Bilal Karabulut, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi”, **Gazi Akademik Bakış**, C. 8, S. 15, Kış 2014, s. 66.

⁷⁸ Karabulut, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi”, s. 66.

⁷⁹ Şaban Çalış; Erdem Özlük, “Uluslararası İlişkiler Tarihi’nin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 18, Yıl 2007, s. 232.

⁸⁰ Çalış; Özlük, “Uluslararası İlişkiler Tarihi’nin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, s. 228.

⁸¹ Karabulut, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi”, s. 64.

felsefesinin, yani idealizm anlayışının sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak böyle bir başarısız kuramsal ve pratik girişim, realizm anlayışının disiplinde yükselişine kapı aralamıştır.⁸²

1.4.2. Klasik Realizm ve Neorealizmin Güvenlik Perspektifleri

Klasik realizmin güvenlik perspektifinde devlet temel aktör olarak konumlandırılmakta ve devletin temel amacı bekâsının sağlanması ve çıkarlarının yerine getirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Burada temel analiz birimi olan devletin bekâsının sağlanmasındaki araç ise güç unsurudur. Realizmin güvenlik perspektifi devletlerin sahip oldukları güç unsurları ve bu unsurların uluslararası ilişkileri güç mücadelesi üzerinden şekillendirmesine dayanmaktadır.⁸³

Devletlerin güç potansiyellerine etki eden coğrafya, demografi, kaynaklar ve jeopolitik unsurlar gibi temel faktörler bulunmakta ancak belirtildiği üzere güç unsuru temel olarak askerî güç üzerinden tanımlanmaktadır. Anarşik bir uluslararası sistemde devletlerin çıkar temelli eylemlerini sınırlandıran sistem içerisindeki diğer devletlerin güç kapasiteleridir. Dolayısıyla güç faktörleri devletlerin güvenliğini sağlayacak temel unsur olarak öne çıkmakta ve güç faktörlerine bağlı olan anarşik sistemde ise güvenlik askerî gücün maksimize edilmesiyle sağlanmaktadır.⁸⁴

Realizm birey güvenliğini göz ardı ederek toplum bazında kollektif güvenliğe vurgu yapmış ancak klasik realistler, sürekli bir güvenlik durumunun, siyasetin temel kurallarının da insan tabiatının kötü doğasına dayanması nedeniyle mümkün olamayacağını dikkat çekmişlerdir. Realistlere göre sadece güce dayalı çıkar politikaları uygulanarak güç maksimizasyonu ile görece güvende olunabilir.⁸⁵

Klasik realizmde güç peşinde koşulmasının bir neticesi gereği, oluşacak güç dengesi sisteminin çalıştığı süreçler ve hegemonik bir gücün yükseldiği dönemler güvenli dönemler şeklinde kabul görmektedir. Ancak güç dengesi dönemsel çalışmakta ve zayıf noktaları bulunmaktadır. Uluslararası sistem sürekli değişim

⁸² Karabulut, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi”, s. 65.

⁸³ Övgü Kalkan Küçüksoğak, “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, Yıl 2012, C. 4, S. 14, İlkbahar 2012, s. 203.

⁸⁴ Kalkan Küçüksoğak, “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu...”, s. 203.

⁸⁵ Osman Şen, “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri”, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 25.

geçirmekte ve bu, savaşla ya da barışçıl yollarla meydana gelmektedir. Barışçıl yollarla meydana gelmesi ise hegemonik gücün rıza ve zoru aynı kullanmasından geçer. Bu nedenle realistler, kollektif güvenliğin sağlanabilmesi için oluşturulacak kuralların fiiliyata dökülmesini garanti altına alacak icrai bir güç bulunmaması nedeniyle bu tür çabaların hedefine ulaşmasının zor olduğuna vurgu yapmışlardır. Realistlere göre ulusal çıkar peşinde koşmak devletlerin doğasında bulunmakta ve bu tabiatları nedeniyle devletler, kollektif güvenliğin yasal zeminini oluşturacak olan uluslararası hukuk kurallarının muğlak kalmasına neden olmaktadır. Ancak bu zorluklara rağmen, savaşın neden olduğu zararların önlenebilmesi ve ebedi barışın sağlanmasının diplomasiden geçtiği öne sürülmüştür.⁸⁶

Realistler, güvenliği güç, ulusal çıkar ve uluslararası barışın sağlanması bağlamında değerlendirmiş ve güvenlik açısından birey araçsallaştırılarak, savaş sürecinde ulusun sahip olduğu kaynaklarından birisi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca realistler savaşımasa bile bireylerin savaş zamanlarında istem dışı ve kasten öldürülebileceğini, barış zamanlarında ise savaş zamanındaki gibi toplu öldürmelerin hangi amaçla olursa olsun kabul edilmeyeceğini ifade etmektedirler.⁸⁷

Sistemdeki devletlerin, muhtemel bir güç dengesi değişiminde neden bunu dengelemek amacıyla kendi güçlerini artırmayı seçtiği sorusuna klasik realizmin cevabı uluslararası sistemin iki karakteristik özelliğidir. İlki anarşiden kaynaklanan gelecek hakkındaki belirsizlik, ikincisi ise niyetleri gerçekten bilebilmenin imkânsızlığıdır. Dolayısıyla bir devlet güç artırımına gittiğinde diğer devletler bunun gelecekte nasıl bir sonuç meydana getireceğini ve güç artımında olan devletin asıl niyetinin ne olduğunu hiçbir biçimde bilemedikleri için güç artımı karşısında alarma geçerler. Bu hassasiyetin ortaya çıkardığı sonuç ise *güvenlik ikilemi* – security dilemma- olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁸

Söz konusu bu durumdan güvenli olarak çıkışın yolu ise en kötü senaryoyu varsayarak ilk devletin güç artırımına karşılık diğer devletlerin de güç artırımı ile cevaplamasıdır. Ancak verilen bu cevap ilk devleti aynı nedenlerden dolayı tekrar

⁸⁶ Şen, “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri”, s. 25.

⁸⁷ Şen, “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri”, ss. 25-26.

⁸⁸ Ali Balcı; Tuncay Kardaş, “Realizm”, **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Editörler: Şaban Kardaş; Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 88.

güç artırımına yönelteceği için, güvenlik ikilemi sürekli bir şekilde devletleri güç artırımına zorlayan bir dinamiktir.⁸⁹

Disiplin, 1960 ve 1970’li yıllar boyunca çok çeşitli açıklama ve teorileşme çabalarına tanık olmuş, ancak bunlar arasında bir anlayış birliğine varılamamış ve özellikle uluslararası sistemin doğası üzerine yaygın bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Dönemin egemen yaklaşımı klasik realizm ise devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki artan önemini; devletin iç ve dış siyasetleri arasındaki varsayımsal ayrımın giderek ortadan kalkmasını; sömürgecilik karşıtı mücadelenin neticesinde özellikle *Üçüncü Dünya*’da hızla artan egemen devletlerin çeşitli yönleriyle geleneksel ulus-devletten farklılaşmaya başladıklarını; Askeri-stratejik konulara ek olarak özellikle ekonominin uluslararası ilişkilerde belirleyici konuma geldiğini ve Vietnam Savaşı’ndan anlaşılacağı üzere askeri gücün her zaman sonucu belirleyen bir unsur olmadığını görememe gibi eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır.⁹⁰

Böylelikle realizm, 1970’lerin sonlarından itibaren ve özellikle Kenneth Waltz’ın çalışmaları sayesinde tekil aktörler ve onların rasyonel davranışına yoğunlaşma yerine sistemik unsurlara daha fazla ağırlık veren bir çizgiye doğru kaymıştır. Böyle bir ortamda devlet davranışlarını aktörlerin bilinçli ve rasyonel tercihler sonucu tek başlarına gerçekleştirdiği davranışlar olmadığı, sistemin dayattığı eylemler olduğunu analiz eden neo-realizm, disiplin çalışmalarında kendisine önemli bir yer edinmiştir.⁹¹

Neo-realizm de klasik realizm gibi sistemin anarşik yapıya sahip olduğu fikrini temel alır ancak, klasik realizmden farklı olarak devletlerin tek başlarına girdikleri bir rasyonel karar verme süreciyle hareket etmediğini iddia etmektedir. Kararlar, devletlerin kendilerinin ve rakiplerinin sistem içerisinde işgal ettikleri konumların çizdiği çerçevede belirlenen etkileşimlerin empoze ettiği bir sonuçtur. Neo-realizm uluslararası siyasetin ve güvenlik arayışının, devletlerin sistem içerisinde işgal ettiği pozisyonlar tarafından üretildiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla uluslararası siyaset pozisyonel bir biçimdedir. Neo-realizm büyük güçlerin sistemde

⁸⁹ Balcı; Kardaş, “Realizm”, s. 88.

⁹⁰ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 1, S. 1, Bahar 2004, s. 34-35. s. 47.

⁹¹ Balcı; Kardaş, “Realizm”, ss. 90-91.

sahip olduğu yüksek askeri güçlerle önemli pozisyonları ele geçireceği ve sisteme hâkim olacağını öngörmektedir.⁹²

Anarşik ortam, yapının temel belirleyicisi olmakla birlikte güvenliğe olan bakışın da çerçevesini çizmektedir. Anarşinin hâkim olduğu bir ortamda ise mutlak güvenlik ya da mutlak güvensizlikten bahsetmek mümkün değildir. Anarşide birey, şirket, devlet vb. gibi birimlerin birbirlerine karşı kuvvet kullanması ya da kullanmaması, onların kapasitelerine göre belirlendiğinden dolayı, kendi yargılarının süzgecinden geçen bir karardır. Anarşik ortamda birimler amaçlarını gerçekleştirme ve güvenliğini sağlama adına sahip olduklarına ve kendi oluşturduğu araçlarına güvenmek zorundadırlar. Bu durum ise kendi savunma gerekliliğini beraberinde getirmekte ve güvenlik bu bağlamda düşünülmektedir.⁹³

Neo-realizm, savaş olasılığını güvenlik endişelerinin merkezine koymaktadır. Devletler arasındaki ilişkilerin doğasında savaş hali bulunmakta ve bu görüş savaşların sürekli ve kaçınılmaz oldukları değil devletlerin ne zaman kuvvet kullanacaklarını kendilerinin belirlemelerini ifade etmektedir. Kuvvet kullanımını da düzenleyici bir otorite yokluğuyla ilişkilendirir.⁹⁴

Neo-realizme göre savaşları önlemedeki en önemli etken, devletlerin mantıklı bir birim olduğunun ön kabulünden geçmesidir. Neo-realizm de ağır basan görüş, savaşta net bir kazananın olmayacağı ve tarafların az veya çok yıkıma uğrayacağıdır. Devletler mantıklı hareket etmeli ve güvenliklerini tehlikeye sokacak aşırı davranışlardan kaçınılmalıdır. Bu görüş devlet bekâsının sağlanmasında en önemli savlardanır. Ancak savaşın getireceğinin götüreceğinden fazla olmasının bir devlet tarafından anlaşılması sonucu savaşın yararlı olarak görülmesi ve devlet adamlarının yanlış hesaplar ve mantık dışı davranışları sonucu diğer devletlerde büyük endişeler yaratması gerçeği de göz ardı edilmemelidir.⁹⁵

Neo-realizme göre kapasite temel güvenlik sağlayıcısı olarak görülmektedir. Nedeni ise bir aktörün uluslararası alanda varlığını sürdürüp-meyeceği konusunun

⁹² Balcı; Kardaş, “Realizm”, s. 91.

⁹³ Emre Çıtak, “Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014 ss. 37-38.

⁹⁴ Çıtak, “Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik”, s. 38.

⁹⁵ Çıtak, “Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik”, ss. 38-39.

tek başına güvenlik rolünü ne kadar sağlayabileceği ile ilgili olmasıdır. Güçlü ve bağımsız çoğu devletin etkileşim içerisinde olduğu sistem yapısında, dış ve çevresel tehditleri bertaraf etmede başarısız olan süreç içerisinde elenecektir. Ayrıca devletlerin güvenliklerini sağlayabilme kapasitesi saldırgan güçleri caydıracağından uluslararası güvenliğin oluşmasında da etkili olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁶

Neo-realizm gücü fayda sağlayan bir araç olarak görmektedir. Devletin sahip olduğu gücün ölçüsü az ya da çok olduğu zaman onu tehlikeye sokmaktadır. Dolayısıyla mantıklı hareket eden devlet adamları yeterli miktarda güç arayışında olarak bu gücü önemli ve faydalı bir araç olarak kullanmaktadır. “Peki ne kadar güç gerekli? Belirli bir güce ulaştıktan sonra arayış bitirilmeli mi, devam mı edilmeli?” Bu soruların cevabı hususunda bir netlik olmamakla beraber şüphesiz zayıf devletler müdahale ve hedef olmaya açık hale gelirler. Yine güçlü olmayan devletlerde iç karışıklıklara rastlamak oldukça mümkün. Gücün güvenliği sağlamadaki öneminin yüksekliği, devletleri nedensizce onun peşinde koşan varlıklar haline getirmemelidir. Yoksa güvenliği sağlayan güç en büyük güvenlik sorununa dönüşecektir. Bu doğrultuda kritik durumlarda aranması gerekenin güç değil güvenlik olduğu söylenebilir. Bu durum ise neorealizmin getirdiği yeniliklerdendir.⁹⁷

Devletler, realist ve neo-realist kuramcılar tarafından durağan güvenlik anlayışının bir sonucu olarak sistem içerisinde aynı işlevleri sergileyen verili üniteler şeklinde konumlandırılır ve kendi içlerindeki yapısal farklılıkların göz ardı edilmesinin önüne geçemezler. Bu anlayış, devletlerin kendi yapısal farklılıklarının güvenlik anlayışına olan etkisini en aza indirgeyerek sistemsel dayatmaların hâkim güvenlik anlayışı haline gelmesine yol açar. Söz konusu bu yaklaşım ise sistemdeki güçlü devletlerin güvenlik yaklaşımlarının hâkim söylem haline gelmesine ve bu anlayışın türevleri olan unsurların diğer devletlere dayatılmasının önünü açar.⁹⁸

⁹⁶ Çıtak, “Yeni Gerçekçilik ve Güvenli”, s. 40.

⁹⁷ Çıtak, “Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik”, ss. 40-41.

⁹⁸ Kalkan Küçüksoğak, “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu ...”, s. 204.

1.4.3. Liberal Teorilerin Güvenlik Perspektifleri

Liberal görüşü temel alan yaklaşımların bazı ortak vurgu ve değerleri: bireycilik, özgürlük, doğal hukuk, doğal düzen, hukukun üstünlüğü, sınırlandırılmış devlet düzeni, rasyonellik ve ilerlemeye duyulan inanç temelleri üzerinde şekillenmektedir. Bu ortak vurgu ve değerlerden hareketle, liberalizm anlayışının birincil kaygısını her türlü devlet müdahalesine karşı olarak bireysel hak ve özgürlüklerin savunulması oluşturmaktadır. Bireyi konumlandığı yer etrafında devlet anlayışını şekillendiren liberal yaklaşımların güvenlik perspektifleri de bu durumdan etkilenmekte/şekillenmektedir.⁹⁹

Liberal kuram içerisinde gelişen ve Avrupa bütünleşmesi özelinde inşa edilen *fonksiyonalizm*, devlet ve entegrasyon arasındaki hassas olan ilişkiyi güvenlik olgusu bağlamında açıklamaktadır. Çünkü yüzyıllar boyunca birbiriyle çatışma içerisinde yaşamış olan ve birbirlerini tehdit olarak algılayan toplumların işbirliğine yönelmesi, güvenlik sorunsalının çözümü adına somut bir referans nesnesi olmuştur.¹⁰⁰

Fonksiyonalizmin güvenliği ve barışı tesis etme metodu, güvenlik kapsamındaki siyasi konuları devre dışı bırakıp ve ulaşım, iletişim, teknoloji vb. gibi diğer alanlarda işbirliğini yaygınlaştırarak karşılıklı güven oluşturulması şeklindedir. Böylelikle, karşılıklı bağımlılığın ve ifade edilen diğer alanlardaki yaygınlaşan işbirliğinin meydana getirdiği güven hissi, aktörler arasındaki buzdan duvarları çözebilir ve aralarındaki etkileşim siyasi güvenlik kapsamında olan konularda da işbirliğine uzanabilir. Fonksiyonalizm kuramının literatüre olan katkısı genel başlık altında karşılıklı bağımlılık ve işbirliği vurgularıyla *plüralizm* ve *transnasyonalizm* kuramların önünü açmak olmuş, özelde ise somut örnek üzerinden güvenlik sorunsalının çözümüne yönelik yöntem ve araçları paylaşması olmuştur.¹⁰¹

Plüralist (çoğulcu) ve *transnasyonalist* (ulusaşırı) anlayışlar ise öncelikle devleti merkeze alan realist paradigmaya karşı çıkarak aktör çeşitliliği üzerinde

⁹⁹ Fulya Akgül Durakçay, “Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar ve Güvenlik Anlayışı”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Rôle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 7.

¹⁰⁰ Atilla Sandıklı; Bilgehan Emeklier, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”, **Uluslararası Balkan Kongresi: 21’nci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği**, Editörler: Hasret Çomak; Caner Sancaktar, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2011, s. 26.

¹⁰¹ Sandıklı; Emeklier, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”, s. 26.

durumdadırlar. Devletlerin bireyler, bürokrasi, hükümet, baskı ve çıkar grupları gibi ulusal ve uluslararası kuruluşlar, konsorsiyumlar, sivil toplum örgütleri vb. gibi aktörlerin bulunduğu uluslararası düzlemde tek başına bütüncül bir aktör olmadıklarını öne sürerek, öngördükleri çok aktörlü plüralist yapıda sadece devlet odaklı klasik güvenlik anlayışını eleştirmektedirler. Bu doğrultuda devletin güvenliğinden ziyade aktörlerin güvenliğinden bahsetmek daha doğrudur.¹⁰²

Ayrıca plüralist ve transnasyonalist anlayışı savunan düşünürlere göre bilişim sistemlerinde meydana gelen gelişmelerin aktörler arasındaki iletişimi ve etkileşimi artırdığı küresel bir ortamdaki belirsizlik ve birbirlerine karşı duyulan güvensizlik azalarak işbirliği yapmanın faydası artmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın çatışma riskini azaltacağını savunan kuramcılar, işbirliği ve uzlaşma temeline dayanan bir güvenlik yaklaşımı öne sürmektedir.¹⁰³

1.4.4. Neomarksizmin Güvenlik Perspektifi

Neo-marksist kuramcılar analizlerinin merkezine klasik Marksist teorinin alt yapıya yerleştirdiği ekonomik faktörleri almakta ve ekonomi eksenli bir güvenlik perspektifi sunarak bağımlılığı ekonomi-politik gelişmemişlik/azgelişmişlik üzerinden anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Neo-marksistler güvensizlik sarmalına, analiz düzeyi olarak inceledikleri sistem çözümlemelerini yapısal bir problematiğe dayandırarak kapitalist sistemin sebep olduğunu ileri sürmüşlerdir. Neo-marksist düşünürlere, marksizmin burjuva-proleterya klasik ikilisi ekseninde iddia ettiği sınıf mücadelesi sorunsalını bir bakıma yeniden üretirek uluslararası ilişkiler ve sistem okumalarını merkez-çevre biçimlendirmesi üzerinden kurgulamışlardır.¹⁰⁴

Bu doğrultuda neo-marksistler, çatışmanın metropol ve uydu, gelişmiş ve azgelişmiş, merkez ve çevre, bir başka ifadeyle Kuzey ve Güney arasında yaşandığını ileri sürmüşlerdir. Kuzeyin güvenliği: Güneyin güvensizliği biçiminde özetlenebilecek olan güvenlik-güvensizlik paradoksunun Kuzey ve Güney arasında sıkışmışlığını varsayan neomarksist yaklaşımın en somut iddia ve tezlerini Immanuel

¹⁰² Sandıklı; Emeklier, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”, ss.26-27.

¹⁰³ Sandıklı; Emeklier, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”, s. 27.

¹⁰⁴ Sandıklı; Emeklier, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”, s.27.

Wallerstein'ın *Dünya Sistemi* ve Johan Galtung'un *Yapısal Emperyalizm* kuramlarında görmek mümkündür.¹⁰⁵

Dünya Sistemi kuramına kısaca değinilecek olursa, Wallerstein bu kuramını *Modern Dünya Sistemi* (1974) kitabında dile getirmiştir. Bu kuramı ile Wallerstein, 15. yüzyıldan sonra yükselen uluslararası işbölümü ile karakterize edilen bir dünya sisteminin varlığını öne sürmüş ve bu sistemde, Batı ülkelerinin gerçekleştirdiği keşifler sonrası doğudan batıya kaynak akışı ile ekonomik ticaretin, finansal yapının gelişmesi ve bunlar dışında sosyo-kültürel faaliyetler ile sermaye birikimi sürecinin başladığını savlamıştır. Sermaye birikimi ve iktisadi döngüyü ellerinde tutan Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerin başını çektiği Batılı ülkeleri sanayi devrimiyle birlikte kapitalist dünya sisteminin yapılanmasında etkin rol oynadığını ifade etmiştir. Çeper ülkelerden, ülkelere hammadde akışını sağlayan sanayisi gelişim sağlamış bu ülkeleri ise merkez, merkez ülkelere bağımlı sanayisi gelişmemiş ve fakir ülkeleri ise çeper olarak kategorizelendirmiştir. Bir diğer kategori olan yarı-çeper ise iki arada kalmış ve kalkınmasını tamamlayamamış ülkelerdir.¹⁰⁶

Galtung ise *Emperyalizmin Yapısal Teorisi* (1971) başlıklı makalesinde, bağımlılık teorisi ile ilişki kurmaktadır. Galtung, ulusal ve uluslararası düzeyde barışın sağlanması için yapısal şiddet* teşvik etmekte olan emperyalizmin ortadan kaldırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Galtung'a göre Kuzey-Güney yapısal bağımlılığı etkileyenin sadece ekonomik emperyalizm olmadığı, buna ek olarak siyasi, askeri ve kültürel emperyalizmdir.¹⁰⁷

Liberal teorisyenlere göre Marksizm, SSCB'nin çöküşü ve dağılmasıyla iflas etmiştir. Ancak sosyalist düşünür ve yazarlar bu görüşün hilafına çalışmalar

¹⁰⁵ Sandıklı; Emeklier, "21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları", ss. 27-28.

¹⁰⁶ Selahaddin Bakan; Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", *The Journal of International Lingual, Social and Educational Scinces*, C. 4, S. 2, Yıl 2018, s. 144.

* "Johan Galtung'a göre yapısal şiddet, gerçekte/mevcut olan ve potansiyel/mümkün olan arasındaki farkının nedeni/kaynağıdır. Daha açık bir ifadeyle yapısal şiddet, insanların potansiyel kabiliyetleri ile gerçek hayattaki/mevcut imkânları arasındaki farka neden olan ve bu farkı artıran durumdur. Düşük gelir, yeterli olmayan eğitim ve sağlık imkânları, yaşamı olumsuz etkilemekte ve doğal bir sonuç olarak yapısal şiddete yol açmaktadır. Örnek yoluyla açıklamak gerekirse, eğer bir insan 18. yüzyılda verem hastalığı nedeniyle hayatını kaybediyorsa, o zamanın sağlık imkânları göz önünde bulundurularak bu durumun kaçınılmaz olabileceği kabul edilebilir ve o insan yapısal şiddetin kurbanı sayılmaz; ancak bir insan günümüzde tüm sağlık imkânlarına rağmen, hâlâ verem hastalığı nedeniyle hayatını kaybediyorsa burada yapısal şiddetten bahsedilebilmektedir."

¹⁰⁷ Jonilda Rrapaj, "Barış Çalışmaları ve Güvenlik", *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014, ss. 99-100.

yapmışlardır. Mesela Immanuel Wallerstein, bu tezin aksini iddia ederek liberalizm anlayışına karşı ortaya çıkan Marksizm anlayışının, kapitalizmin bir eleştirisi olarak güncelliğini koruduğunu savunmuştur. Soğuk Savaş sırası ve sonrasında özellikle Wallerstein ve diğer bazı Marksist yazarlar süper güçlerin mazlum ülkelere saldırıları karşısında adalet, eşitlik ve ezilen halkların hakları konusunda eleştirilerine devam etmiştir. Bu çerçevede Marksizm, iç siyasal krizlerde, bölgesel çatışmalarda ve küresel mücadele boyutunda eşitlik ve adalet talepleriyle yeniden gündeme getirilebilmektedir. Bir ülke veya bölgede başlayan ve sonra çevreye yayılan finans krizleri, sağlık sistemindeki çöküşler, bu çizgiden beslenen sistem karşıtı hareketlerle sahaya da yansımaktadır.¹⁰⁸ Bu da, günümüz gelişmiş ülkelerini sarsan bir iç dinamiğe dönüşebilmekte, bu yönüyle hem toplumsal hem uluslararası güvenliğin bir konusu haline gelebilmektedir.

1.4.5. Eleştirel Teorinin Güvenlik Perspektifi

Eleştirel Teorisyenlere göre savaşın uluslararası hayatın değişmez bir gerçeği şeklinde kabulü, sorunun ve güvensizliğin bir parçasıdır. Bu kabule göre tüm çabalar savaşı sınırlandırmak veya önlemek gibi dar bir çerçevede harcanacaktır. Oysa savaşı kaçınılmaz olarak gören devlet merkezli klasik güvenlik çalışmaları günümüz dünya politikasının doğasını anlamada yetersiz kalmaktadır. Örneğin güncel savaş olgusuna bakıldığında, geleneksel devletler arası savaşların bir istisna olduğu ve devlet içi savaşların yeni norm olduğu görülecektir. Mary Kaldor'un *yeni savaşlar* terimi ile de anılan günümüz savaşları, genellikle devlet otoritesinin çöktüğü zayıf devletlerde ve Üçüncü Dünya'da yaygınlık kazanmıştır. Bu minvalde devlet, kendi vatandaşlarının koruyucusu yerine onların güvensizliğinin temel nedeni konumundadır.¹⁰⁹

Eleştirel Teoriye göre güvenliğin önemli bir yönünü oluşturan askeri güç kullanımı veya kullanma tehdidi, insanların karşılaştığı tehditlerden sadece bir tanesidir. Yoksulluk, açlık, politik baskı, çevre kirliliği de insanları tehdit eden diğer sorunlardır. Eğer devlet güvende olursa otomatik olarak toplum ve bireyin de güvende olacağını varsayan klasik güvenlik anlayışının aksine Eleştirel Teori, güvenliğin temel nesnesi olarak bireyi alır. Bu noktada Eleştirel Teori, bireyler için

¹⁰⁸ Bakan; Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", s. 144.

¹⁰⁹ Volkan Yaramış; Klevis Kolasi, "Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik", **Uluslararası İlişkiler Teoriler: Temel Kavramlar**, Editörler: Mehmet Şahin; Osman Şen, Kripto Yayınevi, Ankara, 2014, s. 202.

daha güvenli ve özgür bir toplumun oluşturulması ve bunun gerçekleşmesi için ise toplumun dönüşümünün desteklenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.¹¹⁰

Eleştirel Teorisyenler, ekonomi ve toplumun maruz kaldığı bu güvenlik sorunlarının kaynağı olarak kapitalizmi görmekte ve kapitalizmi bu doğrultuda ekonomik istikrarsızlıkla, doğal kaynakların ticari amaçla ölçsüz kullanımı ve toplumda gelir eşitsizliğini oluşturmasıyla eleştirmektedirler. Teorisyenlerin birçoğu dünya güvenliğinin sağlanması için “kapitalizmin ekonomik mantığının dönüştürülmesi olduğu” görüşünü savunmaktadır.¹¹¹

Bireyi temel alan Eleştirel Teori'nin güvenlik perspektifinde, güvenlik çalışmalarında bireyin hayatını zorlaştıran ve önüne engeller çıkaran geniş kısıtlamalara ışık tutmayı ve bu kısıtlamaları doğallaştıran ve sürdürülmesine neden olan güvenlik anlayışlarına meydan okuma amaçlanmaktadır. Başka bir ifadeyle *özgürleştirme* –emancipation- temel alınmaktadır. Eleştirel güvenlik çalışmalarında kilit bir düşünür olan Booth'a göre özgürleştirme kavramı, birey ve grupları normal koşullar altında yapabileceklerinden alıkoyan sosyal, fiziki, ekonomik, siyasi ve diğer kısıtlamalardan kurtarmak şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durumda ise güvenlik ve özgürleştirme bir madalyonun iki yüzü gibidirler. Booth'a göre gerçek güvenliği sağlayanın güç veya düzen değil, özgürleşme olduğudur. Böylelikle, özgürleşme teorik olarak güvenliktir. Özgürleşme hususu üzerine ek olarak Eleştirel Teori de özgürleşme, sonu olan bir nokta değil sürekli takip edilmesi gereken bir süreç olarak kabul edilmekte, yani varılacak bir yerin aksine istikamettir.¹¹²

1.4.6. Post-Kolonyalizmin Güvenlik Perspektifi

Post-kolonyalizmin güvenlik perspektifinde, devletin tek güvenlik öznesi olarak görülmesi reddedilmektedir. Güvenliğin Avrupa-merkezci dünya politikası varsayımı üzerinden çalışılması sorgulanmaktadır. Ayrıca güvenliğin tanımlanmasında temel alınan ulus-devlet okuması sorgulanmakta ve dünya siyasetinin içinde/dışında olma söyleminin getirdiği dışlayıcı pratiklerin ürettiği güvenliksizliklere de işaret edilmektedir. Daha açık ifadeyle post-kolonyal düşünce,

¹¹⁰ Yaramış; Kolasi, “Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik”, ss. 203-204.

¹¹¹ Bakan; Şahin, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, s. 145.

¹¹² Yaramış; Kolasi, “Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik”, ss. 204-205.

post-kolonyal ve emperyalist pratiklerin soykütüğünü çıkararak aslında Batı'nın nasıl Batı olduğunu açıklar. Bu bağlamda Batı'yı üstün nitelikli olarak üreten sömürgeci pratiklerin devamı nedeniyle sömürgecilik dönemi bitmemiştir. İkincisi, post-kolonyalizm sömürgeleşmeye ek sömürgecilik sonrası pratiklerin sınırlılığına da işaret etmektedir. Bunun nedeni, bir devletin sömürgeleştirilme ve sonrası sürecinde direniş şeklinde sergilediği kimi pratikler ile –örneğin bağımsızlık mücadelesi süresince gerçekleştirdiği milliyetçi pratikler- Batı'nın tam ve üstün niteliğini üretmesidir. Çünkü ulus-devletin dışlayıcı pratiklerle inşası*, dünya siyasetinde toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırk üzerinden hiyerarşik ve kolonyal söylemlerin yeniden üretimine ve bazı kesimlerin güvenliksizliklerine katkıda bulunmaktadır.¹¹³

Post-kolonyal yaklaşımların güvenlik perspektifine göre Üçüncü Dünya, Güney ya da Çevre gibi kavramlar, Batı'daki kullanışlarında temelde ikili bir dünya sistemini tanımlamak için kullanılmaktadır: modern olan ve diğeri. Buradaki diğeri, her zaman eksik ve aşağı biçimde sunulan Üçüncü Dünya'dır. Ancak bu söylem, tutarsız bir güvenlik tanımlamasını da beraberinde getirmektedir.¹¹⁴

Post-kolonyal güvenlik eleştirisine göre, Güney devletlerinde güvenliği tehdit altında olan toplumdur. Batı sömürgeciliği özellikle Orta Doğu da olmak üzere Küresel Güney de modern ülkesel devletleri kurduğundan beri, dış tehditlere karşı güvenliği sağlanacak olan siyasal toplumun sınırları çizilen ülkesel sınırlarla çakışmamış ve bu nedenle bu devletler zayıftırlar. Ancak bu zayıflık, süreç içerisinde dönüştürülmesi gereken bir aşamanın yerine toplumsal bir durumu ifade etmektedir. Post-kolonyal bakışa göre bu zayıflığın nedeni, öncelikle bu toplumların tarihsel deneyimleri, daha açıkça sömürge deneyimi, merkeze alınarak irdelenmelidir. Esas

* Ulus İnşası 1980'li yılların sonlarına doğru öne çıkmış, 1990'lı yıllarda oldukça popüler ve özellikle Balkanlar, Afganistan ve Irak ile ilgili olarak kullanılmış bir olgudur. Genel biçimde kurulu olan düzenin çökmesi, toplumların ciddi bir ölçüde parçalanmayı/ayrışmayı yaşaması ve bunun ülkede aşırı kaotik ve şiddetin meydana geldiği ortama yol açması, bu durumun bir ülke ile sınırlı kalmayıp komşu ülkelere sirayet etmesi ve böylece o bölgenin aşırı kaotik/şiddet içeren bir bölge haline gelmesi gibi durumlarda gündeme gelmiş bir olgudur. Dışarıdan bir çözüm yöntemi şeklinde görülen, gösterilen ve dayatılan, yerli işbirlikçiler üzerinden işleyen bir olgudur. Dikkat çekici yanının ise son dönemdeki ulus inşası çabalarının özellikle ABD ile anılmasıdır. Son 30 yıl içerisinde ulus inşasına konu olmuş uluslararası anlaşmazlıklar/çatışmalar/gelişmelerden, ABD'nin, ulus inşası olgusuna, kendisinin küresel hegemonyasını devam ettirme ve Amerikan çıkarlarını koruma işlevlerini yüklemiş olduğunu sonucunu çıkarmak mümkündür. Osman Metin Öztürk, "Bekâ Sorunu, "Ulus İnşası" ve Güvenli Bölge Uygulaması", **Asya Çalışmaları Merkezi**, 18 Ocak 2019, <http://ascmer.org/beka-sorunu-ulus-insasi-ve-guvenli-bolge-uygulamasi/> (E.T. 20.10.2019).

¹¹³ Neslihan Dikmen Alsancak, "Üçüncü Dünya Güvenlik ve Post-Kolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite", **Uluslararası İlişkiler**, C. 16, S. 63, 2019, ss. 19-23.

¹¹⁴ Dikmen Alsancak, "Üçüncü Dünya Güvenlik ve Post-Kolonyal Güvenlik ...", ss. 19-27.

sorunun bu zayıflık değil, “kimin güvenliği?” sorusunun yanıtında ortaya çıkan çatışmadır. Bu çatışmanın gerçek nedeninin ise bu toplumları modern siyasi biçimlere zorlayan modernleşme ve sömürsüzleştirilmeden sonra devam eden yeni emperyal müdahale biçimleridir.¹¹⁵

Post-kolonyal güvenlik eleştirisine göre Küresel Güney’deki devletler kronik olarak zayıftır, fakat daha da önemlisi zayıf devletin kendisinden çok söyleminin sorun olduğudur. 1990’ların *zayıf-başarısız devlet* söylemi, aslen 1950’lerdeki az gelişmişlik söyleminin bir devamı niteliğindedir. Bu noktada Post-kolonyal eleştiriye göre Batı, kendini güvenliği korunacak olan *öncelikli kimlik*, diğerini ise güvenliği tehdit eden *öteki/düşman* olarak kurmaktadır.¹¹⁶

Post-kolonyal güvenlik eleştirisinde, gelişmiş dünyanın Küresel Güney’in, şiddet ve gerilik sarmalı içerisindeki zayıf devletler bütünü olarak kurgulayan söylemlerinin, güçlü devleti tek seçenek haline getirdiğini ve devlet-dışı politik öznelerin güvenliğe dair taleplerini yok saydığını vurgulamıştır. Yine Batı müdahaleleri ile inşa edilecek güçlü devletlerin, zayıflıklarının nedeni olan küresel kapitalist düzene ve emperyal siyasetlere hizmet eden rejimleri güçlendirdiğine dikkat çekilmiştir. Post-kolonyal güvenlik perspektifi bütün bu katkılarla, Küresel Güney’de güvenlik sorununu, Batı devletlerinin mevcut politikalarını tamamen geçersizleştiren temel bir noktadan eleştirmiştir.¹¹⁷

1.4.7. İnşacılığın Güvenlik Perspektifi

İnşacı yaklaşımın güvenlik perspektifinde gücü elinde bulundurması ve şiddet kullanma yetkisine sahip olması nedeniyle devlet, öne çıkan temsilci Alexander Wendt tarafından temel analiz birimi olarak kabul edilmekte ve dolayısıyla güvenlik konusunda da referans nesnesinin devlet olarak kabul gördüğü çıkarılabilmektedir. Ancak burada üzerinde durulması gereken noktanın inşacılığın realist anlayıştaki “güvenlik devletle alakalıdır” ve “devletin güvenliği ya da güvenlik için devlet” olduğu gibi devlet-merkezli bakış açısına sahip olmadığıdır. İnşacılık yaklaşımında devlet, her türlü sosyal ilişkinin somutlaşarak uluslararası siyasette kendisine yer

¹¹⁵ Özlem Kaygusuz, “Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 10, S. 39, 2014, s. 43.

¹¹⁶ Kaygusuz, “Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik ...”, ss. 44-45.

¹¹⁷ Kaygusuz, “Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik ...”, s. 48.

bulduğu bir platformdur ve böylelikle devlet üzerinden açıklamalar yapabilmek mümkün olmaktadır. Devlete öncül rolü veren inşacı anlayışın savunucusu Wendt, güvenlik konusunda ise yapının sadece maddi unsurlardan oluşmadığını ve bunlara ek ortak bilgi, anlayış, beklenti ve uygulamaların da olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁸

Wendt, çalışmalarında yapı kavramını açıklarken birer sosyal yapı olarak gördüğü *güvenlik ikilemi* ve *güvenlik toplumu** durumlarının nasıl oluşabildiğini ve değişebildiğini açıklayarak inşacılık yaklaşımının güvenliğe dair perspektifini de ortaya koymaktadır. Bu iki durumu birer sosyal yapı olarak kabul eden Wendt, kendi yaklaşımında bu kavramları kullanıp herhangi birinin tek gerçek yapı olduğu iddiasını kabul etmemiştir. Wendt'e göre güvenlik ikilemi güvensizlik ortamında, devletlerin birbirlerinin niyetlerine dair olumsuz varsayımlara sahip olduğu durumlarda ve öznellikler arası bir anlamlandırma ile ortaya çıkmakta ve bu durumda devletler güvenliklerini kendini savunma/self-help ilkesi doğrultusunda tanımlamaktadırlar. Güvenlik toplumu ise diğer durumun tersi yönünde, devletlerin birbirlerine güvendiği, savaşa başvurmadan da aralarındaki sorunlarını çözebileceklerini inandıkları bir başka sosyal yapı türüdür.¹¹⁹

Wendt, devletlerin silahlanmaya başladığı durumlarda, diğer devletlerin bu silahlanmayı bir tehdit olarak algılamaları ve onların da silahlanmaya başlaması ile güvenlik ikileminin ortaya çıkarken; silahlanan devletin yeniden güven verici politikalara yönelmesi ile bu yapı üzerinde değişikliklerin meydana geleceğini ve devletlerin güvenlik toplumu oluşturabileceklerini savunmaktadır.¹²⁰

İnşacı yaklaşımda önem atfedilen kimlik, kuramın güvenlik perspektifinin şekillenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Kimlik devletlerin iç ve dış politikalarında önemlidir ve inşacı bakışla ele alındığında, bir devletin kimliği onun

¹¹⁸ Sami Kiraz, "Sosyal İnşacılık Yaklaşımında Güvenlik", **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014, ss. 114-115.

* "Güvenlik toplumu, II. Dünya Savaşı sonrası dünyasında realist anlayışın hâkim olduğu dönemde sosyoloji kökenli Karl W. Deutsch tarafından geliştirilmiştir. Deutsch, *Security Communities* (1961) çalışmasında iletişim ve ulaşım olanaklarının aktörler arasındaki etkileşim süreçlerini etkisini araştırıp ve kolektif kimliklerin kurulmasını ve 'çoğulcu güvenlik toplumlarının' ortaya çıkabilirliğini öngörmüştür. Deutsch'a göre bu toplumlar, devletler arası artan entegrasyon ve iletişim süreçleri sonrası birbirlerine güvenen devletlerin bir araya gelerek işbirliğine gittikleri ve bir barış bölgesi/zone of peace oluşturdukları, bu barış bölgesini de kurumsallaştırdıkları bir nevi devlet gurubu olacaktır. Bu tanımlamasıyla Deutsch, özellikle AB gibi oluşumların fikri altyapısına hizmet etmiş ve ilerleyen dönemler için hâkim kuramsal yapıya alternatif yaklaşımların temelini oluşturmuştur."

¹¹⁹ Kiraz, "Sosyal İnşacılık Yaklaşımında Güvenlik", ss. 116-117.

¹²⁰ Kiraz, "Sosyal İnşacılık Yaklaşımında Güvenlik", s. 117.

tercih ve eylemleri anlamlarına da gelmektedir. Etnisite, din ve kültür gibi unsurlarla şekillenen kimlik, devletlerin stratejilerini belirlemelerine ek, diğer devletlerin olası eylemlerini önceden belirleyebilme imkânı da sunmaktadır. Kimliklerin olmadığı veya dikkate alınmadığı dünya, kaos dünyasıdır. Bu durum birey hakkındaki gerçeklerle uyum içerisindedir. Kimlik kategorizasyonları, ‘ötekinin’ hareketlerini tahmin etme amacına hizmet etmesi nedeniyle belirsizliği azaltarak, bireyin ve toplumların düzen ve istikrara dayalı güvenlik arayışlarını da kolaylaştırmaktadır.¹²¹

1.4.8. Avrupa Merkezli Güvenlik Perspektifleri

Kopenhag Okulunun çıkış noktası, yoğunlukla Avrupa güvenliğinin askeri olmayan yönüne odaklanmadır. Kopenhag Okulu, güvenliği dar odaklı askeri-siyasi yaklaşımdan kurtarıken, kavramı tutarsız olmaktan da korumaya çalışmaktadır. Okul, belirtilen bir konunun gerçek bir tehdit olup/olmadığı ile ilgilenmemekte, çünkü inşacı perspektifle güvenliği öznelerarası bir yapım olarak tanımlamaktadır.¹²²

Okul, güvenliğin tanımını askeri konuların ötesine taşıyarak genişletme yanında ayrıca devlet-dışı aktörleri dâhil ederek güvenlik çalışmalarını derinleştirmiştir. Ancak burada öne çıkan soru, güvenlik kavramının bütünlüğünü yitirmeden genişletilip/meyeceğidir. Her şeyi güvenlik meselesi haline getirecek, ancak hiçbir şeyin güvenlik meselesi olmaması sonucunu doğuracak biçimde güvenliğin tanımını aşırı derecede sürdürülmesi riski bulunmaktadır. Gevşek ve geniş bir güvenlik kavramsallaştırması, belirsizliğe, kavramsal ve analitik tutarsızlığa neden olabilir. Başka bir ifadeyle, kavramın yeniden tanımlanıp genişletilmesiyle beraber yeni kavramsal araçların geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. İşte bu ihtiyaç üzerine, okul, *güvenlikleştirme/güvenlikdışılaştırma*, modeliyle güvenlik çalışmalarına yönelik olarak yeni bir analitik çerçeve geliştirmeye ve böylelikle tartışmalara katkı sağlamaya çalışmıştır.¹²³

Kopenhag Okulu, üzerine değişik meselelerin yerleştirilebileceği geniş bir spektrum sunmaktadır. Perspektifine göre herhangi bir mesele siyasi olmaktan

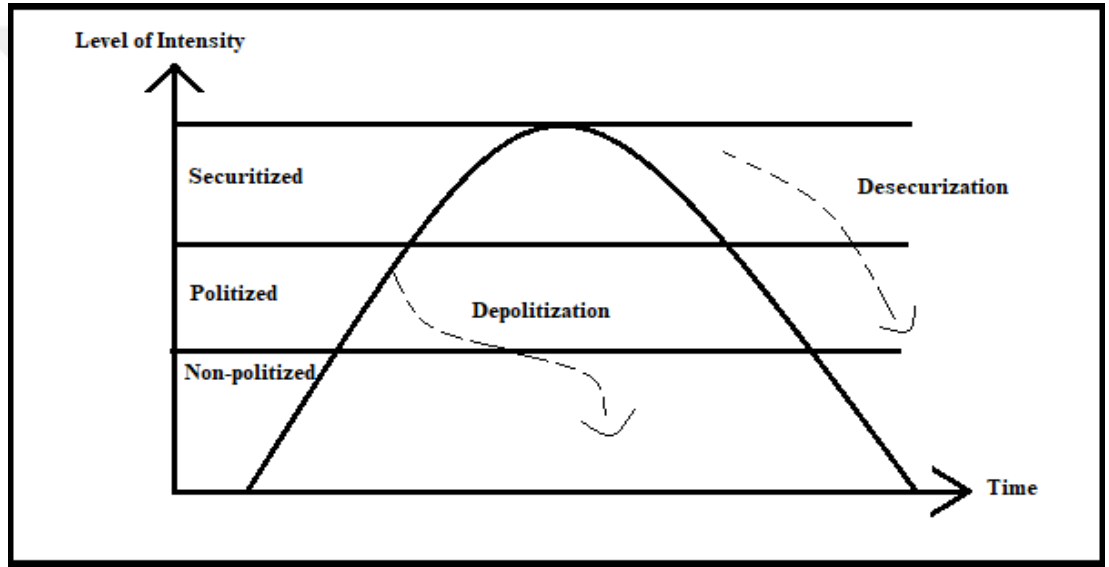
¹²¹ Helin Sarı Ertem, “Kimlik ve Güvenlik İlişkisine İlişkin Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Kimliğin Güvenliği ve Güvenliğin Kimliği”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 8,S. 16, s. 206.

¹²² Baysal; Lülecî, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, ss. 71-73.

¹²³ Ralf Emmers, “Güvenlikleştirme”, **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, Editör: Allan Collins, Çevirmen: Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2017, s. 132.

çıkarılabilmekte, siyasileştirilebilmekte ve güvenlikleştirilebilmektedir. Siyasi olmayan bir mesele, devletin eylemleriyle alakalı değildir ve siyasi tartışmalar içerisinde yer almaz. Herhangi bir mesele, standart siyasi sistemin içerisinde yönetilmeye çalışıldığında siyasi hale gelir. Siyasileştirilen bu mesele, devletin karar vermesini, kaynak ayırmasını, bazen ise ortak yönetim türlerini gerektirmekte ve böylelikle kamusal politikanın bir parçası haline gelmektedir. Son olarak mesele, devletin standart olan siyasi süreçlerinin ötesinde acil eylemleri gerektirdiğinde ise spektrumun diğer ucundaki güvenlikleştirme kısmında yer almaktadır.¹²⁴

Şekil 3: Güvenlikleştirme ve Güvenlikdışlaştırma

Kaynak: Kristian Atland, Kristin Ven Bruusgaard, "When Security Speech Acst Misfire: Russia and Elektron Incident", *Security Dialogue*, C. 40, S. 1, Haziran, s. 336.

Okul, güvenlikleştirme yoluyla bir meselenin yani güvenlik meselesi olarak sunulan spektrumun siyasileşme bölümünden çıkartılarak güvenlikleştirme bölümüne taşınacağını savlamaktadır. Bu bağlamda bir güvenlikleştirici aktör siyasileşmemiş bir meseleyi referans nesnesinin varlığına karşı bir tehdit olarak sunar. Tehdide tepki olarak ise güvenlikleştirici aktör, siyasi alanın normal normlarının ötesinde olağanüstü araçlara başvurma zorunda olduğunu iddia eder. Buzan, Weaver ve De Wilde şu iddiada bulunmaktadır: bu nedenle güvenlikleştirme, "siyaseti oyunun yerleşmiş kurallarının ötesine taşıyan ve meseleyi ya özel bir siyaset türü olarak ya da siyasetin ötesinde bir şey olarak sunan bir eylemdir, güvenlikleştirme bu anlamda bir tür aşırı siyasileştirmedir". Okul, güvenlikdışlaştırmanın, sürecin tersine

¹²⁴ Emmers, "Güvenlikleştirme", s. 133.

çevrilmesini ifade etmektedir. Bu süreç ise “meselelerin aciliyet konumundan siyasi alanın normal pazarlık süreçlerine geri döndürülmesini” ifade etmektedir.¹²⁵

Aberystwyth Okulu, İngiltere’deki Aberystwyth Üniversitesi’nde Ken Booth, Richard Wyn Jones, Andrew Linklater, Keith Krause ve Michael Williams gibi akademisyenler tarafından gerçekleştirilen eleştirel güvenlik çalışmalarıyla tanınmaya başlamıştır.

Okulu diğer eleştirel güvenlik yaklaşımlarından ayıran en önemli özellik: güvenlik sorunsalını özgürleşme ekseninde ele alması ve Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan çeşitli tehditleri de “kimlik sorunları ve ötekileştirmenin neden olduğu marjinalleşme” üzerinden çözümlemesidir. Kimlik sorunları ve ötekileştirme konularında yapılan eleştirel çalışmalar esasen Eleştirel Teoride başlamıştır. Ancak Aberystwyth Okulu, Eleştirel Teori tarafından kullanılan ötekileştirme paradigmasını, Soğuk Savaş sonrası sistemin tek egemeniymiş gibi görünen ve öyle hareket eden ABD hegemonyasını çözümlemek için kullanarak farklılık oluşturmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan tehditlerin bu çıkış nedenlerini sosyal ayrımcılık, otorite ve güç konuları içerisinde aramışlardır. Bu bağlamda okulun güvenlik çalışmalarında kullandığı temel paradigma özgürleşme kavramıdır. Bireylerin ancak özgür seçimler yapabildiğinde kendini güvende hissedeceğini ileri süren okul, bu özgür seçimlerin güvenlik politikalarını biçimlendiren tehlike ve tehdit algısı içinde geçerli olduğunu ileri sürmektedir.¹²⁶

Aberystwyth Okulu’nun perspektifini kısaca özetlemek gerekirse, 11 Eylül sonrası ABD kamuoyunda ve uluslararası medyada sürekli gündemde işlenen terör konusu, küresel kamuoyunu önceden belirlenen politikalar doğrultusunda yönlendirmekte ve insanların etki altında kalmadan özgür seçimler yapabilmesini engellemektedir. Bu korku ortamı ise sürekli bir önyargıyı besleyerek küresel toplumun daha güvensiz hale gelmesine ve dolayısıyla militarist güvenlik önlemlerine gerekliliği gibi inanmaya itmektedir. Sonuç olarak ötekileştirme, öğretilmiş korkular, yönlendirilmiş davranış ve reaksiyonlar uluslararası alanda güven yerine sürekli güvensizlik üretmektedir. Dolayısıyla istikrarlı bir barış ve

¹²⁵ Emmers, “Güvenlikleştirme”, s. 133.

¹²⁶ Fikret Birdişli, “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü”, *Güvenlik Stratejileri*, Yıl 10, S. 20, ss. 243-245..

gerçek bir güvenlik ortamı için öncelikle yapılması gerekenin bireylerin ve toplumun bu öğretilmiş korkulardan ve zorunlu gereksinimlerden kurtulması, yani özgürleşmesi gerekmektedir.¹²⁷

Son olarak *Paris Okulu* ise, Paris'teki Sience Po isimli araştırma enstitüsüyle bir dönem özdeşleşmiş ve özellikle Michel Foucault ve Pierre Bourdieu'dan etkinlenmiş bir grup akademisyeni ifade eder. Güvenikleştirme süreçlerinin sonuçları olarak güvenlik pratiklerini merkeze alarak analizini bu yöntemle gerçekleştirmektedir. Uluslararası ilişkilerde genel eğilim olarak sosyolojik yaklaşımların öne çıkmasına paralel bir biçimde güvenlik pratiklerinin sosyolojik sonuçları üzerinde durmaktadır. Güvenlik pratiklerinin uygulandığı güvenlik alanlarının profesyonelleşmesine vurgu yapmaktadırlar. Bu alanın profesyonelleşmesi, Jeremy Bentham'ın Pan-optikon* tasarımının bir benzerinin toplumsal hayatın içine enjekte edilmesi olarak görülmektedir. “Kontrol edenleri kim kontrol edecek?” Bu kritik soru, George Orwell'ın 1984 adlı eserinde de ana tema olarak kurgulanmış *Big Brother*'in kime karşı ne şekilde ve nasıl sorumlu olabileceği sorgulanmıştır.¹²⁸

Ayrıca Foucault üzerinden gidilerek bilgi/iktidar ilişkiselliği öne çıkarılmakta, bilginin, iktidarla eşdeğerde olduğunun altı çizilerek güvenlik sektörünün profesyonelleşmesi eleştirilmektedir. Bu alan sivil denetime/kontrole kapalı bir duruma gelmekte, güvenliğin söylemi bir kere kurulduğunda artık geriye yapılacak pek bir şey kalmamaktadır. Güvenlik söylemi ise ayrıcalıklı statüde bulunan devlet elitleri marifetiyle kurgulanmakta ve bu süreçte tüketilen bilginin oluşturulma sürecine bir uzman kadro eşlik etmektedir. Sivil katılım yok denebilecek kadar azdır. Bu durumda ise doğal bir biçimde devletlerin ilgili birimlerine olması gerekenden fazla fonksiyon ve yetki yüklemesi yapar. Suistimale açık hale gelen bu birimler, ulusal güvenlik söylemleri çerçevesinde kullanılan dilin uygulayıcısı ve hatta onay

¹²⁷ Birdişli, “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve ...”, ss. 249-250.

* “Pan-optikon tasarımı bir hapisane modelidir. Bu modelde mahkumlar, hapisanenin çeperinde diğer mahkumları ve gardiyanları göremeyecek şekilde konuşlandırılır. Ortadaki yüksek kulede bulunan mahkumları görebilip/gözetleyebilen gardiyanlardan ve ancak gardiyanları göremeyen mahkumlardan oluşan bu sistemde tek-tarafli bir ilişki biçimi doğar. Gözetleyen gözetlenememektedir. Sürekli bir biçimde bir tedirginlik hali ortaya çıkmakta ve gözetlenen mahkumların davranış kalıpları tekdüze bir içerik kazanmaktadır.”

¹²⁸ Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları ...*, ss. 46-47.

makamı işlevi görürler. Bu kurumlara tahsis edilmiş aşırı kaynakların mobilize edilmesiyle beraber güvenliğe dair pratikler de hayat bulur.¹²⁹

Sivil katılımın olmadığı üretilmiş bilgi marifetleriyle güvenlik alanına sokulan konu başlıkları, güvenlik elitinin donandığı yetkilerle birleşince ise ihlallerin önüne geçilemez. Hatta daha da ötesi, ihlaller meşrulaşabilmektedir.¹³⁰

¹²⁹ Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları ...*, s. 47.

¹³⁰ Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları ...*, ss. 47-48.

İKİNCİ BÖLÜM

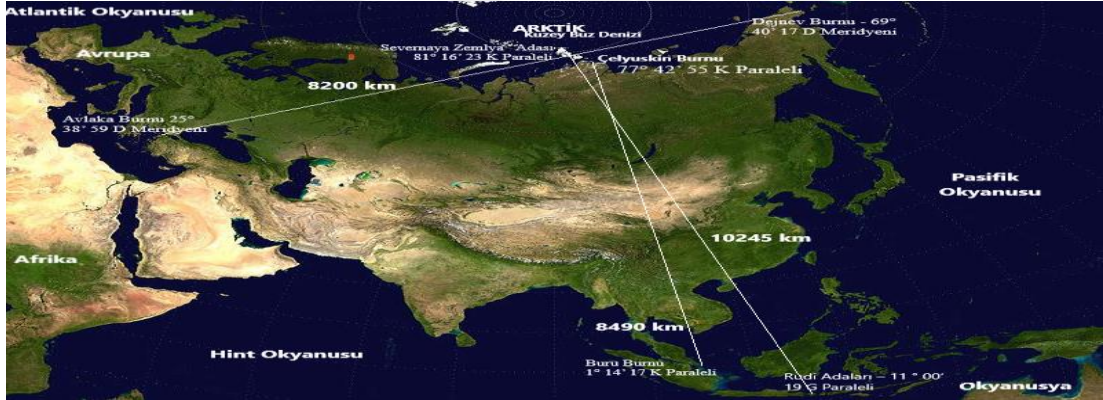
2. JEOPOLİTİK VE TARİHSEL ÇERÇEVE

2.1. Pasifik Bölgesi Jeopolitiği

2.1.1. Bir Jeopolitik Bölge Olarak Asya-Pasifik

Asya kıtası yeryüzündeki diğer kıtalara kıyasla yüzölçümü bakımından en büyük kıta olmasının yanı sıra dünya karalarının yaklaşık %30'unu kapsamaktadır.¹³¹ Kıta, adını Türkiye Cumhuriyeti'nin sahibi olduğu topraklardan almıştır. Daha geniş açıklayacak olursak tarihin en eski çağlarında Anadolu Yarımadası'nın batı bölgesi olan Ege, Assuva ve daha sonraları da Asu adları altında tanınmaktaydı. Bu iki adın anlamı "Güneşin doğduğu yer" anlamına gelmektedir. Asu adı sonradan Asya haline dönüşmüş ve zamanla bütün kıtanın da adı olmuştur.¹³²

Harita 1: Asya Kıtasının Coğrafi Sınırları

Kaynak: Bu harita <https://www.universetoday.com/73865/what-is-the-largest-continent/> (E.T. 19.11.2019) sitesinden alınmış olup Ramazan Özey'in *Asya Coğrafyası*, Aktif Yayınları, İstanbul, 2008, adlı kitabında s. 4'teki bilgiler ve haritaya göre tarafımızdan düzenlenmiştir.

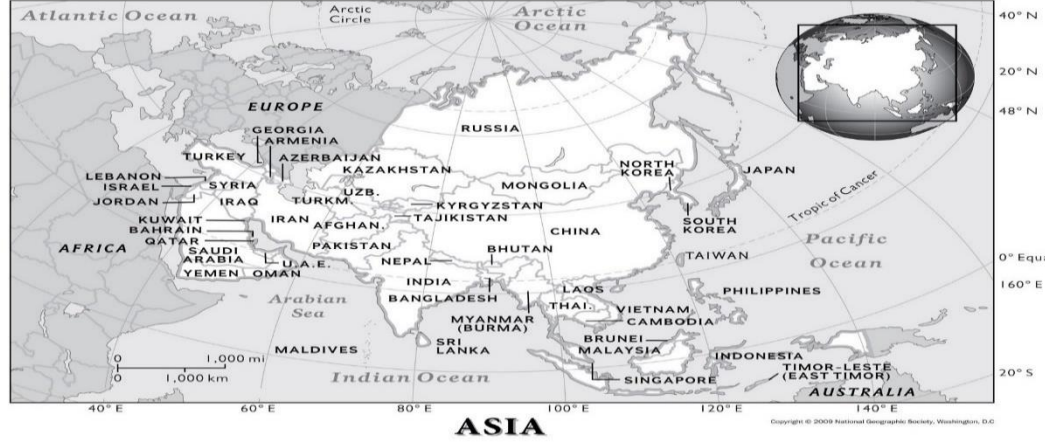
Yüzölçümü hususunda Avrupa ve Okyanusya kıtaları ile olan sınırlarının tartışmalı oluşu nedeniyle değişik değerler ifade edilmektedir. Genel olarak yüzölçümü 43,7 milyon km² ile 44,7 milyon km² arası değişmekte ve bu değişim anlaşılacağı üzere 1 milyon km²'yi bulmaktadır. Kıta, kuzey-güney doğrultusunda 8.490 km genişliğindedir. Kıtanın en kuzeyinde Rusya'da Çelyuskin Burnu yer alırken, en güneyinde Malakka Yarımadası'ndaki Buru Burnu bulunmaktadır. Eğer adalar esas alınırsa, Rusya'nın kuzeyindeki Severnaya Zemlya Adası ile

¹³¹ Ali Ergin Gümüş, *Ülkeler Coğrafyası*, Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2018, s. 3.

¹³² Sırrı Erinc; Sami Öngör, *Ülkeler Coğrafyası*, Milli Eğitim Basımevi, 4. Baskı, İstanbul, 1978, s. 167.

Endonezya'ya bağlı Rudi Adaları arası 10.245 km'dir. Kıta, doğu-batı doğrultusunda 8.200 km mesafesindedir. Batıdaki en uç nokta Türkiye'nin de en batı ucu olan Gökçeada'nın Avlaka Burnu'dur. Doğudaki nokta ise Çukçi Yarımadası'nda Dejnev Burnu'dur.¹³³

Harita 2: Asya Kıtasında Bulunan Ülkeler

Kaynak: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/asia/> (E.T. 19.11.2019).

Kıta, BM'ye göre 5 bölge şeklinde sınıflandırılmıştır:

- *Merkezi Asya – Central Asia* - : Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan.
- *Doğu Asya – Eastern Asia* - : Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong Özerk İdari Bölgesi, Makao Özerk İdari Bölgesi, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore), Japonya, Moğolistan, Güney Kore.
- *Güneydoğu Asya – South-eastern Asia* - : Brunei Sultanlığı, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland, Doğu Timor, Vietnam.
- *Güney Asya - Southern Asia* - : Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, İran, Maldivler, Nepal, Pakistan, Sri Lanka.
- *Batı Asya – Western Asia** - : Türkiye, Azerbaycan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi*, Bahreyn, Gürcistan, Ermenistan,

¹³³ Ramazan Özey, *Asya Coğrafyası*, Aktif Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 3-4.

* Batı Asya: Ali Ergin Gümüş'e göre bu kesime farklı araştırmacılar tarafından Ön Asya, Orta Doğu, Yakın Doğu gibi farklı farklı isimler verilmesine rağmen coğrafi bakımdan en doğru olan isim Güneybatı Asya'dır. Bu saha, jeomorfolojik olarak iki farklı üniteden oluşmaktadır. İlki kuzeyde Anadolu Yarımadası ve İran'ı içine almakta olan alan, ikincisi ise güneydeki saha olan Arabistan Yarımadası'dır. Gümüş, *Ülkeler Coğrafyası*, s.95.

Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Filistin, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen.¹³⁴

Harita 3: Asya ve Avrupa Kıtaları

Kaynak: <https://www.mapsofworld.com/answers/geography/europe-separate-from-asia/> (E.T. 19.11.2019).

Konumuz olan Asya-Pasifik bölgesinin kıta da tam olarak hangi coğrafyadan oluştuğu ve sınırlarının neresi olduğu da benzer biçimde tartışmalıdır. Asya-Pasifik terimi, gelişmekte olan bir bölgeyi tanımlamak adına medya ve akademide geniş çapta kullanılmasına rağmen, bu terim genel biçimde kesin değildir, belirsizdir ve de küresel ekonomi politikte meydana gelen değişimlere paralel olarak yıllar boyunca değişme eğiliminde olmuştur.

J. S. Eades ve Malcolm J.M. Cooper’a göre Asya-Pasifik, sınırları açısından sürekli hareket halinde bir çekirdek ve çevreleyen bir gövdeyle toprağa bağlı bir amipe benzetilebilir. Japonya Dışişleri Bakanı Takeo Miki’nin (1963) Asya-Pasifik’i *yeni konsept* olarak tanımlamasının ardından, Asya ve Pasifik’te yayınlanmış olan yayınların hacmi katlanarak arttı ve değişmeye devam etti. Çekirdek her zaman Doğu ve Güneydoğu Asya olmuş ancak çevre daha kolay değişmiştir.

Denklemin Pasifik kısmının, Avustralya, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine ve güney Pasifik ada devletlerini kapsadığı anlaşıyor. ABD, Hawaii, Filipinler ve diğer Pasifik bölgeleri ve Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle olan tarihsel ilişkileri nedeniyle denklem içine giriyor. Nitekim, bölge üzerine tartışmacılardan biri olan

* BM, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nin bulunduğu Kıbrıs Adası’nı Kıbrıs Cumhuriyeti şeklinde tanımaktadır. United Nations, <http://www.cyprusun.org/>, (E.T. 19.11.2019).

¹³⁴ United Nations, “Geographic Regions”, <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>, (E.T. 19.11.2019).

Francis Pike, öncelikle ABD'ye odaklanmaktadır. Pike, 19. yüzyılın ortalarında ABD'nin anakarasından batıya genişlediğini, Hawaii ve Filipinler'i devraldığını ve gücünü Asya'ya yansıttığını savunuyor. Bölgenin diğer tanımları, eski SSCB'nin tamamının yanı sıra, doğu Pasifik kıyıları, Kuzey ve Güney Amerika'nın Pasifik ülkeleridir. Bu tanımda, Quebec veya eski Sovyet Baltık ve Orta Asya devletleri gibi Pasifik'in kıyılarından çok uzakta gerçekleşen olaylar Asya Pasifik problemi haline geliyor. Güney Asya'da eklenirse Asya Pasifik, küresel toprak kütesinin ve dünya nüfusunun çok büyük bir bölümünü kapsayacak gibi görünmektedir. Arif Dirlik'e göre, Pasifik kıyılarında olduğu gibi, Asya-Pasifik'in sınırları büyük ölçüde bilginlerin hayallerindeki zemine dayanıyor gibi görünmektedir.¹³⁵

Yaşar Hacısalıhoğlu'na göre Asya-Pasifik dünyasının ele alınabilmesi iki eksene ayrılarak yapılabilir. Birincisi, Asya'nın kıtasal bütünlüğü, ikincisi Pasifik'in kıyılarını içine alan geniş deniz-kara bütünlüğüdür. Fiziksel olarak tanımlanabilen bu sınırlamanın, siyasal coğrafya açısından daha alt bölgelere ayrılarak tanımlanması da olanaklıdır. Nitekim Asya'nın kıtasal bütünlüğü siyasal coğrafyanın, jeopolitik ve jeostratejik analizleriyle, farklı içerikler ve boyutlar içeren bölgelere ayrılabilir. Orta Doğu'dan Kafkaslar-Hazar Havzası-Orta Asya eksenine, İç Asya'dan Uzakdoğu uzanımlarına dek geniş bir yelpazede siyasal içerikler taşıyan bölgeler sınırlanabilir. Asya-Pasifik tanımında kastedilen Asya'nın kıtasal bütünlüğünden çok, son yıllarda büyük ilgi odağı halinde Pasifik'e odaklanan, Pasifik'le bütünleşen sınırlı bir Asya karasal kütesidir. Pasifik vurgusu: aslında Atlantik karşıtlığı olarak gelişen yeni bir güç merkezi ilgi odağı, çekim merkezi, yeni küresel ve bölgesel ilişki yumağı niteliğiyle öne çıkan siyasal içerikli tanımlamadır.¹³⁶

Müge Aknur ve Fulya Akgül Durakçay'a göre Asya-Pasifik bölgesi, Pasifik ve Hint Okyanusu'nu kapsamakta ve buna ek olarak Pasifik'in doğu kıyısını, Okyanusya'yı, Güney ve Orta Asya'yı ve en önemlisi Doğu ve Güney Doğu Asya bölümleri gibi birbirinden çok farklı bölgeleri dâhil etmektedir.¹³⁷

¹³⁵ J. S. Eades; Malcolm J.M. Cooper, "Introduction. The Asia Pacific World: A Summary and an Agenda", *Asia Pacific World*, C. 1, S. 1, Bahar 2010, ss. 2-3.

¹³⁶ Yaşar Hacısalıhoğlu, *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 94.

¹³⁷ Müge Aknur; Fulya Akgül Durakçay, "Asya-Pasifik'te Demokratikleşemeyen Bir Ekonomik Güç: Singapur", **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017, ss. 317-318.

Ümit Özdağ'a göre Asya kıtası yüzyılların ardından yeniden dünya jeopolitiğinin merkezi haline dönüşüyor. 16. yüzyıldan başlayıp 21. yüzyıla kadar dünya siyasetinin ağırlık merkezini Avrupa kıtası oluşturmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında siyasetin ağırlık merkezinin ABD ve SSCB'ye, yani kanatlara kaymış olması, Avrupa'nın küresel siyasetteki ağırlığını tasfiye etmemiş ve kıta ABD ve SSCB'nin hegemonya mücadelesindeki ana çatışma alanı olmaya devam etmiştir.

Asya, 10-15. yüzyıllar arası dünya siyasetine damga vururken aynı zamanda Avrupa üzerinde de çok büyük bir etki yaratmıştır. Hatta, 10-16. yüzyıllar arasındaki dönem Asya'nın önce Cengiz sonra da Osmanlı devletleri aracılığıyla Avrupa'yı istila girişimlerine sahne olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan geri çekilmesi, Asya'nın da geri çekilmesi olmuştur. Osmanlı Avrupa'dan geri çekilirken, bir taraftan Rusya'nın Kuzey'den Sibirya tundralarından Asya'ya ve İç Asya'ya ilerlemesi diğer taraftan İngiltere'nin Hindistan, Fransa'nın ise Hindin üzerinden Asya'yı işgali 19. yüzyılda hızlanmış ve 20. yüzyılın başında tamamlanmıştır.¹³⁸

Asya halkları açısından 20. yüzyılın önemli bir bölümü Batı'nın tahakkümünden kurtulmak adına verilen savaşlarla geçmiştir. 20. yüzyılın başında, ortasında ve sonlarına doğru Asya, Japonya ile tekrar Batı'ya meydan okumuşsa da bu meydan okumaların hiç birisi geniş bir Asya coğrafyasını temsil etmemesi nedeniyle kalıcı olmamıştır. 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başı ise Asya'nın beş yüzyıl sonra yeniden dünya siyasetinin merkezi olmaya doğru hızla ilerlediği bir dönem olmuştur. ABD, 21. yüzyılın başında Asya-Avrupa kıta bloğunda kendisine rakip bir gücün doğmasını engellemeyi hedef belirleyerek Afganistan ve Irak'a müdahale etmişse de başarılı olamamıştır. Bu doğrultuda son beş yüz yıl Avrupa ve Atlantik yüzyılı ilken, 21. yüzyıl Asya ve Pasifik yüzyılı olmaya adaydır.¹³⁹

Ersin Dedekoca'ya göre ise Asya-Pasifik, Asya anakarasının doğu ve güneydoğu bölgeleridir ve bölgenin büyük ölçekli ülkeleri olarak Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore ve Endonezya öne çıkmaktadır. Atlantik'ten Pasifik'e olan güç kayması ekonomiden jeopolitiğe, kültürden değerler sistemine ve finans düzenine kadar her alanda hissedilmektedir. Genel kabul gören görüşe göre 20.

¹³⁸ Ümit Özdağ, "Geçmişin ve Öngörülerin Işığında, Batı'nın İlgi Odağı Asya-Pasifik Bölgesinde 2015 Yılı", Özel Rapor Ersin Dedekoca, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, Rapor No: 23, Şubat 2015, s. 5.

¹³⁹ Özdağ, "Geçmişin ve Öngörülerin Işığında, Batı'nın İlgi Odağı Asya-Pasifik Bölgesinde 2015 Yılı", s. 5.

yüzyılda büyük güçlerin yarışma alanı Doğu Avrupa bölgesiyken, önümüzdeki dönemde bu alan Doğu ve Güneydoğu Asya – Asya-Pasifik – olacaktır.¹⁴⁰

Bu bilgiler ışığında Asya-Pasifik bölgesine dair coğrafi ve de siyasi olarak kesin bir tanımlama yapmak olanaklı değildir. Bölge küresel ekonomi politikte meydana gelen değişimlere paralel olarak sürekli değişme eğilimindedir. Bu doğrultuda Asya-Pasifik, Asya kıtasının doğusunun Pasifik Okyanusu ile bütünleşen sınırlı bir karasal kütlesi yorumundan yola çıkılarak çekirdek biçimde Doğu Asya ve Güney Doğu Asya alt bölgelerinden oluşmaktadır denilebilir. Yine bu çekirdekten hareketle bölgenin Pasifik kısmını ise Okyanusya oluşturmaktadır denilebilir. Bu çekirdek, Hint Okyanusu, Kuzey Pasifik Okyanusu ve Okyanusya'nın birlikte oluşturduğu üçgenin ortasında yer almaktadır. Bölgedeki siyasal aktörlerin ve onların rollerinden dolayı bölge, geniş bir biçimde öncelikle Güney Asya olmakla birlikte ek olarak Orta Asya, Güney Batı Asya, Kuzey ve Güney Amerika'nın Pasifik ülkelerine kadar yayılmakta ve bu bölgelerle oldukça etkileşim halindedir.

Harita 4: Pasifik Ada Devletleri

Kaynak: <http://pacificidf.org/vision-2/> (E.T. 19.11.2019).

Çalışmamızda genelde Hint Okyanusu, Pasifik Okyanusu ve Okyanusya'nın birlikte oluşturduğu üçgenin üzerinde bulunan tüm ülkeler olmak üzere özelde ise üzerinde durulacak ülkeler olarak *Doğu Asya*: Çin, Çin Cumhuriyeti (Tayvan), Hong Kong, Makao, Japonya, Moğolistan, Güney Kore, Kuzey Kore; *Güney Doğu Asya*: Bruney, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland, Doğu Timor, Vietnam; *Güney Asya*'dan: Hindistan, Sri Lanka, Bangladeş; *Okyanusya*'dan: Avusturalya, Yeni Zelanda ve Papua Yeni Gine belirlenmiştir.

¹⁴⁰ Ersin Dedekoca, "Geçmişin ve Öngörülerin Işığında, Batı'nın İlgi Odağı Asya-Pasifik Bölgesinde 2015 Yılı", Özel Rapor, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, Rapor No: 23, Şubat 2015, s. 6.

Tablo 4: Asya-Pasifik Bölgesindeki Ülkeler, Özerk Bölgeler ve Yüzey Alanları

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	BAŞKENT	YÜZEY ALANI (2018)
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	PEKİN	9.562.910 km ²
TAYVAN	TAİ PEİ	36.188 km ²
HONG KONG ÖZERK İDARİ BÖLGESİ/ÇİN H.C.	HONG KONG	1.110 km ²
JAPONYA	TOKYO	377.970 km ²
GÜNEY KORE	SEUL	100.339 km ²
KUZHEY KORE	PYONGYANG	120.540 km ²
MAKAO ÖZERK İDARİ BÖLGESİ/ÇİN H.C.	MAKAO	30 km ²
MOĞOLİSTAN	ULANBATOR	1.564.120 km ²
BRUNEY	B. S. BEGAVAN	5.770 km ²
KAMBOÇYA	PUNOM PEN	181.040 km ²
ENDONEZYA	CAKARTA	1.913.580 km ²
LAOS	VİYENTİYAN	236.800 km ²
MALEZYA	KUALA LUMPUR	330.345 km ²
MYANMAR	NEPİDO	676.590 km ²
FİLİPİNLER	MANİLA	300.000 km ²
SİNGAPUR	SİNGAPUR	719 km ²
TAYLAND	BANGKOK	513.120 km ²
DOĞU TİMOR	DİLİ	14.870 km ²
VIETNAM	HANOİ	331.230 km ²
HİNDİSTAN	YENİ DELHİ	3.287.259 km ²
SRİ LANKA	KOLOMBO	65.610 km ²
BANGLADEŞ	DAKKA	147.630 km ²
AVUSTURALYA	CANBERRA	7.741.220 km ²
YENİ ZELANDA	WELLİNGTON	267.710 km ²
PAPUA YENİ GİNE	PORT MORESBY	462.840 km ²
TOPLAM		28.239.540 km ²
DÜNYA TOPLAMI		132.025.199 km ²

Kaynak: Başkentler Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr , (E. T. 15.12.2019); Yüzey alanları The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2> , (E.T. 15.12.2019).

Bölgedeki egemen statüsünde devletler ve özerk idari bölgeler olan;

- Çin ve Avusturalya: kıta devleti,
- Moğolistan ve Laos: kıta içi devlet,
- Güney Kore, Kuzey Kore, Hindistan, Bangladeş, Bruney, Kamboçya, Myanmar, Tayland ve Vietnam: bir kenar devlet,
- Japonya, Tayvan, Sri Lanka, Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur, Doğu Timor, Yeni Zelanda ve Papua Yeni Gine: ada devleti,
- Hong Kong ve Makao ise Çin'e bağlı özerk liman bölgeleri,

olarak karşımıza çıkmaktadır.* Ayrıca yüzey alanı olarak sırasıyla Çin, Avusturalya, Hindistan, Endonezya ve Moğolistan ilk sıralarda olurken bölge yüzey alanı dünya yüzey alanının – yaklaşık olarak - % 21,4'lük bölümünü kapsamaktadır.

* Yaklaşık olarak bir kıta büyüklüğünde ülkeye sahip olan, bir başka deyişle son derece geniş toprak parçalarına hükmeden devletlere Kıta Devleti; büyük bir ada veya birbirine çok yakın adalar grubu üzerine kurulmuş olan devletlere Ada Devleti; bir kıtanın kenarında olup ve en az bir yanları denize açık olan devletlere Kenar Devlet; kıta içerisinde olup ve denizlerle bağlantısı olmayan devletlere ise Kıta İçi Devlet denir. Gül Akyılmaz, **Siyasi Tarih**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 19-21.

Ayrıca deniz, Asya- Pasifik'te önemli bir yere sahiptir, bölgenin merkezi bileşenidir. Güneydoğu Asya, Hint ve Pasifik okyanuslarını birbirine bağlayan temel denizcilik bileşeni olarak Endonezya'nın Sumatra adasından Tayvan'a 1.800 mil boyunca uzanan Güney Çin Denizi ile çok geniş bir su alanına sahiptir. Asya'nın doğusundaki ülkelerin kıyıları ise Pasifik'in batısında yer alan Doğu Çin Denizi, Sarı Deniz, Japon Denizi, Ohotsk Denizi, Bering Denizi ile çevrilidir.¹⁴¹

Tablo 5: Asya-Pasifik Bölgesinde Bulunan Okyanus, Bazı Deniz ve Körfezler

DENİZLER	DERİNLİK/Metre	YÜZÖLÇÜMÜkm ²	KIYISI OLAN ÜLKELER
Kuzey Pasifik Okyanusu	4641 (Ortalama) 10977 (En fazla)	64.550.459	Asya, Kuzey Amerika ve Güney Amerika kıtalarından çok sayıda ülkeler.
Güney Pasifik Okyanusu	3993 (Ortalama) 10811 (En fazla)	76.568.076	Okyanusya, Güney Amerika kıtalarından ve Güney Pasifik ada ülkelerinden çok sayıda ülke.
Hint Okyanusu	4036 (Ortalama) 7883 (En fazla)	57.824.473	Asya, Okyanusya, Afrika kıtalarından çok sayıda ülkeler.
Doğu Çin Denizi	175 (Ortalama) 2717 (En fazla)	735.800	Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Güney Kore.
Filipin Denizi	4347 (Ortalama) 10061 (En fazla)	5.688.163	Tayvan, Endonezya, Filipinler, Guam Adası, Japonya, Mariana Adaları, Mikronezya Federatif Devletleri, Palau.
Güney Çin Denizi	1652 (Ortalama) 5016 (En fazla)	2.319.000	Bruney Sultanlığı, Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Malezya, Singapur, Tayland, Vietnam.
Japon Denizi	1752 (Ortalama) 3742 (En fazla)	978.000	Japonya, Güney Kore, Kuzey Kore, Rusya Federasyonu.
Sarı Deniz	40 (Ortalama) 103 (En fazla)	466.200	Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Kore, Kuzey Kore.
Ohotsk Denizi	793 (Ortalama) 5475 (En fazla)	1.637.321	Rusya Federasyonu, Japonya.
Bengal Körfezi	2603 (Ortalama) 4482 (En fazla)	2.192.511	Hindistan, Sri Lanka, Bangladeş, Malezya, Endonezya.
Tayland Körfezi	45 (Ortalama) 100 (Ortalama)	320.000	Kamboçya, Malezya, Tayland, Vietnam.
Bering Denizi	1670 (Ortalama) 6939 (En fazla)	2.390.206	Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri.
Mercan Denizi	2492 (Ortalama) 9055 (En fazla)	4.026.898	Avustralya, Yeni Kaledonia, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Vanuatu.
Tasman Denizi	3369 (Ortalama) 6601 (En fazla)	3.346.649	Avustralya, Yeni Zelanda, Yeni Kaledonia.

Kaynak: International EMECS Center, **Environmental Guidebook on the Enclosed Coastal Seas of the World**, Japonya, 2015, ss. 44-102; Mark John Castello, Alan Cheung, Nathalie De Hauwere, "Surface Area and the Seabed Area, Volume, Depth, Slope and Topographic Variation for the World's Seas, Oceans and Countries", **Environmental Science & Technology**, C. 44, S. 23, s. 8824.

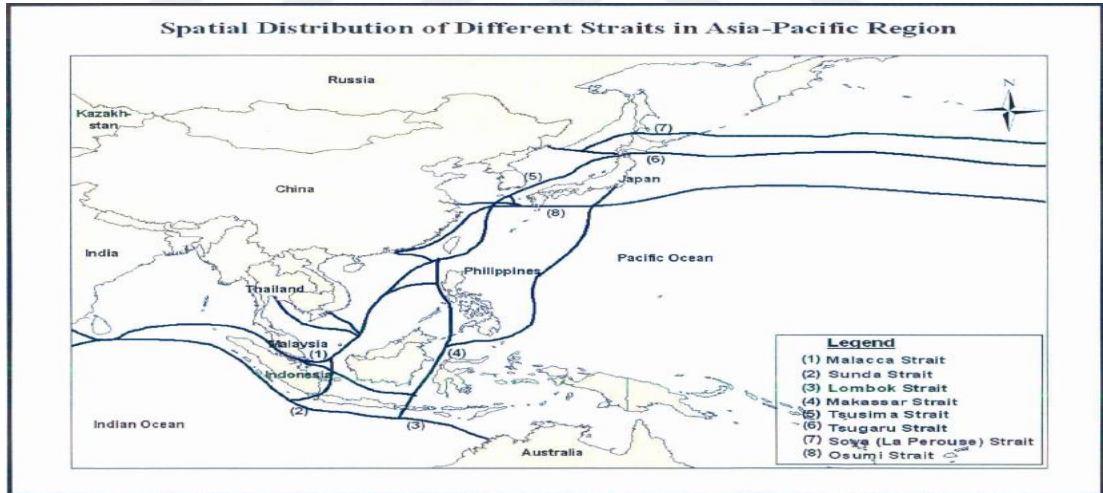
Deniz ulaşım ve iletişim hatları dünya ülkelerini birbirlerine bağlamaktadır. Barış zamanında, bu okyanus yolları ticaret yolları olarak işlev görmekte; savaş zamanında ise stratejik iletişim hatları haline gelmektedirler. Asya-Pasifik kabaca, biri Güney Çin Denizi'nden Hint Okyanusu ve Orta Doğu'ya, diğeri Doğu Çin Denizi ve Japon Denizi'nden Pasifik Okyanusu ve ABD ve Kanada'nın Pasifik kıyılarına geçen iki önemli deniz iletişim hattına sahiptir. Aslında, dünyanın yedi

¹⁴¹ Ji Guxoing, "SLOC Security in the Asia Pacific", **Center Occasional Paper Asia-Pacific Center for Security Studies**, Honolulu, Hawaii, Şubat 2000, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=445771>, (E.T. 10.12.2019).

büyük deniz hattı arasında, Kuzey Atlantik Hattı, Güney Atlantik Hattı ve Kuzey Amerika-Güney Amerika Hattı dışında diğer dört hat – Avrasya Hattı, Kuzey Pasifik Hattı, Güney Pasifik Hattı ve Ümit Burnu Hattı – hepsi Asya-Pasifik ile ilgilidir. Gemi trafiği açısından, bölgedeki denizler dünyanın en işlekleri arasındadır. Örneğin Japon Denizi'nde önemli ölçüde ticari ve askeri trafik söz konusudur. Washington merkezli Stimson Center tarafından yapılan araştırmaya göre, Japon Denizi'nde dünya çapında diğerlerine kıyasla daha fazla olay vardır.

Asya-Pasifik'te, Güneydoğu Asya'da Malakka Boğazı, Sunda, Lombok ve Makassar ve Doğu Asya'da Tsushima, Tsugaru, Osumi ve Soya/La Perouse Boğazı gibi çeşitli stratejik öneme sahip boğazlar bulunmaktadır. Başlıca nakliye rotaları bu kilit zorluklardan geçmektedir. Kapanma potansiyelleri nedeniyle, bu boğazlar Dargeçitler –Chokepoints- olarak bilinir.¹⁴² Bunlara stratejik öneminden dolayı Güneydoğu Asya'daki Ombai-Water boğazları ve Tayvan Boğazı'nı da ekleyebiliriz.

Harita 5: Asya-Pasifik'teki Önemli Stratejik Boğazlar

Kaynak: Sahana BOSE, *Sea-Lanes of Communication: Japan's Overseas Trade in the Era of Globalization*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Jawaharlal Nehru University, Political Geography Division Centre for International Politics Organization and Disarmanent School of International Studies, New Delhi, 2010, s. 55.

- *Malakka Boğazı*, bazı noktalarda nispeten sığ – sadece 21,8 metre – olmakla birlikte 600 mil uzunluğundadır. Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO) gemileri geçmek için tavsiye ettiği maksimum taslak 19,8 metredir. Singapur Boğazı'ndaki en dar noktasındaki gezinilebilir kanal, doğu ucunda sadece 1,5

¹⁴² Guoxing, "SLOC Security in the Asia Pacific".

mil genişliğindedir. Bu durum, çarpışma, topraklama veya petrol sızıntısı potansiyeli olan darboğaz yaratır.

- *Lombok Boğazı*, Malakka'dan daha geniş ve daha derindir ve içinden geçmek yalnızca 150 mil daha uzundur. Derinlikleri 150 metreden fazla olduğu için sınırsız değildir ve minimum geçiş genişliği 11,5 mildir. Dolayısıyla, 100.000 Detveyt Ton/Ölü Ağırlık Tonajı (DWT) üzerindeki en büyük gemiler tarafından kullanılır. Lombok Boğazı'nı geçen çoğu gemi, 11 mil genişliğinde ve 600 mil uzunluğundaki Makassar Boğazı'ndan da geçer. Derinliği 930-3392 metredir, çoğunlukla denizaltılar ve büyük gemiler için uygundur.
- *Sunda Boğazı* 50 mil uzunluğunda ve Malakka'nın bir başka alternatifidir. Kuzeydoğu girişi 15 mil genişliğindedir. Ancak kuzey kısmı tehlikeli akıntılarla nispeten sık olduğu için yoğun bir şekilde kullanılmıyor ve 100.000 DWT'nin üzerindeki derin hava çeken gemiler boğazı geçmiyor.
- *Tsushima Boğazı*, Kore Boğazı'nın bir parçasıdır, Doğu Çin Denizi ile Japon Denizi arasındaki ana bağlantıdır. Uzunluğu 137,9 mildir. En dar noktası 25 mil genişliğinde ve en derin noktası 129 metredir. Güney Kore'nin doğu kıyılarına, batı Japonya'ya ve Rusya'nın Vladivostok'auna seyahat eden gemiler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.
- *Tsugaru Boğazı*, Japonya'nın Hokkaido ve Honshu adaları arasında bulunmaktadır, Japon Denizi'ni Kuzey Pasifik Okyanusu ile birleştirmektedir. 71,5 mil uzunluğundadır. En dar noktası 10,1 mil genişliğinde ve gezilebilir kanalın en derin noktası 521 metredir. Osumi Boğazı, Sarı Deniz ve Doğu Çin Denizi'nden Pasifik'e önemli bağlantıdır.
- *Osumi Boğazı*, Sarı Deniz ve Doğu Çin Denizi'nden Pasifik'e önemli bir bağlantıdır.
- *Soya Boğazı/La Perouse*, Japon Denizi'ni Ohotsk Denizi ile birleştirir. En dar noktası 20 mil genişliğinde ve derinliği 30-60 metredir.¹⁴³
- *Ombai-Water boğazları*, Lombok'un doğusunda ve Doğu Timor'un kuzeyinde bulunmaktadır, Kuzey Asya'yı bağlamaktadır. Ancak bu boğazlar,

¹⁴³ Guoxing, "SLOC Security in the Asia Pacific".

uluslararası seyahatlerde uzun mesafeli büyük ticari gemiler için pek kullanılmamaktadır.¹⁴⁴

- *Tayvan/Formoza Boğazı*, Çin ve Tayvan arasında bulunmakta ve Güney ve Doğu Çin denizleri arasında güneybatıdan kuzeydoğuya doğru uzanmaktadır. Derinlik yaklaşık 70 metredir, en dar noktası ise 100 mil civarındadır.¹⁴⁵

Harita 6: Ana Bağlantı: Malakka Boğazı

Kaynak: <https://www.businessinsider.com/tensions-in-the-south-china-sea-explained-in-18-maps-2015-1#3trade-routes-and-straits-3> (E.T. 13.12.2019).

Bu boğazlar arasında Malakka Boğazı, dünya ticareti ve bölgesel kalkınma adına stratejik önemi ile öne çıkmaktadır. Malakka, bir tarafta Avrupa, Güneybatı Asya ve Güney Asya ile diğer tarafta Doğu ve Güneydoğu Asya arasındaki ana bağlantıdır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu boğaz yoluyla Doğu'dan Batı'ya ve Batı'dan Doğu'ya ticaret, ulaşım, enerji, kültürel vb. gibi alanlarda akış yaşanmaktadır. Boğaz, Afrika Boynuzu* ile Basra Körfezi'nden Doğu Asya ve Pasifik Okyanusu'na giden en kısa deniz yoludur. Ancak Malakka, sadece Doğu'dan Batı'ya ve Batı'dan Doğu'ya deniz trafiği için bir boğaz değildir. Boğazın her iki tarafındaki ülkeleri entegre ederek, boğazlar arası iletişimi de artırmaktadır. Dolayısıyla bulunduğu bölgede barış ve istikrar, bölgenin diğer bölgelerle arasındaki bölgesel kalkınma, kesintisiz enerji temini ve uluslararası ticaret için ön şarttır.¹⁴⁶

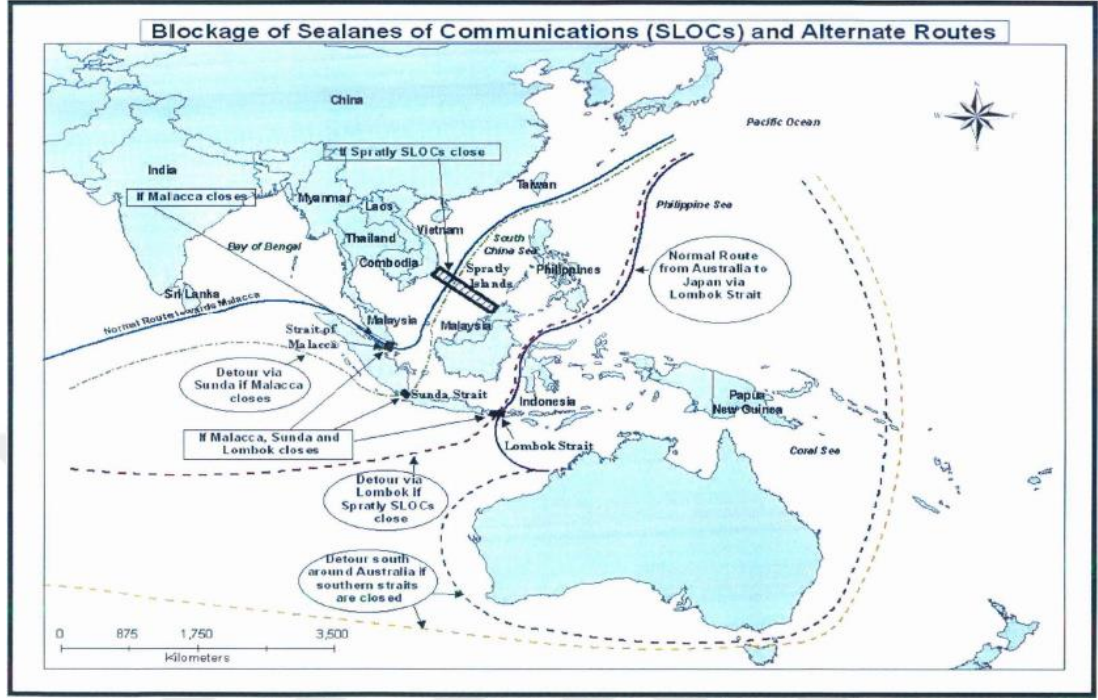
¹⁴⁴ Sahana Bose, *Sea-Lanes of Communication: Japan's Overseas Trade in the Era of Globalization*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Jawaharlal Nehru University, Political Geography Division Centre for International Politics Organization and Disarmanent School of International Studies, New Delhi, 2010, s. 56.

¹⁴⁵ Britannica, "Taiwan Strait", <https://www.britannica.com/place/Taiwan-Strait>, (E.T. 10.12.2019).

* Afrika Boynuzu, Yemen'in karşı kıyısında bulunan Eritre, Cibuti, Somali, ve Etiyopya'nın oluşturduğu bölgedir. Atlantik Okyanusu, Cebelitarık Boğazı, Akdeniz, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz, Bab'ül Mendep Boğazı ile Aden Körfezi ve Yemen Denizi yolu ile Hint Okyanusu'na bağlanmaktadır.

¹⁴⁶ Hans Dieter Evers; Solvay Gerke, "The Strategic Importance of the Straits of Malacca for World Trade and Regional Development", **Center for Development Research**, ZEF Working Series, S: 17, Bonn Üniversitesi, 2006, ss. 3-14, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/88407/1/578445646.pdf>, (E.T. 10.12.2019).

Harita 7: Asya-Pasifik'teki Bazı Boğazların Kapalı Olması Durumunda İzlenecek Farklı Güzergâhlar

Kaynak: Sahana BOSE, *Sea-Lanes of Communication: Japan's Overseas Trade in the Era of Globalization*, Yayımlanmamış Doktora Tezi,, Jawaharlal Nehru University, Political Geography Division Centre for International Politics Organization and Disarmament School of International Studies, New Delhi, 2010, s. 67.

Konumundan da anlaşılacağı üzere boğazın doğuya çıkışında bulunan Güney Çin Denizi, önemli nakliye yolları sunmaktadır. Ancak denizin ortasında bulunan Spratly Adaları, denizciler tarafından adaları çevreleyen suların sığılığı ve etrafındaki çok sayıda su altında kalmış resiflerden dolayı tehlikeli bölge olarak bilinmektedir. Dolayısıyla çoğu ticari gemi Spratly'den uzak durmakta ve ana güzergâh olarak Spratly'nin oldukça batısından geçmektedir.¹⁴⁷

Malakka'nın herhangi bir nedenle kapalı olması halinde ise özellikle Sunda ve Lombok boğazları öne çıkmakta ve stratejik önemleri artmaktadır. Ek olarak bunların da kapalı olması halinde ise Avusturalya'nın güney kıyıları önem kazanmaktadır. Ancak söz konusu varsayımlar gerçekleştiğinde ise nakliye ücretleri, ulaşımın gecikmesi vs. gibi olumsuzluklar meydana gelebilir. Söz konusu bu durumu yukarıdaki harita açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Guoxing, "SLOC Security in the Asia Pacific".

¹⁴⁸ Bose, *Sea-Lanes of Communication: Japan's Overseas Trade in the Era of Globalization*, ss. 65-68.

2.1.2. Bölge Jeopolitiğine Etki Eden Çeşitli Beşerî Unsurlar

2.1.2.1. Etnik ve Dinsel Yapı

Oldukça yüksek olan bölge nüfusu, siyasi nüfuzu artırabilme, ucuz iş gücüyle fazla üretim ve dolayısıyla ekonomik ve teknolojik gelişim ve askeri personel temin gibi alanlardaki bölge jeopolitiğine yansımaları da hiç şüphesiz oldukça yüksektir.

Tablo 6: Asya-Pasifik Bölgesinin Nüfus İstatistikleri

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	1950	1975	2000	2019 Mid-Year
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	554.419.000	926.241.000	1.290.551.000	1.433.784.000
TAYVAN	7.602.000	16.465.000	21.967.000	23.774.000
HONG KONG Ö.İ. BÖLGESİ	1.974.000	4.209.000	6.606.000	7.436.000
JAPONYA	82.802.000	112.413.000	127.524.000	126.860.000
GÜNEY KORE	19.211.000	35.379.000	47.379.000	51.225.000
KUZEY KORE	10.549.000	16.275.000	22.929.000	25.666.000
MAKAO Ö.İ. BÖLGESİ	196.000	242.000	428.000	640.000
MOĞOLİSTAN	780.000	1.480.000	2.397.000	3.225.000
BRUNEY SULTANLIĞI	48.000	162.000	333.000	433.000
KAMBOÇYA	4.433.000	7.524.000	12.155.000	16.487.000
ENDONEZYA	69.543.000	130.681.000	211.514.000	270.626.000
LAOS	1.683.000	3.052.000	5.324.000	7.169.000
MALEZYA	6.110.000	12.162.000	23.194.000	31.950.000
MYANMAR	17.780.000	30.611.000	46.720.000	54.045.000
FİLİPİNLER	18.580.000	41.286.000	77.992.000	108.117.000
SİNGAPUR	1.022.000	2.260.000	4.029.000	5.804.000
TAYLAND	20.710.000	42.326.000	62.953.000	69.626.000
DOĞU TİMOR	415.000	629.000	884.000	1.293.000
VIETNAM	24.810.000	48.718.000	79.910.000	96.462.000
HİNDİSTAN	376.325.000	623.103.000	1.056.576.000	1.366.418.000
SRİ LANKA	7.971.000	13.755.000	18.778.000	21.324.000
BANGLADEŞ	37.895.000	70.066.000	127.658.000	163.046.000
AVUSTURALYA*	8.177.000	13.773.000	18.991.000	25.203.000
YENİ ZELANDA	1.908.000	3.083.000	3.859.000	4.783.000
PAPUA YENİ GİNE	2.002.000	3.140.000	5.848.000	8.776.000
TOPLAM	1.276.945.000	2.159.035.000	3.276.499.000	3.924.172.000
DÜNYA TOPLAMI	2.536.431.000	4.079.480	6.143.494	7.713.468.000

Kaynak: 1950,1975 ve 2000 verileri United Nations, Data Query, <https://population.un.org/wpp/DataQuery/> , (E.T. 26.12.2019); 2019 verileri United Nations, **World Population Prospects 2019 Data Booklet**, Department of Economic and Social Affairs, ss. 17-19.

Tablo 6'daki verileri bakıldığında Asya-Pasifik bölgesinin nüfusu 2019 yılı ortası verilerine göre yaklaşık olarak 3.924.172.000'dir. Bölgenin 1950 ve 2019 yılı nüfuslarını karşılaştırsak eğer, 3 kat büyüme gerçekleştiği karşımıza çıkmaktadır. Bölge nüfusunun dünya nüfusundaki payı %50,87'lik gibi büyük bir dilimdir. Bölgedeki nüfusu en yüksek olan 3 ülke sırasıyla Çin (1.433.784.000), Hindistan (1.366.418.00) ve Endonezya (270.626.000)'dir. Bu üç ülkenin nüfusunun bölge ve dünya nüfuslarındaki payı ise sırasıyla %78,25 ve yaklaşık olarak %40'tır.

* Christmas Adası, Cocos (Keeling Adası) ve Norfolk Adası dâhildir.

Dedekoca'ya göre Hindistan, birkaç on yılda Çin'in dünyanın en yüksek nüfuslu olma özelliğini egale edecek potansiyele sahiptir. Bölgenin nüfusu analiz edilirken üzerinde durulması gereken önemli bir noktanın da çalışma yaşındakilerin daha fazla işgücüne katılmalarıyla genel bağımlılık oranının düşeceği'dir. Ancak 15-64 yaşları aralığındaki nüfusun ve yaşlı oranındaki giderek artan yükseliş olguları da, uzun olmayan bir süre içerisinde ülkelerin nüfus yaşlanması sorunu ile karşı karşıya kalmasına ve bağımlılık oranlarının yükseleceğine işaret etmektedir.¹⁴⁹

BM son verilerine göre, 2017 yılında, dünya genelinde 60 yaş ve üstü, küresel toplamın %13'ünü oluşturan tahmini 962 milyon insan var. 60 yaş ve üstü kişilerin sayısının 2050 yılına kadar iki katından fazla (2,1 milyar) ve 2100 yılına kadar üç kattan fazla artacağı (3,1 milyar) bekleniyor. Bu grup için 2017-2050 arasındaki küresel artışın %65'inin Asya'da gerçekleşmesi bekleniyor.¹⁵⁰

Tablo 7: Asya ve Okyanusya'daki Toplam Nüfusun Ortalama Yaşı (1950-2100)

Alt Bölgeler	1950	2000	2015	2030	2050	2100
Doğu Asya	23,4	30,8	37,9	43,5	48,5	49,8
Orta Asya	23,6	22,6	26,4	30,3	34,7	43,9
Güney Asya	21,0	22,0	26,1	30,8	36,9	45,7
G.Doğu Asya	20,5	24,2	28,5	32,9	37,5	44,5
Okyanusya	27,9	30,9	32,8	35,1	37,4	43,8

Kaynak: United Nations, "Perspectives on Population Ageing in the Asia-Pacific Region", **UNFPA Asia and the Pacific Regional Office**, 2017, s. 5

Bölgedeki ülkeler, 60 yaş ve üstü yaşlı nüfusun artan bir oranı ile karşı karşıyadır. Yüzyılın başından beri bölgedeki çoğu ülkede nüfusun yaşlanma hızında belirgin bir artış olmuştur ve tahminler 2050 ve ötesine kadar devam eden ve hızlanan bir artış eğilimi göstermektedir. Bu artan oran, doğurganlıktaki önemli düşüş ve yaşam beklentisindeki iyileşme ile açıklanabilir. Bu büyüme göz önüne alındığında, hükümetler yaşlılıkta yaşam kalitesini korumakla giderek daha fazla ilgilenmekte ve yaşlanma ile ilgili sorunlara daha fazla öncelik vermektedir. Ayrıca yaşlanan nüfusun getirdiği maliyetlerden de endişe duymaktadırlar.¹⁵¹

¹⁴⁹ Dedekoca, "Geçmişin ve Öngörülerin Işığında, Batı'nın İlgi Odağı Asya-Pasifik ...", ss. 10-14.

¹⁵⁰ United Nations, "Perspectives on Population Ageing in the Asia-Pacific Region", **UNFPA Asia and the Pacific Regional Office**, 2017, s. 5, https://asiapacific.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Perspectives%20on%20%20Population%20Ageing%20Report_for%20Website.pdf, (E.T. 28.12.2019).

¹⁵¹ United Nations, "Perspectives on Population Ageing in the Asia-Pacific Region", s. 5.

Tablo 8: Asya-Pasifik Ülkelerinin Tahmini Etnik Grup Dağılımı

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	ETNİK GRUPLAR
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	Çin Hükümeti resmi olarak 56 etnik grubu tanımaktadır. Bu gruplar içerisinde % 91,6'lık bölümü Han Çinlileri, % 1,3'lük bölümü Zhuang ve % 7,1'lik bölümü ise diğer (Hui, Manchu, Uygur, Miao, Yi, Tujia, Tibet, Moğol, Dong, Buyei, Yao, Bai, Korece, Hani, Li, Kazak, Dai ve diğer uluslardan) oluşturmaktadır. (2010 tahmini)
TAYVAN	Tayvan nüfusunun % 95'ten fazlasını Han Çin oluşturmakta ve % 2,3'lük kısmı da Yerli Malezya-Polinezya halkı oluşturmaktadır.
HONG KONG ÖZERK İDARİ BÖLGESİ	Hong Kong'daki dağılım % 92 Çinli, % 2,5 Filipinli, % 2,1, Endonezya, % 3,4 diğer şeklindedir. (2016 tahmini)
JAPONYA	Japon % 98,1, Çin % 0,5 Kore % 0,4, diğer % 1 (Filipin, Vietnam ve Brezilya dâhil) (2016 tahmini).
GÜNEY KORE	Güney Kore'nin nüfusu homojendir.
KUZEY KORE	Kuzey Kore'nin nüfusu ırksal olarak homojendir ancak içerisinde küçük bir Çin topluluğu ve birkaç etnik Japon vardır.
MAKAO ÖZERK İDARİ BÖLGESİ	Makao'nun nüfusunun etnik dağılımı Çinli % 88,7, Portekizli % 1,1, % 1,1 karışık, diğer % 9,2. (2016 tahmin)
MOĞOLİSTAN	Moğolistan'daki dağılım Halhalar/Khalkh % 84,5, Kazak % 3,9, Dorvod % 2,4, Bayad % 1,7, Buryat-Bouriates % 1,3, Zakhchin % 1, diğer % 5,2 şeklindedir. (2015 tahmini).
BRUNEY SULTANLIĞI	Brunei'nin dağılımı Malay % 65,7, Çin % 10,3, diğer % 24 (2016 tahmini).
KAMBOÇYA	Kamboçya'nın dağılımı Khmer % 97,6, Cham % 1,2, Çin % 0,1, Vietnam % 0,1, diğer % 0,9 şeklindedir. (2013 tahmini).
ENDONEZYA	Endonezya'nın dağılımı Javanese % 40,1, Sundanlı % 15,5, Malay % 3,7, Batak % 3,6, Madurese % 3, Betawi % 2,9, Minangkabau % 2,7, Buginese % 2,7, Bantenese % 2, Banjarese % 1,7, Bali % 1,7, Aknetal % 1,4, Dayak % 1,4, Sasas % 1,3, Çin % 1,2, diğer % 15 şeklindedir. (2010 tahmini).
LAOS	Laos'un dağılımı Lao % 53,2, Khmou % 11, Hmong % 9,2, Phouthay % 3,4, Tai % 3,1, Makong % 2,5, Katong % 2,2, Lue % 2, Akha % 1,8, diğer % 11,6 şeklindedir. (2015 tahmini).
MALEZYA	Malezya'nın dağılımı Bumiputera % 62 (Orang Asli, Dayak, Anak Negeri dahil olmak üzere Malezya ve yerli halklar), Çin % 20,6, Hint % 6,2, diğer % 0,9, vatandaş olmayan % 10,3 şeklindedir. (2017 tahmini).
MYANMAR	Myanmar'ın dağılımı Burman (Bamar) % 68, Shan % 9, Karen % 7, Rakhine % 4, Çinli % 3, Hintli % 2, Mon % 2, diğer % 5 şeklindedir.
FİLİPİNLER	Filipinler'in dağılımı Tagalog % 24,4, Bisaya / Binisaya % 11,4, Cebuano % 9,9, Ilocano % 8,8, Hiligaynon / Ilonggo % 8,4, Bikol / Bicol % 6,8, Waray % 4, diğer yerel etnik köken % 26,1, diğer yabancı etnik köken % 1 şeklindedir. (2010 tahmini).
SİNGAPUR	Singapur'un dağılımı Çin % 74,3, Malay % 13,4, Hint % 9, diğer % 3,2 şeklindedir. (2018 tahmini).
TAYLAND	Tayland % 97,5, Burman % 1,3, diğer % 1,1, belirsiz <1 (2015 tahmini).
DOĞU TİMOR	Austronesian (Malayo-Polinezya) (Tetun, Mambai, Tokodede, Galoli, Kemak, Baikeno içermekte), Melanesian-Papuan (Bunak, Fataluku, Bakasai içermekte), küçük Çin azınlığı.
VIETNAM	Vietnam'ın dağılımı Kinh (Viet) % 85,7, Tay % 1,9, Tayland % 1,8, Muong % 1,5, Khmer % 1,5, Mong % 1,2, Nung % 1,1, Hoa % 1, diğer % 4,3 şeklindedir. (2009 tahmini).
HİNDİSTAN	Hindistan'ın dağılımı Hint-Aryan % 72, Dravidian % 25, Mongoloid ve diğer % 3 şeklindedir. (2000)
SRI LANKA	Sri Lanka'nın dağılımı Sinhalese % 74,9, Sri Lankalı Tamil % 11,2, Sri Lankalı Moors % 9,2, Hint Tamil % 4,2, diğer % 0,5 şeklindedir. (2012 tahmini).
BANGLADEŞ	Bengalli en az % 98, diğer yerli etnik gruplar % 1,1'lik bölümü oluşturmaktadır. (2011 tahmini).
AVUSTURALYA	Avusturalya'nın dağılımı İngiliz % 25,9, Avustralyalı % 25,4, İrlandalı % 7,5, İskoç % 6,4, İtalyan % 3,3, Alman % 3,2, Çinli % 3,1, Hintli % 1,4, Yunanlı % 1,4, Hollandalı % 1,2, diğer % 15,8 (Avustralya yerlileri % 5 içermekte), belirsiz % 5,4 şeklindedir. (2011 tahmini).
YENİ ZELANDA	Avrupalı % 64,1, Maori % 16,5, Çinli % 4,9, Hintli % 4,7, Samoalı % 3,9, Tongan % 1,8, Cook Adaları Maori % 1,7, İngiliz % 1,5, Filipinli % 1,5, Yeni Zelanda % 1, diğer % 13,7 (2018 tahmini).
PAPUA YENİ GİNE	Melanezyalı, Papuan, Negrito, Mikronezyalı, Polinezyalı

Kaynak: Central Intelligence Agency, "Ethnic Groups", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/400.html>, (E.T. 27.12.2019).

Tablo 8 ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde nüfusu:

- *Homojen ülkeler:* Güney Kore, Kuzey Kore.

- ***Homojene yakın ülkeler:*** Japonya % 98,1 Japon, Bangladeş % 98 Bengal, Tayland % 97,5 Taylandlı, Hong Kong % 91 Çinli, Çin H.C. % 91,6 Han Çinli, Vietnam % 85,7 Viet, Moğolistan % 84,5 Halhalar, Kamboçya % 97,6 Kmerler, Hindistan % 72 Hintliler, Myanmar % 68 Burman, Brunei % 65,7 Malay, Malezya % 62 Bumiputera, Tayvan >%95 Han Çinli, Makao % 88,7 Çinli, Sri Lanka % 74,9 Sinhalese.
- ***Çok etnikli bakımdan ülkeler:*** Çin H.C. 56/Resmi, Tayvan 16/Resmi, Singapur 4 Resmi Grup, Bangladeş 27/Resmi, Laos 49/Resmi, Moğolistan, Endonezya, Laos, Filipinler, Malezya, Myanmar, Singapur, Doğu Timor, Vietnam, Avusturalya, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine.
- ***Çinli nüfusun yüksek olduğu ülkeler:*** Tayvan'da %95, Hong Kong'da %92, Makao %88,7, Malezya %20,6, Brunei %10,3, Myanmar %3, Endonezya %1,2, Singapur %74,3, Avusturalya %3,2, Yeni Zelanda %4,9, Japonya %0,5, Kamboçya %0,1, Doğu Timor'da küçük Çin azınlığı, Kuzey Kore'de küçük Çin azınlığı. Bu verilere bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Asya ve Avusturalya ve Yeni Zelanda'da oldukça yüksek sayıda Çinli bulunmaktadır.
- ***Hintli nüfusun yüksek olduğu ülkeler:*** Malezya %6,2, Myanmar %2, Singapur %9, Sri Lanka %4,2 Hint Tamil, Avusturalya %1,4, Yeni Zelanda %4,7. Bu verilere bakıldığında Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Avusturalya ve Yeni Zelanda'da, Hint Yarımadasından ayrı göz ardı edilmeyecek sayıda Hintli bulunmaktadır.
- ***Avrupalıların olduğu ülkeler:*** Avusturalya, Yeni Zelanda, Makao %1,1 Portekizli.
- ***Pasifik topluluklarının bulunduğu ülkeler:*** Papua, Doğu Timor, Tayvan.

karşımıza çıkmaktadır. Ek olarak bölgedeki Türk varlığına baktığımızda Çin'deki Doğu Türkistan Özerk Bölgesi'nde Uygur, Salar, Kazak, Kırgız ve Özbek Türkleri ve Moğolistan'ın kuzeybatı bölgesinde de Kazak Türkleri bulunmaktadır.¹⁵²

¹⁵² Gülsine Uzun, "Doğu Türkistan Kırgız Türkleri", *Journal Of Turkish Studies*, C. 3 S. 7, 2008 Sonbahar, s. 635; Ali Yiğit, "Kazakistan'ın Değişen Etnik Yapısı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 2, 2001, ss. 12-13.

Tablo 9: Asya-Pasifik Bölgesindeki İnançlar ve Nüfusa Göre Tahmini Dağılım

Devletler ve Özerk İdari Bölgeler	İslamiyet 2010 2020	Hristiyanlık 2010 2020	Musevilik 2010 2020	Budizm 2010 2020	Hinduizm 2010 2020	Yerel/Halk 2010 2020	İnançsız 2010 2020	Diğer 2010 2020
Çin H.C.	%1.8 %2.0	%5.1 %5.2	<%1 <%1	%18.2 %18.3	<%1 <%1	%21.9 %21.9	%52.2 %51.8	<%1 <%1
Tayvan	<%1 <%1	%5.5 %5.8	<%1 <%1	%21.3 %21.2	<%1 <%1	%44.2 %43.8	%12.7 %13.7	%16.2 %15.5
HongKong Ö.İ.B.	%1.8 %2.1	%14.3 %14.9	<%1 <%1	%13.2 %13.3	<%1 <%1	%12.8 %13.0	%56.1 %54.7	%1.5 %1.5
Japonya*	<%1 <%1	%1.6 %1.8	<%1 <%1	%36.2 %33.2	<%1 <%1	<%1 <%1	%57.0 %60.0	%4.7 %4.5
Güney Kore	<%1 <%1	%29.4 %30.1	<%1 <%1	%22.9 %21.9	<%1 <%1	<%1 <%1	%46.4 %46.6	<%1 <%1
Kuzey Kore	<%1 <%1	%2.0 %2.0	<%1 <%1	%1.5 %1.5	<%1 <%1	%12.3 %12.3	%71.3 %71.3	%12.9 %12.9
Makao Ö.İ.B.	<%1 <%1	%7.2 %7.2	<%1 <%1	%17.3 %17.3	<%1 <%1	%58.9 %58.9	%15.4 %15.4	%1.0 %1.0
Moğolistan	%3.2 %3.4	%2.3 %2.3	<%1 <%1	%55.1 %54.4	<%1 <%1	%3.5 %3.4	%35.9 %36.5	<%1 <%1
Brunei Sultanlığı	%75.1 %75.1	%9.4 %9.4	<%1 <%1	%8.6 %8.6	<%1 <%1	%6.2 %6.2	<%1 <%1	<%1 <%1
Kamboçya	%2.0 %2.0	<%1 <%1	<%1 <%1	%96.9 %96.8	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1
Endonezya	%87.2 %87.0	%9.9 %10.2	<%1 <%1	<%1 <%1	%1.7 %1.6	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1
Laos	<%1 <%1	%1.5 %1.5	<%1 <%1	%66.0 %64.0	<%1 <%1	%30.7 %32.8	<%1 <%1	<%1 <%1
Malezya	%63.7 %66.1	%9.4 %9.4	<%1 <%1	%17.7 %15.7	%6.0 %5.8	%2.3 %2.2	<%1 <%1	<%1 <%1
Myanmar	%4.0 %4.2	%7.8 %7.8	<%1 <%1	%80.1 %79.8	%1.7 %1.7	%5.8 %5.8	<%1 <%1	<%1 <%1
Filipinler	%5.5 %5.7	%92.6 %92.4	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	%1.5 %1.6	<%1 <%1	<%1 <%1
Singapur	%14.3 %16.1	%18.2 %17.7	<%1 <%1	%33.9 %32.2	%5.2 %6.5	%2.3 %2.4	%16.4 %16.5	%9.7 <%1
Tayland	%5.5 %6.0	<%1 <%1	<%1 <%1	%93.2 %92.6	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1
Doğu Timor	<%1 <%1	>%99 >%99	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1
Vietnam	<%1 <%1	%8.2 %8.4	<%1 <%1	%16.4 %16.2	<%1 <%1	%45.3 %45.0	%29.6 %29.9	<%1 <%1
Hindistan	%14.4 %15.4	%2.5 %2.4	<%1 <%1	<%1 <%1	%79.5 %78.9	<%1 <%1	<%1 <%1	%2.3 %2.1
Sri Lanka	%9.8 %10.4	%7.3 %7.2	<%1 <%1	%69.3 %68.6	%13.6 %13.7	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1
Bangladeş	%90.4 %90.8	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	%8.5 %8.2	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1
Avusturalya	%2.4 %3.0	%67.3 %61.7	<%1 <%1	%2.7 %2.9	%1.4 %1.7	<%1 <%1	%24.2 %28.6	<%1 <%1
Yeni Zelanda	%1.2 %1.6	%57.0 %52.9	<%1 <%1	%1.6 %1.9	%2.1 %2.5	<%1 <%1	%36.6 %39.6	<%1 <%1
Papua Yeni Gine	<%1 <%1	>%99 >%99	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1	<%1 <%1

Kaynak: Bu çalışma, BM'nin nüfus bölümünün 2010 yılı itibarıyla genel nüfus tahminlerini sağladığı istatistikî verilere dayanarak Pew Research Center Religion & Public Life tarafından yapılmıştır. Ayrıca tablodaki Diğer bölümü; Bahailik, Jainizm, Sih dini, Şintoizm, Taoizm, Tenrikyo dini, Wiccan dini, Zerdüştlük ve diğer pek çok dini içermektedir. <http://globalreligiousfutures.org/explorer/custom/#?subtopic=15> , (E.T. 27.12.2019). Not: 10.000'den az olan nüfuslar (<) olarak gösterilir.

Tablo 9 ise ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde:

* CIA the World Factbook verilerine göre ise Japonya'daki dini dağılım Şintoizm %70.4, Budizm % 69.8, Hristiyanlık % 1.5 ve diğer % 6.9 şeklindedir ve anlaşılabileceği üzere bir tutarsızlık söz konusudur. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/401.html>, (E.T. 27.12.2019).

- **Müslüman sayısının çok olduğu ülkeler (2020 tahmini ve % 5 üzerinde olanlar):** Bangladeş % 90,8, Endonezya % 87, Brunei % 75,1, Malezya % 66,1, Singapur % 16,1, Hindistan % 15,4, Sri Lanka % 10,4, Tayland % 6,0, Filipinler % 5,7.
- **Hristiyan sayısının çok olduğu ülkeler (2020 tahmini):** Papua Yeni Gine >%99, Doğu Timor >% 99, Filipinler % 92,4, Avusturalya % 61,7, Yeni Zelanda % 52,9, Güney Kore % 30,1, Singapur % 17,7, Hong Kong % 14,9, Endonezya % 10,2, Malezya % 9,4, Brunei % 9,4, Vietnam % 8,4, Myanmar % 7,8, Sri Lanka % 7,2, Makao % 7,2, Tayvan % 5,8, Çin H.C. % 5,2.
- **Budist sayısının çok olduğu ülkeler (2020 tahmini):** Kamboçya % 96,8, Tayland % 9,6, Myanmar % 79,8, Sri Lanka % 68,6, Laos % 64,0, Moğolistan % 54,4, Japonya % 33,2, Singapur % 32,2, Güney Kore % 21,9, Tayvan % 21,2, Çin H.C. % 18,3, Makao % 17,3, Vietnam % 16,2, Malezya % 15,7, Hong Kong % 13,3, Brunei % 8,6.
- **Hindu sayısının çok olduğu ülkeler (2020 tahmini):** Hindistan %78,9, Sri Lanka %13,7, Bangladeş %8,2, Singapur %6,5, Malezya %5,8.
- **Yerel/Halk dinlerine inanan sayısının çok olduğu ülkeler (2020 tahmini):** Makao %58,9, Vietnam %45, Tayvan %43,8, Laos %32,8, Çin H.C. %21,9, Hong Kong %13,0, Kuzey Kore %12,3, Brunei %6,2, Myanmar %5,8.
- **İnançsız sayısının oldukça yüksek olduğu ülkeler (2020 tahmini):** Kuzey Kore %71,3, Japonya %60,0 Hong Kong %54,7, Çin H.C. %51,8, Güney Kore %46,6, Yeni Zelanda %39,6, Moğolistan %36,5, Vietnam %29,9, Avusturalya %28,6, Singapur %16,5, Makao %15,4, Tayvan %13,7.
- **‘Diğer’ inançlarına inananların yüksek olduğu ülkeler (2020 tahmini):** Tayvan %15,5, Kuzey Kore %12,9.

2.1.2.2. Temel Ekonomik Göstergeler

Dünyada 1960 yılından itibaren hızla büyüyen bölgeler, Doğu ve Güneydoğu Asya olmuştur. Doğu Asya’nın bu tecrübesi, ilk olarak, kapitalist sistem içerisinde de olsa geri kalmış ve/veya eskiden sömürge olan ülkelerin kısa bir zamanda hızlı büyümeyi sağlayabileceğini, ekonomik gelişmenin standart ölçülerinden birisi olan GSMH’nı zengin kapitalist ülkeler seviyesine çıkartabileceğini ve alt yapısını

geliştirebileceğini göstermiştir. Malezya 1980 sonrası başlattığı ikinci kalkınma aşamasının ardından dünyanın 17. ihracatçısı ve 19. ithalatçısı durumuna gelmiş, Güney Kore ise 1990'larda dünyadaki en büyük 15 ekonomiden birisi olmuştur.¹⁵³

İkinci olarak, bu hızlı büyümenin, gelir dağılımında bir kötüleşmeye yol açmadan hatta önemli iyileşmeler sağlayarak mümkün olabildiğini göstermiştir. Malezya'da yoksulluk sınırında yaşayan nüfusun oranı toplam nüfusa oranı 1960'da % 37 iken 1990'da % 5'e düşmüş, bu oran aynı dönem içerisinde Endonezya'da % 58'den % 17'ye düşmüştür. Üçüncüsü ise bu Doğu Asya tecrübesi, kimilerinin protestan ahlakına, kimilerinin de Yahudi ahlakına dayandırdığı kapitalist birikim sürecinin, Konfüçyüs öğretisinin ya da Şintoist ahlakın da başarabileceğini göstermiştir. Belki daha sonraları bunlara Hindu ya da Budist öğretilere katılabilir.¹⁵⁴

Bölge ülkelerinin bu başarıya ulaşmasında kendilerine has, ortak toplumsal ve iktisadi özellikleri çok önemli rol oynamış ve bu özellikleri sıra dışı bir sanayileşme-kalkınma modeli şeklinde de ifade edilebilecek “Doğu Asya Modeli”ni oluşturmuştur. Doğu Asya, güncel olarak geç-kalkınma literatüründe sıra dışı bir örnek yer almakta ve güncel olarak çok yönlü bir biçimde tartışılmaktadır.¹⁵⁵

Chalmers Johnson'a göre söz konusu model, birey yerine topluma öncelik veren; daha çok ihracata dayalı ekonomik büyümeyi amaçlayan devlet gözetimindeki özel bir sektör; ve kontrollü pazar ekonomisi. Bunlar Batının evrensel olduğunu iddia ettiği Anglo-Amerikan değerleriyle uyuşmamakta: iç pazara dayalı ekonomik büyüme, bireycilik ve laissez faire (bırakınız yapsınlar). Diğer yandan Doğu Asya Modeli realitede sadece Hong Kong, Singapur, Tayvan, Güney Kore ve Japonya'da mevcut olmuştur. Japon tarzı ihracatla büyümeyi hedefleyen ancak işgücü ve sermayesini Japon tarzı devlet yapılarıyla disipline etmeye çalışmayan Tayland ve Endonezya'da bu model mevcut olmamıştır.¹⁵⁶

¹⁵³ Murat Yülek, *Asya Kaplanları: Sanayi Politikaları ve Kalkınma*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 3.

¹⁵⁴ Yülek, *Asya Kaplanları: Sanayi Politikaları ve Kalkınma*, s. 4.

¹⁵⁵ Murad Tiryakioğlu, “Geç Kalkınma Yolunda Orta Gelir Tuzağı ve Doğu Asya'nın Ekonomi Politikasından Dersler”, *Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore'de Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji*, Editörler: Ali Akkemik; Sadık Ünay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 37.

¹⁵⁶ Chalmers Johnson, “Asya'da Ne Oldu?”, *Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara İki Lider 21. Yüzyılı Tartışıyor*, Çevirmen: Hasan T. Kösebalan, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 18.

Model Çin ve Vietnam'da başlangıçta var olmuş Kuzey Kore'de ise görülmemiştir. Malezyalılar ise Japon, Avrupa ve ABD'li bankaların kendi spekülâtif balon ekonomisi versiyonlarını Malezya'ya ihraç etmesine izin vererek modelin en temel prensiplerini çiğnemişlerdir. Özellikle Çinliler olmak üzere çoğu Asyalı için bu erime, söz konusu modele olan ihtiyacı azaltmamış aksine güçlendirmiştir.¹⁵⁷

Doğu Asya'nın bu tecrübesi, yeni bir kalkınma süreci ortaya çıkarmıştır. Kaplanların hemen hemen tümü kısa bir süre ithal ikamesi tecrübesi yaşamış, küçük iç ekonominin sınırlarına dayandığı anlaşılınca dışa açılmışlardır. Uluslararası rekabet gücü sağlayabilme adına başta, emek yoğun sanayilerde yoğunlaşmış, bu dönem onlara yaparak-öğrenme eğrisi üzerinde kaymalarına sağlamıştır. Üretim ve dış piyasalarda deneyim elde edilmiştir. Kısa bir süre sonra ise istihdamın artmasıyla ücretler üzerindeki baskılar artmıştır. Öte yandan, bir sonraki kuşak kaplanların* düşük ücretlerle yabancı yatırımları çekmeye ve emek yoğun sanayilerde uzmanlaşmaya başlamaları, bu alanlarda eski kaplanların rekabet gücünü yitirmesine yol açmıştır. Eski kaplanlar sermaye yoğunlaşmasına gitmek zorunda olmuştur. Bu son basamağa kadar, kaplanların yeni teknoloji geliştirmek için aşırı bir çaba göstermesine gerek yoktu. Süreç makro açıdan bir yakalama ve mikro açıdan da kopyalama -*reverse engineering*- süreciydi. Bir süre sonra yeni kuşak kaplanlar sermaye yoğun evreye geçmeye başlayınca, eskileri bu kez teknoloji/bilgi yoğun sahaya geçmek zorunda kaldılar. Kaplanların hayatını devam ettirebilmesi bu evrede başarılı olmasına, teknolojinin hareketli uç noktasında kalmasına bağlıdır.¹⁵⁸

Bu uygulamalar, Doğu Asya'nın ekonomi politiğinin merkezinde yer alan ve ulusal kalkınmacı devlet anlayışı ile şekillenen teknolojik öğrenme ve gelişme odaklı sanayi politikalarıdır. Bu politikalar, hepsinin olmasa da bölge ülkelerinin orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelirli ülkeler olmasını sağlayan en önemli faktördür.¹⁵⁹

Fakat dünya ekonomi tarihinden de bilindiği üzere Doğu Asya ülkelerinin bu başarılarının çok uzun sürmeyeceği tahminleri 1997-1998 Asya finansal krizi ile

¹⁵⁷ Johnson, "Asya'da Ne Oldu?", s. 19.

* Yazar eserinde Asya Kaplanlarını birinci ve ikinci kuşak olarak ayırmıştır. Birinci kuşakta Hong Kong, Singapur, Tayvan, Güney Kore, Tayland, Malezya ve Endonezya bulunmaktadır. İkinci kuşakta ise Çin, Vietnam, Hindistan ve Pakistan bulunmaktadır.

¹⁵⁸ Yülek, **Asya Kaplanları: Sanayi Politikaları ve Kalkınma**, ss. 8-9.

¹⁵⁹ Tiryakioğlu, "Geç Kalkınma Yolunda Orta Gelir Tuzağı ve Doğu Asya'nın Ekonomi ...", s. 39.

gerçekleşmiş oldu. Krizin bulaşıcı etkisiyle beraber çoğu bölge ülkesi ekonomik ve finansal anlamda ciddi kayıplara uğramış ve karşılıklı ilişkilerin güçlendirilmesi ve daha sağlam temellere dayanan bir işbirliğinin oluşturulması fikri gündemde ilk sıralara yerleşmiştir. Kriz sonrasındaki yıllarda bu çabalarında etkisiyle, reel entegrasyonun gerisinde de kalsa bölgesel bazda finansal entegrasyonun derinliği önemli ölçüde artış göstermiştir. Buna rağmen Doğu Asya, büyüklük, ekonomik kalkınma seviyesi, ekonomik politika tercihleri, endüstriyel yapı, finans piyasasının derinliği ve kur rejimi gibi çoğu alanda göz ardı edilmeyecek farklılıklar barındıran bir bölge olmayı da sürdürmüştür. Bu farklılıklar ve ekonomik yapıdaki çeşitlilik ise muhtemel üye ülkelerin amaç ve olası kazanç ve kayıpları ile ilgili hesaplarında gerilim meydana getirerek bölgesel işbirliğinin sağlanmasını güçleştirebilir.¹⁶⁰

2008 Krizi ise 1997'den çok daha etkili bir dönüm noktası olmuştur. Krizin tüm sonuçları ve kriz sonrası düzenin yapıtaşları tam olarak ortaya çıkmamış iken sonuca varmak erken olabilir. Fakat iki önemli sonucun Doğu Asya'yı ve küresel ekonomi politiği etkileyeceği açık bir biçimde görülmektedir. Bu sonuçlardan birincisi, ABD'nin geleneksel küresel lider konumunun erozyona uğramaya başladığıdır. İkincisi ise Çin başta olmak üzere çoğu Doğu Asya merkezli ülkelerin hızlı bir biçimde büyüyerek güç merkezini doğuya kaydırmaya başladığıdır.¹⁶¹

Bölgenin ekonomik alanda güncel durumu için aşağıdaki ayrıntılı olarak incelendiğinde 2019 rakamlarına göre toplam 30.290, 52 Trilyon dolar Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) geliri ile dünya toplamının %34,98'ini oluşturmaktadır. Ülke bazında Çin, bölgede birinci ve dünyada ABD'den sonra ikincidir. Ardından sırasıyla Japonya, Hindistan, Güney Kore, Avustralya ve Endonezya gibi ekonomiler ve diğerleri gelmektedir. Bölge ülkelerinin çoğunluğu büyüme oranı olarak oldukça başarılı ve bölge genel olarak ise 2019 dünya ekonomik büyüme oranının (3) üstünde bir büyüme (3,57) gerçekleştirmiştir. Ancak Kuzey Kore ve Makao eksi (-) yönde büyüme kaydetmiştir.

¹⁶⁰ Sadık Ünay; Fazıl Kayıkcı, "Küresel Ekonomi Politik Sistemde BRICS ve Doğu Asya", **Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore'de Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji**, Editörler: Ali Akkemik; Sadık Ünay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, ss. 19-20.

¹⁶¹ Ünay; Kayıkcı, "Küresel Ekonomi Politik Sistemde BRICS ve Doğu Asya", s. 20.

Tablo 10: Asya-Pasifik Ülkelerinin GSYİH, KBGSYİH, Gini Katsayısı ve Büyüme Oranları (2019)

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	GSYİH	KBDGSYİH (Bin Dolar)	Gini Katsayısı*	B. ORANI
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	14,4 Trilyon Dolar	10,1	38,6 (2015)	6,1
TAYVAN	586,1 Milyar Dolar	24,83	-	2
HONG KONG Ö.İ.B.	372,99 Milyar Dolar	49,33	-	0,3
JAPONYA	5,15 Trilyon Dolar	40,85	32,9 (2013)	0,9
GÜNEY KORE	1,63 Trilyon Dolar	31,43	31,6 (2016)	2
KUZEY KORE	17,36 Mil. Dol. 2018	676 Dolar	-	-4,1 (2018)
MAKAO Ö.İ.B.	55,14 Milyar Dolar	81,15	-	-1,3
MOĞOLİSTAN	13,64 Milyar Dolar	4,13	32,3 (2016)	6,5
BRUNEY SULTANLIĞI	12,46 Milyar Dolar	27,87	-	1,8
KAMBOÇYA	26,73 Milyar Dolar	1,62	-	7
ENDONEZYA	1,11 Trilyon Dolar	4,16	38,1 (2017)	5
LAOS	19,13 Milyar Dolar	2,67	36,4 (2012)	6,4
MALEZYA	365,3 Milyar Dolar	11,14	41,0 (2015)	4,5
MYANMAR	65,99 Milyar Dolar	1,24	38,1 (2015)	6,2
FİLİPİNLER	356,81 Milyar Dolar	3,29	44,4 (2015)	5,7
SİNGAPUR	362,82 Milyar Dolar	63,99	-	0,5
TAYLAND	529,18 Milyar Dolar	7,79	36,5 (2017)	2,9
DOĞU TİMOR	2,94 Milyar Dolar	2,26	28,7 (2014)	4,5
VIETNAM	261,64 Milyar Dolar	2,76	35,3 (2016)	6,5
HİNDİSTAN	2,94 Trilyon Dolar	2,17	35,7 (2011)	6,1
SRI LANKA	86,57 Milyar Dolar	3,95	39,8 (2016)	2,7
BANGLADEŞ	317,46 Milyar Dolar	1,91	32,4 (2016)	7,8
AVUSTURALYA	1,38 Trilyon Dolar	53,83	35,8 (2014)	1,7
YENİ ZELANDA	204,67 Milyar Dolar	40,63	-	2,5
PAPUA YENİ GİNE	23,59 Milyar Dolar	2,74	41,9 (2009)	5
TOPLAM	30.290,52 Trilyon	Ortalama 19,06	-	Ortalama 3,57
DÜNYA TOPLAMI	86,6 Trilyon Dolar	Ortalama 11,46	-	3

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), <https://www.imf.org> , (E.T. 28.12.2019); Gini Katsayısı The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> , (E.T. 31.12.2019); Kuzey Kore verileri Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp> , (E.T. 28.12.2019).

Ülkelerin gelir gruplarına göre sınıflandırılmasında Dünya Bankası Atlas Metodu, görece en çok kabul edilen metod olarak öne çıkmaktadır. Bu metoda göre Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sı (KBGSYİH) 1.035 dolar ve altındakiler *Düşük Gelirli*, 1.036-4.085 arası *Düşük-orta Gelirli*, 4.086-12.615 *Yüksek-orta Gelirli* ve 12.616 ve daha fazla gelire sahip olanlar ise *Yüksek Gelirli* ülkeleri oluşturmaktadır. Bu sınıflandırmadan anlaşılacağı üzere 1.036-12.616 arası *Orta Gelirli* ülkelerdir.¹⁶² Bu metoda göre bölge ülkelerinin durumu incelendiğinde:

- *Düşük Gelirli*: Kuzey Kore
- *Düşük-orta Gelirli*: Kamboçya, Laos, Myanmar, Filipinler, Doğu Timor, Vietnam, Hindistan, Sri Lanka, Bangladeş ve Papua Yeni Gine
- *Yüksek-orta Gelirli*: Çin, Moğolistan, Malezya, Tayland, Endonezya

* Gini Katsayısı: Bir ülkedeki bireyler veya hane halkları arasında gelir dağılımının mükemmel eşit bir dağılımdan sapmasının ölçülmesi. 0 değeri mutlak eşitliği, 100 mutlak eşitsizliği temsil eder.

¹⁶² Tiryakioğlu, "Geç Kalkınma Yolunda Orta Gelir Tuzağı ve Doğu Asya'nın Ekonomi ...", ss. 40-41.

- *Yüksek Gelirli:* Tayvan, Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Makao, Bruney, Singapur, Avusturalya, Yeni Zelanda

karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Yüksek Gelirli olmak üzere ve Yüksek-orta Gelirli ülkelerdeki vatandaşların yaşam standartları iyi düzeydedir, refah seviyesi yüksektir. Ancak Gini Katsayılarına bakıldığında bu durum farklılıklar gösterebilmektedir.

Tablo 11: Asya-Pasifik Bölgesindeki Ülkeler ve Özerk İdari Bölgelerin İthalat ve İhracat İstatistikleri (2018)

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	İHRACAT	İTHALAT	TİCARET DENGESİ
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	2,494 Trilyon Dolar	2,135 Trilyon Dolar	+359 Milyar Dolar
TAYVAN	336 Milyar Dolar	287 Milyar Dolar	+49 Milyar Dolar
HONG KONG Ö. İ. B.	569 Milyar Dolar	627 Milyar Dolar	-58 Milyar Dolar
JAPONYA	738 Milyar Dolar	748 Milyar Dolar	-10 Milyar Dolar
GÜNEY KORE	605 Milyar Dolar	535 Milyar Dolar	+70 Milyar Dolar
KUZEY KORE	330 Milyon Dolar	2,32 Milyar Dolar	-1,99 Milyar Dolar
MAKAO Ö. İ. B.	1,45 Milyar Dolar	12,5 Milyar Dolar	-11,05 Milyar Dolar
MOĞOLİSTAN	7 Milyar Dolar	5,88 Milyar Dolar	+1,22 Milyar Dolar
BRUNEY	6,5 Milyar Dolar	4,1 Milyar Dolar	+1,4 Milyar Dolar
KAMBOÇYA	20,85 Milyar Dolar	27,8 Milyar Dolar	-6,95 Milyar Dolar
ENDONEZYA	180 Milyar Dolar	188,7 Milyar Dolar	-8,7 Milyar Dolar
LAOS	6 Milyar Dolar	6,9 Milyar Dolar	-0,9 Milyar Dolar
MALEZYA	247,3 Milyar Dolar	217,45 Milyar Dolar	+29,85 Milyar Dolar
MYANMAR	16,67 Milyar Dolar	19,35 Milyar Dolar	-2,68 Milyar Dolar
FİLİPİNLER	67,5 Milyar Dolar	115 Milyar Dolar	-47,5 Milyar Dolar
SINGAPUR	411,7 Milyar Dolar	370,5 Milyar Dolar	+41,2 Milyar Dolar
TAYLAND	249,8 Milyar Dolar	250,9 Milyar Dolar	-1,1 Milyar Dolar
DOĞU TİMOR	76 Milyon Dolar	479 Milyon Dolar	-403 Milyon Dolar
VIETNAM	243 Milyar Dolar	237 Milyar Dolar	+6 Milyar Dolar
HİNDİSTAN	323 Milyar Dolar	507,5 Milyar Dolar	-184,5 Milyar Dolar
SRI LANKA	12,3 Milyar Dolar	20,2 Milyar Dolar	-7,9 Milyar Dolar
BANGLADEŞ	45,13 Milyar Dolar	57 Milyar Dolar	-11,87 Milyar Dolar
AVUSTURALYA	253,82 Milyar Dolar	227,28 Milyar Dolar	+26,54 Milyar Dolar
YENİ ZELANDA	39,83 Milyar Dolar	43,73 Milyar Dolar	-3,9 Milyar Dolar
PAPUA YENİ GİNE	11,22 Milyar Dolar	4,5 Milyar Dolar	+6,72 Milyar Dolar
TOPLAM	6.885,47 Trilyon Dolar	6.651,09 Trilyon Dolar	+234,38 Milyar Dolar
DÜNYA TOPLAMI	19.284,58 Trilyon Dolar	19.665,28 Trilyon Dolar	-380,7 Milyar Dolar

Kaynak: International Trade Centre, Trade Map, <https://www.trademap.org/Index.aspx> , (E.T. 28.12.2019).

Tablo 11 ayrıntılı olarak incelendiğinde ise bölge ülkelerinin bazılarının ihracat-ithalat alanlarında dış ticaret fazlası ve bazılarının ise dış ticaret açığı verdiği görülmektedir. Bölge ülkelerinin dünya toplam ihracatı içerisindeki payı %35,70 ve toplam ithalat içerisindeki payı ise % 33,82'dir. Dünya geneli ticaret dengesi dış ticaret açığı vermesine rağmen konumuz olan bölge ise dış ticaret fazlası vermiştir

Sadık Ünay ve Fazıl Kazıkçı'ya göre, küresel ekonomi politik sistemin üretim, finans ve ticaret boyutlarında 1991 sonrası dönemde gittikçe derinleşen çok yönlü ve karmaşık entegrasyon süreçleri, modern küresel işbölümü içerisindeki statülerini iyileştirmeyi amaçlayan ülkeleri, yeni uluslararası rekabet stratejileri

geliştirmeye zorlamıştır. Kalkınma ve uluslararası ekonomi politik yazınında sık sık dile getirildiği üzere, Brezilya, Rusya, Hindistan, Rusya, Çin ve Güney Afrika (BRICS), Güneydoğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN)* ve Doğu Asya gibi yükselen ekonomi gruplarının küresel yönetim sistemi içerisindeki ağırlıkları artmaktadır. Bu kapsamda yükselen ekonomilerde devlet mekanizmalarını yöneten ulusal karar alan kesim, özellikle stratejik görülen sektörlerde ülkelerinin uluslararası rekabet güçlerini ve üretim süreci içerisindeki yerel katma değer içeriğini yükseltmek üzere sınai ve teknolojik üretim, tasarım ve modernizasyon politikalarıyla köklü yapısal dönüşüm süreçlerini koordine etmek durumundadırlar.¹⁶³

Tablo 12: Asya-Pasifik Ülkelerinin Başlıca İhracat ve İthalat Partnerleri (2019)

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	İHRACAT PARTNERLERİ	İTHALAT PARTNERLERİ
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	ABD, Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Vietnam, Almanya, Hindistan, Hollanda, Birleşik Krallık, Singapur, Tayvan, Rusya, Avusturalya, Malezya, Meksika, Endonezya, Tayland, Kanada, Filipinler, Brezilya	Güney Kore, Japonya, Tayvan, Almanya, Avusturalya, Brezilya, Vietnam, Malezya, Rusya, Suudi Arabistan, Tayland, İsviçre, Endonezya, Singapur, Fransa, Kanada, Güney Afrika, Şile, Angola, Birleşik Krallık, Irak, İtalya
TAYVAN	Çin, Hong Kong, ABD, Japonya, Singapur, Güney Kore, Malezya, Vietnam, Filipinler, Almanya, Tayland, Hollanda, Birleşik Krallık, Hindistan, Avusturalya, Endonezya	Çin, Japonya, ABD, Güney Kore, Almanya, Avusturalya, Malezya, Suudi Arabistan, Singapur, Endonezya, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Tayland, Rusya, Hollanda, Fransa, Vietnam, Hindistan, Katar, İtalya, Filipinler
HONG KONG Ö. İ. B.	Çin, ABD, Hindistan, Japonya, Tayland, Singapur, Tayvan, Vietnam, Almanya, Hollanda, Güney Kore, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Makao, İsviçre, Avusturalya	Çin, Tayvan, Singapur, Güney Kore, ABD, Malezya, İsviçre, Tayland, Hindistan, Filipinler, Birleşik Krallık, Vietnam, Avusturalya, Almanya, Fransa, İtalya, Birleşik Arap Emirlikleri, Belçika, Endonezya
JAPONYA	Çin, ABD, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Tayland, Singapur, Almanya, Avusturalya, Vietnam, Endonezya, Birleşik Krallık, Malezya, Hollanda, Meksika, Filipinler, Hindis.	Çin, ABD, Avusturalya, Suudi Arabistan, Güney Kore, Birleşik Arap Emirlikleri, Tayvan, Almanya, Tayland, Endonezya, Vietnam, Malezya, Rusya, Katar, Kanada, İtalya, Fransa, Filipinler, Singapur
GÜNEY KORE	Çin, ABD, Vietnam, Hong Kong, Japonya, Tayvan, Hindistan, Filipinler, Singapur, Meksika, Avusturalya, Almanya, Malezya, Endonezya, Tayland, Rusya, Birleşik Krallık, Türkiye, Kanada, Brezilya	Çin, ABD, Japonya, Suudi Arabistan, Almanya, Avusturalya, Vietnam, Rusya, Tayvan, Katar, Kuveyt, Endonezya, Malezya, Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Singapur, Hollanda, İtalya, Hindistan, Fransa, Kanada
KUZEY KORE	Çin, Zambiya, Mozambik, Suudi Arabistan, Pakistan, Gana, Hindistan, Polonya, Burkina Faso, Fiji, Nijerya, Surinam, Angola, Hollanda, Benin, Almanya, Seychelles, Rusya, Samoa, Honduras, Avusturya, Kolombiya	Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya, Honduras, İsviçre, Almanya, Kolombiya, Mozambik, Hong Kong, Senegal, Peru, Güney Afrika, Hollanda, Moğolistan, Uganda, Fransa, Tayland, Tanzanya, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri, Surinam, İspanya, Zambiya
MAKAO Ö. İ. B.	Hong Kong, ABD, Almanya, Çin, Avusturalya Filipinler, Malezya, Hollanda, Fransa Singapur, Tayland, Japonya, Macaristan, İtalya, Endonezya, Hindistan, İsveç, B. Krallık	Hong Kong, Çin, Japonya, ABD, Singapur, İtalya, Fransa, Hollanda, Tayvan, Almanya, Birleşik Krallık, Brezilya, Avusturalya, İsviçre, Polonya, Kanada, Güney Kore, Portekiz, Malezya, Angola, Tayland, Filipinler
MOĞOLİSTAN	Çin, Birleşik Krallık, Rusya, İtalya, Singapur, Japonya, Tayvan, Güney Kore, Almanya, Hong Kong, Vietnam, İran, ABD, Fransa, Türkiye	Çin, Rusya, Japonya, Güney Kore, ABD, Almanya, Polonya, İtalya, Hindistan, Malezya, Avusturalya, Vietnam, Türkiye, Fransa, İsveç, Kanada, Ukrayna, Tayland, Kazakistan
BRUNEY	Japonya, Tayland, Güney Kore, Avusturalya, Singapur, Malezya, Hindistan, Tayvan, Çin, ABD, Endonezya, Filipinler, Vietnam, Birleşik Krallık, Hong Kong, BAE	Çin, Singapur, Malezya, ABD, Japonya, Birleşik Krallık, Tayland, Güney Kore, Almanya, Endonezya, Hindistan, Hong Kong, Avusturalya, İtalya, Fransa, Tayvan, Vietnam, Arjantin, Hollanda, Filipinler, Kamboçya
	ABD, Almanya, Japonya, Çin, Birleşik	Tayland, Çin, Singapur, Vietnam, Hong Kong,

* ASEAN: Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam.

¹⁶³ Ünay; Kayıkcı, “Küresel Ekonomi Politik Sistemde BRICS ve Doğu Asya”, s. 31.

KAMBOÇYA	Krallık, Fransa, Kanada, İspanya, Vietnam, Tayland, Belçika, İtalya, Hollanda, Polonya, Güney Kore, Hong Kong, Avusturya	Tayvan, Güney Kore, Endonezya, ABD, Japonya, Malezya, Danimarka, Hindistan, Almanya, İsviçre, BAE, Fransa, Belçika, İtalya, Birleşik Krallık, Kanada
ENDONEZYA	Çin, Japonya, ABD, Hindistan, Singapur, Güney Kore, Malezya, Filipinler, Tayland, Tayvan, Vietnam, Hollanda, Avusturalya, Almanya, Hong Kong, Pakistan, İspanya, İtalya	Çin, Singapur, Japonya, Tayland, ABD, Güney Kore, Malezya, Avusturalya, Hindistan, Suudi Arabistan, Almanya, Vietnam, Tayvan, Hong Kong, Nijerya, BAE, Kanada, İtalya, Brezilya, Fransa, Rusya, Arjantin, Katar, Hollanda
LAOS	Tayland, Çin, Vietnam, Japonya, ABD, Almanya, Kanada, Fransa, Meksika, Güney Kore, İsviçre, BAE, Endonezya, Bir. Krallık, Danimarka	Tayland, Çin, Vietnam, Rusya, Japonya, Güney Kore, Singapur, Hindistan, Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Hong Kong, Avusturalya, ABD, Bir. Krallık
MALEZYA	Singapur, Çin, ABD, Hong Kong, Japonya, Tayland, Hindistan, Vietnam, Güney Kore, Avusturalya, Tayvan, Endonezya, Almanya, Hollanda, Filipinler, BAE, B. Krallık	Çin, Singapur, ABD, Japonya, Tayvan, Tayland, Endonezya, Güney Kore, Hindistan, Almanya, Avusturalya, Vietnam, Suudi Arabistan, Fransa, Hong Kong, BAE, İsviçre, Filipinler, Brezilya, Birleşik Krallık
MYANMAR	Çin, Tayland, Japonya, Hindistan, Hong Kong, Almanya, ABD, Singapur, Güney Kore, Birleşik Krallık, Hollanda, İspanya, Malezya, Vietnam, Belçika, İtalya, Fransa	Çin, Singapur, Tayland, Hindistan, Endonezya, Malezya, Japonya, Vietnam, Güney Kore, ABD, Fransa, Almanya, Tayvan, Suudi Arabistan, Avusturalya, İtalya, Brezilya, Pakistan, BAE, Birleşik Krallık, İran
FİLİPİNLER	ABD, Hong Kong, Japonya, Çin, Singapur, Almanya, Tayland, Güney Kore, Hollanda, Tayvan, Malezya, Fransa, Vietnam, Endonezya, Meksika, Hindistan, Kanada	Çin, Güney Kore, Japonya, ABD, Tayland, Endonezya, Singapur, Tayvan, Malezya, Vietnam, Hong Kong, Almanya, Suudi Arabistan, Hindistan, BAE, Fransa, Avusturalya, Kuveyt, Rusya, Kanada
SİNGAPUR	Çin, Hong Kong, Malezya, Endonezya, ABD, Japonya, Tayvan, Güney Kore, Tayland, Avusturalya, Hindistan, Vietnam, Hollanda, Filipinler, Almanya, Panama, Belçika	Çin, Malezya, ABD, Tayvan, Japonya, Endonezya, Güney Kore, Suudi Arabistan, Fransa, İsviçre, Almanya, BAE, Tayland, Filipinler, Birleşik Krallık, Hindistan, Katar, Rusya, Avusturalya, İtalya, Hollanda, Kuveyt
TAYLAND	Çin, ABD, Japonya, Vietnam, Hong Kong, Malezya, Avusturalya, Endonezya, Singapur, Filipinler, Kamboçya, Hindistan, Hollanda, Almanya, Güney Kore, Myanmar	Çin, Japonya, ABD, Malezya, BAE, Güney Kore, Tayvan, Endonezya, Singapur, Suudi Arabistan, İsviçre, Almanya, Avusturalya, Vietnam, Hindistan, Fransa, Katar, Filipinler, Tayland, Myanmar, Birleşik Krallık, Hong Kong
DOĞU TİMOR	Singapur, ABD, Kanada, Endonezya, Çin, Almanya, Birleşik Krallık, Portekiz, Malezya, Japonya, Avusturalya, Angola, Yeni Zelanda, Güney Kore, Tayvan, Meksika	Endonezya, Çin, Singapur, Tayland, Avusturalya, Malezya, Pakistan, Brezilya, Japonya, Portekiz, Hindistan, Yeni Zelanda, Fransa, Güney Kore, Tayvan, BAE, Hollanda, ABD, Avusturya, Danimarka, Fiji
VİETNAM	ABD, Çin, Japonya, Güney Kore, Hong Kong, Hollanda, Almanya, Hindistan, Birleşik Krallık, Tayland, BAE, Avusturya, Kamboçya, Fransa, Endonezya, Filipinler, Tayvan	Çin, Güney Kore, Japonya, Tayvan, ABD, Tayland, Malezya, Endonezya, Singapur, Hindistan, Almanya, Avusturalya, Kuveyt, Arjantin, Brezilya, Rusya, İrlanda, İtalya, Hong Kong, Suudi Arabistan, Fransa
HİNDİSTAN	ABD, BAE, Çin, Hong Kong, Singapur, Birleşik Krallık, Almanya, Birleşik Krallık, Almanya, Bangladeş, Hollanda, Nepal, Belçika, Vietnam, Malezya, İtalya, Suudi Arabistan	Çin, ABD, Suudi Arabistan, BAE, Irak, İsviçre, Güney Kore, Endonezya, Hong Kong, İran, Singapur, Avusturalya, Almanya, Japonya, Nijerya, Katar, Malezya, Belçika, Kuveyt, Tayland, Venezuela, Vietnam
SRI LANKA	ABD, Hindistan, Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa, Belçika, Çin, Rusya, Kanada, Japonya, Hollanda, Meksika, BAE, İsviçre, Avusturalya, Maldivler, Polonya, İspanya	Hindistan, Çin, Singapur, Japonya, BAE, Malezya, Hong Kong, Tayland, Almanya, Tayvan, Birleşik Krallık, ABD, Pakistan, Endonezya, İtalya, Yeni Zelanda, Güney Kore, Vietnam, Kanada, Güney Afrika, Avusturalya
BANGLADEŞ	Almanya, ABD, Birleşik Krallık, İspanya, Fransa, Polonya, İtalya, Hollanda, Japonya, Kanada, Belçika, Çin, Rusya, Hindistan, Avusturya, Danimarka, Avusturalya, İsviçre	Çin, Hindistan, Singapur, Malezya, ABD, Endonezya, Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Tayland, Brezilya, BAE, Tayvan, Almanya, İtalya, Pakistan, Vietnam, Rusya, Avusturalya, Suudi Arabistan, Katar
AVUSTURALYA	Çin, Japonya, Güney Kore, Hindistan, ABD, Hong Kong, Yeni Zelanda, Tayvan, Singapur, Tayland, Malezya, Endonezya, Vietnam, Birleşik Krallık, Hollanda, Almanya, Filipinler	Çin, ABD, Japonya, Almanya, Tayland, Malezya, Güney Kore, Singapur, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık, İtalya, Vietnam, Hindistan, Fransa, Endonezya, Tayvan, İsviçre, Papua Yeni Gine, Meksika, Hollanda
YENİ ZELANDA	Çin, Avusturalya, ABD, Japonya, Güney Kore, Birleşik Krallık, Singapur, Tayvan, Hong Kong, Malezya, Endonezya, Tayland, Almanya, Hollanda, BAE, Filipinler	Çin, Avusturalya, ABD, Japonya, Almanya, Güney Kore, BAE, Tayland, Singapur, Malezya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa, Endonezya, Vietnam, Tayvan, Hindistan, Kanada, Hollanda, Suudi Arabistan, İspanya
PAPUA YENİ GİNE	Çin, Avusturalya, Japonya, Tayvan, Hollanda, Güney Kore, Tayland, Almanya, Singapur, Filipinler, Malezya, İspanya, Hindistan, Birleşik Krallık, ABD, İtalya, Hong Kong	Avusturalya, Çin, Singapur, Malezya, Endonezya, Tayland, Japonya, Yeni Zelanda, ABD, Tayvan, Güney Kore, Hindistan, Pakistan, İtalya, Hong Kong, Almanya, Fiji, Finlandiya, Filipinler, Kanada, Güney Afrika

Kaynak: International Trade Centre, Trade Map, <https://www.trademap.org/index.aspx> , (E.T. 28.12.2019). Not: Tabloda Partnerler sırası, ülkelerin ticaret rakamlarının sıralamasına göre yazılmıştır.

Dünya Ekonomisinde, giderek karmaşık ve çok yönlü kanallar üzerinden gerçekleşmekte olan Küresel Oyun'a kurumsal bazda entegre olmayı hedefleyen her ulusal yapı, ara ve tüketim malları, işgücü ve sermaye sağlamak amacıyla ekonomik olarak ilişki içerisine girdiği ülkelere bağımlı bir duruma gelmekte; aynı zamanda ise bu ülkeleri mal ve hizmetlerini sunabileceği pazarlar şeklinde algılayarak karşılıklı bağımlılık geliştirme mantığına uyum sağlamaya çalışmaktadır.¹⁶⁴

Bu bilgiler ışığında ise yukarıdaki Tablo 12'ye bakıp bölge ülkelerinin sahip olduğu ekonomik verileri ve gerçekleştirmiş olduğu dış ticareti ilintilendirdiğimizde, bölge, küresel ekonomi politik sistemde oldukça aktif bir durumdadır. Tablodaki verilerde bölge ülkelerinin dış ticaret partnerlerinin özellikle ekonomik seviyesi yüksek ve dünyanın her bölgesinden ülkelerle ihracat-ithalat ilişkisi içerisinde bulunmaları, Asya-Pasifik'i küresel ekonomi politik sisteme yön verebilen merkez bölgelerden birisi haline getirmektedir diyebiliriz.

2.1.2.3.Enerji Alanında Temel Veriler

Asya-Pasifik bölgesinin sahip olduğu doğalgaz, kömür ve petrol rezervlerine baktığımızda doğalgaz ve petrol düşük olmakla birlikte kömür rezervleri oldukça yüksek oranla karşımıza çıkmaktadır. U.S. Energy Information Administration (EIA) kurumunun 2019 yılı güncel verilerine göre bölgenin doğalgaz, kömür ve petrol rezervlerinin - yaklaşık olarak - dünyanın üzerinde bulunan toplam rezervlere oranı;

- Doğalgaz: 598,4 (2019) trilyon metreküp ile Asya-Pasifik, 7.124 (2018) trilyon metreküp dünya rezerv toplamının % 8,4'ünü,
- Kömür: 467.578,7 (2017) milyon ton ile Asya-Pasifik, 1.144.237 (2017) milyon ton dünya rezerv toplamının % 41'ini,
- Petrol: yıllık 45,8 (2019) milyar varil ile Asya-Pasifik, yıllık 1.646 (2017) milyar varil dünya rezerv toplamının % 2,8'ini oluşturmaktadır.

¹⁶⁴ Ünay; Kayıkçı, "Küresel Ekonomi Politik Sistemde BRICS ve Doğu Asya", s. 32.

Tablo 13: Asya-Pasifik Ülkelerinde Bulunan Enerji Rezervleri

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	Doğalgaz Rezerv Trilyon Metreküp/Trillion Cubic Feet (2019)	Kömür Rezerv Milyon KısaTon/Million Short Tons (2017)	Yıllık Petrol Rezerv Milyar Varil/Billion Barrels (2019)
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	213	153.022	26
TAYVAN	0,2	1,1	(k)
HONG KONG Ö.İ.B.	0	0	0
JAPONYA	0,7	340	(k)
GÜNEY KORE	0,3	359	MD
KUZEY KORE	0	661	0
MAKAO Ö.İ.B.	0	0	0
MOĞOLİSTAN	0	2.778	MD
BRUNEY SULTANLIĞI	9,2	0	1,1
KAMBOÇYA	0	0	0
ENDONEZYA	100	24.937	3,2
LAOS	0	554	0
MALEZYA	42	198	3,6
MYANMAR	23	6,6	0,1
FİLİPİNLER	3,5	348	0,1
SİNGAPUR	0	0	0
TAYLAND	6,4	1.172	0,3
DOĞU TİMOR	0	0	0
VİETNAM	25	3.704	4,4
HİNDİSTAN	47	111.191	4,4
SRİ LANKA	0	0	0
BANGLADEŞ	6	323	(k)
AVUSTURALYA	114	159.634	2,4
YENİ ZELANDA	1	8.350	(k)
PAPUA YENİ GİNE	7,1	0	0,2
TOPLAM	598,4	467.578,7	45,8
DÜNYA TOPLAMI	7.124 (2018)	1.144.237 (2017)	1.646 (2017)

Kaynak: U.S. Energy Information Administration (EIA), <https://www.eia.gov/beta/>, (E.T. 15.12.2019). (Tablo hakkında; “k” çok küçük değer, “MD”: Mevcut Değil)

Asya-Pasifik bölgesi, sahip olduğu yüksek nüfusunu dinamik olarak koruyabilmesi, ekonomisinin yüksekliğini ve küresel ekonomi politik sisteme yön verebilme kapasitesini sürdürebilmesi ve bölgenin teknolojik açıdan gelişmişlik ve üstünlük olgusunu devam ettirebilmesi için üretimde ve günlük hayatta kullanılan enerji kaynaklarının temin edilmesinin sürekliliğini sağlaması gerekmektedir. Ancak tablo 13-14’teki veriler incelendiğinde Asya-Pasifik, hem bölgesel olarak hem de ülke bazlarında doğalgaz, kömür ve petrol ihtiyacını, rezervleri ve üretimi açısından kendi yeterliliği ile karşılayabilme yetisine sahip değildir.

Var olan bu eksiklik durumu, bölge ülkelerini enerji alanında dışa bağımlı yapmaktadır. Bağımlı olunan başlıca ülkeler ise tablo 12’de bölge ülkelerinin ithalat partnerleri içerisinde bulunan özellikle Orta Doğu, Latin Amerika, Afrika ülkeleri ve Rusya karşımıza çıkmaktadır. Yine bölgenin bu durumu hem bölgede hem de küresel genişlikte enerji temelli güvenlik sorunları da meydana getirmektedir diyebiliriz.

Tablo 14: Asya-Pasifik Ülkelerinin Doğalgaz, Kömür ve Petrol Üretim-Tüketim¹⁶⁵

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	Doğalgaz Üretim Milyar Metreküp/ Billion Cubic Feet (2015)	Doğalgaz Tüketim Milyar Metreküp/ Billion Cubic Feet (2017)	Kömür Üretim Bin KısaTon/ Thousand Short Tons (2017)	Kömür Tüketim Bin KısaTon/ Thousand Short Tons (2017)	Petrol Üretim Binvarıl Günlük/ Thousand d Barrel (2018)	Petrol Tüketim BinvarılGünlük/Thousand Barrel (2017)
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	4.560	8.426	3.797.961	4.210.824	4.810	13.567
TAYVAN	13	793	0	66.278	30	1.016
HONG KONG Ö.İ.B.	0	119	0	11.577	0,1	424
JAPONYA	100	4.493	1.457	208.249	127	3.925
GÜNEY KORE	6,6	1.677	1.638	154.183	119	2.630
KUZHEY KORE	0	0	20.826	8.193	0,1	18
MAKAO Ö.İ.B.	0	6,3	0	0	0	18
MOĞOLİSTAN	0	0	54.543	9.375	20	27
BRUNEY SULTANLIĞI	440	139	0	0	112	16
KAMBOÇYA	0	0	0	2.072	0	50
ENDONEZYA	3.143	1.495	508.438	110.193	914	1.753
LAOS	0	0	14.961	14.225	0	18
MALEZYA	2.763	1.075	3.203	37.001	750	730
MYANMAR	648	159	812	490	12	127
FİLİPİNLER	109	111	13.153	32.320	27	433
SİNGAPUR	0	458	0	807	38	1.403
TAYLAND	1.535	1.859	17.922	42.415	517	1.330
DOĞU TİMOR	348	0	0	0	33	4,1
VİETNAM	365	286	42.149	60.258	254	459
HİNDİSTAN	1.133	1.958	790.476	1.007.229	1.018	4.337
SRİ LANKA	0	0	0	2.502	-0,3	137
BANGLADEŞ	949	1.043	1.280	2.830	3,1	128
AVUSTURALYA	2.384	1.598	552.320	129.759	371	1.172
YENİ ZELANDA	181	183	3.217	2.714	34	176
PAPUA YENİ GİNE	346	3,5	0	0	45	38
TOPLAM	19.023,6	25.881,8	5.824.356	6.113.494	9.234	33.936,1
DÜNYA TOPLAMI	154.398	132.290	8.358.234	8.475.390	100.885	98.760

Kaynak: U.S. Energy Information Administration (EIA), <https://www.eia.gov/beta/>, (E.T. 15.12.2019).

Bölge ülkelerinin özellikle Orta Doğu olmak üzere Latin Amerika, Afrika ülkeleri ve Rusya'ya bağımlılığının artması, Basra Körfezi'nden Arap Denizi ve Hint Okyanusu'na, Malakka Boğazı'ndan yakın su yollarına ve Güney ve Doğu Çin Denizlerinden Doğu Asya'ya uzanan deniz yollarının jeostratejik önemini artırmaktadır. Ayrıca petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunması, dikkatleri Güney ve Doğu Çin denizleri üzerinde toplamaktadır.¹⁶⁶

Bölge ülkelerinin enerji alanında bağımlı oluşu, onları, bu alanda güvenliklerini sağlayabilme doğrultusunda politikalar uygulamaya sevk etmektedir. Bu politikaları bakıldığında özellikle denizlerde güç gösterisi yapılmakta, denizlerde hâkimiyet iddialarında bulunulmakta ve bölge içi ve dışından farklı ülkelerle ve

¹⁶⁵ U.S. Energy Information Administration (EIA), <https://www.eia.gov/beta/>, (E.T. 15.12.2019).

¹⁶⁶ Pınar Buket Kılınç Pala, "Asya-Pasifik Perspektifinden Enerji Güvenliği", **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017, ss. 243-247.

özellikle Orta Doğu ile ilişkiler geliştirilmektedir. Tabii ki enerji alanında bağımlı olan ülkelerin bu doğrultuda uyguladığı politikalar ise bölgede istikrar bozucu çatışmalar yaşanmasına neden olmaktadır. Bölge ülkeleri karşı karşıya gelmekte, özellikle Çin asimetrik gücü dolayısıyla baskın bir konumdadır. Geliştirilen ilişkiler neticesinde ise ABD ve Rusya'da müdahil olmakta, dolayısıyla bölgeselden küresel doğru yayılma söz konusudur.¹⁶⁷

2.1.2.4.Bölgedeki İki ve Çok Taraflı Sorunlar

İdeolojik sınırları Soğuk Savaş düzeninin 1991 yılında çöküşüyle ortadan kalkan dünya ekonomik sisteminde yeni güç dengeleri ortaya çıkmıştır. *Hegemonya, tek kutupluluk veya çok kutupluluk* tartışmaları içerisinde bu yeni dünya da ABD-Japonya-AB küresel ekonominin kaptanlığını yaparken, Üçüncü Dünya ülkeleri olarak adlandırılan, Çin'in başını çektiği blok, içe dönük kalkınma hamleleri ile hızla sanayileşmeye başlamıştır. Bu durum ise yalnızca ekonomik dengelerin değil tüm jeostratejik hesapların da gözden geçirilmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitişinden günümüze dünyada 365 ülke içi ve devletler arası çatışma gerçekleşmiş, bunların 113'ü Asya'da meydana gelmiş, ancak Asya-Pasifik'e pek uğramamıştır.¹⁶⁸

Bölge, gelecek yıllar içerisinde önemli çatışmaların yaşanabileceği sahne olma potansiyeli taşıyan kırılmamış bir fay hattı gibi beklemektedir. Sessizlikteki temel nedenler, bölgenin büyük güç aktörleri olan Çin, ABD ve Rusya'nın bu dönemde önceliklerinin farklı olması ve zamana ihtiyaç duymalarıdır. ABD, bölgede büyük hesaplaşmaya hazırlanmakta, hesaplaşmanın diğer ucunda olan Çin ise zamana oynayarak, bu hesaplaşmayı kendisi için en uygun zamana erteleme peşindedir. Bu iki gücün inisiyatifi dışındaki bir çatışmanın her an bütün bölgeye yayılması ve erken bir büyük savaşa yol açması da, göz ardı edilemez riskler arasındadır. Bu hesaplaşmada Japonya, Rusya, Hindistan ve diğer büyük bölgesel

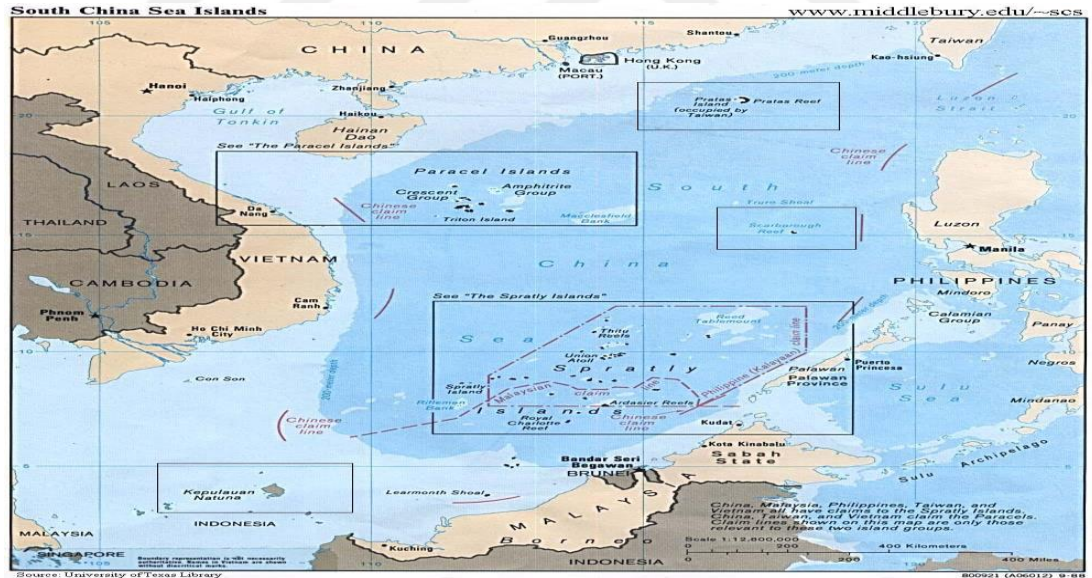
¹⁶⁷ Kılınç Pala, "Asya-Pasifik Perspektifinden Enerji Güvenliği", ss. 243-250.

¹⁶⁸ Bilge Hamarat Ercan, "Güneydoğu Asya'da Güvenlik Sorunları, Sınır Anlaşmazlıkları ve Bölgesel Örgütlenmeler", 21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017, s. 201.

güçlerin alacağı konumlar ve nükleer silahların kullanılma ihtimalinin yüksek olması durumu daha da karmaşık bir yapıya büründürmektedir.¹⁶⁹

Bölgedeki en önemli çatışma alanı olan *Güney Çin Denizi*'ndeki sorunlar, denizin ortasında bulunan ada, adacık, kayalık ve resifler gibi coğrafi oluşumların kime ait olduğu ve bunların sahip olup-olmadıkları* yetki alanlarının, bu alanlardaki doğal kaynakların – özellikle enerji ve balıkçılık – kimler tarafından işletileceğinin belirlenmesi konusu üzerine Brunei, Çin, Endonezya, Filipinler, Malezya, Tayvan ve Vietnam arasında yaşanan egemenlik uyuşmazlığı olarak tanımlanabilir. Buna ek, Çin ve Tayvan'ın denizin neredeyse tamamı üzerindeki egemenlik iddiasından kaynaklanan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) çakışması da farklı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁰ EIA ajansının 2013 yılında yayınladığı rapora bakıldığında denizdeki enerji kaynaklarının tahmini miktarı: 11 milyar varil petrol ve 190 trilyon metre küp doğalgazdır.¹⁷¹

Harita 8: Güney Çin Denizi'ndeki Coğrafi Oluşumlar

Kaynak: http://www.southchinasea.org/files/2011/08/schina_sea_88.jpg (E.T.07.01.2020)

¹⁶⁹ Hamarat Ercan, “Güneydoğu Asya’da Güvenlik Sorunları ...”, ss. 201-203.

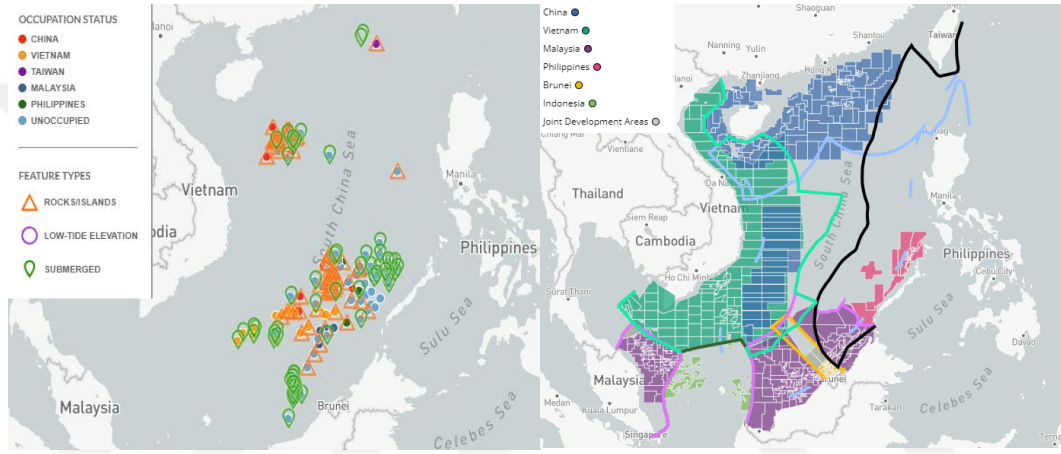
* “1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne (BMDHS) göre deniz ortasındaki coğrafi oluşumların MEB salahiyeti doğurması için geldit met seviyesi üstünde olması ve kendi ekonomik yaşamı ve insan hayatını idame ettirebilecek düzeyde olması gerekmektedir.”

¹⁷⁰ Saffet Yerlikaya, “Güney Çin Denizi Sorunları: Tanımı, Tarafları ve Jeopolitik Değerlendirmesi”, **Düşünce Dünyasında Türkiz**, Yıl 9, S. 48, ss. 107-108.

¹⁷¹ U.S. Energy Information Administration, **U.S. Energy Information Administration’s South China Sea Report**, Şubat 7, 2013, s.1.

Denizde, tarafların egemenliği üzerinde uyuşmadığı 4 ada grubu bulunmakta ve bunlar Spratly, Paracel, Pratas adaları ve Scarborough Resifi'dir. Son dönemdeki gerilimleri göz önüne aldığımızda bunlara Natuna Adaları da eklenebilir. Söz konusu bu adalar gruplarının isimleri İngilizce olarak belirtilmiştir ve genellikle İngilizce olarak dile getirilmektedir. Ancak hak iddiasında bulunan kıyı devletleri tarafından farklı isimlerle de adlandırılmaktadırlar.¹⁷²

Harita 9: Güney Çin Denizi'nde İşgal Edilen Bölgeler, Hak İddialarının Sınırları ve Enerji Blokları

Kaynak: <https://amti.csis.org/scs-features-map/> ; <https://amti.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/> (E.T. 07.01.2020).

Tablo 15: Güney Çin Denizi'nde Ülkelerin Hak İddiaları

Ülkeler	Spratly	Paracel	Pratas	Scarborough	Natuna
Çin	✓	✓	✓	✓	✓
Tayvan	✓	✓	✓	✓	✓
Filipinler	✓	(-)	(-)	✓	(-)
Vietnam	✓	✓	(-)	(-)	(-)
Brunei	✓	(-)	(-)	(-)	(-)
Endonezya	(-)	(-)	(-)	(-)	✓

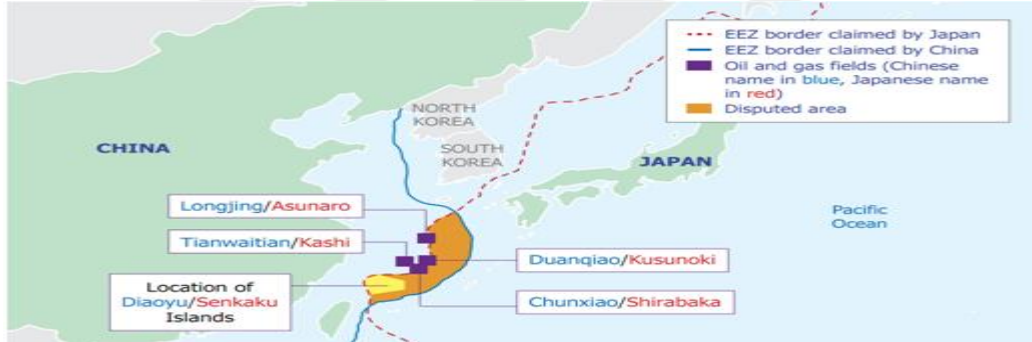
Denizin jeopolitik ve jeostratejik avantajları sorunlara taraf olan ülkeleri, başta Çin olmak üzere, adalar üzerinde hak iddia etmeye sevk etmekte, taraflar adaların özellikle stratejik açıdan önemli olan bölgelerini işgal edip ve savunma harcamalarını da artırmaktadırlar. Ancak bu girişimler, taraflar arasında sıcak

¹⁷² Yerlikaya, "Güney Çin Denizi Sorunları: Tanımı, Tarafları ve Jeopolitik Değerlendirmesi", ss. 113-115.

çatışma riski meydana getirirken aynı zamanda bölgeyi kendi gelecekleri açısından önemli gören aktörleri de bölgede ve sorunlar da etkin olmaya teşvik etmektedir. Bunların başında bölge dışından ABD, Rusya ve Hindistan, bölgede ise Çin ve Japonya gelmektedir ve bunlar bölgede jeopolitik oyunlar sergilemektedirler.¹⁷³

Doğu Çin Denizi’nde de Japonya-Güney Kore arasında ve Japonya, Çin ve Tayvan arasında yaşanan sorunlar bulunmaktadır. Denizde, Tayvan’ın 170 km kuzeydoğusunda, beş küçük volkanik ada – Outsuri Jima, Kuba Jima, Taisho Jima, Minami Kojima, Kita Kojima - ve üç kayalıktan – Okino Kitaiwa, Okino Minami-iwa, Tobise - oluşan Senkaku/Diaouyu adaları olarak adlandırılan adalar merkezli coğrafi oluşumlar bulunmaktadır. Bu adalar Japonya, Çin ve Tayvan arasında anlaşmazlık konusudur.¹⁷⁴ Denizde bu adalardan ayrı bir de Güney Kore’ye ait olan Dokdo/Takeshima adası bulunmakta ancak Japonya egemenlik iddia etmektedir.

Harita 10: Doğu Çin Denizi: Adalar, MEB İddiaları, Petrol ve Gaz Alanları

Kaynak: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=8270> , (E.T. 07.01.2020)

Denizdeki enerji kaynaklarına baktığımızda; kanıtlanmış olarak 60-100 milyon varil petrol ve 1-2 trilyon metreküp doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir.¹⁷⁵ Denizdeki sorunlar; denizin ortasında bulunan coğrafi oluşumların kime ait olduğu ve yine aynı şekilde MEB ve ilan edilen hava savunma bölgelerinden kaynaklanan Çin, Japonya, Güney Kore ve Tayvan arasında yaşanan sorunlardır.¹⁷⁶

¹⁷³ Yerlikaya, “Güney Çin Denizi Sorunları: Tanımı, Tarafları ve Jeopolitik Değerlendirmesi”, ss. 120-125.

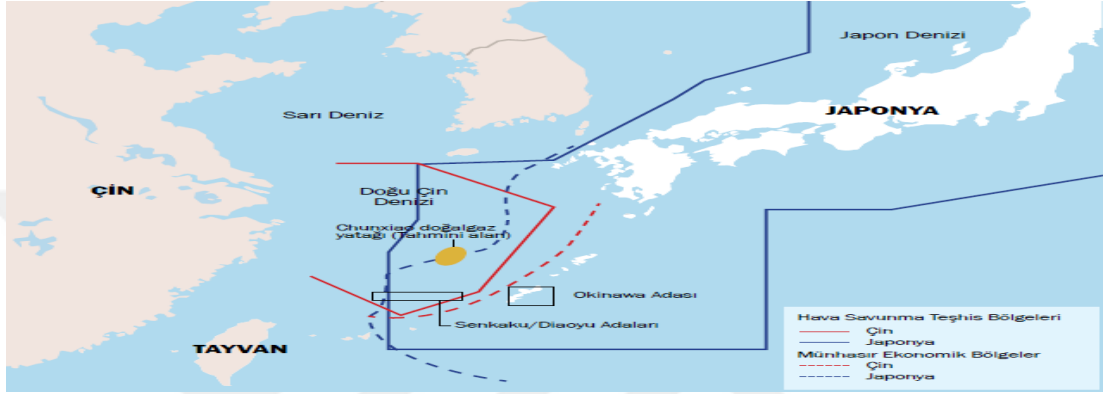
¹⁷⁴ Ozan Örmeci, “Asya’da Kriz Noktası: Senkaku Adaları”, **Uluslararası Politika Akademisi**, 5 Mayıs 2015, <http://politikaakademisi.org/2015/05/05/asyada-kriz-noktası-senkaku-adaları/> , (E.T. 04.01.2020).

¹⁷⁵ U.S. Energy Information Administration, “Territorial Disputed hamper Exploration and Production of Resources in the East China Sea”, 05.10.2012, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=8270> , (E.T. 04.01.2020).

¹⁷⁶ Fuat Kabakçı; Tevfik Durul, “Doğu Çin Denizi’ndeki Egemenlik Tartışmaları”, **Anadolu Ajansı**, 24.02.2017, <http://aa.com.tr/tr/dunya/dogu-cin-denizindeki-egemenlik-tartismalari/758351> (E.T. 04.01.2020); Emine Akçadağ Alagöz, “Doğu Çin Denizinde Gerginlik: Senkaku/Diaouyu Adaları”, **Bilgesam**, 13.10.2012,

“Peki denizdeki bu sorunların temelinde ne yatmakta?” Denizdeki enerji kaynaklarının tespit edilmiş olması bu tartışmanın görünen yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna balıkçılığın getirilerini de ekleyebiliriz.* Ancak derinlere inildiğinde, bir kez daha karşımıza Asya-Pasifik bölgesinde gelecek yıllarda da şiddetlenmesi beklenen ABD-Çin mücadelesi çıkmaktadır.¹⁷⁷

Harita 11: Doğu Çin Denizi: Sorunlu Deniz Sahası

Kaynak: Selçuk Çolakoğlu; Altay Atlı, “Japonya’nın Yükselişi mi?”, *Analist*, Kasım 2014, s. 47.

Bölgedeki bir diğer sorun ise Ohotsk Denizi ile Kuzey Pasifik’i ayıran *Kuril Adaları*’nın kime ait olduğu sorunudur. Adalar otuzun üzerinde volkanik adadan oluşan ve Kamçatka Yarımadası’ndan Hokkaido adası doğrultusunda 1.200 km²’ye yakın bir alana uzanan bir adalar topluluğudur. Söz konusu sorun Rusya ve Japonya arasındadır ve bu topluluktan özellikle dördünü – Etorofu, Kunaşiri, Şikotan, Habomai – konu almaktadır. Rusya bu adaları Güney Kuriller olarak adlandırmakta, Japonya ise Kuzey Topraklar deyimini kullanmaktadır. Bunların yanında Sahalin Adası’nın da Kuriller sorunu ile tarihsel bir bağlantısı bulunmaktadır.¹⁷⁸

Adalar balıkçılık ve diğer deniz ürünleri açısından çok zengin olmakla birlikte bunlara stratejik önem de eklenmelidir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında stratejik önem boyut değiştirmiş ve güncel olarak ehemniyeti Rusya ve Japonya’nın

<http://www.bilgesam.org/incele/130/-dogu-cin-denizi%E2%80%99nde-gerginlik--senkaku-diaoyu-adalari-sorunu/#.WiuoGNSLTs3> (E.T. 04.01.2020).

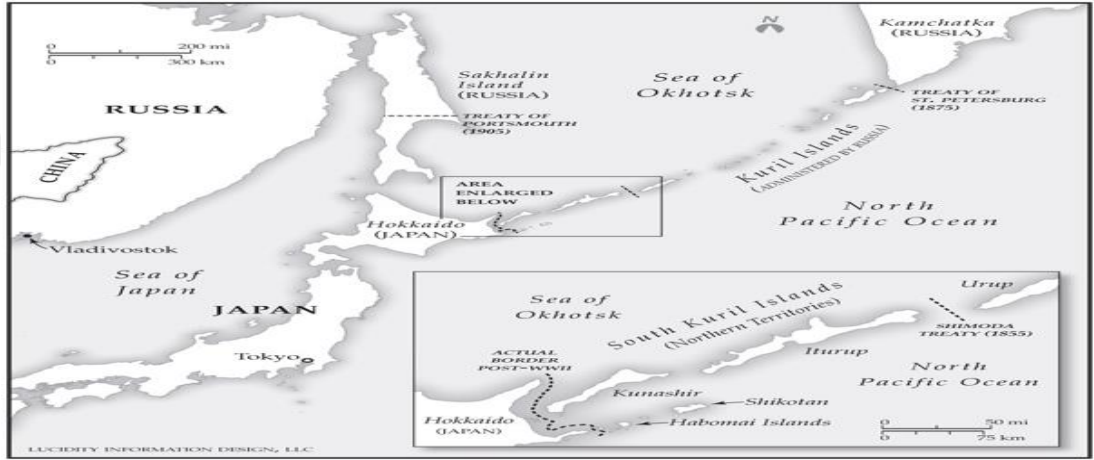
* Denizde yıllık 3,4 milyon ton civarında balık üretimi yapılmaktadır. Keyuan ZOU, *Law of the Sea in East Asia: Issues and Propects*, Taylor, Londra, 2005, s. 78.

¹⁷⁷ Mehmet Kancı, “Doğu Asya’da Savaş Davulları”, *Avrasya İncelemeleri Merkezi*, Blog No: 21, 30.09.2012, <https://avim.org.tr/Blog/DOGU-ASYA-DA-SAVAS-DAVULLARI>, (E.T. 04.01.2020).

¹⁷⁸ Türkan Hançer Özkan, “Kuril Adaları: Rusya ile Japonya’nın Denizlerde Hakimiyet Mücadelesi”, *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konular*, Editörler: Muhittin Ataman; Kemal İnât; Burhanettin Duran, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, C. 2, s. 593.

milliyetçi nosyonlarından kaynaklanır olmuştur. Geçmişte, özellikle de Soğuk Savaş dönemindeyse Japonya, SSCB ve ABD açısından adaların kimin elinde olduğu büyük önem arz etmiştir. Örnek olarak SSCB, bu adalara sahip olma şartını ileri sürerek II. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Fakat bu adaları savaş sonundan günümüze kadar elinde tutması nedeniyle Japonya ile savaş sonrası bir barış antlaşması yapılamamış ve günümüze kadar da aradaki gerginlik bir türlü giderilememiştir.¹⁷⁹

Harita 12: Kuril Adaları

Kaynak: <https://camegie.ru/2012/12/11/russia-s-pacific-future-solving-south-kuril-islands-dispute-pub-50325> (E.T. 07.01.2020).

Rusya açısından bu adalar grubu yüksek derecede stratejik önem atfetmektedir. Çünkü adalar Othosk Denizi'ne çıkış için önemlidir. Aynı zamanda Rusya'nın Pasifik Filosu'nun okyanusa çıkışı için ehemniyet arz etmektedir. Güney Kuriller arasındaki derin sular Rus denizaltılarının okyanusa çıkışı için önemli bir yoldur. Adaların kaybedilmesi halindeyse Rus Filosu'nun harekât galibiyeti ve Rusya'nın bölgesel güvenliği açısından dezavantaj şeklinde değerlendirilmektedir.¹⁸⁰

Japonya açısından ise bu adaların Hokkaido'ya yakınlığı stratejik önemlerini artırmaktadır. Japon anakarasını dış müdahalelere karşı korumada etkin kullanılabilir. Balıkçılık ve zengin madenler ekonomik nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak hepsinden de önemlisi sembolik bir önem arz ettiğiidir. Dört adanı kaybı Japonlar tarafından savaşı kaybetmenin hezimetinin son sembolü olarak

¹⁷⁹ Hançer Özkan, "Kuril Adaları: Rusya ile Japonya'nın Denizlerde Hakimiyet Mücadelesi", s. 593.

¹⁸⁰ Emine Akçadağ, Elnur İsmayilov, "Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi", *Uluslararası İlişkiler*, C. 12, S. 48, s. 100.

değerlendirilmektedir. 1972’de Okinawa devralındıktan sonra Kuzey toprakları sömürgecilik döneminden önce sahip olunup da alınamayan son topraklarıdır.¹⁸¹

Güncel olarak bakıldığında Rusya, adalarda askeri personel bulundurmakta ve hava savunma sistemleri kurmaktadır. Ayrıca Kasım 2017’de adalarda askeri bir üs kuracağını da duyurmuştur. Tabii ki bu gelişmeler ışığında sorunun güncel durumu ve geleceği Japonya ve Rusya’ya ek hem ABD’yi hem de bölgede hegemon etkisi olan Çin’i de ilgilendirmekte ve buna göre adımlar atmaktadırlar.¹⁸²

Tablo 16: Asya-Pasifik Ülkelerinin Askeri Harcamaları (2018)

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	ASKERİ HARCAMALAR 2018
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	250 Milyar Dolar
TAYVAN	10,71 Milyar Dolar
HONG KONG Ö.İ.B.	-
JAPONYA	46,62 Milyar Dolar
GÜNEY KORE	43,07 Milyar Dolar
KUZAY KORE	1,6 Milyar Dolar
MAKAO Ö.İ.B.	-
MOĞOLİSTAN	96 Milyon Dolar
BRUNEY SULTANLIĞI	347 Milyon Dolar
KAMBOÇYA	543 Milyon Dolar
ENDONEZYA	7,44 Milyar Dolar
LAOS	23 Milyon Dolar
MALEZYA	3,47 Milyar Dolar
MYANMAR	2,03 Milyar Dolar
FİLİPİNLER	3,77 Milyar Dolar
SİNGAPUR	10,84 Milyar Dolar
TAYLAND	6,83 Milyar Dolar
DOĞU TİMOR	21 Milyon Dolar
VİETNAM	5,5 Milyar Dolar
HİNDİSTAN	66,51 Milyar Dolar
SRI LANKA	1,68 Milyar Dolar
BANGLADEŞ	3,9 Milyar Dolar
AVUSTURALYA	26,71 Milyar Dolar
YENİ ZELANDA	2,26 Milyar Dolar
PAPUA YENİ GİNE	61 Milyon Dolar
BÖLGE TOPLAM	494,031 Milyar Dolar (% 27,2)
ABD	648,80 Milyar Dolar
RUSYA	61,39 Milyar Dolar
TÜRKİYE	18,97 Milyar Dolar
PAKİSTAN	11,38 Milyar Dolar
DÜNYA TOPLAMI	1,822 Trilyon Dolar (% 100)

Kaynak: Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932018%20in%20constant%202017%29%20USD%20%28pdf%29.pdf> , (E.T. 09.01.2020).

Kore sorununu ise kendi ulusal çıkarları açısından dünya da söz sahibi olabilmek adına bu hedefi gerçekleştirmek isteyenlerin jeopolitik olarak ilgi odağı olan Asya-Pasifik bölgesinde verdiği güç mücadelesinin ortaya çıkardığı ve halen

¹⁸¹ Akçadağ; İsmayilov, “Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril ...”, s. 101.

¹⁸² Eda Garip, “Kuril Adaları Sorunu ve Kuril Adalarının Silahlandırılması” *Asya Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 200-204.

daha günümüzde devam ettiği bir gerginlik olarak tanımlayabiliriz. Gerginlik, Kore Yarımadası'nda egemen statüde bulunan Kuzey Kore ve Güney Kore arasında olduğu izlenimi uyandırır da fiiliyatta bu devletlere, gerginliğin ortaya çıkmasında kurucu rol oynayan ABD, Çin, SSCB ve Japonya'yı da eklemek gerekmektedir.

Sorun, II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve SSCB arasındaki güç mücadelesi nedeniyle bir devletin birbirlerine düşman iki ayrı parçaya bölünmesidir. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla uluslararası sistemde oluşan stratejik, siyasal, ideolojik ve ekonomik bir eksen dünyayı ikiye bölmüş ve bu Batı Doğu eksenini tam dikey olarak Kore Yarımadası'nın üstünden geçmiştir. Günümüzdeki şartlar geçmişe nazaran değişmesine rağmen sorun halen devam etmekte ve iki devlet birleşmemektedir.¹⁸³

Birleşme konusu üzerine, Soğuk Savaş döneminde Kore üzerindeki kutuplaşma oldukça artmış bir durumdaydı ve iki ülkenin birleşme umutları çok az bir düzeydeydi. İki kutuplu dönemin sona ermesi ile birlikte ise Almanya ve Yemen örneklerinde olduğu gibi, Sovyet bloğu içerisinde yer alan Kuzey Kore'nin, Batı bloğu içerisinde olan ve ekonomik düzeyi Kuzey Kore ile mukayese edildiğinde daha iyi durumda bulunan Güney Kore ile birleşeceği beklentileri artmışsa da, Güney ve Kuzey Kore üzerinde etkili olan aktörlerin de etkisiyle birleşme sağlanamamıştır.¹⁸⁴

Bölgedeki uyguladığı politikaları açısından stratejik öneme sahip Güney Kore'ye büyük önem atfeden ABD ile onun bölgedeki politikalarına karşı çıkan, etkinliğini sınırlandırmaya çalışan Rusya ve Çin, sorunun gelişiminde ve çözümsüzlüğünde etkin rol oynamışlardır. Özellikle ABD ve Çin, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında uyguladığı politikalar nedeniyle bölünmeye yol açmış ve buna ek bugün de takip ettikleri güç politikaları yüzünden iki ülkenin bütünleşmesinin önündeki en önemli engellerden birisi olarak durmaktadırlar. Tabii ki iki ülke arasındaki sorunu, salt dış aktörlerin politikalarına bağlamak da doğru değildir. Kuzey ve Güney'in uyguladığı politikalar da, Kore gerginliğinin çözümsüzlüğünün

¹⁸³ Mustafa Dinçer, "Kore: Soğuk Savaş'ın Mirası Bölünmüşlük Ne Zaman Bitecek?", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler: Muhittin Ataman; Kemal İnat; Burhanettin Duran, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s. 713.

¹⁸⁴ Rıdvan Kalaycı, "Kore: Doğu Asya'da Yükselen Çatışma ya da Kasıtlı Tırmandırma?", **Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konular**, Editörler: Muhittin Ataman; Kemal İnat; Burhanettin Duran, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, C. 2, s. 389.

devam etmesinin ana nedenlerden birisidir. Bunların başında ise Kuzey'in elde ettiği nükleer silahlar ve gerçekleştirdiği nükleer denemeler gelmektedir.¹⁸⁵

Ayrıca Kuzey Kore'nin nükleer silahlara ve balistik füzelere sahip olması ve dış dünyaya kapalı bir devlet olması, bölgede istikrarsızlık kaynağı olarak görülmekte ve uluslararası bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁶

Son olarak, Kuzey Kore halkının açlıkla mücadele etmesi de üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Kuruluşundan itibaren silahlanmaya büyük önem veren Pyongyang yönetimi ekonomik refahın artırılması için yeterince çaba harcamamış, aksine askeri kapasitesini her geçen gün daha da arttırmış/maktadır. Bu politikaların sonucu ise 1990'lı yılların ortalarında yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiştir. Ve yine açlık ve yoksulluk Kuzey Kore'nin önemli güvenlik sorunlarından olmaya devam etmektedir.¹⁸⁷

2.1.3. Bölgeye İlişkin Güncel Bazı Çıktılar

Malezya Başbakanı Mahathir Muhammed'e göre Avrupa karanlık çağını yaşarken Asya ileri medeniyet ve sanayileşme dönemindeydi. Medeniyet dalgası Doğu'dan Batı'ya doğru yayıldı. Sanayi devrimiyle beraber Batı aradaki farkı kapattı ve giderek de öne geçti. Fakat Batının kalkınmasının altında yatan temel güç sömürgecilikten gelmekteydi. Avrupa'nın büyük bir ekonomik ve siyasi güce ulaşmasında emperyalizm yardımcı olmuştur. Endüstriyel ilerleme ile gücünü arttıran bu uluslar, sömürgecilik yoluyla imparatorluklar haline geldiler. Asya ve Afrika'daki sömürgeler, hammadde kaynağı olduğu gibi ürünler içinde pazar durumundaydılar. Tabii ki ortada serbest pazar sistemi yerine esir pazar sistemi vardı.¹⁸⁸

O zamandan bugüne herşey değişmiş görünmektedir. Asya, Batının endüstriyel hamlesini kendi ihtiyaçlarına göre adapte ederek aradaki farkı kapatıyor. Aradan geçen zamanda, Asya ülkeleri kendilerini Batı kültürüne tamamen kaptırmayıp ve kendi özgün kültürlerini koruyabildiler. Uzun vadede bu durum

¹⁸⁵ Kalaycı, "Kore: Doğu Asya'da Yükselen Çatışma ya da Kasıtlı Tırmandırma?", s. 390.

¹⁸⁶ Ahmet Yavaş, "Kore Sorunu ve Uzakdoğu'da İstikrar Arayışı: Altılı Görüşmeler", **Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları**, Editör: R. Kutay Karaca, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 198.

¹⁸⁷ Kalaycı, "Kore: Doğu Asya'da Yükselen Çatışma ya da Kasıtlı Tırmandırma?", s. 390.

¹⁸⁸ Mahathir Muhammed; Shintaro Ishihara, **Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara İki Lider 21. Yüzyılı Tartışıyor**, Çevirmen: Hasan T. Kösebalan, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1998, ss. 99-100.

Asya'yı Batı'nın içinde bulunduğu çöküş sürecinden kurtaracaktır. Mahathir'e göre Batı'nın çöküşünün temelinde yatan Batılı kültürel bozulmadır. Asya, modern teknolojiye kavuşurken değer ve kültürlerini koruyabilirse tekrar büyük olacaktır.¹⁸⁹

Japon siyaset adamı ve yazar Shintaro Ishihara'ya göre 18. yüzyılın sonuna kadar Doğu, Avrupa'ya kıyasla üstün durumdadır. 18. yüzyıl boyunca medeniyet merkezi Asya idi. Japonya, zorla dışa açılmadan önce kendine yeterli durumdaydı. Kendileri üretemeyince, Avrupalıların Asya ürünlerine talepleri öyle boyutlara ulaşmıştı ki: ticaret açıkları altın ve gümüş depolarını boşaltacak kadar büyümüştü. Çin çayının tiryakisi İngilizler, gümüş kıtlığı yaşamaya başlamıştı. Bunu önlemek adına onlar da Çin'e uyuşturucu sattılar. 1839-42 Afyon savaşları, dünya tarihinin ilk ticaret savaşıdır. Avrupa sanayi devrimi ile gücünü arttırmıştı ve Çin sahili boyunca süren bu savaş, onların dünya hegemonyası olma iştahlarını kabarttı.¹⁹⁰

Fakat tarihin akışı şimdi yeniden Asya'ya dönüyor. İki asır boyunca uyuyan bir dev olan bölge, Batı'ya karşı ekonomik bir üstünlük durumundadır. Medeniyet olarak da geçmek üzeredir. Asyalıların Batılı modernizm etkisine katılmaları gibi hikmet için Avrupa ve Kuzey Amerika yeniden Doğu'ya bakacak.¹⁹¹

Asya'da önce Çin ve sonrasında Japonya merkezli sistemin hâkim olmasından sonra hâkim olan düzen bilindiği üzere Soğuk Savaş sistemidir. Dünya, iki hegemonik, ABD ve SSCB kutupları, gücün hiyerarşisi altında tekrar yapılanmıştır. Soğuk Savaş, Avrupa'da soğuk kalmasına rağmen Asya'da Kore ve Vietnam savaşları ile zaman zaman sıcak bir karaktere dönüşmüştür. Ek olarak Soğuk Savaş'ın cephe hatları Avrupa'da çok net ve değişmez iken, Asya'da daha belirsiz ve oynak bir yapı göstermiştir. Fakat bu dönemin Asya ve Avrupa ayakları arasındaki en önemli farklılık, Çin-SSCB bölünmesiyle Asya'da iki kutupluluktan üç kutuplu bir yapıya dönüşümün meydana gelmesi olmasıdır.¹⁹²

1991 yılıyla birlikte Soğuk Savaş'ın bitişi de bu iki ayakta farklı şekilde olmuştur. Avrupa'da ani, Asya'da ise daha yavaş bir biçimde son bulmuştur. Ancak

¹⁸⁹ Muhammed, **Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara ...**, ss. 100-106.

¹⁹⁰ Ishihara, **Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara ...**, ss. 120-122.

¹⁹¹ Ishihara, **Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara ...**, s. 122.

¹⁹² Bahadır Pehlivanürk, "Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Asya-Pasifik", **Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore'de Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji**, Editörler: Ali Akkemik; Sadık Ünay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 104.

bu dönemin gerginlik kalıntıları da halen daha bölge de mevcuttur. Daha Soğuk Savaş sırasında bölgedeki ülkelerin bazılarının büyük ekonomik kalkınma göstermesi sonraları diğerleri için de esin kaynağı olmuş, bölgedeki uluslararası ilişkilerin genel karakterinin ekonomik kalkınma odaklı olmasını sağlamıştır. Bugün Asya’da siyasi ilişkilerde soğukluk olduğu durumlarda bile iktisadi ilişkilerin bu durumdan zarar görmemesi adına büyük çaba harcanmakta ve bazen “soğuk siyasi ilişki, sıcak iktisadi ilişki” şeklinde tanımlanan durumlar da ortaya çıkmaktadır.¹⁹³

Bu ekonomik kalkınma odaklı genel karakteri biraz daha açacak olursak; sömürge döneminde bölge, Batının hâkimiyeti altında olmuş ve beşeri unsurları da onlara göre şekillenmiştir. Ayrıca bölgenin bu süreç içerisinde tanık olduğu anlaşmazlıklar, savaşlar ve insanlık dışı gibi uygulamalar da bölge ülkelerinde ve halklarında milliyetçiliğin oluşmasına neden olmuştur.¹⁹⁴ Bu sömürge olma durumu, bölgede milliyetçiliğin yaygınlaşması ile bölge ülkelerinde bir uyanışa yol açmış ve hem batının bu üstünlüğüne karşı hem de güç elde edebilmek için her alanda mücadele içerisine sokmuştur. Bu mücadelede, hedeflerine ulaşabilmek adına kalkınmanın ve istikrarlı olmanın gerekli olduğu ve bu kalkınmanın da sadece askeri olmayıp ekonomik kalkınmanın olduğunu kavramasıyla bölge ülkeleri bu alana yönelmiştir. Bu dönemeçle birlikte Doğu Asya ülkeleri, günümüzde ekonomik, siyasi ve askeri olarak dünya ülkeleri sıralamasında ön sıralarda karşımıza çıkmaktadır.

Bölgedeki güç dağılımı konusuna gelince, en yaygın yorumlardan birisi, güç dağılımının ABD-Çin ilişkisi etrafında döndüğü doğrultusundadır. Bununla beraber bu basite indirgeyici yaklaşımın, Japonya ve Hindistan gibi diğer bölgesel aktörleri, bölgedeki yeni fırsatları ve karmaşıklığını yeteri kadar dikkate almadığı söylenebilir. Hem Asya-Pasifik ülkeleri hem de ABD, durumu aşırı basite indirmek kaydıyla, bölgedeki sorunlara ilişkin politika tercihlerini değerlendirecekleri alanı daraltma riskine yol açmaktadırlar. Ayrıca iki kutuplu bakış açısı – potansiyel olarak Soğuk Savaş türü zihniyetleri ima eden – gerilimleri azaltmanın aksine artırmaktadır.¹⁹⁵

¹⁹³ Pehlivan Türk, “Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Asya-Pasifik”, s. 104.

¹⁹⁴ Xiashuo Hou, “East Asia”, **The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism**, Editörler: John Stone vd., John Wiley & Sons Ltd., Boston, 2016, ss. 1-7.

¹⁹⁵ Sami Yıldırım, **Uluslararası İlişkilerde Asya: ‘Kuşak Yol’un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2018, ss. 20-21.

Ayrıca bölgedeki ABD-Çin rekabetini temel değişken olarak görmek ise, kendini gerçekleştiren bir kehanet haline gelebilir. Bu bağlamda, söz konusu algının ötesine geçerek, bölgede son dönemde ABD, Çin, Hindistan ve Japonya’da var olan güç dengesindeki temel anlatımların belirlenmesi önem teşkil etmektedir. Bunun için de askeri güç, diplomasi, ekonomik güç, kalkınma yardımı ve doğal kaynaklar gibi bölgedeki temel güç araçlarından bazıları üzerinde denetim dâhil olmak üzere her aracın hâlihazırdaki ve gelecekteki nüfuz potansiyeli değerlendirilmelidir.¹⁹⁶

Asya-Pasifik güç dengesinin içinde sıklıkla karşımıza çıkan beş temel anlatı:

- *Çin’in Yükselişi*: Bölgedeki temel değişim kaynağı olmuştur. Bu, bölgeyi ilk ve öncelikli olarak çift kutuplu şekilde, Çin ve ABD’nin rekabetine maruz kalan ve muhtemelen de bu rekabetin Çin’in yükselişiyle birlikte daha da şiddetinin artabileceği bir bölge olarak algılamaktadır.
- *Küresel Akım*: Bu anlatıya göre güç dağılımındaki temel değişimler, kalkınmış Batı ve yükselen ekonomiler – özellikle Asya-Pasifik bölgesinde olanlar - arasındadır.
- *Güç Dağılımı*: Bu anlatıya göre bölgesel değişimler, Asya-Pasifik bölgesindeki çoklu güç merkezlerini güçlendirmekte ve hiçbirini diğeri üstünde başat hale getirmemektedir.
- *Asyalılar için Asya*: Bu anlatıya göre Asya, bölge içinde tanımlanmakta olup, ABD dâhil dışarıdan gelenlere az rol düşmektedir.
- *Normlar ve Değer-temelli Kutupluluk*: Bu anlatıya göre ise bölgesel dinamikler, ortak değerleri temel alan ortaklıklarla yönetilmektedir.

Bu söylemlerden en temel üçü, Çin’in Yükselişi, Küresel Değişim ve Güç Dağılımı’dır. Asyalılar İçin Asya ve Değerler-temelli Kutupsallık söylemleri ise daha az ağırlıklıdır.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Yıldırım, *Uluslararası İlişkilerde Asya: ‘Kuşak Yol’un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği*, s. 21.

¹⁹⁷ Yıldırım, *Uluslararası İlişkilerde Asya: ‘Kuşak Yol’un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği*, ss. 21-23.

2.2. ABD Dış Politikasının Ana Hatları

2.2.1. Temel Parametreler

Tarihinin ilk 150 yılı boyunca ABD, Avrupa'daki komşularından jeopolitik olarak uzak kalmaya çalışmıştır. George Washington ve Thomas Jefferson gibi liderler için Avrupa ülkeleri ile bağlantı kurmak, sadece yeni ülkeyi birbiri ardına çekecek uzun süreli savaflara dâhil edebileceği ve ticari komplikasyonlara neden olabileceği anlamına gelmiştir. Kasım 1782'de bağımsızlık savaşını sona erdiren Paris Antlaşması'nın ardından ABD, son üç asırdır Avrupa kıtasını rahatsız eden uzun ve tüketen savaflardan kaçınmak için hızlı bir biçimde içe doğru yönelmiştir. Başkan George Washington (1783-1781) veda konuşmasında, vatandaşlarına yabancı dünyanın herhangi bir bölümü ile kalıcı ittifaklardan uzak durmaları tavsiyesinde bulunmuş ve onları olağanüstü acil durumlarda sadece geçici ittifaklarda bulunmaları konusunda uyarmıştır. Başka bir ifadeyle, ABD diğer ülkelerle ticaret için etkileşime girmeli, ancak ülkeyi savaşa çekebilecek veya Avrupa egemenliği için rekabet eden güçlü bir sömürgeci gücün hedefi haline getirebilecek ittifaklardan kaçınmalıdır.¹⁹⁸

Washington'un Avrupa siyasetinden kaçınma uyarıları haklı çıkmıştır. Ülkenin ilk yirmi yılı İngiltere ve Fransa tarafından sık sık siyasi saldırıya maruz kalmakla geçmiş ve ABD, küresel siyasi sahnede doğrudan Avrupa anakarası tarihinin en ciddi çatışmasına dönüşmüştür. Fransız Devrimi, ABD'nin yeni anayasasını onaylamasından sadece bir yıl sonra 1789'da başlamıştır. Devrimin başlangıcından itibaren İngiltere, önümüzdeki yirmi beş yıl boyunca Fransa ile sürekli bir savaş halinde olmuştur. Napolyon 1799'da ortaya çıkmış ve kısa sürede İngiltere'nin bir numaralı düşmanı haline gelmiştir.

Bu koşullarda Avrupa uluslarıyla ittifaklar ve diplomasi sorunları, ABD'de büyük tartışmalara neden olmuştur. Yeni ülkenin ekonomik olarak büyümesi için ticarete ihtiyacı vardı. Dolayısıyla, izolasyonu ticaretle değil, politik ve askeri ittifaklarla sınırlı olmalıydı. Ancak hem İngiltere hem de Fransa, ABD ticaretini rakipleriyle kendi çıkarları için tehdit olarak görmüştür. ABD'nin, Avrupa savaşlarında rakip Avrupa uluslarıyla müzakere etme ve tarafsız kalma çabaları

¹⁹⁸ Pat Paterson, "Origins of U.S. Foreign Policy", **Perry Center Occasional Paper**, William J. Perry Center for Hemispheric Defence Studies, Şubat 2018, ss. 4-5.

zorlukla sonuçlanmıştır. Kuzey Amerika ulusunun ticaret gemileri, düşmanlarına yardım eder diye İngiliz ve Fransız gemilerine takılmış ve ülkenin deniz ticaretine tekrar tekrar yapılan saldırılar Avrupalı muhalifleriyle iki çatışmayı tetiklemiştir. ABD, 1798'den 1800'e kadar Fransa ile bir yarı savaş ve 1812 Savaşı sırasında İngiltere ile daha uzun ve daha şiddetli bir çatışma yaşamıştır.¹⁹⁹

Böylelikle, Birleşik Devletler'in eşsiz, istisnai olduğu inancının, yeni kurulmuş olan her devletin bir süre sonra güvenlik arzusu birleşmesi kendisini tek taraflılık – *unilateralism* – şeklinde göstermiştir. Bu tek taraflılığın en açık hali, 1823'te James Monro'nun yayınladığı doktrinde görülmektedir. Temel olarak doktrin, Avrupa – Eski Dünya – ve Amerika'nın – Yeni Dünya – kalın çizgilerle ayrılmasına dayanmaktadır. Doktrin altında yatan felsefeye göre Avrupa çalkantıyı temsil etmesinden dolayı Amerika'dan uzak tutulmalıydı ve Avrupalı sömürgecilerin Amerika kıtalarındaki nüfuzlarını sona erdirmek ve kendi nüfuzunu artırmak amacındaydı. Doktrinin ilan edilmesine, İngiltere'nin yeni kıtalardaki ekonomik kazançları diğer Avrupalı güçlerle paylaşmamak adına ABD'ye kıtaların diğer Avrupalı güçlerin nüfuzuna karşı korunması teklifinde bulunması önyak olmuştur denilebilir. Fakat ABD bunu İngiltere'yi bağımlı olabileceğim diye kabul etmemiştir. ABD gerektiğinde Fransa, İspanya, Rusya gibi güçleri İngiltere'ye karşı kullanabilmeliydi. Doktrinde söz konusu olansa İspanya'nın Latin Amerika sömürgeleriydi; fakat İspanya'nın bunları kaybedeceği anlaşıncı, güç boşluğunun İngiltere veya Rusya tarafından doldurulmasının önlenmesi ABD'nin başlıca amacı haline gelmiştir.²⁰⁰

Doktrin ilan edildikten sonra ABD, Kanada ve Guyana hariç Amerika kıtasının herhangi bir yerine her türlü müdahaleyi kendisine hak görmüş, yani kıta üzerinde hâkimiyetini ilan etmiştir. Buna ek olarak ayrıca ticari ilişkilerde “en çok gözetilen ulus kaydı” olma altında dünyanın herhangi bir yerinde sömürgecilik faaliyetleri için Avrupalı dostlarının arkasından gitmekten de geri durmamıştır.²⁰¹

¹⁹⁹ Paterson, “Origins of U.S. Foreign Policy”, s. 5.

²⁰⁰ Gültekin Sümer, “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 5, S. 19, Güz 2008, s. 123.

²⁰¹ Sait Yılmaz, “ABD Monro Doktrinine Geri Dönebilir mi?”, **Teori**, S. 275, Aralık 2012, s. 36.

Walter Russell Mead'a göre 18. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar Amerikan dış politikasının şekillenmesinde dört ekol önemli rol oynamaktadır. Bunlar:

- *Hamiltoniyen* anlayışta, ulusal hükümet ile büyük işletmeler arasındaki güçlü ittifak, hem iç istikrarın hem de yurtdışında etkili eylemin anahtarı olarak görülmektedir.
- *Wilsonyan* anlayışta, Amerika'nın, Amerikan demokratik ve sosyal değerlerini dünyaya yaymak için hem ahlaki bir yükümlülüğe hem de önemli bir ulusal çıkarı olduğuna ve hukukun üstünlüğünü kabul eden barışçıl bir uluslararası toplum yarattığına inanılmaktadır.
- *Jefferson* anlayışta, dış politikada yurtdışına demokrasiyi yayma doğrultusundaki çabaların azaltılması ve bunun yerine ulusal güvenliğin korunmasına odaklanılması savunulmaktadır. Ayrıca Jeffersoncular, tarihsel olarak ABD'nin yurtdışındaki müttefikleri veya girdiği ittifakların savaş riskini artırdığı-racağı nedeniyle Hamiltoncu ve Wilsonculara kuşkuyla bakmaktadırlar.
- *Jacksonyan* anlayışta, ABD hükümetinin hem dış hem de iç politikadaki en önemli amacının Amerikan halkının fiziksel güvenliği ve ekonomik refahı olması gerektiğine inanılmaktadır.²⁰²

ABD dış politikasının anlaşılmasında, kurucuların, hükümetin gelişimi sırasında federalistler ve antifederalistler şeklinde iki politik felsefi fraksiyona bölündüğünün de bilinmesi gerekmektedir. Federalistler, ticareti yönetmek, ulusal bir ordu kurmak ve eyaletler arasındaki anlaşmazlıkları yönetmek için geniş yetkilere sahip merkezi bir hükümeti desteklemişlerdir. Alexander Hamilton, James Madison ve George Washington tarafından yönetilen bu grup, mülk sahiplerinin ve tüccarların çıkarlarını temsil etmiş, anayasayı desteklemiş ve güçlü bir ulusal otoritenin korkularını gidermeye çalışmıştır.²⁰³

Tartışmanın diğer tarafında olan antifederalistler ise merkezi hükümetin yetkilerini sınırlamaya çalışmışlardır. Küçük bir grup elit veya aristokrat tarafından yönetilen güçlü bir ulusal otoritenin, Kral III. George'un kurtuluş savaşı sırasında

²⁰² Walter Russel Mead, **Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World**, Routledge Taylor & Francis Group, New York & Londra, 2002, s. XVII.

²⁰³ Paterson, "Origins of U.S. Foreign Policy", s. 6.

İngiltere'den yaptığı gibi vatandaşların haklarını kötüye kullanabileceğinden endişe etmişlerdir. Öncelikle Patrick Henry ve George Mason liderliğindeki antifederalistler, merkezi hükümetin potansiyel zulmünden korkan küçük çiftçilerin, esnafların ve öncülerin çıkarlarını temsil etmişler ve sonuç olarak eyaletlerin gücün çoğunluğunu elinde tuttuğu ve hükümetin bireylerin haklarını ihlal etmesine izin verilmediği küçük cumhuriyetler konfederasyonunu tercih etmişlerdir.²⁰⁴

Bu eleştirel tartışmanın sonucu, anayasada hem iç hem de dış politika üzerinde büyük etkisi olan bir dizi uzlaşma olmuştur. Federalizmin bir sonucu olarak, ABD sistemi politik olarak ademi merkezizettir ve hem eyaletler hem de bireyler üzerindeki sınırlı federal hükümet yetkilileri tarafından karakterize edilir. Eyaletlerin muazzam miktarda siyasi ve ekonomik özerkliği vardır. Eyaletler ve federal hükümet arasındaki bu rekabet, sağlık hizmetleri, silah kontrolü ve diğer birçok iç politika sorunu gibi iç meseleler için hassas bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Aynı şekilde, eyaletlerin özerkliğinin ABD dış politikası üzerinde önemli bir etkisi vardır. Washington'daki kongre temsilcileri, kendi eyalet bileşenlerinin çıkarlarını uluslararası meselelerden önce temsil etmekle yükümlüdür.²⁰⁵

Ayrıca 18. yüzyılda Jefferson ve Hamilton gibi Amerikalı siyasetçi ve düşünürler arasında meydana gelen idealizm ve realizm arasındaki tartışmasının rolü de, dış politikanın hem geçmişte hem de günümüzde şekillenmesinde önemli ölçüde rol oynamaktadır. Jefferson'un düşüncelerine taraf olan idealist politika yapımcıları, dış politikanın demokrasi mücadelesinden ve mirasından vazgeçilmeksizin hukukun ve ahlakın hâkimiyeti altında yapılması gerekliliğini savunmaktadırlar. Hamilton'un düşüncelerine taraf olan realist politika yapımcılar ise dış politikanın insancıl, barışçıl ve ideolojik düşünceler yönünde değil ulusal çıkar yönünde yapılması gerekliliğini savunmaktadırlar.²⁰⁶ Söz konusu bu tartışmanın başladığı andan itibaren sonraki dönemlerde de dış politika ve güvenlik algısına yansımaları, Wilfred Gerhard tarafından oluşturulan aşağıdaki tablo 17'de ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

²⁰⁴ Paterson, "Origins of U.S. Foreign Policy", s. 6.

²⁰⁵ Paterson, "Origins of U.S. Foreign Policy", s. 6.

²⁰⁶ Muhittin Ataman; Özkan Gökcan, "Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı Yayılmacılık Denemesi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 7, S. 2, Yıl 2012, s. 201.

Tablo 17: Amerikan Dış Politikasında İdealizm-Realizm Tartışması

Coğrafi boyutlar →	Kıta odaklı	Küresel odaklı
Siyasi ilkeler ↓		
İdealist prensip	Sloganlar: - “Tepede Bir Şehir” (Winthrop) - “Tarihsel Yazgı” (O’Sullivan) Paradigmalar: - Uygur Kızılderililer - Kıtayı Aşırı Yarmak	Sloganlar: - “Dünyayı Demokrasi için Güvenli Hale Getirmek” (Wilson) - “Amerikan Yüzyılı” (Luce, 1941) - “Amerikan Gücü Paradoksu” (J. Nye) Paradigmalar: - Demokratik enternasyonalizm: ulusal kendi kaderini tayin hakkı ve uluslararası işbirliği - Amerikan liderliği: Amerikan imajında dünyayı yeniden inşa etmek - Küresel yönetim / yumuşak güç
Realist prensip	Sloganlar: - “Kalıcı ittifaklardan uzak durun” (G. Washington) - “... tarafları kendilerine bırak” (Monroe) Paradigmalar: - İzolasyonizm - Müdahaleci Olmama - Egemenlik	Sloganlar: - “Yumuşak konuş ve büyük bir sopa taşı” (Th. Roosevelt) - ABD - “tek süper güç” (R. Kagan) Paradigmalar: - Ulusal çıkar stratejisi - Hâkimiyet /Hegemonya (iyicil) - Emperyalizm (isteksiz)

Kaynak: Wilfried Gerhard, “Patterns of American Foreign and Security Policy”, *KVUOA Toimetised Journal*, S. 13, Yıl 2010, s. 203.

Monreo Doktrini ile dünya Batı ve Doğu Yarımküre şeklinde ikiye ayrılmış, ABD bu ayrımla kendi güvenliğini sağlarken diğer taraftan da Kaçınılmaz Yazgı şeklinde Türkçeleştirilebilecek bir kavram geliştirmiştir. Dış politikada çok etkin olan bu kavram, öz olarak ABD üstünlüğünün, ekonomik kazancının dünyadaki diğer tüm ülkelerin üzerinde olması gerektiği görüşüne dayanmaktadır. Buna göre anılan yazgı, ABD’nin üstünlüğü nedeniyle ortaya çıkmıştır ki, bu üstünlük, ABD’nin Anglo-Sakson genlerinden gelmekte ve Protestan İş Ahlakı ile birleşmektedir. Böylelikle ABD, diğer ulusları eğitme ve yönlendirme politika ve faaliyetlerini kendisinde bir hak olarak görebilmektedir. Ayrıca ABD’nin uyguladığı ekonomik üstünlük elde etme faaliyetleri *Açık Kapı Politikası* (1899-1917) şeklinde tarihe geçmiştir.²⁰⁷

²⁰⁷ Engin Akçay; Özdemir Akbal, “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C. 11, S. 22, 2013, ss. 10-11.

Dış politikasında etkin olan bir diğer husus, ahlaki bir misyon üstlenildiğinin belirleyiciliğidir. Amerikalıların kendi ülkelerinin istisnai veya niceliksel şekilde diğer ülkelerden farklı olduğunun algısı, ortak etnik kimlik, dil veya dine değil, fakat bireysel özgürlükler, sınırlandırılmış hükümet ve güçlü bir sivil toplum üzerine genel olarak paylaşılan düşüncelere dayanmaktadır. Bu türden ilkeler, ABD’de devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi tanımlayan ve Amerikan milliyetçiliğinin temellerini sağlayan bir sivil din oluşturmaktadır. Amerikalıların kendilerini istisnai bir toplumun parçası olarak görmeleri nedeniyle, hükümete karşı tutumları ahlaki bir misyon algısıyla hayat bulmaktadır. İngiliz Kilisesi’nden püritenliğe geçmiş John Winthrop, 1630’da New England’ı “tepenin üzerinde bir şehir, tüm insanların gözü bizim üzerimizde” diye açıklamıştır. Winthrop, kuzeydeki Avrupalı yerleşimcilerin, Eski Dünya’daki din ve hükümetin yozlaşmış salonlarından uzakta olan bir dindarlık sığınağı kuracaklarını duyurmuştur. O zamandan günümüze kadar Amerikan siyasi söyleminde dini değerlere atıfta bulunulmak yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁸

Bu Amerikan istisnacılığı anlatısının değerler boyutu, ABD’nin istisnailiğini temellendirmek üzere başvurulmuş değerlere işaret etmektedir. ABD’nin istisnailiğine dair açıklamalar, Amerikan halkının eşsiz bir erdemli ulus olduğuna ilişkin inanca dayanmakta ve bu inanca göre, bu öyle bir ulus ki, barışı seven, hukukun üstünlüğünü kabul eden, insan haklarına saygı duyan ve özgürlüğü besleyendir. Öyle ki, Jefferson ABD’yi dünyanın özgürlük imparatorluğu şeklinde tasavvur etmiştir.²⁰⁹

Kuruluşuyla birlikte ABD, ulusal bütünlük, ekonomik ve siyasal açıdan zayıf olarak dünya sahnesine çıkması nedeniyle, ilk dönemlerde ulusal bütünlüğünün sağlanması ve ekonomik gelişmeyi önceleyen bir politika belirlemiştir. 1860’lı yılların başında Hawai ve Alaska hariç bugünkü topraklarına ulaşmış, ancak buna rağmen ulusal bütünlük tamamen sağlanamamıştır. Bu durumu değiştiren 1861-1865 iç savaş ve sonrası birleşik bir ulusal pazarın sağlanmasıdır. İç savaş nedeniyle dağılma riskini yaşayan ABD, bu savaştan ulusal karakterini derinleştirerek ve olgunlaştırarak çıkmıştır. İç savaş ekonomik bir devrim yaratmış, bitmesiyle de ekonomik anlamda hızla büyüyen ABD, teknolojiyi kullanarak tarım ve sanayi de

²⁰⁸ Steven W. Hook; John Spanier, **Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze**, Çevirmen: Özge Zihnioğlu, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2016, s. 14.

²⁰⁹ Gökhan Oğuz, “Amerikan Dış Politikasında Trump Dönemi ve Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Sonu”, **İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ek Sayı, Aralık 2019, s. 114.

büyük gelişme kaydetmiştir. Bu gelişim sonucunda üretimin pazarlara sunulması ihtiyacı, ülkede demiryolları yapımını teşvik etmiş ve böylelikle birleşik bir ulusal pazarın kurulması sağlanmıştır. Böylelikle siyasi ve ekonomik yönden güçlenen ABD, 20. yüzyıla tahrip edilemez bir güç olarak girmiştir.²¹⁰ Tabii ki bu iç politik yapının dış politikaya yansımaları da etkili olmuş, aktifleştirmiş ve güçlendirmiştir.

Bu gelişmelerle birlikte 19. yüzyıl sonu itibariyle yayılmacılık politikasına geçen ABD için çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu yıllar, uluslararası alanda, Avrupalı güçlerin yeni rakipleri Japonya'nın yanı sıra Afrika'yı paylaşmak için ve Asya'da ticari etkilerini artırma rekabeti içerisinde oldukları bir imparatorluk çağını simgelemekteydi. Theodore Roosevelt, Henry Cabot Lodge ve Elihu Root gibi çok sayıda Amerikalı, ülkenin de, kendi çıkarlarını güvence altına almak adına, ekonomik etkinlik bölgelerine sahip olması gerektiği düşüncesindeydiler.²¹¹

Ülkenin ekonomik ve siyasal güvenliğinin sağlanmasına yönelik temel olarak büyük bir filonun oluşturulması ve denizaşırı limanlar ağı kurulması çağrısında bulunan güçlü bir donanma lobisi de bu düşüncüyü desteklemekteydiler. Daha geniş bir perspektifte, ülkenin kıtadaki genişlemesini haklı göstermek amacıyla ortaya atılmış bulunan Kaçınılmaz Yazgı kavramı, bu kez de, ABD'nin etkisini ve uygarlığını Batı Yarımküresi'ne ve Antillere olduğu kadar Pasifik'in ötesine de yayma hakkı ve görevi olduğunu vurgulamak için yeniden canlandırılmıştır.²¹²

Bu doğrultuda, Alaska Ruslardan satın alınmış (1867), Hawaii ABD'ye katılmış (1893) ve Pearl Harbour'da askeri üs kazanılmış (1898), Porto Riko, Küba ve Filipinler İspanya'nın elinden alınmış (1898) ve 1899'da Açık Kapı Politikası ile de Çin'de etkin olunmaya başlanmıştır. İspanya'yı mağlup eden ABD, dünya güçlerinden birisi olduğunu kanıtlamıştır. Ancak dış politikasında öne sürdüğü ahlaki misyon ile uyguladığı emperyalist politikalar arasında bir tutarsızlık ortaya çıkmıştır. Daha açık bir ifadeyle, dış politikada güdülen idealizm ile Uzak Doğu'da Avrupa sömürgecileriyle rekabet etme arzusu birbiriyle çatışmıştır.²¹³

²¹⁰ Ataman; Gökcan, "Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı Yayılmacılık Denemesi", ss. 203-204.

²¹¹ Howard Cincotta (Editör), **Anahatları ile Amerikan Tarihi**, ABD Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Enformasyon Programları Ofisi, 2002, s. 194.

²¹² Cincotta, **Anahatları ile Amerikan Tarihi**, s. 194.

²¹³ Cincotta, **Anahatları ile Amerikan Tarihi**, ss. 194-200.

Dış politika, ABD'nin bulunduğu bölgede jandarmalık görevi üstlenmesi gerektiğini ileri süren Roosevelt (1901-1909) ile birlikte reelpolitik anlamda gerçek bir kimlik kazanmış ve Monreo Doktrini'nin çizgisi yavaş yavaş aşılarak saldırgan bir dış politika izlenmeye başlanmıştır. Rosevelt, sahip olduğu ekonomik gücün ABD'yi siyasi anlamda da bir dünya gücü olmasını zorunlu kıldığı ve bundan vazgeçmenin ABD'nin aleyhinde olacağının kanısına varmıştır. Walter McDougall'a göre bu doğrultudaki eylemler, Amerikan halkı tarafından ve Kongre'den de tepki almamıştır. Çünkü süreç içerisinde emperyalizm, ABD dış politikasının çoktan kabul edilmiş bir geleneği haline gelmiştir; hatta eski geleneklerin doğal bir ifadesidir.²¹⁴

Gültekin Sümer'e göre kuruluştan günümüze kadar oluşan ve güncel olarak ABD dış politikasının uygulanmasında belirleyici rol oynayan dış politika kültüründe, belirgin özellikler olarak öne çıkanlar aşağıda verilmiştir:

- Bugün ülkeyi yönetenler tarafından ABD dış politikasına bir süreklilik ve bütünlük çerçevesi içerisinde bakılması istenmiştir. Bu anlayış, ABD dış politikasının bir misyon için var olduğunu daha inandırıcı kılmayı amaçlamakta ve ülkenin kurtarıcı olarak gösterilmesi amaçlanmaktadır.
- Ülke sürekli savunma durumundadır ve sürekli diğer güçlerin saldırganlıklarına maruz kalmaktadır.
- Tarafsızlık, ABD tarafından tehlikeli olarak görülmektedir. Bu anlayışa göre, özgürlüğü, sonuç olarak da haklı olanı temsil eden ABD olduğundan hareketle tarafsızlık olumsuz bir anlam içermektedir.
- Bilinen doğrularla oynama ve yeni doğrular ya da söylemler yaratmak da bu özelliklerden birisidir. Burada kendi doğrularını tekelleştirmeye çalışmak önemli bir unsurdur.
- Dış düşmanlar kişiselleştirilmektedir. Burada kendi amaçları doğrultusunda kendi kamuoyu ve dünya kamuoyunun rızası alınmak istenmekte, ancak çıkarları tehdit altına girdiğinde rıza almadan da adım atılabilmektedir.
- Dış politika ile ilgili karar almada değişikliklerin azar azar yapılması, dış politika oluşumunda büyük belirleyiciliği vardır. Bu teknikle karar alıcılar, durumu kontrol edebilmektedirler.

²¹⁴ Sümer, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", s. 126.

- Dış politikada alınan kararlar, yalnızca hedeflenen amaca ulaşamadığı durumda eleştiri konusu olabilmekte, aksi durum söz konusu değildir.
- Süper güç kalma kararlılığı vardır.²¹⁵

Güncel olarak ABD dış politikasının oluşturulmasında, süreç bir parlamenter tarafından başlatılacağı gibi lobilerin baskısıyla ve Başkan'ın bir kararıyla da başlayabilir. Anayasa sistemi, dış politikanın saptanması ve yürütülmesi hususunda açık ve düzenli bir kılavuz teşkil edebilecek nitelikte değildir. ABD dış politikasında başlıca yetkili organlar olarak karşımıza ilk olarak Başkan ve iki meclisli Kongre (Temsilciler Meclisi ve Senato) çıkmaktadır.²¹⁶

Oldukça geniş bir yelpaze oluşturan birimler, gruplar ve bireylerde ABD dış politikasının yapımı ve uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Bunlar: Başkan, Beyaz Saray görevlileri, Bakanlar Kurulu üyeleri – özellikle Dışişleri Bakanı ve Savunma Bakanı olmak üzere ve onların bakanlıkları -, Ulusal Güvenlik Konseyi, Genelkurmay Başkanı, Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA) Başkanı, yönetim organının birçok başka bölümü, Kongre üyeleri ve Kongre'nin ilgili komiteleri, bazı durumlarda eyalet hükümetleri ve ABD'nin üyesi olduğu hükümetler üstü ve uluslararası örgütlerdir. Bunlara ek olarak ayrıca ulusal ve uluslararası şirketler, medya, baskı grupları, araştırma örgütleri, uzmanlar ve akademisyenler ve kamuoyu da bazı durumlarda ABD dış politika kararları üzerinde etkili olabilmektedir.²¹⁷

2.2.2. ABD Ulusal Güvenliği

Temel olarak ABD dış politikasının hedefi, Amerikan halkının güvenliğini ve refahını temin etmektir. Bu amacı uğrunda ABD, geleneksel biçimde Batı Yarımküresi'nin güvenliğine her zaman önem vermiştir. ABD politika yapımcıları, daha yakın bir zaman diliminde dünyanın diğer üç bölgesinin de uğrunda savaşacak ve ölecek kadar önemli stratejik çıkarlar içerdiğinin farkına vardılar. Bu üç bölge: Avrupa, Kuzeydoğu Asya ve Basra Körfezi'dir. Bu bölgeler, ya güçlü ülkelere ya da

²¹⁵ Sümer, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", ss. 131-136.

²¹⁶ Ümit Metin, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ordu'nun Dış Politikadaki Yeri (ABD Dış politikasında Karar Verme Süreci, Bu Süreç İçerisinde Ordu'nun Yeri ve Dış Politika Aracı Olarak Ordunun Kullanılması)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, ss. 18-19.

²¹⁷ Metin, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ordu'nun Dış Politikadaki Yeri ...*, s. 51.

hayati doğal kaynaklara sahip olmalarından dolayı önemlidir. Küresel güç dengesi açısından, belirtilen bu bölgelerin kimin kontrolü altında olduğu çok önemlidir.²¹⁸

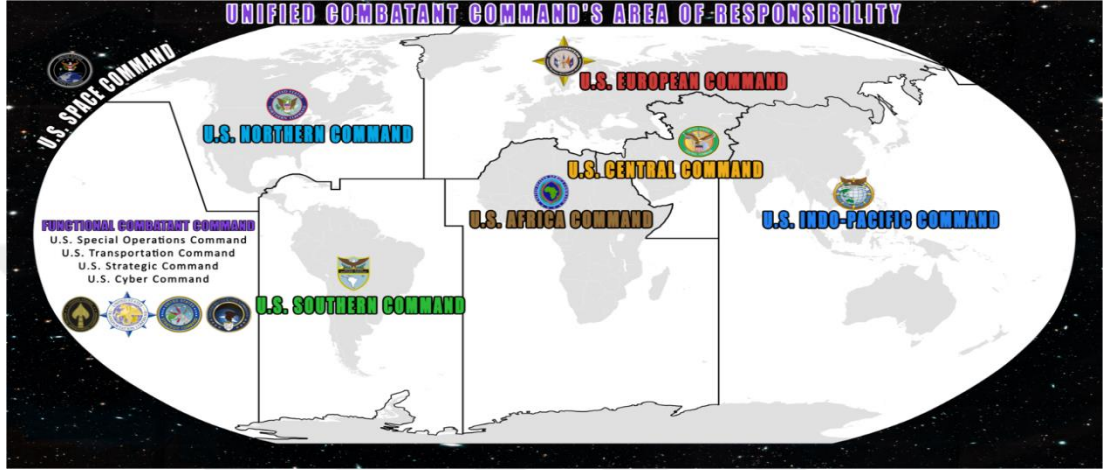
Güvenlik stratejileri açısından ABD'nin ulusal çıkarlarını dört kategoride tanımlanması olasıdır. Bunlar:

- *Hayati Çıkarları:* Askeri müdahalede bulunmasını gerektiren tehditler belirlemektedir. Avrupa, Japonya, Kanada, Basra Körfezi'ndeki ülkeler ve Meksika'nın bağımsızlığına yönelik tehditler, ABD tarafından hayati çıkarlarına yönelik tehditler şeklinde algılanmaktadır. Bu tehditlerin, İran, Irak, Suriye, Libya ve Kuzey Kore gibi nükleer silahlara sahip olan ve kendi tanımlamasıyla haydut devletlerden kaynaklanacağını düşünmektedir. Bu tehditlere karşı kıtalararası balistik füzeleri bile kullanmayı planlamaktadır.
- *Kritik Çıkarları:* Güney Kore, Japonya, Orta Amerika ve Meksika'ya – Meksika petrollerine – yönelik tehditler, ABD tarafından kritik çıkarlarına yönelik tehditler şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çıkarlara yönelik tehditlerin, hayati çıkarları dolaylı biçimde tehdit etmeleri durumunda, ABD askeri müdahalede bulunmaz. Somali, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Sierra Leone, Batı Afrika Cumhuriyeti, Mali ya da benzer bölgelerde meydana gelecek bölgesel bir tehdit veya saldırı karşısında, ABD askeri güç kullanmayı gerekli görmez. Fakat bu türden tehdit veya saldırganlığa karşıda muhatap olmamak için her türlü politik, ekonomik ve askeri önleyici tedbirleri almaktan da geri durmaz.
- *Çevresel Çıkarları:* Moritanya, Ruanda gibi coğrafyasına çok uzak olan ülkelerin bölgelerinden kaynaklanan çevresel tehditlere karşı çıkmak için ABD, askeri müdahalede bulunmayı gerekli görmez.
- *Politik Çıkarları:* Bu kategoride, Amerikan demokrasisinin yaşaması, hükümetlerin demokratikleşmesi, serbest piyasanın engelsiz işlemesi, ekonomik refahın artması ve ABD'nin taahhütlerine yönelik tehditler yer almaktadır. Bu ilkelere yönelik tehditler karşısında, ABD askeri gücünü harekete geçirmek için hazır konumdadır. Diplomasi, dış yardım ve akılcı anlaşmalar ile bu tehditleri izole veya yok eder.

²¹⁸ John J. Mearsheimer; Stephen M. Walt, **İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası**, Çevirmen: Hasan Kösebalan, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s. 413.

Bu kategorilerin çok kapsamlı bir biçimde tanımlanması ve aralarındaki yaptırım farklılıklarının belirlenmesi ise son derece önemlidir. ABD, bu kategorilerde bütünleşen çıkarlarını, sadece kendi askeri gücüyle savunamayacağını da kabullenmektedir.²¹⁹

Harita 13: ABD Muharip Komutanlıklarına Ait Sorumluluk Alanları

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Unified_combatant_command#/media/File:GCCMAP_2019.png, (03.03.2020).

Diğer ülkeler, ulusal çıkarlarının korunması için ABD'nin hayati, kritik, çevresel ve politik çıkarlarını dikkate aldıklarında; Körfez Savaşı'nı yalnız hayati çıkarları için çıkardığını, İsrail-Filistin anlaşmazlığının çözümünün ise kritik çıkarları ile doğrudan ilişkili olduğunu ve askeri gücü kullanarak müdahalesini gerektirmeyeceğinin farkına varacaklardır. Böylelikle de ABD, maliyeti yüksek olan güvenlik stratejilerine yönelmeyecek, ülke yararına girebilecekleri tek taraflı yükümlülüklerden kurtulma olasılığına ulaşacak ve sonuç olarak ulusal stratejilerini daha gerçekçi bir biçimde saptama olasılığına sahip olacaktır.²²⁰

Anlaşılabileceği üzere, dönemler itibarıyla Beyaz Saray'da işbaşına gelen kadrolar değişse bile, ana prensipler, hiçbir şekilde köklü bir değişime uğramamaktadır. Yönetimlerin belirlediği politikalar ve yayımladığı belgeler, ABD'nin temel ilkelerinin muhafazasını, benzer şekilde halkının değerlerini, refah, özgürlük, barış ve güvenliğinin idame ettirilmesini temel alan bir zihniyetin tezahürüdür. Başka bir ifadeyle, belgelerde farklı cümleler ile açıklansa da temel amaç, ABD'nin hegemonik gücünün korunmasıdır ve bu da öncelikle toplumsal

²¹⁹ Erol Bilbilik, *Amerikan Kuşatması*, Otopsi Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2003, ss. 18-20.

²²⁰ Bilbilik, *Amerikan Kuşatması*, s. 21.

değerlerin, ülkenin çok kültürlü, insan haklarına saygılı, çoğulculuk esasına dayalı demokratik ve gelişkin yapısının yaşatılmasına bağlıdır. Güncel mânâda ABD liderliğinin çizgisinin uluslararası sistemdeki devamlılığı ise:

- “Ülkenin toprak bütünlüğünün, ulusal kimliğinin ve toplumsal değerlerinin korunması,
- Uluslararası sistemde ABD’nin liderliği ve üstünlüğünün sürmesinin ve bunun uluslararası toplumca tanınırlığı ve kabul görülmesinin sağlanması,
- ABD’nin ekonomik üstünlüğünün devamı,
- ABD’nin bilimsel, teknolojik ve siber gücünün devamı,
- ABD’nin askeri güç üstünlüğünün devamı,
- ABD’nin savunma ve caydırıcılık gücü: ekonomik, bilimsel, teknolojik ve siber ile askeri güç unsurlarının birbirlerine eklenerek savunma ve caydırıcılık gücünün şekillendirilmesine dayanmaktadır.”²²¹

2.2.3. Soğuk Savaş Sonu İtibariyle ABD Dış Politikası ve Ulusal Güvenliği

1989 Berlin Duvarı’nın yıkılışı ile 1991’de Körfez Savaşı’nın başlaması arasındaki iki yıllık süreçte ABD’nin ulusal güvenliği ve dış politikasının geleceğine dair siyasetçiler ve stratejistler arasında önemli tartışmalar meydana gelmiştir:

- Farklı kutuplarda olan Pat Buchanan gibi Cumhuriyetçi Parti’nin sağ kanadının önemli ismi ile Ralph Nader gibi sol siyasetçiler, 1945 öncesinde izlenen izolasyonist dış politikaya geri dönme üzerinde hemfikir olmuştur. Bu izolasyonistler grubu, ABD’nin denizaşırı askeri üslerinin kapatılması gerektiği ve buradan gelecek kaynakların da ülke içine aktararak ülkenin daha güvenli, güçlü ve müreffeh olacağını savunmuşlardır.
- İkinci grup, Henry Kissinger gibi Soğuk Savaş döneminin önde gelen realist diplomatlarından oluşmaktaydı. Bu realistler grubu uluslararası ilişkilerin çok kutuplu bir yapıya dönüştüğü savıyla ABD’nin diğer bölgesel güçler ile ittifaklar yaparak kuvvetler dengesinde eşitler arasında birinci konumu muhafaza etmesi gerekliliğinin altını çizmişlerdir.

²²¹ Merve Seren, **ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi: Amerikan Savunması ve Caydırıcılığı**, ThinkTech STM Teknolojik Düşünce Merkezi, Trend Analizi, Şubat 2018, ss. 3-5.

- Son olarak üçüncü grup olan ve Graham Allison ve Joseph Nye gibi Clinton döneminin önde gelen liberalleri ise dünyanın geri kalanına demokrasi ve pazar ekonomisini ihraç etme fikrini savunmuştur. Bu fikre karşı ise Kissinger ve Huntington gibi realistler şiddetle tepki göstermiş ve bunun asla gerçekleşmeyecek içi boş olan bir hayal şeklinde nitelendirmişlerdir.²²²

Bu tartışmalar devam ederken yönetim koltuğunda olan Baba Bush yönetimi (1989-1993) bürokratları ve yönetime yakın olan akademisyenler, SSCB'nin yıkılışı ve hemen ardı sıra gelen Körfez Savaşı'ndan daha farklı sonuçlara varmışlardır. Paul Wolfowitz, Richard Perle, Zalmay Halilzad ve Robert Kagan gibi neo-conlar, sertlik yanlısı şahinler, iki kutuplu dönemin sona ermesiyle ABD'nin önünde küresel liderliğini ve Pax-Amerikan sistemini kuracak tarihi bir fırsat olduğuna inanmışlardır. Neo-conlara göre Washington liderliğinde yeni bir dünya düzeninin tam anlamıyla kontrolü için yeterli askeri ve ekonomik güce ABD sahipti. Eksik olan ise yeni bir strateji ve bu stratejiyi uygulayacak siyasi bir iktidardır.²²³

Bu anlayış, 1990 Ulusal Güvenlik Stratejisi (UGS) belgesinde yansımıştır. Belgede, ABD-SSCB mücadelesinde Amerika'nın başarılı olduğu ve başarının oluşturduğu yeni koşulların sonunda yeni bir Amerikan liderliği çağrısında bulunulmasının da kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır. Hedef ilgi alanlarının sabit kaldığı ve savaş sonrası güvenlik politikasının tanıdık bağları, yıllar hatta aylar önce hayal bile edilemeyen gelişmelerle gevşetildiği dile getirilmiştir. Yirmi yılı aşkın süredir bu kararlılıklarının onları tarihi fırsat anına getirdiği, bu fırsatın kaçmasına izin verilmeyeceği ve yeni koşulların oluşturduğu zorluklardan da kaçınılmayacağının altı çizilmiştir. Ayrıca zor seçimler yapılacağı belirtilmiştir.²²⁴

ABD Savunma Bakanlığı, 1992'de Paul Wolfowitz önderliğinde ABD'nin bu küresel liderliğinin stratejisini ortaya koyan bir *Savunma Planlama Rehberi* hazırlamış ve Başkan Bush'a sunmuştur. İlk öncelik rakip olabilecek bir süper gücün ortaya çıkmasını önlemektir. Çıkması muhtemel güç, yeterli kaynaklara sahip Batı Avrupa, Doğu Asya, eski SSCB coğrafyası ve Orta Doğu'dan çıkabilirdi. ABD, eğer

²²² Behlül Özkan, "Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası", **Stratejik Araştırmalar**, C. 9, S. 11, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, 2011, s. 79.

²²³ Özkan, "Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası", s. 79.

²²⁴ The White House, **National Security Strategy of the United States**, Mart 1990, s. V.

bütün dünyayı kapsayan bir küresel liderlik oluşturmak ve sürdürmek istiyorsa, bu bölgelerden herhangi birisini kontrol edecek bölgesel güçlerin oluşmasını engellemeli ve her bölgede ABD nüfuzunu hâkim kılmak zorundaydı. Rapor, 7 Mart 1992 tarihinde basına sızıp New York Times gazetesi tarafından yayımlanmıştır. Rapor küresel rakip güç olabilecek Çin, Almanya ve Japonya gibi ülkelerin ABD'ye bağımlı bir duruma getirilmesini savunması nedeniyle diplomatik açıdan sorun teşkil etmiştir. Ayrıca ABD küresel hegemonyasının oluşturulması adına gelecek 5 yılda 1,2 trilyon dolar askeri harcamayı öngörmesi nedeniyle liberaller ve demokratlar tarafından da oldukça yüksek ölçüde eleştirilmiştir. Neo-conların ortaya koyduğu bu strateji teorik olarak reddedilmesine rağmen Bill Clinton döneminde (1993-2001) pratiğe dökülerek ABD tek taraflı dış politika anlayışını benimsemiştir.²²⁵

Clinton yönetimi, dönemin şartları göz önünde bulundurularak dış politika alanında Soğuk Savaş sonrası döneme uygun, tutarlı ve açık bir strateji uygulama niyeti ile işbaşına gelmiştir denilebilir. İç ve dış politika arasında yakın bir ilişki kuran bu yaklaşım, ABD'nin ancak içeride ekonomik ve sosyal bakımdan güçlü olduğu takdirde siyasi alanda küresel liderlik rolünü yerine getirebileceğini öngörmekteydi. Bu amaç doğrultusunda ise ABD sermayesinin uluslararası alanda kendini göstermesine yönelik politikalar üretilmiştir.²²⁶

Soğuk Savaş sonrası şartların daha da belirginlik kazandığı bir dönemde, yönetimin 1996 yılında yayımladığı UGS belgesinde: “savaşmaya ve ülke dışına gönderilmeye her an hazır bir silahlı kuvvetler ile güvenliği sağlamayı; ABD'nin iktisadi canlanmasını hızlandırmayı ve ülke dışında demokrasiyi teşvik etmeyi” ABD temel hedefler şeklinde belirlemiştir. Ayrıca ABD'nin dünya liderliğinin “daha önce hiç olmadığı kadar gerekli” olduğunun da altı çizilmiştir.²²⁷

Belgede, ulusal güvenliği güçlendirmek adına ABD'nin, Ürdün-İsrail ile İsrail-Filistin arasındaki barış sürecine yardımcı olduğu; Bosna bunalımının çözümünde etkin bir rol üstlenerek 1995 Dayton Barış Antlaşması'nın imzalanmasını sağladığı; NATO ile eski Sovyet ülkeleri arasında *Barış için Ortaklık* girişimini

²²⁵ Özkan, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, ss. 80-81.

²²⁶ İsmail Ermağan, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası-Obama Dönemi ve AK Parti”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 2, Haziran 2012, s. 24.

²²⁷ Çağrı Erhan, “ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 56, S. 4, Yıl 2001, s. 84.

başlattığı; Rusya, Ukrayna, Kazakistan ve Beyaz Rusya ile nükleer silahların sınırlandırılmasına yönelik işbirliği ortamının oluşturulduğu; ve Kuzey Kore'nin yürüttüğü nükleer programını durdurması için çaba gösterildiği ifade edilmiştir.²²⁸

Dönemde, “ABD’de ve tüm dünyada refahın” sağlanması için Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ve Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) Uruguay Raundu’nun tamamlanması için öncülük edilmiş; Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) kurulması sağlamış; Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC) forumlarının oluşturulmasına ön ayak olunmuş; AB ile *Atlantik Ötesi Pazar* oluşturulması için ticaret ve yatırım önündeki engellerin karşılıklı biçimde azaltılması hususunda mutabık kalınmış; ve Çin’e en çok gözetilen ulus kaydı statüsü tanınmıştır. Son hedef olan demokrasiyi yaygınlaştırma yönünde ise Güney Afrika’daki siyasal dönüşüme destek vermiş; eski SSCB ve orta ve doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşme süreçlerinde yardım edilmiş; ve dünya genelinde insan hakları ve hukukun üstünlüğünün hâkim kılınmasına çalışılmıştır.²²⁹

Yönetimin temel hedefleri, piyasa ekonomilerinin ve demokrasilerin mümkün olduğu ölçüde güçlendirilmeleri-genişletilmeleri ve bu ilkelere karşı çıkanlar ile mücadele etme şeklinde özetlenebilir. Clinton, bir Soğuk Savaş kuruluşu olan NATO’nun genişlemesinde etkin rol olarak, ABD’nin dünya üzerindeki liderlik alanını genişletmiştir. Bosna bunalımında zor kullanıp müdahale ederek devletlerin piyasa ekonomisine dönmesine sağlamıştır. Öte yandan, Bosna müdahalesini insani yardım şeklinde nitelemiş ve NATO’nun genişlediği bu ortamda üyeler arasındaki bağları kuvvetlendirmiştir. Genişleme yanlısı tutum, ekonomik alanda da kendisini göstermiş ve uluslararası sermaye kuruluşlarının etkinliğini artırması yönünde politikalar tasarlanmıştır. Meydana gelen bütün bu gelişmeler ise ABD’yi dünya siyasetinin vazgeçilmez gücü yapmıştır.²³⁰

Nihayetinde ABD, iki kutuplu sistemin çöküşüyle kendi önderliğinde bir dünya düzeni oluşturmakta ve bunu yaparken de Batı dünyasına ait mevcut düzeni, siyasal, sosyal ve ekonomik yapıyı dünyanın geri kalanına zorla dayatmaktadır. ABD, yönetmenliğini üstlendiği bu Yeni Dünya Düzeni’ni inşa ederken, tek taraflılı

²²⁸ Erhan, “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, s. 84.

²²⁹ Erhan, “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, s. 84.

²³⁰ Ermağan, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası-Obama Dönemi ve AK Parti”, s.24.

ve geçici ittifaklar temelli politikalar yürürlüğe koymuştur. Bu uygulamaları, ABD'nin dünyanın geri kalanında olumsuz bir profilde değerlendirilmesine yol açmıştır. ABD'nin bu şiddete-zora dayalı hegemonyasına karşı en büyük başkaldırı ise 11 Eylül terör saldırılarıyla vuku bulmuştur denilebilir.²³¹

Söz konusu bu saldırılar, ABD'nin dış politika ve güvenlik anlayışında tek taraflılığı ve de sert güç unsurlarını daha da ön plana çıkarmıştır. Bunun kuramsal arka planı ise 20 Eylül 2001 tarihinde ilan edilen Bush Doktrini kapsamında ilan edilmiştir.²³² Doktrinin temel noktaları aşağıdaki gibidir:

- “Küresel askeri, iktisadi, diplomatik ve kültürel alanlarda ABD'nin başat rolünü, mutlak denetleyici düzeyine taşıması için alınacak önlemler,
- Geleneksel tehdit-merkezli savunma anlayışının, yani saldırılara karşı meşru müdafaa yaklaşımının, olası tehditleri önlemeye yönelik önalıcı saldırı* yaklaşımıyla değiştirilmesi,
- Mevcut uluslararası hukukun, ABD'nin beklentilerine tatmin etmediği noktalarda by-pass edilmesi.”²³³

Doktrin, ABD için yeni düşmanı ve yeni küresel düzeni tanımlamıştır. Yeni düşman “terörizme karşı savaş” olmuş ve çözüm için ise sert güç unsurları öne çıkmıştır.²³⁴ Bununla beraber, bu terör saldırılarının El Kaide terör örgütü ile bağlantılı Müslüman simgeler taşıyan Orta Doğu kökenli kişiler tarafından yapılması dolayısıyla radikal İslam da tehdit kaynağı olarak görülmüştür. Bu nedenle ABD, dış politikasındaki bu dönemeçle birlikte bundan sonraki dış politikalarını ya da dış politikasına meşruluk kazandırmak için kullandığı söylemleri, bu unsurları merkeze

²³¹ Şeyda Gülek, “ABD'nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü”, **Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 4, Ekim 2017, ss. 144-145.

²³² İrem Bilensoy, “George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması”, **Lectioi Socialis Journal**, C. 2, S. 1, 2018, s. 59.

* Ön-alıcı vuruş -*Preemptive Strike*:- Düşmandan kaynaklanan olması yakın ve muhtemel bir saldırıyı bastırma ya da hafifletme adına kuvvet kullanımını gerektirmektedir. Önleyici Savaş -*Preventive War*:- Gelecekte olabilecek herhangi bir muhtemel saldırıyı, saldırganın böyle bir saldırıyı planladığı ya da başlatabilecek kapasiteye/yeterliliğe sahip olduğuna itimat gösterilecek bir neden olmasa dahi, ortadan kaldırmak adına kuvvet kullanılmasını gerektirmektedir. Ön-alıcı vuruş, itimat edilen ve yakın bir tehdidin varlığını gerektirmekteyken, önleyici savaş, ortaya çıkmakta olan ve olası bir tehdide ilişkin şüphe üzerine kuruludur. BM Yasası'nda önleyici savaşla ilgili yasal bir meşruiyet zeminin yokluğu ele alındığında, Bush yönetiminin yeni güvenlik stratejisine dair sorun, önleyici savaşı ön-alıcı şeklinde ele almasıdır. Bülent Sarper Ağır, “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 3, S. 2, Kış 2006-2007, ss. 85-86.

²³³ Çağrı Erhan, “Yeni Muhafazakârların Gözüyle Türkiye'nin Değişen Vizyonu”, **Görüş**, S. 55, 2003, s. 3.

²³⁴ İskender Karakaya, *11 Eylül 2001 Sonrası ABD'nin Değişen Güvenlik Algılamaları ve Politikaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, ss. 80-81.

olarak üretmiş ve uygulamıştır. Ayrıca ABD, saldırıya uğrayan ülke durumu gereğince bir meşru müdafaa hakkı ve bazı ayrıcalıklar kazandığından hareketle: bu saldırıların doğrudan kendisini hedef aldığını belirtmiş ve bu saldırının kendi deyimiyle uygarlık ve özgürlük merkezine yapılması açısından da, aslında tüm uygar ve özgür toplumlara yapıldığı şeklinde bir genellemeye gitmiştir.²³⁵

Oğul Bush döneminde (2001-2008), uluslararası hukuk hiçe sayılarak Monreo Doktrini bütün dünyayı kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bush Doktrini, siyasi, ekonomik ve askeri açılardan ABD süper gücünün tek taraflı müdahaleciliğine dayanmış ve genel anlamıyla bütün dünyaya karşı beklemeye alınmış bir savaş ilanı gibi olmuştur. Bush temsilinde ABD yönetimi, dayanışmacı dünya liderliğini ve iyicil hegemonya anlayışını reddetmiş ve tek taraflı askeri üstünlüğe dayanan seçimini ve ABD çıkarlarına uygun düşen dünya geneline yayılmış neo-emperyal bir sistemi empoze etme isteğini ortaya koymuştur. Kısaca Bush yönetimi, uluslararası hukuka değil, ABD çıkarlarına ve temel ilke olarak da sert güce bağlı solipsist – tekbenci- bir yaklaşım benimsemiştir.²³⁶

Ancak 2006 UGS belgesi incelendiğinde bu yaklaşımda yumuşama olacağının sinyalleri görülmüştür. Buna somut kanıtlar olarak “çok taraflılığın gerekliliği” ve “ABD’nin askeri gücünün benzersizliğinin, siyasi ve ekonomik üstünlüğünün devam ettirebilmesi endişesinin mevcut olduğu” ifadeleri verilebilir.²³⁷

Ek olarak Oğul Bush’un başkanlık dönemlerinde, yukarıda belirtilen ve özellikle militarist yanı ön planda olan dış politika ve güvenlik anlayışı çerçevesinde Afganistan ve Irak’a yönelik askeri müdahaleler gerçekleştirmiştir. Söz konusu bu müdahaleler, ABD tarafından küresel enerji kaynaklarının kontrol edilmesi açısından AB, Güney Asya ve Çin’e yönelik bir ön-alıcı vuruştur. Benzer bir çağrışım yapılması gerekirse: Monreo Doktrini 19. yüzyılda Avrupalı güçlerin ABD’nin Batı Yarımküresindeki üstünlüğünü tehdit edebilecek şekilde yerleşmelerini önleme isteğinden doğmuşken; Bush Doktrini ise Orta Doğu Bölgesi’nde ABD’nin varlığını

²³⁵ Gülek, “ABD’nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü”, s. 148.

²³⁶ Rodrigue Tremblay, **Yeni Amerikan İmparatorluğu**, Çevirmen: Gürcan Günay, Nova Yayınları, Ankara, 2007, ss. 137-138.

²³⁷ Eyyub Kandemir, “ABD Başkanları G.W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde İttifak Söylemleri ve S. Walt’un İttifak Teorisi”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, C. 10, S.2, Kasım 2011, s. 145.

tehdit edebilecek Rusya, Çin ve AB gibi uluslararası aktörlerin ve ABD'nin çıkarlarını tehdit edebilecek potansiyele sahip bölgesel güçlerin caydırılması amacını taşımaktadır.²³⁸

Oğul Bush başkanlığındaki bu ABD dış ve güvenlik politika vizyonu, Demokrat Parti adayı Barack Obama'nın 4 Kasım 2008'de ülkede yapılan seçimleri kazanıp ve 20 Ocak 2009'da görevi devralması ile farklı bir görünüm almıştır.

Seçim kampanyası döneminde *değişim* ve *yenilenme* sloganlarını kullanan Obama'nın: Oğul Bush'un hemen hemen hiç itibar etmediği diyalog, kamu diplomasisi ve müzâkere gibi yöntemlerle dış politikayı yöneteceğini açıklaması; ABD'nin müttefik ve ortakları ile beraber hareket etmeye yönelik çok taraflı bir söyleme sahip olması; ve sert güç yerine yumuşak güç unsurlarının baz alındığı bir çizgiye geçiş yapılacağını belli etmesi, ABD dış politikasının başarısızlıkla sonlanan Bush dönemini takiben yeni bir döneme gireceğinin başlıca işaretleri olarak belirmiştir. Nitekim Obama'dan Obama Doktrini'nin tanımı istendiğinde, karşılık olarak verdiği “Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerin yükselişini kabul eden bir Amerikan liderliği” cevabı da bunu doğrulamıştır.²³⁹

Fakat öte yandan pragmatik-realist bir lider şeklinde de tanımlanan Obama'nın, ABD'nin lider konumunun halen daha var olduğu ama aynı zamanda çok taraflı bir küresel düzeni ve dolayısıyla küresel sorunlarda müttefikler ile rol, yük ve sorumluluk paylaşımını öngören bu dış politika vizyonunu hayata geçirme noktasında karşısında büyük zorluklar bulunduğu da bir gerçektir. Obama'nın yönetime gelmesinin oluşturduğu iyimserlikle karışık büyük beklentiler ile ABD'nin gitgide aşınan kabiliyetleri arasında açılan boşluğun nasıl kapatılacağı büyük bir soru işaretiydi. Zira, Afganistan ve Irak müdahaleleri ile 2008 Küresel Finans Krizi'nin ABD ekonomisine getirdiği yük, Çin ve benzer rakip güçlerin yükselişi ve dış ilişkilerde ABD'nin büyük hasar alan imajı, bu yolda aşılması gereken başlıca engellerdi.²⁴⁰ Obama, bu amaçlar doğrultusunda bir yol haritası hazırlamıştır.

²³⁸ Ağır, “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, s. 90.

²³⁹ Ömer Kurtbağ, “Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıkışlar ve Ayrışan Çıkarlar”, *Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 2, Yıl 3, 2015, s. 187.

²⁴⁰ Kurtbağ, “Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan ...”, s. 187.

2009 yılında Türkiye ve Mısır'a yaptığı ziyaretler sırasında yaptığı konuşmalar, ABD'nin kötü imajını düzeltme yolunda atılan ilk adımlar olmuştur denilebilir. Seçim kampanyası esnasında ve sonrasında sert güç yerine Bush yönetimi dönemlerinde neredeyse unutulmuş olan ABD'nin yumuşak gücünü ön plana çıkararak yeni bir dış politika geliştirmek istemiştir. Böylelikle de, ABD'nin uluslararası ölçekte bozulan imajını düzeltmeyi ummuştur.²⁴¹

Joseph E. Stiglitz ve Linda J. Bilmes'e göre Irak savaşının ABD'ye maliyeti 3 trilyon dolar, Afganistan savaşının maliyeti ise Bilmes'e göre 1 trilyon dolardır ve 4491 ABD askeri ölmüştür. Irak'taki sivil kayıplara bakıldığında Lancet Araştırmasına göre Mart 2003-Haziran 2006 arası 654.965 kişi, Plos Tıbbi Araştırmasına göre Mart 2003-Haziran 2011 arası yaklaşık 500.000 kişi ve Opinion Research Business Araştırmasına göre ise 1 milyon kişidir. Boston Üniversitesi'nden Neta C. Crawford'un çalışmasına göre 2001-2016 arasında Afganistan savaşında ise Afganistan ve Pakistan'da 173.000 sivil kayıp, 183.000 kişide ağır yaralanmıştır.²⁴²

Söz konusu bu sivil kayıplar, ABD'nin liderliğini yaptığı Batı değerlerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Belirtilen bu ekonomik maliyet, 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkisiyle birleşince de ABD halkının ekonomisine oldukça olumsuz yansımış ve ABD halkını ABD yönetiminin ve dış politikasının aleyhine çevirmiştir. Tüm bu olumsuz gelişmeler ise ABD dış ve güvenlik politikasında değişikliğe gidilmesini zorunlu kılmış ve bu dönemde *İleri Konuşlandırılmış Diplomasi* adıyla yeni bir politika stratejisi belirlenmiştir.²⁴³

Obama döneminde ABD, bu yeni dış politika ile kendisi için güvenli sular şeklinde nitelediği Pasifik'e yönelerek bölgedeki geniş ve güvenli pazarlardan yararlanmayı ve iç ekonomik sorunların çözüme kavuşturulmasını hedeflemiştir. Fakat bu yeni politika, ABD için Orta Doğu'dan kopuş anlamına gelmemekte, aksine Bush'un önleyici savaş doktrinine bağlı olarak bölgede bozulan ABD imajını düzeltmeyi ve müdahale ettiği alanları kendisi için güvenli birer pazar haline

²⁴¹ Ekrem Yaşar Akçay, "Barack Obama Dönemi Avrupa Birliği-ABD İlişkileri", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 4, 2017, s. 714.

²⁴² Tunç Şatıroğlu, ABD'nin Afganistan ve Irak Savaşlarının Maliyeti, **Kanal Finans** 22 Eylül 2016, <https://kanalfinans.com/editor/abdnin-afganistan-ve-irak-savaslarinin-maliyeti-tunc-satiroglu> (E.T. 11.02.2020).

²⁴³ Fikret Birdişli, "ABD'nin Yeni Dış Politikası: "İleri Konuşlandırılmış Diplomasi" ve Uluslararası Sistemin Yeniden Yapılandırılması", **1st International Interdisciplinary Social Inquiry Conference**, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 17-21 Haziran, s. 10, www.academia.edu, (E.T. 11.02.2020).

getirmeyi planlamaktadır. Bush'un doktrini ile mukayese edildiğinde defansif gözükken bu yeni politika, ekonomik anlamda iç piyasaya yönelik korumacı önlemlerle uyum gösterdiğinden yoğunlaşmış küresel rekabetin ve küresel finans krizinin ABD sosyal ve ekonomik hayatı üzerindeki etkilerini azaltmıştır. Tüm bu veriler ise bu yeni dış politikanın ABD çıkarları ve dış politikanın reel politiğiyle uyumlu olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla da İleri Konuşlandırılmış Diplomasi vizyonu, ABD hegemonyasını güçlendirmeyi ve Orta Doğu'yu uzaktan denetleyebilmeyi amaçlayan bir reelpolitik vizyon şeklinde tanımlanabilir²⁴⁴ ve genel bir biçimde Obama'nın dış politika stratejisi ise kısaca izolasyonculuk ve işbirlikçi güvenliğin bir karışımı şeklinde görülebilir.²⁴⁵

Cumhuriyetçi Parti adayı Donald Trump'ın 8 Kasım 2016 tarihinde yeni başkan olarak seçilmesiyle ise Obama dönemi sona ermiştir. Görev başına geldiğinden itibaren kendisini anti-Obama şeklinde tanımlayan Trump, bütün politikaları tersine çevirmeyi görev bilmiştir. *Önce Amerika* sloganı ile iktidar koltuğuna oturan Trump, ABD halkına verdiği "dünyanın problemlerini çözmeye çalışmak bizim işimiz değil" mesajının gerekliliklerini yerine getirmekte kararlı olmuştur. BM, NATO ve NAFTA gibi uluslararası örgütlerin ABD ulusal egemenliğine halel getirdiğini savunan Trumpçı dış politika, ABD'ye yeni bir küresel bir misyon yüklemeyi de reddetmiştir. Fakat ABD'nin küresel gücünden feragat etmeyi de kabullenemeyen Trump, bu gibi örgütlerin ancak ABD çıkarlarına doğrudan hizmet ettikleri oranda anlamlı olduklarını savunmuştur.²⁴⁶

Trump'ın dış politikadaki bu yaklaşımına örnek olarak, bütçe katkısı hususunda Avrupalı müttefiklerine yaptığı baskı ve NAFTA'yı ABD-Meksika-Kanada Anlaşması (USMCA) adı altında yeniden tanımlaması verilebilir. Obama'dan en çok farklılaştığı nokta ise çok uluslu kurum ve anlaşmalara olan şüpheci yaklaşımı ve ABD çıkarlarına daha iyi hizmet ettiğini öne sürdüğü ikili anlaşma ve ilişkileri öncelmesi olmuştur. Çin'e karşı DTÖ'yü harekete geçirmeyi çabalamaktansa, Çin'in ihracatına uygulanan gümrük vergilerini tek taraflı biçimde artırarak cezalandırmayı seçmiştir. Kuzey Kore gerginliğinde, Çin ve Rusya ile

²⁴⁴ Birdişli, "ABD'nin Yeni Dış Politikası: "İleri Konuşlandırılmış Diplomasi" ve ...", ss. 10-11.

²⁴⁵ Hasan Basri Yalçın, "Obama Stratejisi ve Ortadoğu", *Akademik Orta Doğu*, C. 9, S. 2, 2015, s. 63.

²⁴⁶ Kadir Üstün, "Amerikan Dış Politikası Nereye?", *Kriter*, S. 36, Yıl 4, Haziran 2019, <https://kriterdergi.com/dis-politika/amerikan-dis-politikasi-nereye>, (E.T. 12.02.2020).

koordinasyon politikasını bir tarafa bırakarak Kim Jong Un ile doğrudan görüşmeyi tercih etmiştir. İran'a karşı ise BM'yi harekete geçirmek ve geniş kapsamlı bir yaptırım koalisyonu oluşturmak yerine doğrudan ABD yaptırımlarını kullanmıştır.²⁴⁷

Genel bir biçimde Trump, gönülsüz olarak üstlendiği ABD'nin hegemonya siyasetini ve dünya jandarmalığı hizmetini artık belirli bir ücret/bedel karşılığında sürdüreceğini söylemiş ve Çin, Kuzey Kore ve Rusya üzerinden pozisyon almıştır. Katar krizi, uluslararası itirazlara rağmen Kudüs büyükelçiliği kararını alması, Suriye'deki askeri varlığı ve Çin ile ticaret savaşları gibi dış politika seçimlerinden anlaşılacağı üzere, Obama döneminin aksine ABD dünyada çok daha aktif bir durumda olmuştur.²⁴⁸

Trump'ın yönetime gelmesiyle ABD dış politikasında önemli bir yörünge değişikliği meydana geldiği ifade edilebilir. Trump, dış politikada tek taraflı yaklaşım, müttefiklere saygı duymayan tavır, her türlü ilke, kural ve prensip karşısındaki kayıtsız yaklaşım, uluslararası kurumları itibarsız hale getiren söylemler ve ticarete korumacılık yanlı tercihlerde bulunmuştur. Ortaya koyduğu üslûbuyla, kuruluşuna ABD'nin öncülük ettiği, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana süregelen uluslararası düzenin temellerinde yer alan ve Amerikan istisnacılığı anlatısının da kurucu nitelikteki önemli bir boyutunu oluşturan değerleri önemsizleştirmek suretiyle Amerikan istisnacılığı anlatısının da içeriğini boşaltmış ve anlamsız bir hale getirmiştir. Cari uluslararası sistemi temellerinden sarsan bu Trumpçı dış politikanın, ABD dış politikasında Trump dönemi ile sınırlı bir geçiciliği mi yansıttığını yoksa kalıcı bir karakter kazanacağını sonraki süreç gösterecektir.²⁴⁹

Genel bir biçimde değerlendirildiğinde, ABD'de Soğuk Savaş sonrası yönetime gelen liderlerin siyasi uygulamaları farklılıklar göstermiştir denilebilir. Clinton dönemi siyaseti Baba Bush yönetiminden farklı olarak ekonomik önceliklere dayanırken en büyük sorun olarak ekonomik krizler gösterilmiştir. Sonrasında 11 Eylül saldırıları ile ABD, stratejisini değiştirerek tekrardan güvenlik politikalarına dönüş yapmıştır. Kuramsal arka planı Bush Doktrini olan uygulamalar ile ABD, BM

²⁴⁷ Üstün, "Amerikan Dış Politikası Nereye?".

²⁴⁸ Tuncay Kardaş, "Trump Dönemi ABD Dış Politikasını Anlamak", *Anadolu Ajansı*, 06.04.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-donemi-abd-dis-politikasini-anlamak/1110249>, (E.T. 12.02.2020).

²⁴⁹ Oğuz, "Amerikan Dış Politikasında Trump Dönemi ve Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Sonu", ss. 120-121.

Antlaşması'nda yer alan meşru müdafaa hakkını, genişleterek kullanmış ve tehdit oluşturabilecek ülkelere yönelik saldırı hakkını kendisine meşru görmüştür. Uluslararası terörizmdeki yükseliş ise bu doktrinin sebep unsuru şeklinde gösterilmiştir. Doktrinin fiiliyata dökülmesi ve ABD'nin istediği ülkelere müdahale edebilmesi adına kullanılan paravanda *demokrasi* olmuştur. 11 Eylül sonrasında "demokrasinin yayılması gerekliliği" yeni muhafazakârlığın belirgin söylemi olarak kullanılmış/maktadır. Bu söylem hegemon güç statüsünü sürdürebilmek adına verilen mücadelenin yeni aracı olmuştur. Değişen sadece konsepttir.²⁵⁰

Soğuk Savaş sonrasında tek güç olma ve kalabilme isteği, Bush ve Obama dönemlerinde ve devamında da Trump siyasetinde önde gelen belirleyici düşüncedir. Tam da bu noktada neo-con anlayış, sürekliliğin olduğu gibi kopuşlarında yer aldığı bir serüven şeklinde ifade edilebilir. Henry Kissinger'ın "Temiz bir geçmişe hasretle, mükemmel bir geleceğe istek arasında bocalayan Amerikan düşüncesi (...) yalnızlık politikası ile yükümlülükler girme politikası arasında bir saat rakkası gibi gidip gelmektedir." söylemi bu anlamda belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Trump'ın Önce Amerikası ise bu saatin rakkasının yükümlülükler girmek istemeyen kısmı içerisinde yer almayı tercih etmiş görünmektedir.²⁵¹

Kissinger, *Dünya Düzeni* adlı kitabında mevcut dünya düzeninin kaosa evrildiğine dikkat çekmiştir. Mevcut dünya düzeninde meydana gelen bu değişimde iki büyük neden öne çıkmaktadır. İlki, dünyadaki bugünkü düzenin temellerini oluşturan güç dağılımının köklü biçimde değişmesidir. Başta Çin olmakla birlikte bir düzineye yakın devlet, ekonomi-politik olarak küresel sistemi sarsabilecek kadar güçlenmiş ve mevcut düzene dair revizyonist talepler de bulunmaktadır. ABD ve ortakları ise bu güçlerin yükselişini engelleyebilecek durumda değildir.

İkincisi, düzenin çöküşünü hızlandıran bir diğer gelişme ise mevcut düzenin çekirdek aktörleri sayılan ABD ve Avrupa gibi Batının merkez ülkelerinin 2008'de girdikleri kriz ortamından tam manasıyla çıkamamış olmalarıdır. Farklı ifadeyle, eski düzenin sahipleri Batılı statüko güçleri düzeni koruma ve istikrar sağlamada yetersiz kalırken, yükselen güçler ise henüz kendi düzenlerini kuracak güç, kapasite ve siyasi

²⁵⁰ Haluk Yaman, "Anglo-Sakson Muhafazakâr Geleneğin Dönüşümü ve Trump'ın Yeni Amerika Söylemi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 58, Yaz II 2017, s. 503.

²⁵¹ Yaman, "Anglo-Sakson Muhafazakâr Geleneğin Dönüşümü ve Trump'ın Yeni ...", s. 504.

iradeye sahip değillerdir. Sistemdeki aktörler arasında gerginlikleri ve sistemik anarşiyi – *belirsizlikler ve öngörülemezlik* – besleyen şey tam da budur.²⁵²

11 Eylül’ün oluşturduğu siyasi ortamda, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ABD merkezli tek kutupluluk ve ebedi barışı garantileyecek olan iyimser bir liberal düzeni ütopyası yok olmuştur. Afganistan ve Irak savaşları, Ukrayna ve Suriye krizleri ve IŞİD gibi küresel terör dalgası, ABD hegemonyasının gücünü ve dayanıklılığını siyasi, ekonomik ve askeri bakımlardan test etmiş ve onun maddi ve manevi dayanaklarını çürütmüştür. Obama dönemi, daha da fazla kayıp vermek istemeyen ABD için bir geri çekilme dönemi olurken, Trump ve ardındaki güçler ortaya çıkan kaosu kendileri açısından dünya ile ilişkileri yeniden tanımlamak için bir fırsat şeklinde değerlendirmekte ve kullanmaktadırlar.²⁵³

ABD, muhtemelen 21. yüzyılın ortalarında nihai şeklini alacak olan ve yeni dünya düzeninin beraberinde getireceği belirsizliklere karşı önlem alırken, henüz doğuş aşamasında olan çok kutuplu dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye de çaba harcamaktadır. İsteksiz de olsa ABD’nin hegemonya olarak oynadığı rolü, bu geçiş sürecinde de bir süre daha devam edecektir. Avrupalı müttefikleri ile kurulan kurumsal işbirlikleri de devam ederken, belirli bir ölçüde rekabet de artacak gibi görünmektedir. Diğer yandan, ABD’nin dünyadaki rolünü belirleyecek asıl faktör Çin ile olan ilişkilerinin geleceği denilebilir. ABD için Çin, 1990’lı yıllarda yapıcı işbirliği modeliyle küresel sisteme entegre edilerek kurallara uygun hareket etmeye teşvik edilen bir aktör iken, artık küresel manada yeni bir alternatif hegemonya merkezi ve “stratejik rakip” şeklinde görülmektedir.²⁵⁴

2.3. ABD Dış Politikasında Pasifik Bölgesi

ABD, iki yüzyılı aşkın bir süredir Asya-Pasifik’te faaliyet göstermektedir ve bölgede güçlü çıkarlara sahiptir. ABD’nin Asya-Pasifik bölgesi ile olan güçlü bağlantısı, Amerikan toplumunda derin köklere sahiptir. Bölgeyle 200 yılı aşkın Amerikan etkileşimi boyunca, iş, dini gruplar, eğitim örgütleri, vakıflar ve medya

²⁵² Birol Akgün, “Trump Döneminde Amerikan Dış Politikası: Düzenen Kaosa”, **Dünya Bülteni**, 5 Ağustos 2019, <https://www.dunyabulteni.net/dubam/trump-doneminde-amerikan-dis-politikasi-duzenen-kaosa-prof-dr-birol-akgun-h446422.html>, (E.T. 12.02.2020).

²⁵³ Akgün, “Trump Döneminde Amerikan Dış Politikası: Düzenen Kaosa”.

²⁵⁴ Akgün, “Trump Döneminde Amerikan Dış Politikası: Düzenen Kaosa”.

dâhil olmak üzere ABD sivil toplum aktörleri, bölgede yakın ilişkilerin kurulmasında ve sürdürülmesinde büyük önem taşımaktadır. Asya'nın son ekonomik büyümesi, ABD'deki işletmelerin, akademisyenlerin, gazetecilerin ve diğerlerinin ilgisini artırmıştır. Bu hükümet dışı bağlantılar, güçlü ABD-Asya ilişkilerinin ayrıntılı ağlarını oluşturmuştur. Başka hiçbir gelişmiş ülke, Kanada hariç, bölge ile bu kadar gelişmiş ve güçlü bir bağa sahip değildir.²⁵⁵

İttifaklar, II. Dünya Savaşı sonrası dönemden bu yana ABD'nin Asya-Pasifik'teki güvenlik düzeninin ve yapılanmasının bir parçası olmuştur. Bölgedeki üç faktör, önceki ABD başkanlarının uzak güçlerin işlerine karışılmaması yönündeki tavsiyelerinin Truman ve Eisenhower yönetimleri tarafından terk edilmesine yol açmıştır. Birincisi, Japonya'nın Pearl Harbour ve ABD'nin kontrolü altında olan Filipinler'e 7-8 Aralık 1941'de yaptığı saldırılardır. Bu, değişen savaş teknolojisinin, rakiplerin ABD topraklarına yıkıcı gücü yansıtabilecekleri mesafeyi nasıl uzattığını göstermiştir; bu, kıtalararası balistik füzelerin mükemmelliğinin daha sonra doğruladığı bir eğilimdir. İkincisi, Asya kıtasında komünist rejimlerin ortaya çıkmasıydı: Çin; Kuzey Kore; ve Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti; Güneydoğu Asya'daki komünist isyanlar; ve kendi başına bir Asya gücü olarak Sovyetler Birliği'nin varlığı. Üçüncüsü, Kuzey Kore'nin 25 Haziran 1950'de Güney Kore'yi işgali ve Çin askeri kuvvetlerine o yıldan sonra müdahale edilmiştir.

Böylece ittifaklar Asya'da yayılmaya çalışılan komünizmin kontrolünde anahtar bir araç haline gelmiştir. ABD kuvvetlerinin müttefik ülkelerde bulunan üslerinin ileriye doğru yerleştirilmesi, mesafe zulmünün üstesinden gelmenin tercih edilen yolu olmuştur (San Francisco ve Şangay arası neredeyse 9.900 mil uzaklık). ABD müttefiklerinin korunması, ABD'nin ulusal güvenliğini korunmasının en iyi yol olduğuna inanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda da bölgedeki çoğu ülkeyle ittifak anlaşmaları imzalanmıştır:

- Japonya (1952, 1960'da revize edildi)
- Güney Kore (1953)
- Filipinler (1951)

²⁵⁵ Robert G. Sutter vd., "Balancing Acts: The U.S. Rebalance and Asia-Pacific Stability", **Elliott School of International Affairs; Sigur Center for Asian Studies**, Ağustos 2013, s.5.

- Tayland (1951)
- Avustralya ve Yeni Zelanda (1951-ANZUS)
- Tayvan (1954) ve ayrıca
- 1954 Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü (SEATO) (Ancak Vietnam Savaşı'nın sona ermesinden sonra 1997'de feshedildi).²⁵⁶

Bunlara ek ABD, Marshall Adaları, Micronesia Federal Devletleri ve Palau Cumhuriyeti ile de güvenlik antlaşmaları imzalamıştır.²⁵⁷ Ayrıca bölgedeki Hindistan, Singapur ve Endonezya ile de temel stratejik ilişkiler içerisindedir.²⁵⁸ Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta: eğer bölgede ABD ile ittifak antlaşması yapan ülkelerin içerisine dâhil olduğu anlaşmazlık/lar meydana gelirse, ABD'nin barış ve düzenin korunması adına müdahale etmek zorunda kalacağıdır.²⁵⁹

İttifaklar, ABD'nin 1950'lerde oluşturduğu Doğu Asya güvenlik düzeninin kilit unsurlarından biridir. Bölge kendini dönüştürdükçe ABD liderliğindeki düzen de gelişmiş ve ittifaklar ve güvenlik ortaklıkları buna göre gelişmiştir. Bölge ve ABD, Çin'in canlanmasına yanıt verirken yeniden evrimleşeceklerdir. Ancak ittifaklar kendi başlarına bir amaç değildir. Partner ülkelere de iyilik yapmaya devam etmiyorlar. Onlar, ABD idarelerinin - Cumhuriyetçi ve Demokratik - yürüttüğü uzun süredir devam eden bir ulusal güvenlik stratejisinin araçları anlamına gelmektedir.²⁶⁰

ABD'nin bölgedeki ulusal çıkarlarına bakıldığında, bunlar:

- “Vatanın, ABD topraklarının ve Amerikan vatandaşlarının savunulması,
- ABD'nin bölgesel pazarlara erişimini sağlayan ve uyuşmazlıkların zorlama veya güç kullanımı yerine barışçıl yollarla çözülmesini teşvik eden açık, kurallara dayalı bir uluslararası düzenin sürdürülmesi,
- Bölgeye erişim, deniz ve hava sahalarında navigasyon özgürlüğü,

²⁵⁶ Richard Bush, “America’s Alliances and Security Partnerships in East Asia: Introducton”, **Brookings Intitutions**, Temmuz 2016, ss. 1-2, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Paper-1.pdf> (E.T. 18.02.2020).

²⁵⁷ Mehmet Sami Denker, **2000’li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği**, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, ASAM Yayınları: 6, Uzakdoğu-Pasifiki Araştırmaları Dizisi: 1, Ankara, 2000, s. 49.

²⁵⁸ Bruce Vaughn, “U.S. Strategic and Defense Relationships in the Asia-Pacific Region: Crs Report for Congress”, **Congressional Research Services**, Order Code: RL33821, Washington D.C., 2007, ss. 24-26.

²⁵⁹ Denker, **2000’li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği**, s. 49.

²⁶⁰ Bush, “America’s Alliances and Security Partnerships in East Asia: Introducton”, s. 5.

- Bölgesel istikrar ve ekonomik refahı destekleyen istikrarlı bir güç dengesinin sürdürülmesi (ABD'nin bölgeye erişimini reddeden veya ABD çıkarlarını tehdit eden bir güce veya güç grubuna karşı çıkmıştır),
- ABD ittifak ilişkilerini güçlendirilmesi ve ABD'nin müttefiklerinin güvenliğine olan bağlılığının güçlendirilmesi,
- KİS'lerin ve füze dağıtım sistemlerinin yaygınlaşmasının önlenmesi ve
- İnsan hakları, demokrasi ve iyi yönetim gibi küresel norm ve değerlerin geliştirilmesi" şeklinde sıralanabilir.²⁶¹

Mehmet Sami Denker'e göre bölgede, güvenlik açısından, kaygan bir zeminde duran hassas, kararsız ve aynı ölçüde de kırılgan olan dengeler söz konusudur. Bu çerçevede bölge ülkelerinin güvenlik algılamaları oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Güney Kore, Kuzey Kore'yi temel bir düşman şeklinde görürken Tayvan'da anakarayı, Çin'i, en önemli tehlike şeklinde görmektedir. Hindistan da Pakistan'ı tehdit şeklinde görmektedir. Tabii ki bölgedeki geleneksel ve yeni güvenlik sorunlarına büyüteçle bakıldığında ülkelerin tehdit algılamaları bu belirtilenlerden daha fazla sayıdadır. Ortak düşman konusunda bir uzlaşmanın olmayışı da Güneydoğu Asya ülkelerinin ortak noktalarından birisidir. Söz konusu bu durum, Soğuk Savaş sonrası dönem için daha da geçerli olmaktadır. Ayrıca bölgede az da olsa bir Çin korkusu geçerliliğe sahiptir. Güç dengesi teorisyenleri tarafından Çin geriye kalan tek komünist ülke olması dolayısıyla, jeostratejik açıdan Güneydoğu Asya'da oluşan boşluğu doldurmaya aday bir aktördür.²⁶²

Tabii ki SSCB'nin çöküşüyle birlikte bölgede ABD karşısında SSCB faktörü ortadan kalkmıştır. Ancak Rusya'nın bölgede tam anlamıyla çekildiği söylenemez. Rusya geri planda kalarak bölge ülkeleriyle ilişkilerini sürdürmektedir. Çin için ise Rusya ile olan ilişkiler, uygun bir dış çevrenin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Temel amaç, kuzeyden gelecek potansiyel tehditleri ortadan kaldırmak, muhtemel bir siyasi ve askeri çatışmayı önlemektir. Çin ve Batı – tabii ki burada çeşitli AB ülkelerinin bölge ülkeleri ile olan güçlü ilişkileri ve AB'nin bölgedeki güç dengesindeki ağırlığı da göz önünde bulundurulmalıdır - arasındaki gelecekteki

²⁶¹ James J. Pruzystup; Philip C. Saunders, "Asia and Trump Administration: Challenges, Opprotunities and A Road Ahead", **Institute for National Strategic Studies National Defence University**, Washington D.C., Strategic Perspectives, No: 26, Haziran 2017, ss. 6-7.

²⁶² Denker, **2000'li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği**, ss. 30, 83.

ilişkiler ne yönde gelişecek olursa olsun, Çin'in yalnız bırakılması durumu söz konusu olduğunda, Rusya kartı, Çin için bir emniyet sübabı işlevi görmektedir.²⁶³

ABD dış ve güvenlik politikasında, 2000'lerle birlikte, özellikle on yıldan fazla süren Afganistan ve Irak müdahaleleri sonrası, Pasifik'in ağırlığının arttığı rahatça gözlemlenebilmektedir. Tabii ki bu, Obama döneminde İleri Konuşlandırılmış Diplomasi stratejisi ile daha da somut bir hal almıştır.

Söz konusu bu strateji, Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un *Amerika'nın Pasifik Yüzyılı* makalesinde ayrıntılı olarak dile getirilmiştir. Bu çalışmasında Clinton, en üst düzey yetkililer, geliştirme uzmanları, kurumlar arası ekipler ve kalıcı varlıklar da dâhil olmak üzere tüm ABD diplomasisinin varlıklarını Asya-Pasifik'in her köşesi ve her ülkesine gönderilmesini planlayan yeni bir politika dile getirmiştir. Bu yeni politikanın dayandığı altı temel ise aşağıdaki gibidir:

- “İkili güvenlik ittifaklarının güçlendirilmesi,
- Çin de dâhil olmak üzere ortaya çıkan güçlerle çalışma ilişkilerini derinleştirmek,
- Bölgesel çok taraflı kurumlarla ilişki kurmak,
- Ticaret ve yatırımın genişletilmesi,
- Geniş tabanlı bir askeri varlık oluşturmak,
- Demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi.”²⁶⁴

Clinton'un bu çalışmasında ABD'nin bundan sonraki ilgisinin Afganistan veya Irak üzerinde değil, uluslararası politikanın inşa edileceği Asya üzerinde yoğunlaştıracağı değerlendirilebilir. 11 Eylül'ün ardından küresel terörle mücadele, bölgesel ve küresel güvenliğin sağlanması, bölgede demokrasi ve refahın arttırılması ve bölgede bulunan zengin enerji kaynaklarına erişim amaçları bulunmaktaydı. 1991 sonrası tek kutuplu bir görünüm sergileyen küresel güç dengesinde, rakip statüsüne yükselen Çin'in çevrelenmesine kadar birçok örtülü stratejik hedefi olan ABD'nin bu konumu 2002 UGS belgesinde de ortaya konulmuştu. 11 Eylül'ün ardından ABD'nin Orta Asya'ya yerleşmesiyle, II. Dünya Savaşı'nın sonlanmasından itibaren Rus ve

²⁶³ Denker, **2000'li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği**, ss. 38-40.

²⁶⁴ Hillary Clinton, “America's Pacific Century”, **Foreign Policy**, Kasım 11, s. 3, https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/cpd/easg/easg_calendar/america27s_pacific_century_2011.pdf, (E.T. 11.02.2020).

Çin nüfuzu altında olan bölgeye üçüncü bir büyük güç daha yerleşmiştir. Çin'in yükselişine karşı risklerden korunma *-hedge-* gereksinimi içerisinde olan ABD, bu gereksinimini bölge ülkelerinin yenilikçi ve işbirlikçi bir ortağı şeklinde öne çıkararak gidermiştir. Öte taraftan ABD perspektifinden bakıldığında, bölge ülkeleriyle kurulan bu ilişkiler, Çin'in bölgedeki ABD çıkarları aleyhine yaratabileceği ekonomik, askeri ve siyasi etkilere karşı risklerden korunma misyonu yapmıştır/maktadır.²⁶⁵

ABD'nin kendi güvenliğini sağlaması doğrultusunda Asya-Pasifik'te daha fazla söz sahibi olmak istemesi ise Rusya ve Çin'in daha da yakınlaşmasına da beraberinde getirmiştir. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), bu yaklaşımın bir sonucudur. Bölgede yaşanan ekonomik kriz, küreselleşmenin etkileri ve bölgesel ve küresel güç mücadeleleri, bölge güç dengesinde aşınmalar meydana getirmektedir. Son yıllarda Çin'in küresel ölçekte bir aktör haline gelmesi, ABD'nin bölgeye daha da odaklanmasına sebebiyet vermektedir. ABD tarafından Tayvan'a yapılan ekonomik ve askeri yardım ve diğer yandan Tibet'in ruhani lideri 14. Dalai Lama'nın Obama tarafından Beyaz Saray'da ağırlanması gibi adımlar ise bölgedeki ABD-Çin rekabetinin artmasına yol açmış ve bu Trump döneminde daha da belirgin bir hal almıştır. Söz konusu bu rekabete Rusya'nın da katılması, ilerleyen süreçte bölgenin dünya siyasetinde ve ABD dış ve güvenlik politikasında etkinliğini daha da artıracığını göstermektedir.²⁶⁶

Ayrıca burada belirtilmesi gereken önemli bir noktanın da, ABD'nin Orta Doğu ve teröre karşı küresel savaşı odak noktası alırken Pasifik'teki gelişmelerin gerisinde kalmış olmasıdır. Çin'in bölgedeki siyasi, askeri ve ekonomik yükselişi karşısında net bir siyaset geliştiremediği gözlemlenmektedir.²⁶⁷

ABD'nin bölge güç dengesindeki statüsü ise özellikle müttefiklerine teklif ettiği güvenlik battaniyesine dayanmaktadır. Jeopolitik olarak Çin ise, bu projeyi kullanarak bir ekonomik kalkan oluşturmaktadır.²⁶⁸ Bölge ülkeleri, Çin ile olan

²⁶⁵ Yusuf Ertuğral, **Amerika'nın Yeni İhtiyatlı Dış Politikası: Akıllı Güç'ün Pasifik Vizyonu**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 76-77.

²⁶⁶ Ertuğral, **Amerika'nın Yeni İhtiyatlı Dış Politikası: Akıllı Güç'ün Pasifik Vizyonu**, ss. 92-93.

²⁶⁷ Talha Köse, "Orta Doğu'da Kriz ve Değişim: Amerikan Hegemonyasından Güçler Dengesine Geçiş", **Eskişeni**, Çatışma Analizleri ve Çözümleri Enstitüsü Virginia ABD/SETA Vakfı, S. 4, Kış 2007, s. 8.

²⁶⁸ Yıldırım, **Uluslararası İlişkilerde Asya: 'Kuşak Yol'un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği**, s. 7.

ekonomik ilişkilerine değer vermekte ve Washington ve Pekin arasında stratejik bir seçim yapmak zorunda kalmak istemiyorlar.²⁶⁹ Kısaca bölge ülkeleri iki konumda bulunmaktadır. Birincisi, bölgesel güçlerin çoğunluğu ABD'nin bölge ile daha güçlü bağlılığını görmekten açık veya gizli bir biçimde memnuniyet duymakta. İkincisi ise bölgesel güçler, ABD ve Çin arasında seçim yapmaktan kaçınmaya hevesli. İkisiyle de iyi ilişkiler kurmak istiyorlar. Endonezya, Tayland ve Malezya da dahil olmak üzere birkaç bölgesel güç çitin üzerinde durmaktadır.²⁷⁰

Asya-Pasifik bölgesi, ABD için katlanarak artan bir öneme sahiptir. Buradaki gelişmeler, ABD'nin hayatı ekonomik, güvenlik ve siyasi çıkarlarını etkiliyor. Bölgeye sınırsız erişim: ABD'nin geniş kapsamlı ulusal çıkarlarını korumaya ve ilerletmesine izin vermek için stratejik bir zorunluluktur.²⁷¹

Mehmet Akif Okur'a göre dünya ekonomisinin sıklet merkezi, hızlı bir biçimde Asya'ya kaymaktadır. Bunu ciddi jeopolitik depremlerin takip edeceğini düşünmemek için ise anlamlı hiçbir sebep bulunmamaktadır. ABD'yi yöneten akıl Asya'yı, öncelikle yeni/yeniden yükselen güçlerin beşiği şeklinde görmektedir. ABD, değişken çıkarlarına göre belirlenen hedeflerin prizmasından bölgeye yaklaşmaktadır. Söz konusu Asya olduğunda ilk gördüğü şey yükselen güç merkezleridir. Afganistan'ı işgal eden ve Hindistan ile ilişkilerini geliştiren ABD, yükselen güçler Çin ve Rusya'yı dengelemenin bir yolu olarak Orta Asya'yı güneyi ile entegre etmek arzusundadır.²⁷²

Pieraccini'ye göre ABD'nin, müttefik ülkeleriyle birlikte dört bir yandan, dolaylı veya doğrudan, Kalpgâh bölgesine baskı uyguladığı rahatlıkla görülebilir. Japonya'nın sağladığı destek ve ABD deniz donanma birliklerinin Çin denizindeki varlığından dolayı güney ve doğudan Çin'e baskı uygulanmaktadır. NATO-AB sınırlarında Batı'dan genişleme sağlanarak Rusya'ya karşı baskı yapılmaktadır. Güney ve doğudan, Suudi Arabistan, Katar ve ABD'nin Orta Doğu'da kurulu üsleri sayesinde İran'a da baskı yapılmaktadır. Washington yönetimi, Güney'de NATO

²⁶⁹ Pruzystup; Saunders, "Asia and Trump Administration: Challenges, Opprotunities and A Road Ahea", s .1.

²⁷⁰ Sutter vd., "Balancing Acts: The U.S. Rebalance and Asia-Pacific Stability", s. 2.

²⁷¹ Pruzystup; Saunders, "Asia and Trump Administration: Challenges, Opprotunities and A Road Ahead", s .1.

²⁷² Mehmet Akif Okur, "Amerikan Dış Politikası ve Orta Asya: Dünya Düzeni Değişirken İlişkilerin Geleceği Üzerine Düşünceler", **Bölgesel ve Küresel Politikalarda Orta Asya**, Editör: M. Savaş Kafkasyalı, SFN Yayıncılık, Ankara-Türkistan, 2012, ss. 248-251.

üyesi Türkiye'ye ilaveten, Rusya'nın çevrelenmesi faaliyetlerinin tamamlanması açısından Hindistan ile ittifak kurmak istemektedir.²⁷³

Harita 14: Kalpgâh, Rimland ve ABD

Kaynak: <http://www.hbstrateji.com/amerikan-dis-politikasinda-jeopolitik-teoriler-ve-pratikler-101> (E.T. 01.03.2020).

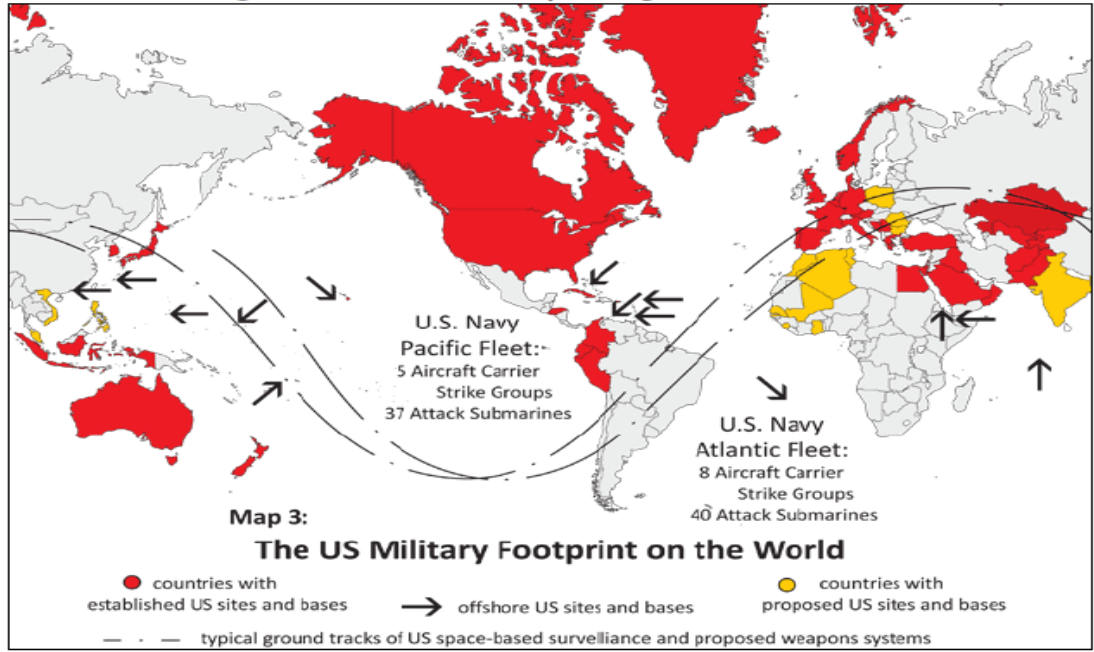
İlk olarak, Kalpgâh ülkeleri ve bazı Rimland ülkelerinin doğrudan fethinin/kontrol altına alınmasının mümkün olduğu, ikinci olarak da, söz konusu ülkelerin karadan fethinin daha uygun olduğunu ve bu politikanın izlenmesinin tarihsel öneme haiz olduğunu düşünen politika yapımcıları son yirmi yılda ABD'de hâkim durumdadırlar. Washington'daki iktidar seçkinleri sadece kültürel ve ekonomik kontrol önerisinde bulunmayıp askeri yaklaşım dayatmasını da çözüm yolu olarak telkin etmektedirler. Fetih/kontrol altına alma amacıyla kara ordu gücünü kullanma şeklinde stratejik tercih olarak, 1989'dan bu yana, çok sayıda savaş yaşandı: Yugoslavya, Afganistan, Somali, Libya, Suriye, Irak, Arap Baharı olayları ve Ukrayna. Bu olaylar, Kalpgâhın kontrol altına alınması yönünde askeri çözüm yolu sunarken, şimdilerde kullanılabilir teknolojinin yüzyıl sonra Mackinder teorisinin güncellenmesiyle tamamlayıcı yaklaşımlardır. Bu doktrin, Kalpgâh alanını kontrol altına almak ve dünyayı hâkimiyet altına almak amacıyla, ticari yolları bloke

²⁷³ Federico Pieraccini, "The United States and The Race for Global Hegemony", Çevirmen: Nizamettin Karabekir, **Strategic Culture Foundation**, Aralık 23, 2016, https://kafkassam.com/amerika-birlesik-devletleri-ve-kuresel-hegemonya-savasi.html?fbclid=IwAR0uL0NNxDCHxxh-lw4JHj4DKUQcLnst5vFFPDnw3-3aKar_8ALqxoRdby8, (E.T. 28.02.2020).

etmek ve Rimland ülkelerini çevrelemek üzere, denizlerin üstünlüğünü kullanmayı öneren, Alfred Mahan'ın Deniz Hâkimiyeti Teorisi'nin yanına konulmuştur.²⁷⁴

Bush'tan Obama'ya kadar en yeni doktrinlerle, yumuşak güç olarak bilinen, en son olarak da insan hakları taktiğini uygulama kombinasyonu ile birlikte, Mackinder teorisinin karması bir teori kullanılıyor. Bu yaklaşım, Orta Doğu'nun daha derin bir kaos ortamına batmasına neden oldu, bölge ülkelerini giderek Şii ittifak yapmasına sürükledi. Bu, aslında ABD için felaket anlamına gelmektedir. Çin'i çevrelemek üzere ABD, Rimland ülkelerini kontrol altına alma stratejisinde daha az müttefik bulma kaygısını taşımaktadır. Rusya, İran, Çin ve Hindistan gibi ülkeler giderek daha birleşik hedefler etrafından toplanmaya başladılar. Rusya ve Çin arasında ittifak kurulmasını engelleyen Soğuk Savaş hedefinde başarısızlık yaşandı. Hindistan, genel bir biçimde, hala Rusya'nın bir müttefiki olmaya devam ediyor. Ayrıca, ABD ile de iyi ilişkileri olmak birlikte, ne biri, ne de diğeri yanında açıkça yer almıyor.²⁷⁵

Harita 15: ABD'nin Dünyadaki Askeri Ayak İzi

Source: US Department of Defense, Base Structure Report, 2008

Kaynak: Bruna dos Santos Lersch; Josiane Simao Sarti, "The Establishment of Foreign Military Bases and the International Distribution of Power", UFRGSMUN- UFRGS Model United Nations, ISSN: 2318-3195, C. 2, 2014, s. 91.

²⁷⁴ Pieraccini, "The United States and The Race for Global Hegemony".

²⁷⁵ Pieraccini, "The United States and The Race for Global Hegemony".

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PASİFİKTE GÜNCEL GELİŞMELER VE ABD PERSPEKTİFİ

3.1. Yükselen Çin'in Bölgede Nüfuzunu Artırması

Uzun yıllar boyunca yüksek oranda ve istikrarlı bir biçimde ekonomik büyüme sürecini sürdürerek dünyanın ikinci ekonomisi konumuna yükselen Çin: son yıllardaki kaydettiği siyasi, ekonomik ve askeri gelişimleriyle yükselen bir güçtür. Bunun da ötesinde küresel süper güç olma yolunda da ilerlemektedir. SSCB'nin yıkılmasıyla tek süper güç konumuna ulaşan ABD'nin jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik ağırlığının son dönemde zayıflamaya başlamasına paralel olarak ekonomik yükselişi, Çin'e, hem bölgesel hem de küresel ölçekte etkisini artırma imkânı sağlamaktadır. Dolayısıyla ABD'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde bıraktığı jeopolitik boşluğu doldurmaya hazır bulunan Çin, bazılarınca, çeşitli girişimleri ile ABD karşısında diplomasi ve ekonomik olarak önemli bir denge unsuru olarak karşılanmaktadır. Meydana gelen bu değişimlerin etkisiyle, Pekin'in dış politika yapısının da seyrinin farklılaştığı bir dönüm noktasına gelinmiştir. Genel biçimde ekonomik yükselişe odaklanarak bağımsız ve barışçıl bir dış politika takip eden Çin, son yıllarda bölgesel ve küresel alandaki siyasi, ekonomik, askeri, diplomatik ve kültürel olaylara katılımı artırarak proaktif bir dış politika izlemektedir.²⁷⁶

Çin'in bu yükselişi, Asya-Pasifik'teki temel değişim kaynağı olmuştur. Bu yükseliş, bölgede daha önceden mevcut olan statükoyu bozmuştur. Bölge içerisinde ve Çin ile ABD arasında askeri rekabet riskini yüksek ölçüde artırmış, ABD'nin bölge üzerindeki etkisi ise Çin lehine azalmıştır. Son 35-40 yıldır Çin, ülke içerisinde devasa bir etki meydana getiren büyük ölçekli bir sosyal-ekonomik dönüşümden geçmiş ve dünyanın geri kalanı ile olan ilişkisini yeniden tanımlamıştır.²⁷⁷

Çin'in ekonomik alandaki bu başarısı: “istikrarlı siyasi yapısına, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına, dinamik ve devlet destekli ticaret-yatırım ve sanayi politikalarına, stratejik planlamaya, disiplinli fazla ve ucuz işgücüne, tüketim

²⁷⁶ Omirbek Hanayi, “Çin'in Yeni Dış Politika Yaklaşımı”, *Eurasian Research Institute Weekly E-Bulletin*, 27.11.2018-03.12.2018, No: 188, <https://eurasian-research.org/web/publications/Haftalik-e-bulten-27-11-2018-03-12-2018-No-188.pdf?1544963666>, (E.T. 10.03.2020).

²⁷⁷ Yıldırım, *Uluslararası İlişkilerde Asya: 'Kuşak Yol'un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği*, ss. 23-24.

büyükliğüne, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık ve önem veren makroekonomik politikalara, 1997 yılında Hong Kong ve 1999 yılında Makao'nun ülkeye dâhil olmasına, 2001 yılında DTÖ'ye kabul edilmesine, dünya ekonomik sistemine entegre olmasına, her yıl artan doğrudan yabancı yatırımlarına ve dış ticaret fazlasına" bağlıdır. Bu nitelikler ile güçlenen Çin ekonomisi, başta petrol olmak üzere ihtiyaç duyduğu hammaddelerin fiyatlarında artışa neden olurken, ihraç ettiği ürünlerin fiyatlarının da hükümetinin sağladığı sübvansiyonlar ve baskıcı rekabet unsurlarıyla diğer ülkelerde gerilemesine neden olmaktadır. Böylelikle Çin, dünya genelinde enflasyon oranına etki eden belirleyici bir güç haline gelmiştir.²⁷⁸

Ancak Çin, ekonomik yükselişini henüz ülke geneline yansıtamamıştır. Nüfusunun 400 milyon civarındaki kısmının *yoksulluk* sınırında, 82 milyon civarındaki kısmının da *yoksulluk sınırının altında* yaşam sürdüğü görülmektedir. ABD ile rekabet eden Çin açısından bu tablo, ciddi istismar konusudur. Çin, yükselişini sürdürebilir kılmak adına gereken tedbirleri almaktadır.²⁷⁹

Çin'in yeni dış politika anlayışının ise resmi söylemde dört temel üzerine kurulu olduğu ifade edilmektedir. Bunlar: barış içinde birlikte yaşama; karşılıklı çıkarı esas alan ekonomik ilişkiler; çatışmaların barışçıl çözümü için diyalogun artırılması; ve barışçıl kalkınmadır. Söz konusu bu yaklaşımın açılımı, uluslararası ilişkilerde söylemsel düzeyde yaygın şekilde benimsenen terörizm ve uluslararası suç ile mücadele, silahsızlanma ve silah kontrolü gibi normlara da vurguyu içermektedir. Bu söylemde bölgesel ve küresel sorunlar üzerine yapıcı yaklaşım, komşular ve küresel güçler ile iyi ilişkiler geliştirilmesi; istikrarlı ve uyumlu bir dünya hedefine destek olarak ortaya çıkmakta ve böylelikle istikrarlı bir dış dünyada Çin'in kendi kalkınma hedefine odaklanabileceği görüşü çerçevesinde anlam kazanmaktadır.²⁸⁰

Dış politika bağlamında Çin, "barış ve istikrar yanlısı küresel aktör" algısı oluşturabilmek için bölgesel ve uluslararası örgütlerde daha aktif rol üstlenmektedir. Çin, APEC, ASEAN, Doğu Asya ve Latin Amerika İşbirliği Forumu, ASEAN

²⁷⁸ Taşkın Deniz, "Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 13, S. 50, 2014 Yaz, ss. 195-196.

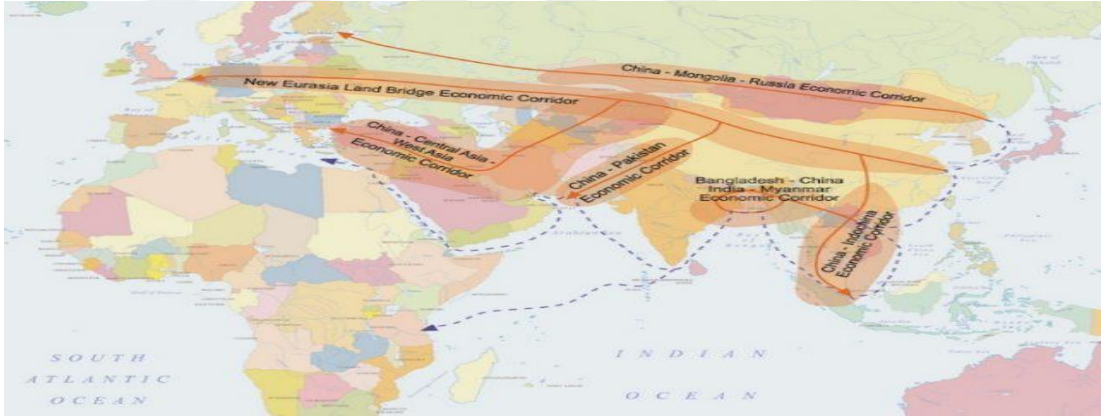
²⁷⁹ Osman Metin Öztürk, "Meydan Çin'e Kalacak Gözüküyor", **Asya Çalışmaları Merkezi**, 10 Mayıs 2019, <http://ascmer.org/meydan-cine-kalacak-gozukuyor/>, (E.T. 10.03.2020).

²⁸⁰ Mustafa Turgut Demirtepe; Hasan Selim Özertem, "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", **Bilgi**, S. 65, 2013 Bahar, s. 105.

Bölgesel Forumu (ARF), Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA) gibi oluşumlarda yer aldığı gibi, ŞİÖ, Doğu Asya Zirvesi (EAS) ve Çin-Afrika İşbirliği Forumu gibi ABD’nin katılmadığı/alınmadığı birçok oluşumun kuruluşunda da öncü rol oynamıştır. Çin’in bu organizasyonlarda artan proaktif siyaset izlemesi, onun yalnızca stratejik çıkarlarını desteklemekle kalmamakta, taktiksel bakımdan değerlendirildiğinde aynı zamanda kredibilitesini artırarak nüfuzunu ve amaçlarına ulaşabilme kapasitesini daha da güçlendirmektedir.²⁸¹

Ek olarak Pekin yönetiminin yeni dış politika yaklaşımıyla, uluslararası arenada daha özgüvenli bir biçimde boy göstermesinin temelinde Çin’in ekonomik, siyasi ve askeri başarılarının yanı sıra, jeostratejik öncülükleri de yatmaktadır. Nitekim 2013’de Çin’in jeostratejik ve jeoekonomik çıkarları açısından gündeme getirdiği *Tek Kuşak Tek Yol* (veya Kuşak ve Yol) girişimi, bölgesel ve küresel ekonomik varlığının artmasına büyük katkı sağlamaktadır.²⁸²

Harita 16: Tek Kuşak Tek Yol Girişimin Altı Ekonomik Koridoru

Kaynak: <http://vsktelangana.org/belt-and-road-initiative-implications-for-central-asia/>, (E.T. 11.03.2020)

Çin öncülüğünde ekonomik etkinlikleri canlandırmak amacı ile yeniden gündeme gelen İpek Yolu, birbirinden uzak ve farklı ülkelerin ekonomik ve kültürel potansiyellerini kapsayan küresel boyutlu bir projedir. Proje, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu’nun birleştirilmesinden oluşmaktadır ve 65’in üzerinde ülkeyi içeren çok yönlü ve aktörlü girişim olması bakımından da önemlidir. Proje, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlamayı, kuşak üzerinde yer alan

²⁸¹ Demirtepe; Özertem, “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti . . .”, ss. 105-106.

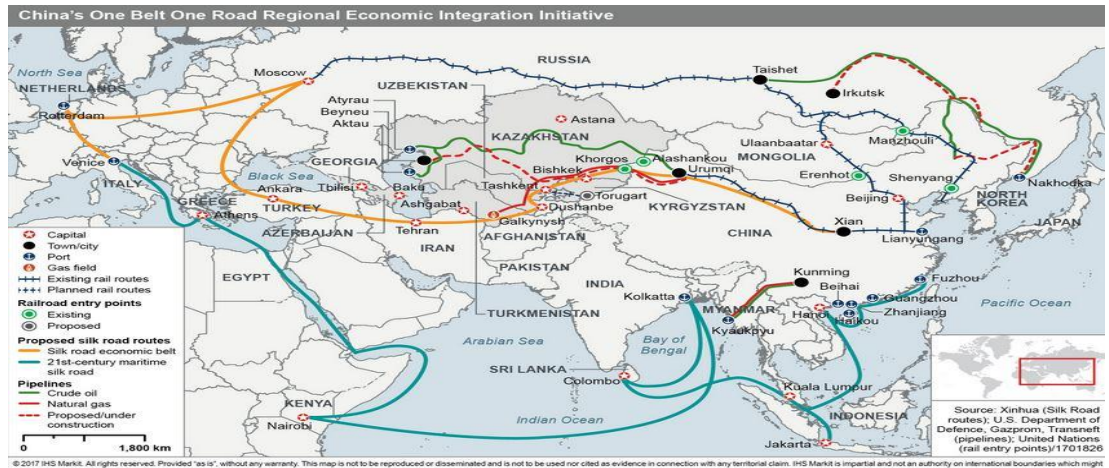
²⁸² Hanayi, “Çin’in Yeni Dış Politika Yaklaşımı”.

lkeler arasındaki var olan işbirliklerini güçlendirmeyi ve yeni işbirlikleri oluşturmayı, kalkınmayı, refahı ve istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yeni İpek Yolu kuşağı üzerinde bulunan ülkelerin enerji kaynakları açısından zengin olmaları ise Avrasya coğrafyasına olan ilgiyi artırmaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından stratejik önemi daha da artan Avrasya'nın az gelişmiş ülkelerine yönelik nüfuz ve çıkar atışması da uluslararası aktörlerin arayışlarını iyice hızlandırmıştır. Bu bağlamda ise Çin'de bölge ülkelerini Tek Kuşak Tek Yol projesine dâhil etmiştir.²⁸³

Bu proje, sadece ticaretin işlediği bir hat değil güzergâh üzerindeki ülkelerin Çin ile siyasi ve kültürel yakınlaşma içinde bulunmalarına neden olacaktır. Tabii ki burada Çin dış yatırımları önemli ölçüde rol oynamaktadır. Bununla beraber ABD'nin Asya- Pasifik'teki Çin etkinliğini kısıtlamaya çalışmasının Çin tarafından önüne geçilmiş olması yönüyle de önemlidir. Nihai olarak II. Dünya Savaşı'nın bitişinden itibaren uluslararası sisteme hâkim olan ABD hegemonyasının benzeri olarak Çin kalkınması dikkat çekicidir. Çin adlandırmasıyla yüzyılın projesinin küresel işbirliğine dönüşüp/meyeceği ve ABD hegemonyasının yerini alarak uluslararası sisteme egemen olup/mayacağını önümüzdeki dönemler gösterecektir.²⁸⁴

Harita 17: Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Girişimi

Kaynak: <http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-proje-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>, (E.T. 11.03.2020)

²⁸³ Filiz Kutluay Tutar; şura Bahsi Koçer, “Çin'in İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol”, **Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences**, C. 5, S. 17, 2019, s. 625.

²⁸⁴ Kutluay Tutar; Koçer, “Çin'in İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol”, s. 625.

Çin'in ekonomik yükselişinin ihracata dayalı ve enerjide dışa bağımlı olması, ister istemez Çin'i deniz ulaşım yollarının güvenliğini sağlamaya itmiştir. Bunlara bir de, Tek Kuşak Tek Yol projesi bağlamında öne çıkan dış yatırımları da eklemek gerekir. Çin'in *yatırım diplomasisi* ve/veya *borç diplomasisi* olarak da yorumlanan yoğun dış yatırımlarının, bunları yerinde koruyacak askeri adımların atılmasını gerektirdiği çok açıktır. Çin, bu yönde adımlar atmaktadır. Bir taraftan hem uzak sularda bayrak göstermeye, diğer taraftan da denizaşırı askeri varlık bulundurmaya yönelmiştir.

Çin Donanmasının savaş gemisi envanteri hızla büyümektedir. Güney Çin Denizi'nde yapay ada inşa edip üzerinde askeri alt yapı tesisleri kuran Çin'in, Afrika'nın doğusunda Süveyş Kanalı'na girişi-çıkışı kontrol eden Cibuti'de asker bulundurduğu, Güney Pasifik ada ülkelerinde askeri alt yapı tesisleri inşa etmekte olduğu bilinen hususlardır. Arjantin'de, işlevi soru işaretlerine yol açsa ve tartışmalara konu olsa da, Ay'a seyahat konusunda ciddi bir uzay tesisi kurmuştur. Ayrıca Kuzey ve Güney kutuplarındaki öne çıkmış varlığı da bilinmektedir. Çin'in askeri boyutu belirgin bu faaliyetleri, salt deniz ulaşımının ve yurt dışı yatırımlarının güvenliğinin sağlanması ile açıklanabilecek faaliyetler değildir. Bunlar, ABD'yi dengelemek için olduğu kadar, belki bundan daha çok, Çin'in Asya'daki ve küresel ölçekteki dengeleri değiştirme isteğine sahip olduğuna işaret eden faaliyetler olarak görülmesi gerekir. Ayrıca attığı bu adımlar doğal olarak Çin'e, uluslararası sistemi kendine göre yeniden şekillendirme imkânı da sağlayacaktır.²⁸⁵

Çin, siyasi mânâda farklı bir kimliğe bürünerek, Asya-Pasifik ekseninde kıtasal güç merkezi konumunu geliştirmeye çalışmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra elde ettiği ekonomik başarılar sonucunda yeni düzen arayışına yönelik ilgisini artırarak, tek kutupluluğu reddedip çok kutuplu bir dünya tezini öne sürmekte idi. Fakat Balkanlar'daki savaşlar ve sonrasındaki gelişmelerden sonra Çin çok kutupluluk ilkesinin gerçekleştirilmesinin uzun zaman alacağını farkına varmıştır. Çin'e göre dünya çok kutuplu hale gelmese bile, belli başlı güçler arasındaki ilişki daima işbirliğine dayalı olmalıdır. Çünkü dünyada pek çok geleneksel olmayan güvenlik tehdidi ortaya çıkmaktadır. ABD dâhil hiçbir ülke, tek başına küresel

²⁸⁵ Öztürk, "Meydan Çin'e Kalacak Gözüküyor".

güvenlik sorunlarını çözebilecek durumda değildir. Dolayısıyla burada işbirliği ve koordinasyon önem kazanmaktadır. Bu nedenle, en büyük tehdit olabilecek durumda olmasına rağmen Çin, ABD ile iyi ilişkileri geliştirme çabasıdır.²⁸⁶

Çin, klasik olarak savunduğu çok kutupluluğu kabul etmekle beraber kendisinin kutuplardan biri olabilecek kadar bir potansiyelinin bulunup/madığı hususunda da tereddüt içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tereddüdün aşılması adına ilkesel bir takım yol haritaları belirlenmiş ve bu kapsamda, başta ekonomi olmak üzere birçok alanda reformlara gidilmiştir. Ekonomi, yeni güçlü Çin'in en önemli itiş motorudur. Ancak Çin'in gelişen ekonomisi enerjiye, enerjisi ise dışa bağımlıdır. Bölgede büyük güç statüsüne ulaşmak isteyen Çin için söz konusu bu durum kabul edilebilir değildir.

Çin'in bölge ülkeleri arasındaki en önemli rakibi ise Japonya'dır. Özellikle mevcut ABD-Japonya ittifakının bozulması Çin'in bölgesel çıkarlarıyla uyumludur. Bununla birlikte, Asya-Pasifik ülkelerinin Çin hakkındaki geleneksel şüpheleri de henüz yok olmamıştır. Ekonomik manada bölgedeki büyük bir güç durumundaki Japonya, ABD'nin güvenlik şemsiyesine ihtiyaç duymaktadır. Benzer şekilde Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetleri, Güneydoğu Asya ülkeleri açısından bölgede dengeleyici unsurlara gereksinim oluşturmaktadır.

Çin ekonomisinin, ABD'yi geride bırakacağı tahminler arasındadır. 2008 ekonomik krizi, ABD ekonomik modelinin ve doların konumunu sorgulamaya açmış, ABD ekonomisinin görüldüğü gibi çok güçlü olmadığını gözler önüne sermiştir. Diğer taraftan Rusya, çok kutuplu bir dünya istemekle beraber, Çin'in kontrolsüz bir biçimde büyümesini istememekte, fakat ABD'ye karşı Çin ile denge bulmak mecburiyetinde olduğunun da bilinci ile hareket etmektedir.²⁸⁷

Çin, özellikle yakın dönemde Güneydoğu Asya alt bölgesinde nüfuzunu oldukça artırmıştır. Güneydoğu Asya alt bölgesi, Obama'nın 2011'de ABD'nin dış politika eksenini Asya'ya kaydırma arzusunu açıkladığında özellikle bu politikanın ana merkezinde yer almıştır. O dönemde Beyaz Saray tarafından yayımlanan bir bilgi

²⁸⁶ Sait Yılmaz, "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S. 2, 2008 Güz, s. 79.

²⁸⁷ Defence & Technology, "Asya-Pasifik Dengesinde Yükselen Güç Çin", 14 Ağustos 2019, <http://defenceandtechnology.com/asya-pasifik-dengesinde-yukselen-guc-cin/>, (E.T. 10.03.2020).

notunda, “Asya Pasifik’in kalbinde yer alan, stratejik açıdan önem taşıyan, ekonomik bakımdan dinamik Güneydoğu Asya, ABD’nin Asya’ya yönelme politikasının merkezi sütununu oluşturmaktadır” ifadesi bulunmaktadır. Bölgedeki Filipinler ve Tayland, ABD açısından yakın müttefik şeklinde nitelendirilmektedir. Bununla beraber ABD’nin alt bölge ile olan yakın ilişkilerinde bir süreden beri tatsız gelişmeler yaşanmış ve Obama yönetimi ile bu ülkeler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır.

Filipinler, Malezya ve Tayland, siyasi, güvenlik, ekonomi, askeri vb. alanlarda özellikle Çin olmak üzere ve Rusya ile yakınlaşmıştır. Bu ülkelerin yanı sıra Vietnam hariç hemen hemen tüm ASEAN ülkeleri, Çin ile ilişkilerini geliştiren, Çin’i daha çok tercih eden bir dış politika izlemeye başlamışlardır. Bu bağlamda ABD’nin uzun bir geçmişi olan Vietnam karşıtı politikasını değiştirdiğinin de belirtilmesi gereken hususlar arasındadır.²⁸⁸

Alt bölgede gittikçe derinlerde kök salmaya başlayan ABD’den uzaklaşma, Çin ve hatta Rusya ile yakınlaşma dış politika anlayışı, haklı olarak, ABD’nin Güneydoğu Asya’yı Çin’e karşı kaybetmeye başlayıp başlamadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Filipinler ve Malezya gibi ülkeler, Tayland, Laos ve Kamboçya gibi Çin’i kucaklayan ülkelere katılmaya, ABD’yi ise kol mesafesinde tutmaya başlamışlardır. Aslında ABD, Obama yönetimi sırasında, sadece dünyanın çeşitli yerlerindeki müttefiklerini okul müdürü gibi davranarak sarsmakla ve gücendirmekle kalmamış, Suriye gibi çatışma bölgelerinde müttefiklerinin hasımlarıyla işbirliği yaparak, müttefiklerine karşı hareket etmiştir. ABD, Güneydoğu Asya dâhil çeşitli bölgelerdeki eski dostlarını ve müttefiklerini tek tek kaybetmektedir ve bu kayıp Çin ise lehinedir.²⁸⁹

Yükselen Çin’in Orta Asya’da da etkisinin arttığı bir gerçekliktir. Çin, neredeyse Orta Asya’daki bütün ülkelerle diplomatik, ekonomik ve güvenlik açısından iyi ilişkiler tesis etmiş ve günümüzde ekonomik açıdan da bölgenin en

²⁸⁸ Teoman Ertuğrul Tulun, “Güneydoğu Asya’daki Eski Dostlar Arasında Anlaşmazlıklar ve Yeni Dış Politika Yönelimleri”, **Avrasya İncelemeleri Merkezi**, Analiz No: 2017/5, 25.01.2017, <https://avim.org.tr/tr/Analiz/GUNEYDOGU-ASYA-DA-ESKI-DOSTLAR-ARASINDA-ANLASMAZLIKLAR-VE-YENI-DIS-POLITIKA-YONELIMLERI>, (E.T. 10.03.2020).

²⁸⁹ Tulun, “Güneydoğu Asya’daki Eski Dostlar Arasında Anlaşmazlıklar ve Yeni Dış ...”, ss. 2-3.

önemli aktörü olmayı başarabilmiştir. Çin'in bölgeye dair dış politikası dört stratejik temele dayanmaktadır. Bunlar:

- “Bölgenin Uygur aktivizminin üssü haline gelmesini önlemek,
- Bölgeyi, Çin'in sınır dışı güvenlik sorunlarına müdahale etmesini gerektirecek istikrar bozucu bir bölge haline dönüştürmekten kaçınmak,
- Bölgedeki hidrokarbon ve diğer doğal kaynak ve zenginliklerinin bir kısmını kontrol altına almak ve
- Kuzey ve Batı eksenli küresel Çin Pazarı stratejisi çerçevesinde bölgeyi bu pazara entegre etmek.”

Sıralanan bu stratejik çıkarları elde etmek adına Çin, ŞİÖ'yü kurmuştur. İlk kurulduğunda güvenlik sorunlarını bölge ülkeleri ile kolektif faaliyet üzerine çözmeyi amaçlayan ŞİÖ, bugün güvenlik, siyaset ve ekonomi gibi tüm alanlarda Çin'in bölgeye yönelik politikasının temel aracı haline gelmiştir. Ayrıca Tek Kuşak Tek Yol projesinde yine bu bağlamda öne çıkanlar arasındadır. Nitekim, Soğuk Savaş'ın bitimiyle bölgedeki en önemli aktör konumunu zorlayan Çin, ekonomik açıdan Rusya'yı geride bırakmıştır.²⁹⁰

Asya - Pasifik bölgesinde dengeleri değiştirmeye başlayan Çin'e karşı ABD, Hindistan ve Japonya'yı denge unsurları şeklinde görmekte ve desteklemektedir. Bu durum, içerisinde bulunduğumuz dönemde ABD güvenlik ve savunma anlayışının Çin merkezli oluşturulacağına işaret etmektedir. ABD bu amaçla, bölgesel çatışmaları (Tibet ve Uygur Türkleri sorunu gibi) körükleyerek Çin'i zayıflatma yönünde adımlar atacaktır. Bunun farkında olan Çin, ABD'ye karşı hava ve deniz kuvvetlerini güçlendirmektedir. Çin'in jeostratejik konumu ve ulusal çıkarları gereği dışa genişlemesi, Doğu (Pasifik) ve Batı (Avrasya) olmak üzere iki yöndedir. Çin, kuzeyinde Rusya, güneyinde Hindistan gibi güçler olması nedeniyle nispeten boş alan olan Avrasya ve Asya Pasifik gibi iki bölgeye açılmak zorundadır. Ancak, doğuda Tayvan ve batıda Doğu Türkistan ile Tibet sorunları ve onun arkasındaki karmaşık ilişkiler, bu genişlemeyi belirli ölçüde engellemektedir.²⁹¹

²⁹⁰ Hasan Duran; Nyambayar Purevsuren, “Güvenlik, Enerji ve Pazar Ekseninde Çin'in Orta Asya Politikası”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Afro-Avrasya Özel Sayısı, Aralık 2016, ss. 282-283.

²⁹¹ Deniz, “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri”, ss. 203-204.

Okyanusya doğrultusundaki genişlemesine bakıldığında ise Çin, Avusturalya, Yeni Zelanda, Papua, Fiji ve Fransız Polinezyası ile yakın ilişkiler içerisinde. Pasifik ada devletlerinin sık sık yozlaşmış politikaları, Çin'in bölgedeki nüfuzunu artırmasında işini kolaylaştırmaktadır. Nüfusun bir milyondan az olduğu Samoa, Tonga ve Fiji için yerel ekonomi üzerindeki etki güçlüdür. Nitekim adalar nüfusu dünya nüfusunun sadece %0,1'ini oluştururken, büyük uluslararası kurumlardaki oyların %7'sini temsil etmektedir. Ancak burada Çin'in ana sorusu özellikle diplomasinin kendisi değildir. Çin hükümeti Pasifik'te hammadde hedefliyor; Papua Yeni Gine'deki hidrokarbonlar, Vanuatu ve Salomon adalarındaki ahşap, Pasifik deniz yatağında bulunan gelecek sömürü ürünleri olan nadir toprak ürünleri*.²⁹²

Tarihsel olarak Avustralya etkisi altında olan bu stratejik bölgelerin sınırsızlığı, Pekin'in yoğun ilgisini uyandırmaktadır. Günümüzde Çin, doğal kaynaklardaki güçlü Çin iştahından faydalanan Avustralya'nın ana ekonomik ortağıdır. Avustralya madencilik şirketleri, enerji sektörüne yatırım yapmak için Çin'in finansal kaynaklarından yararlanmıştır. Çin'in enerjiye bağımlı olması, Avusturalya'nın yakın gelecekte jeopolitik seçimlerini açıkça değiştirecektir. ABD bu evrimi yakından analiz edecektir ve bu bölgede Çin'in nüfuzunu daha da artırmasından endişelenmektedir. "Avustralya, Çin ekonomik programları ya da ABD askeri koruması arasında bir gün seçim yapmak zorunda kalacak mı?" Gelecek söyleyecektir, ancak Canberra gelecekte önemli bir diplomatik rol oynayacaktır ve muhtemelen arabulucu konumunu ABD-Çin rekabetinde üstlenecektir.

Pasifik hızla değişmekte ve Çin etkisi bu evrimin kilit unsuru haline geldi. 20 yıldan az bir sürede; Pasifik bölgesi dünyanın en dinamik bölgesinin doğrudan komşusu haline gelmiştir. Avustralya liderliğindeki Okyanusya ekonomisi, Çin'in ekonomik büyümesine bağlıdır. Çin'in diplomasisi Asya Pasifik'in jeopolitik ilgisini yeniden tanımlayarak Pasifik'teki her yere dayanıyor. Ancak ABD bölgedeki en güçlü askeri güç olmaya devam ediyor. Çin'in artan etkisi ABD'yi endişelendiriyor.

* "Nadir toprak elementleri, esas olarak Yüksek Teknoloji (high-tech) ekipmanlarında (cep telefonları, tabletler, TV ekranı), rüzgar türbini gibi ekolojik teknolojilerde veya askeri endüstride kullanılan 17 mineral grubudur."

²⁹² Paco Milhiet, "China's Ambition in the Pacific: Worldwide Geopolitical Issues", **Institut de Relations Internationales et Strategiques**, Asia Focus#49-Asia Program, Kasım 2017, ss. 3-6.

Bir zamanlar büyük ticari yoldan uzaklığıyla tanımlandığında, Pasifik giderek büyük bir jeostratejik alan ve ABD-Çin rekabetinin evrimi haline geliyor.²⁹³

3.2. Rusya'nın Bölgeye Olan İlgisinin Artışı

21. yüzyılın gereklilikleri, yalnızca Avrupa ve yalnızca bir Avrasya değil, gerçekte bir Avro-Pasifik ülkesi olan Rusya'ya dair yeni bir perspektif sağlıyor. Rusya açısından aşılması zor olan engel ise: Rusların ve özellikle de Rusya'nın siyasi ve ekonomik elitlerinin Asya üzerine yaklaşımıdır: burayı dünyanın ikincil sıradaki bir bölgesi şeklinde görmektedir. Rusya'nın doğu bölgesinde yaşayan vatandaşlarının şikâyeti de, bu tür bir manzara dolayısı ile doğu bölgelerinin statüsünün “anavatana hammadde sağlayan bir uzantı” ve “yabancı ve düşman Asya'da askeri-siyasi bir ileri karakol mevki” derecesine indirilmesidir. Bölge ülkeleri ise çoğu zaman Rusya'ya bir Asya-Pasifik ülkesi şeklinde bakmazlar; çünkü buranın demografi, ekonomi ve politikası, büyük ölçekte Avrupa örneğinin izinden gitmektedir.

Bu durum, bölgenin dünya politikasındaki rolünün artış göstereceği ve Rus devletinin küresel bir aktör olma kaderinin, giderek artan biçimde bu ülkenin Asya topraklarının yeni küresel ekonomik düzen içerisindeki yeri tarafından belirleneceğini öngören Moskova tarafından dikkate alınmış ve değitirilmesi yönünde adımlar atılmıştır.²⁹⁴

Yaklaşık on yıl önce, Rus siyasi eliti Lizbon'dan (Portekiz) Vladivostok'a (Rusya'nın doğu kıyısı) kadar daha büyük bir Avrupa oluşturma umudu konusunda hevesliydi. Bu, Çin sınırlarına kadar uzanan az çok birleşik bir ekonomik alan olurdu. Putin bu fikri açıkça savunmaktaydı. Ancak birkaç yıl sonra Rusya'nın vizyonu tamamen değişti. Jeoekonomik terimlerle, Putin'in daha büyük Avrupa fikrinin yerini yavaş yavaş St. Petersburg'dan Şangay'a uzanan büyük bir Asya kavramı aldı. 2014 yılında Çin, Almanya'yı Rusya'nın bir numaralı ticaret ortağı olarak yerinden etti; ancak Rusya, Çin'in ticaret ortakları arasında sadece onuncu.

²⁹³ Milhiet, “China's Ambition in the Pacific: Worldwide Geopolitical Issues”, ss. 6-10.

²⁹⁴ Fyodor Lukyanov, “Doğu'ya Yönelmek: Rusya'nın Asya-Pasifik Stratejisi”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Uygulama Gazetesi**, S. 03, 1 Haziran 2011-1Temmuz 2011, s. 1, http://aydindergi.aydin.edu.tr/gazeteler/gazete_sayi_3.pdf, (E.T. 17.03.2020).

Çin, Rusya'nın en büyük makine ve ekipman tedarikçisi olarak Almanya'nın yerini aldı.²⁹⁵

Rusya ekonomisinde bölgeler arasındaki gelişmişlik makasının gitgide açılması ve de özellikle doğu bölgesindeki az gelişmişlik, Putin iktidarını önlemler almaya yönlendirmektedir. Moskova, Rusya ekonomisinde yoğunlaşma merkezidir. Bunun önemli bir göstergesi, dünya sıralaması içerisine giren 77 Rus milyarderinin Moskova'ya konuşlanmasıdır. Söz konusu bu durum ise Kremlin tarafından sorunlu bulunmaktadır. Ayrıca belirtildiği gibi, Rusya'nın doğu bölgesini kalkındırma yolundaki hamlesinin dış politika vizyonu ile de ilişkisi vardır.²⁹⁶

Rus dış politikası vizyonunda meydana gelen bu değişiklik *Asya'ya Yöneliş* şeklinde adlandırılmaktadır. Asya'ya Yöneliş, sadece Rusya-Çin ilişkilerindeki gelişmelerle değil, kendi stratejik önemine de sahiptir. Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana, Batılı analistler Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinde barış ve güvenlik konusundaki önemini küçümseme veya reddetme eğilimindeydi. Batı'nın, Rusya'nın Asya güvenliğindeki rolünü reddetme eğilimi hâlen daha baskın olsa da, bu şimdi yavaş yavaş değişmeye başlıyor.

Rusya, Rusya olduğu sürece, Avrupa ve Avrasya kıtalarındaki eşsiz jeopolitik atılğan varlığı ile karakterize olmuştur. Bu temel jeostratejik gerçek, Rus siyaseti, politikası ve entelektüel seçkinleri arasında, Rusya'nın hangi bölgeyle entegre olması gerektiğini tartışan Avrupalılar ve Avrasyacılar arasında süren tartışmalara neden olmuştur. Üçüncü bir Rus politika yapımcı grubu, bunun sıfır toplamı bir seçim olmadığını, fakat Rusya coğrafyasının ve tarihinin benzersiz avantajını, hem Avrupa hem de Asya-Pasifik güvenliği ve ekonomik düzeni ile ilişkilendirerek kullanabileceğini savunmuştur.²⁹⁷

²⁹⁵ Emil Avdaliani, "Russia's Shift from Greater Europe to "Greater Asia", **The Begin Sadat-Center for Strategic Studies**, Mart 15 2020, <https://besacenter.org/perspectives-papers/russia-greater-asia/>, (E.T. 17.03.2020).

²⁹⁶ Mühdan Sağlam, "Enerjiden Ekonomiye Rusya Asya-Pasifik'te "Varım" Diyor", **Gazeteduvar**, 26 Eylül 2018, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/09/26/enerjiden-ekonomiye-rusya-asya-pasifikte-varim-diyor/>, (E.T. 17.03.2020).

²⁹⁷ Kevin Rudd, "Russia's Role in Asia-Pacific Security Architecture", **Russia in Global Affairs**, S. 3, 2016 Temmuz/Eylül, <https://eng.globalaffairs.ru/articles/russias-role-in-asia-pacific-security-architecture/>, (E.T. 17.03.2020).

Rusya, uluslararası arenada ortaya çıkmaya başlayan güçlerin yeni dengesini, Asya ülkelerinin ve hepsinden önemlisi Çin'in ekonomik potansiyelinin hem yeni zorlukları hem de yeni fırsatları sunmasının bir sonucu olarak görüyor. Zorluklardan biri, ekonomik durgunluğa sıkışmış olan Rusya'nın doğusu ile Rusya için ekonomik marjinalleşme riski yaratan bu bölgedeki (Kuzey Kore hariç) hızla gelişen ülkeler arasındaki artan zıtlıktır. Çin'in hızlı büyümesi de başka bir zorluk olarak görülmektedir. İki ülkenin potansiyellerinin derinleşen asimetrisi – Rusya'nın dezavantajına - uzun vadede Rusya'nın tek taraflı olarak Çin'e bağımlı olma ve sonuç olarak Pekin'in eşit bir ortağı olma konumunu kaybetme riskini doğuruyor.

Diğer yandan, Rusya'ya Asya-Pasifik bölgesinin ekonomik dinamizminden sadece doğu bölgesinin ekonomik gelişimini artırmak için değil, aynı zamanda yatırım kaynaklarını ve ticaret piyasalarını çeşitlendirme fırsatı da sunuldu: bu, Rusya'nın Batılı ortaklarına ekonomik bağımlılığını azaltabilecek bir fırsattır. Çin'in büyüyen gücü, ayrıca Rusya için yeni fırsatlar yarattı. Her zamankinden daha güçlü bir Çinli ortak, Batı'ya karşı bir tür sigorta poliçesi haline gelebilir. Ayrıca, Pekin ve Washington arasındaki yoğun anlaşmazlıklar Moskova'yı uygun bir konuma getirdi; her iki rakip güç de Rusya'nın iyiliği için rekabet etmiyor olsa bile, en azından kendilerini rakiplerinin kollarına itebilecek şekilde davranmasına izin veremezler. Asya-Pasifik bölgesindeki artan Çin gücü, otomatik olarak Rusya'yı bu bölgedeki diğer ülkelere ortak olarak daha cazip hale getiriyor: Hindistan, Japonya, Güney Kore, ASEAN ülkeleri ve her şeyden önce Vietnam.²⁹⁸

Kremlin'in buna tepkisi aynı derecede karmaşık ve üç bölümden oluşuyor:

- İlk olarak Kremlin, Rusya'yı Çin ile çatışma olasılığından korumak için Pekin ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini derinleştirmek için çaba sarf ediyor. Pekin'in değerli ortağı olan Moskova, karşılıklı ilişkilerini sürdürmek için Çin ile daha fazla ilgilenmeye başladı ve Rusya'yla çatışması halinde Pekin'in ödemesi gereken maliyeti artırdı.
- İkincisi Kremlin, diğer Asya ülkelerinin Çin'in artan gücü ile ilgili endişelerinden faydalanarak, her şeyden önce bölgesel büyük güçler olan

²⁹⁸ Witold Rodkiewicz, "The Turn to the East: The Flawed Diversification of Russian Foreign Policy", Center For Eastern Studies, **Point of View**, S. 44, Warsaw, Kasım 2014, ss. 31-32.

Hindistan ve Japonya ile aktif olarak siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmektedir. Dolayısıyla, Pekin'e tek taraflı olarak bağımlı hale gelmemek için jeopolitik ve jeoekonomik çeşitliliğe doğru çabalamaktadır.

- Üçüncüsü ise Kremlin, öncelikle Çin olmak üzere Asya ortakları ile ilişkilerini, başta ABD ile olmak üzere Batı ile olan ilişkilerinde daha fazla manevra alanı yaratmak için kullanmaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle, Moskova, doğu ortaklarıyla ilişkilerini geliştirerek, 1990'larda zaten ilan ettiği hedefe ulaşmayı hedefliyor: Soğuk Savaş sonrası ABD merkezli düzen yerine, yeni çok kutuplu bir uluslararası düzenin inşası.

Kremlin'in bakış açısına göre Pekin ve Yeni Delhi ile ilişkiler, büyük ölçüde büyük güçler arasındaki ilişkilerin yeni düzende nasıl olması gerektiği vizyonunu yansıtmaktadır. Moskova'nın ortaya çıkan çok merkezli uluslararası düzenin ana siyasi merkezlerinin bir arada bulunması için örnek modeli geliştirmek istediği, tam olarak kilit Asya ortakları ile olan ilişkilerindedir. Bu model, stratejik özerkliğe (yani müttefik olarak resmi yükümlülüklerle bağlı kalmamak) ve etki alanlarına, birbirlerinin içişlerine karşılıklı müdahale etmeme, kişinin kendi değerlerini ve siyasi sistemlerini ihraç etmekten kaçınarak pragmatik ekonomik işbirliği (yani herhangi bir ideolojik kısıtlamaya bakılmaksızın) ve bölgesel konularda uzlaşma arayışına karşılık gelmektedir. Pekin ve Yeni Delhi ile olan ilişkilerinde Moskova, hem yeni uluslararası düzenin temel çalışma kuralları, hem de bölgesel krizler ve problemler hakkındaki çıkarların ve görüşlerin tam siyasi uyumunu ve benzerliğini vurgulamıştır. Böylelikle Moskova, aşağı yukarı, her üç ülkenin de istediği yeni uluslararası düzene yönelik ana tehdidin Washington'un hegemonya istekleri ve daha geniş olarak Batı'dan mesihçi dürtüler olduğunu öne sürüyor.

Uygulamada bu, BM ve diğer uluslararası örgütlerdeki konumlarını koordine etmek anlamına gelir. Örneğin, Rusya ve Çin veto güçlerini BM Güvenlik Konseyi'nde benzer durumlarda ve genellikle birlikte kullanıyorlar. Üç ülke de, son birkaç yılda uluslararası formatlar ve organizasyonlar oluşturma arzusunu göstermiştir: BRICS, ŞİÖ ve Rusya-Çin-Hindistan Üçlüsü (RIC). Tabi buradaki niyet, bu örgütleri Batının oluşturduğu ve egemen olduğu kurumlara alternatif yapmaktır. Aynı zamanda, üç ülke de IMF ve G-20 gibi uluslararası örgütlerin

reformu için baskı yapıyor, böylece de onların çalışma kuralları giderek Batılı olmayan yeni güçlerin çıkarlarına karşılık geliyor.²⁹⁹

Kremlin'e göre ülkenin doğu bölgesinin gelişimi ile Kuzeydoğu Asya bölgesi enerji kaynakları, arz ve talep açısından iç içe geçmiş durumdadırlar. Dolayısıyla bölgenin ekonomik gelişimi büyük oranda başta Çin, Japonya, Kuzey Kore ve Güney Kore olmak üzere bölge ülkeleri ile kurulacak olan enerji bağına bağlıdır. 2000 yılında ABD'nin ithal ettiği günde 10 milyon varil petrol miktarını, 2030 yılında ithal etmesi öngörülen Çin, gittikçe yükselen enerji arzı talebiyle bölgenin en önemli aktörü konumundadır. Diğer taraftan Çin'in 2010-2030 arası enerji talebindeki yıllık ortalama artışın EIA'ya göre %2,7 şeklinde olacağı tahmin edilmektedir. Yine aynı yıllar arası Çin'in petrol ihtiyacı, dünya ortalamasının tamamının iki katı şeklinde her yıl ortalama %3 büyüyecek ve 2030 yılında da günlük olarak 12 milyon varil petrol ithal etmek zorunda kalacaktır.³⁰⁰

2008 ekonomik krizi, ne kadar da az hasarla atlatılmış olsa da, Rusya'nın petrol üretimi, keşif çalışmaları ve yatırımlarını etkilemiştir. Kriz sırasında ülke içi üretim ve de enerji ihracat rakamlarının düşmesi, Rusya'nın planladığı bütçe tahminlerini etkilemiş ve 2020 yılına kadarki olan dönemi hedefleyen enerji stratejisinin güncellenmesine sebep olmuştur. Rus enerji sektörünün mümkün olan en kısa sürede ayağa kaldırılmasını hedefleyen *Energy Strategy of Russia For The Period Up To 2030* isimli plan, hükümet tarafından üç aşamalı olarak hazırlanarak 2009 yılında yayınlanmıştır. Ana hatları itibariyle: ilk aşama olan 2013-2015 arası, 2008 krizinin etkilerinin tamamen giderilmesi ve üretimi düşen sahaların yerine yenilerinin aktif hale getirilmesi ile enerji sektörünün modernleştirilmesi hedeflenmekte; ikinci aşama olan 2015-2022 arası, Rusya'nın Uzak Doğu ve Doğu Sibirya bölgelerinde yeni petrol ve doğal gaz üretim sahalarının oluşturulması hedeflenmekte; ve son olarak 2022-2030 arası ise ekonomiye mutlak surette alternatif enerji kaynaklarının da dâhil edilmesi ve ekonomi üzerindeki hidrokarbon ihracatının yarattığı bağımlılığın azaltılması öngörülmektedir.

²⁹⁹ Rodkiewicz, "The Turn to the East: The Flawed Diversification of Russian Foreign Policy", ss. 32-33.

³⁰⁰ Tuğçe Varol Sevim, "Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya", *Uluslararası İlişkiler*, C. 1, S. 41, 2014 Bahar, s. 93.

Ayrıca söz konusu belgede yer alan bir başka önemli tespit ise Avrupa enerji pazarının toplam Rus enerji ihracatındaki oranının göreceli olarak düşürülmesidir. Bunun nedeni, Asya-Pasifik'teki yeni pazarlar olan Çin, Japonya, Kuzey Kore ve Güney Kore'nin önemli ithalatçılar olarak ortaya çıkmasıdır. Ek olarak, belgenin üçüncü aşaması için yapılan tahminlere göre Rus petrolünü ithal edecek olan Doğu pazarının tüm Rus enerji ihracatındaki payının yüzde 6'dan yüzde 22-25'e, doğalgaz ithalatındaki payının da 0'dan yüzde 19-20'ye çıkarılması hedeflenmektedir. Dolayısıyla Çin, Japonya, Kuzey Kore ve Güney Kore, yeni Rus enerji stratejisinin merkezinde yer almaktadırlar.³⁰¹

Rusya'nın bölgedeki bir diğer yakın ortağı ise Vietnamdır. Rus şirketi Gazprom, Vietnam kıyılarında gaz araması yapmaktadır. Benzer biçimde Vietnam ile Rusya'nın arasında bir serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Sonrasında ise Vietnam, Rusya'dan silah alan en önemli ülkelerden biri haline geldi. Ayrıca Rusya, Vietnam dışında Avrasya Birliği ile diğer ASEAN ülkeleri arasında işbirliğinin güçlendirilmesini de hedeflemektedir. Ancak bu, pratikte uygulamaya dökülememektedir. Nihayetinde Rusya'nın Asya-Pasifik'teki varlığı, sınırlı bir konumdadır. Rusya, Doğu'ya dönmüş olsa da, Çin ve ABD gibi güçler karşısında en azından ekonomik ve ticaret hacimleri açısından sınırlı bir profile sahiptir.³⁰²

Çin, askeri gücünü artırarak Asya-Pasifik'teki hâkimiyetini artırmak istemektedir. Rusya da, jeopolitik manada büyük öneme sahip bölgede nüfuzunu artırmak, buradaki teritoryal, ekonomi ve enerji alanlarındaki çıkarlarını korumak arzusunda ve hâkimiyetini de güçlendirme hedefindedir. Bölgede var olan hâkimiyetini güçlendirmek isteyen bir diğer aktör olan ABD ise Çin'i uluslararası sisteme liberalist bir yaklaşımla entegre edememesi halinde, Japonya, Güney Kore, Filipinler, Avusturalya ve Singapur'a kadarki bölgede çok sayıda askeri varlık edinerek Çin'i askeri manada çevreleyip bölgedeki askeri hâkimiyetini sınırlamak ve

³⁰¹ Varol Sevim, "Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya", ss. 92-93.

³⁰² Mühdan Sağlam, "Küresel Güç Mücadelesinin Yeni Adresi: Asya-Pasifik V", **Mülkiye Haber**, 31 Mayıs 2017, <http://mulkiyehaber.net/kuresel-guc-mucadelesinin-yeni-adresi-asya-pasifik-v/>, (E.T. 18.03.2020).

kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmak istemektedir. Söz konusu bu durum ise Rusya ve Çin'i bölgede birlikte hareket etmeye sevk etmektedir.³⁰³

Çin ve Rusya'nın işbirliği, Asya-Pasifik bölgesinde ABD hâkimiyetine karşın bölge politikasının yapısının ve yönünün belirlenmesinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi, Çin ve Rusya'nın bölge ilişkilerini temelden etkilemekte ve bu durumdan Çin daha kazançlı çıkan bir konumdadır: Çin, bu krizi iyi kullanarak ABD'nin tepkilerine rağmen Güney Çin Denizi'nde etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Asya-Pasifik'te, taraflar arasında ciddi bir krizin meydana gelme ve bunun bir çatışmaya dönüşme ihtimali yüksek olmakla birlikte, Kırım Krizi'nde Rusya ile askeri bir çatışmaya girmekten kaçınan ABD'nin müttefikleri için, Rusya ya da Çin ile askeri bir çatışmaya girme ihtimali görünmemektedir. Bu durum ABD'nin Asya-Pasifik'teki prestijini olumsuz yönde etkileyerek müttefiklerini kaygılandırabilir.³⁰⁴

3.3. ABD-Çin Rekabeti

Soğuk Savaş'ın ardından ABD, etkisi altındaki uluslararası ekonomi politik sistemden faydalanmaya devam ederken SSCB'den kopan ve etkisinden kurtulan ülkelerin ve Çin'in DTÖ'ye üyeliklerini destekleyerek uluslararası serbest piyasa ekonomisine reformlar yaparak dâhil olmalarını amaçlamıştır. 2001'de Çin'in DTÖ'ye üyeliği kabul edilirken, sonraki yıllarda gerekli reformları yaparak serbest piyasa hükümlerine uyum sağlayacağı varsayıldı. ABD, Çin'in katılım protokolündeki düzenlemeleri gerçekleştirdiğinde, devletin ekonomi üzerindeki kontrolünün süreç içerisinde zayıflayacağını ve diğer üye ülkelerde olduğu gibi Çin'in de neo-liberal koşullara göre değişeceğini bekledi. Bu değişim ise: Çin siyasi sistemini dönüşüme zorlayacak, Çin devleti küçülecek, ekonomiden kısmen çekilip ve liberalleşecekti. Bunlar somutlaştığında, Çin ekonomik manada büyüye de, ortaya ABD ile ciddi ideolojik ve kültürel çatışması olmayan; AB, İngiltere, Japonya ve Kanada gibi idaresi nispeten kolay bir rakip, dev bir pazar ve yararlı bir ortak çıkacak, Amerikan şirketleri Çin şirketlerini kontrol edecekti. Böyle bir gelişme ayrıca ABD'ye jeopolitik avantajlar da sağlayacak, Soğuk Savaş sonrası etkisini

³⁰³ Ergin Güneş, "Çin-Rusya İlişkilerindeki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 70, S: 4, 2015, ss. 852-853.

³⁰⁴ Güneş, "Çin-Rusya İlişkilerindeki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri", ss. 853-854.

kaybeden fakat henüz diz çökmeyen Avrasya'nın asıl aktörü olan Rusya da tamamen yalnız bırakılarak dönüşüme zorlanacaktı.³⁰⁵

Yukarıda belirtilen varsayımlar gerçekleşmemiştir. Çin, büyük ölçüde tek parti kontrolündeki (Çin Komünist Partisi) devlet kapitalizmi sistemini değiştirmede ve de aksine tek parti yönetimi devlet kapitalizmi güç kazandı. ABD ve AB ise Çin'in DTÖ'ye uyum göstermeyen bu uygulamalarından endişe duydular fakat Çin'in serbest ticaretin yararlarını gördükçe ve pazar ekonomisine bağlandıkça bu yöndeki uygulamalarından vazgeçer diye beklediler. Ancak Çin üyeliğinin kendisine sunduğu fırsatları değerlendirerek büyümeye ve ticaretini artırmaya devam etmiştir. Ayrıca devlet kontrollü ekonomi olgusunu dışlayarak serbest piyasa kurallarının işlediği ekonomilere göre tasarlanan DTÖ'nün etkisizleşmesi, Çin'in işine de yaramıştır.³⁰⁶

2010, Batı'nın yeni Çin atılğanlığı denilen algısında bir dönüm noktası gibi gözükmektedir. Daha önce bazı Batı medyaları, Çin'in Güney Çin Denizi'ni Ana Çıkarları listesine eklediğini bildirmiştir. Önde gelen ABD politika analisti Patrick Cronin, Çin'in "Asya'nın denizleri için kendi Monroe Doktrini'ni oluşturduğunu ve denizlerin özgürlüğünü tehdit ettiğini" iddia etmiştir.

2012 Haziran ayında düzenlenen bir ABD Deniz Harp Okulu forumunda, birkaç konuşmacı, Çin'in yakın denizlerdeki politikasını Karayipler ve Körfez'deki ABD Monroe Doktrini'ne benzetmiştir. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Mayıs 2014'te CICA konferansında verilen bir açılış konuşmasında "Yeni Asya Güvenlik Kavramı"nı açıklaması, son zamanlarda bazı Batılı analistlerin Çin'in ABD'yi Asya'dan hariç tutan ve Çin'in egemen olduğu bir emri oluşturan Monroe Doktrini'nin Çince versiyonunu takip ettiğini haykırmasını neden olmuştur. Ayrıca Halk Kurtuluş Ordusu'nun Ağustos 2014'te Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki uzantısı olan Hainan adasının Münhasır Ekonomik Bölgesi üzerindeki bir ABD P-8 keşif uçağına müdahalesi, başka bir Amerikalı akademisyenin Çin'in asıl amacının Asya'da Monroe Doktrini'ni kullanmak olduğunu iddia etmesine yol açmıştır.

³⁰⁵ Oktay Bingöl, "ABD-Çin Ticaret Mücadelesi: Savaş ya da Kontrollü Tırmanma", **Merkezi Strateji Enstitüsü**, Güncel Değerlendirme, 27.08.2018, s. 1-2, https://www.academia.edu/37342713/ABD-%C3%87in_ticaret_m%C3%BCcadelesi_Sava%C5%9F_ya_da_kontroll%C3%BC_t%C4%B1rmanma, (E.T. 19.03.2020).

³⁰⁶ Bingöl, "ABD-Çin Ticaret Mücadelesi: Savaş ya da Kontrollü Tırmanma", s. 2.

2008 krizinin ardından *Çin Monroe Doktrini* söylemi, Çin'in iddialı olduğunu, kaslarını gösterdiğini, komşu ülkelere zor kullandığını, ABD'yi dışarı ittiğini ve bölgeye hâkim olmaya çalıştığını suçlayan Batı medyasında, bloglarında ve akademik çalışmalarında bir yorum ve analiz dalgası arasında gelmektedir. Bununla birlikte, Harvard Üniversitesi'nde önde gelen bir Çin uzmanı olan Alastair Iain Johnston ise bu söylemin 2010 yılında ve sonrasında Çin dış politikasındaki değişim miktarının olduğundan fazla gösterdiğini ve bu nedenle "Çin dış politikasının sorunlu bir karakterizasyonu" olduğunu güçlü bir şekilde savunuyor.³⁰⁷

ABD, 2010 yılında Rusya'yı dışlayarak Çin'e G-2 konsepti çerçevesinde küresel politikanın yapısını ve yönünü beraber belirlemeyi teklif etmiştir. Ancak Çin bu teklifi reddetmiştir. Teklifini reddeden Çin'e karşı ABD ise şu anda daha aktif ve hücum dayalı bir politika izlemekte ve Çin jeopolitiği açısından büyük öneme sahip olan Asya-Pasifik'i küresel politikasının merkezine oturtmaktadır.³⁰⁸

2012 yılı Ağustos ayında Çin Halk Kurtuluş Ordusu'ndan kıdemli bir albayın başkent Pekin'de ABD'den gelen bir düşünce kuruluşu heyetine söylediği şu cümleler manidardır: "Sizin Pearl Harbour ve 11 Eylül'ünüz var. Bizim de 1999'umuz var." Albayın hatırlattığı bu olay, Kosova Krizi sırasında ABD tarafından gerçekleştirilen hava saldırıları esnasında Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'nin hedef alınmasıdır. Söz konusu bu olay sonucunda Pekin, uluslararası siyasette ABD etkisine meydan okunmaması gerekliliğini anlamış ve ABD'ye yönelik tutumu açısından da bu olay bir milat oluşturmuştur. Bu milattan itibaren Çin'de oluşan algı, ABD'nin onu zayıflatmaya ve çevrelemeye çalıştığı doğrultusunda oluşmuştur ve bu durum halen devam etmektedir. Çin'de bu tür konuları hassas bir biçimde ölçmek oldukça güç olsa bile, kamuoyu benzer şekilde ABD'ye şüpheyile yaklaşmaktadır.³⁰⁹

ABD-Çin ilişkileri, 21. yüzyılın şekil almasında en önemli konu şeklinde karşımızdadır. Çin'in giderek artan gücü, kaçınılmaz olarak iki aktörü karşı karşıya getirecektir. Zira, yeni bir düzen ortaya çıkmakta ve yeni ve güçlü bir rakibe sahip olmak ABD'nin de istediği bir husustur. Soğuk Savaş'ın ardından terörizm, ABD'nin

³⁰⁷ Wang Dong, "Is China Trying to Push the U.S. out of East Asia", *China Quarterly of International and Strategic Studies*, C. 1, S. 1, ss. 60-62.

³⁰⁸ Güneş, "Çin-Rusya İlişkilerindeki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri", ss. 851-852.

³⁰⁹ Haşim Türker, "Kartal ve Ejderin Dansı: Güvenlik Bağlamında ABD-Çin İlişkileri", *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 3, Yıl 2018, ss. 68-69.

ihtiyaç duyduğu güçte bir momentum oluşturmamıştır. Bu kapsamda esasen Çin gibi bir güç ABD'nin arayıp da bulamadığı bir rakiptir. Fakat önemle not edilmelidir ki söz konusu bu durum ancak Çin'in yükselişinin kontrol edilebilmesi durumunda ABD açısından tercih edilen bir seçenek olacaktır.³¹⁰

ABD, Kasım 2011'den itibaren Pasifik harekât alanındaki etkinliğini artırmak amacıyla yeni bir stratejiyi yürürlüğe koymuştur. “Uzak Kıyı Stratejini Yeniden Dengeleme veya Asya’ya Yönelik Stratejiyi Yeniden Dengeleme Siyaseti” şeklinde isimlendirilen bu inisiyatife göre, ABD 2020’ye kadar deniz aşırı ülkelerde bulunan kuvvetleri dâhil Deniz ve Hava kuvvetlerinin yaklaşık % 60’ını Pasifik’te konuşlandıracaktır. Bununla beraber aynı planlamaya göre savunma bütçesinde Deniz ve Hava kuvvetlerine öncelik verilecek, ABD Kara kuvvetlerini ise yaklaşık 390.000 kişiye kadar çekecektir. Bu düzenlemeler doğrultusunda 2012’den itibaren Pentagon’da Deniz-Hava Harekât dairesi ile Takımadada Savunma/Arşipelajik Savunma daireleri kurulmuş ve Filipinler, Malezya, Endonezya ve hatta Vietnam gibi Güney Çin Denizi’ne komşu olan ülkelere Çin’e karşı savunma amaçlı askeri teçhizat ve eğitim yardımı gibi programlar yürürlüğe konmuştur.

Meydana gelen bu gelişmelere paralel olarak Çin ise 2013 yazı başında yarı resmi bir yayın organı olan *Weiwei Po* adlı dergide bir makale yayınlamıştır. ABD’nin bölgedeki faaliyetlerine karşılık gözdağı vermeye yönelik ve bir ölçüde de kışkırtıcı olan bu makalede, ABD emperyalizminin tarihsel amaçları sıralandıktan sonra, Çin’in komşuları ile olan sınır problemlerinin ve toprak iddialarının 2060’a kadar kaçınılmaz bir savaşı gerektireceği belirtilmektedir. Makaleye göre Çin:

- “2025 yılına kadar Tayvan,
- 2030 yılına kadar Güney Çin Denizi’ndeki Spratly ve Paracel adaları,
- 2040 yılına kadar halen Hindistan’da kalan Güney Tibet,
- 2045 yılına kadar Doğu Çin Denizi’nde Japonya tarafından işgal edildiğini iddia ettiği Senkaku ve Okinawa adaları,
- 2050 yılına kadar Dış Moğolistan ve

³¹⁰ Türker, “Kartal ve Ejderin Dansı: Güvenlik Bağlamında ABD-Çin İlişkileri”, s. 69.

- 2060 yılına kadar 20. yüzyıl başında Ruslar tarafından işgal edilen Sibirya bölgesindeki topraklarını geri almayı planlamaktadır.”³¹¹

Çin’in bu makalesine karşı ABD’nin de gözdağı verme girişimi gecikmemiştir. Şubat 2014’te ABD Deniz Kuvvetlerinin resmi yayını olan bir dergide *Ejderi Caydırmak* başlıklı karşı bir makale yayımlanmıştır. Bu makalede, ABD Deniz Kuvvetleri ile Çin’in Pasifik’teki liman ağzlarını ve su yollarını kapatmak üzere bölgede yoğun bir Deniz Harekâtı gerçekleştirilebileceği ve bu şekilde Çin’in deniz ticaretinin ve hayati önem taşıyan ikmal yollarının tamamen kesilerek ülkede kaos oluşturulabileceği iddia edilmiştir. Ayrıca bunlara paralel olarak, batıda Doğu Türkistan ve güneybatıda Tibet’te ayrılıkçı hareketlerin dışarıdan desteklenerek ayaklanmalar çıkarılması da planlanmıştır.

Bu makale, Çin hükümeti ve askeri çevreleri ayağa kaldırmıştır. Özellikle bu tarihten sonra Çin, Pasifik su yolunun emniyetini sağlamak üzere en hassas bölge olan Güney Çin Denizi’ndeki Paracel ve Spratly adaları grupları üzerindeki hâkimiyet iddialarının ve söylemlerinin tonunu da yükseltmiştir. Bu bölgelerde tahkimat inşasına hız vermiştir. Çin’in bu yöndeki faaliyetleri, bölge ülkeleri ve ABD itirazlarına karşın bütün hızı ile devam etmektedir. Ayrıca Çin, Pasifik su yoluna alternatif arama çalışmalarına da hız vermiştir. Tek Kuşak Tek Yol projesi ve Pakistan’ın Hint Okyanusu’ndaki önemli bir limanı olan Gwadar’ı karayolu ile Doğu Türkistan bölgesine bağlayacak olan yol, özellikle Avrupa, Afrika ve Orta Doğu’ya yapılan Çin ticareti için önemli bir alternatif şeklinde görülmektedir.³¹²

Gerek ABD gerekse de AB ülkeleri, gelişen ekonomileri için gereksinim duydukları enerji ve hammadde ihtiyaçları ile geçiş yollarını güven altına almak istemektedirler. Dünya enerji rezervlerinin %70’inin bulunduğu Asya ve Orta Doğu’da ciddi bir enerji rekabeti söz konusudur. Çin, Hindistan, Japonya gibi önemli aktörler, enerjinin batıdan doğuya doğru akmasını, ABD ve AB ülkeleri Türkiye üzerinden doğudan batıya akmasını hedeflemektedir. Rusya ise Asya’daki etki alanını geliştirip, enerjileri ve geçiş yollarını kendi kontrolü altına almak istemektedir. ABD’nin Afganistan ve Irak işgalleri bu açıdan oldukça önemlidir.

³¹¹ Ali Erdinç, “Çin’in Tehdit Algısı, Güvenlik Stratejisi ve Avrasya”, *Avrasya Dosyası*, S. 1, Ekim 2017, ss. 82-83.

³¹² Erdinç, “Çin’in Tehdit Algısı, Güvenlik Stratejisi ve Avrasya”, ss. 83-84.

Dolayısıyla da Çin, ABD'yi kendisini çevrelemekle, enerji ihtiyacını karşılamayı zorlaştırmakla ve hegemonik bir güç olmasını engellemeye çalışmakla suçlamaktadır.³¹³

ABD, Tayvan, Güney Kore, Japonya, Filipinler'deki üslerini askeri açıdan güçlendirmeye çalışırken, diğer taraftan da Hindistan, Vietnam, Endonezya gibi önemli bölgesel güçlerle olan askeri ve ekonomik ilişkilerini de güçlendirmeye çalışmaktadır. Orta Asya'daki nüfuzunu özellikle Çin ve Rusya'ya kaptıran ABD, en azından Pasifik kıyısında Çin'i sınırlayarak veya farklı bir şekilde adlandırabileceğimiz çevreleyerek daha da güçlenmesine engel olmak istemektedir. Fakat hem ABD hem de Çin, artık birbirini işgal edemeyecek potansiyellere ulaşmışlardır. Çin hemen hemen her açıdan artık dünyada iki numaralı süper güçken Asya-Pasifik'te de en güçlü devlettir. Dahası ABD'nin Çin'i çevrelemesi için bölgedeki müttefiklerine ihtiyacı var, fakat Japonya, Tayvan ve ASEAN ülkeleri Çin'e ekonomik açıdan o kadar bağımlı hale geldiler ki ABD'nin bölgede Çin'e yönelik politikalar geliştirmesi artık çok da kolay değildir.³¹⁴

Her iki aktör de en büyük iki ekonomiye sahip oldukları gibi aralarındaki finansal ve ticari ilişkilerin boyut ve niteliği ile de dünya ekonomisine yön vermektedirler. Aralarındaki bu türden ilişkiler, iki ülkeyi oldukça karmaşık ve kısa ve orta dönemde terkedilemeyecek boyutta karşılıklı bağımlılık içerisine sokmuştur. Bu bağlamda her iki aktörün, çeşitli ulusal güvenlik ve dış politika konularında farklı ve çoğunlukla zıt görüşleri olduğu da birer gerçektir. Şu realiteyi de teslim etmek gerekiyor ki, iki aktör arasındaki rekabet olgusu da, bu bölgede ne kadar fazla nüfuz sahibi olunabileceğine bağlı bir şekilde gelişim göstermektedir.³¹⁵

Giderek artan ABD-Çin rekabeti, 21. yüzyıl dünyasına şekil verecek en önemli siyasal konudur. Bu rekabet denkleminde Çin: ekonomik gücüne, nüfusuna, gelişen teknolojik ve askeri gücüne güvenmektedir. Ancak yumuşak karnı olarak da siyasal modeli ve kültürünün cazibe eksikliği, geliştikçe kendi içerisinde ortaya çıkabilecek siyasal sorunlar, geçmişte liderlik deneyiminin olmayışı, askeri gücünün

³¹³ Ergin Güneş, "Yeni Yüzyıldaki Çin-Amerika Rekabeti", **Toplum ve Demokrasi**, Mayıs-Aralık, 2009, s. 176.

³¹⁴ İshak Turan; Bahadır Yusuf Keskin, "Çevreleme Politikasını Çin'e Uygulanabilirliği", **Uluslararası Yönetim İşletme ve İktisat Dergisi**, ICMEB17 Özel Sayısı, s. 715.

³¹⁵ Ersin Dedekoca, "ABD-Çin İlişkilerinde Kriz Yönetimi", **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 3, Aralık 2017, ss. 161-162.

henüz yetersizliği ve güçlü müttefiklerinin olmayışı gibi öne çıkan olgular bulunmaktadır. Mevcut konjonktürde süper güç olan ABD ise büyük askeri gücüne, siyasal ve kültürel cazibesine, liderlik tecrübelerine ve NATO vb. uluslararası kuruluşlarla oluşturduğu güçlü müttefiklik ilişkilerine güvenmektedir. ABD'nin yumuşak karnı olarak ise gerileyen siyasi ve ekonomik gücü, yanlış tercihleri nedeniyle kendisine artık daha az güvenen bazı müttefikleri gibi olgular öne çıkmakta ve kendisini yenileyememe riski bulunmaktadır.³¹⁶

3.4. ABD Deniz Güvenliği Stratejisi

ABD Savunma Bakanlığı tarafından 2015 yılında yayımlanan *The Asia-Pacific Maritime Security Strategy: Achieving U.S. National Security Objectives in a Changing Environment* adlı raporda, ABD'nin Hint Okyanusu'ndan, Güney ve Doğu Çin denizlerinden Pasifik Okyanusu'na uzanan bölge öncelikle su olduğu için deniz barışını ve güvenliğini korumaya öncelik verdiği belirtilmiştir. Bu amaçla da Savunma Bakanlığı'nın Asya-Pasifik bölgesinde üç denizcilik hedefinin bulunduğu öne sürülmüştür: denizlerin özgürlüğünü korumak; çatışmayı ve zorlamayı caydırmak; ve uluslararası hukuk ve standartlara uyumu teşvik etmek.

Rapora göre *Maritime Asya*, küresel ticaret için hayati önem taşımaktadır ve bölgenin beklenen ekonomik büyümesinin kritik bir parçası olacaktır. ABD, Asya-Pasifik bölgesinin ekonomik ilerlemesini sürdürmek istemektedir. Asya-Pasifik deniz şeritlerinin küresel ticaret için önemi göz ardı edilemezdir. Dünyanın en yoğun 10 konteyner limanından sekizi Asya-Pasifik bölgesindedir ve dünyanın deniz ticaretinin neredeyse yüzde 30'u her yıl Güney Çin Denizi'nden geçmektedir; buna ABD'ye bağlı yaklaşık 1,2 trilyon dolarlık gemi ticaretide dâhildir. Dünyadaki petrol deniz nakliyatının yaklaşık üçte ikisi Hint Okyanusu'ndan Pasifik'e geçmektedir ve 2014'te günde 15 milyon varil petrol Malacca Boğazı'ndan geçmiştir.

Yine raporda denizlerin özgürlüğünün, ticari gemilerin uluslararası su yollarındaki geçiş özgürlüğünden daha fazlasını içerdiği belirtilmektedir. Uluslararası hukuka göre tanımlanmış bir terim olmasa da, Bakanlık, uluslararası deniz hukuku altında tanınan askeri gemiler ve uçaklar da dâhil deniz ve hava

³¹⁶ Ozan Örmeci, "21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 29, Ağustos 2013, s. 12.

sahasının tüm haklarını, özgürlüklerini ve yasal kullanımlarını ifade etmek için *denizlerin özgürlüğü* ifadesini kullanmaktadır. Kriz durumunda erişimin sağlanması için denizlerin özgürlüğünün de gerekli olduğu görüşünden hareketle Bakanlık, çatışmalar ve felaketlerin ABD çıkarlarını, müttefiklerinin ve ortaklarının çıkarlarını tehdit edebileceği ifade etmektedir. Bu nedenle de Bakanlığın, tüm Asya-Pasifik ülkelerine bu kadar uzun süre hizmet eden istikrarlı ekonomik düzeni korumak ve ABD kuvvetlerinin gerektiği gibi yanıt verme yeteneğini korumak için serbest ve açık deniz erişimini sağlamaya kararlı olduğu vurgulanmaktadır.³¹⁷

Son dönemlerde Asya-Pasifik'teki güvenlik endişeleri gittikçe daha karmaşık hale gelmiştir ve ABD, bölgedeki güç dengesinde birçok zorlukla karşı karşıyadır. ABD için bölgesel deniz güvenliği en önemli önceliktir, çünkü hem Doğu hem de Güney Çin Denizi, dünyanın en tartışmalı ve çatışmaya eğilimli bölgelerinden ikisi olmaya devam etmektedir.

ABD'nin bölgeye yönelik dış politikası son 70 yıldır tutarlı bir stratejik gündem içermekle birlikte, şimdi Obama Washington'dan ayrılmıştır ve Trump'ın yönetimiyle ilgili de belirsizlik havası hâkimdir. Birçok Asya uzmanı ve gazetecisi, Trump'ın Asya-Pasifik'e bağlılığıyla ilgili belirli politikalar hakkındaki endişelerini dile getirmiştir. Trump'ın Amerikan birliklerini Japonya ve Güney Kore'den çıkarma yönündeki tehditi, bu endişelere sebep olan örnek olarak verilebilir. Beyaz Saray'ın web sitesine göre, Trump'ın Amerika'nın donanmasını yeniden inşa etme taahhüdüyle Amerikan silahlı kuvvetlerinin genişlemesi ile ilerleyeceği açıktır. Sitede belirtildiği gibi, Trump bu güçlerin genişletilmesi gerektiğini iddia ediyor çünkü ABD askeri hâkimiyetinin sorgulanmaması gerektiğini biliyor.³¹⁸

Bölgede bulunan denizler üzerindeki anlaşmazlıklar, Doğu Asya'daki ABD diplomasisinde, özellikle Çin, Japonya, Güney Kore ve Filipinler ve Vietnam dâhil Güneydoğu Asya ülkeleri ile ilişkilerde önemli bir faktördür. İmzalanan ittifak antlaşmaları neticesinde ABD'nin bölgedeki müttefiklerinin - özellikle de Filipinler ve Japonya'nın - başka bir ülkeyle aktif bir çatışmaya girmesi durumunda ise

³¹⁷ United States of America Department of Defense, **The Asia-Pacific Maritime Security Strategy: Achieving U.S. National Security Objectives in A Changing Environment**, Washington D.C. 2015, ss. 1-2.

³¹⁸ Bruno Fiorentini, "U.S. Maritime Strategy in the Asia-Pacific", **Maritime Security in the Asia-Pacific: A Navigational Map for the Ner U.S. Administration**, Task Force Report, Editör Adam Khan, School of International Studies-University of Washington, Seattle, 2017, ss. 11-14.

anlaşma yükümlülüklerinin yerine getirilebileceği, ABD'nin Asya'daki politikasının en zorlu yönlerinden birisi haline gelmiştir. Bu anlaşmazlıklarda ABD, bölgede hiçbir toprak talebinde bulunmadığını savunmakta ve belirli egemenlik anlaşmazlıklarında herhangi bir pozisyon almamaktadır. Fakat bu sularda seyir özgürlüğünü desteklemekte ve bölgesel hak iddia eden tarafların zorlama, gözdağı verme, tehdit veya güç kullanımına da karşı çıkmaktadır.³¹⁹

Çin'in deniz gücünün hangi seviyeye ulaştığı konusunda tartışmalar sürmektedir. Çin'in konuşlandırmalarında ve stratejisinde defansif veya agresif davranıp davranmadığı konusunda da temel argümanlar devam etmektedir. Uzun zamandır var olan Pasifik'teki ABD hegemonyası, yükselen Çin'den, onun deniz milliyetçiliğinden ve *Güç Geçişi Teorisi*'nin önerdiği değişkenliklerin meydana okuması ile karşı karşıyadır. Çin'in 2009 yılında ABD Pasifik Komutanlığı'na (PACOM) – günümüzde ABD Hint-Pasifik Komutanlığı (INDOPACOM)- yaptığı yorumları dinleyen ABD'nin Pasifik'te geri itilmeyle ilgili endişeleri güçlenmektedir. Üst düzey bir Çinli deniz subayının, Çin'in uçak gemilerini inşa ederken Çin ve ABD'nin bir anlaşma yapabileceğini teklif etmesi bu yorumlardan birisidir. Teklifte, “Siz, ABD, Hawaii'nin doğusuna, biz, Çin, Hawaii'nin batısı ve Hint Okyanusu'na gideceğiz. O zaman batı Pasifik ve Hint Okyanusu'na gelmeniz gerekmeyecek.” cümleleri yer almaktadır.³²⁰

Bölgedeki ABD müttefiklerinin maruz kaldığı riskten bağımsız olarak düşünüldüğünde, Obama'nın pivot stratejisi, bölgesel ve küresel güç jeopolitiğinin bir uzantısıdır, ABD dış politikasının merkezinde yatan sürekliliktir. David Scott'ın Mahancı jeopolitik şeklinde adlandırılan bu anlayışa göre, ABD Kuzey Yarımküre'de sermaye ve güç birikimi yaptıktan sonra etki ve savunma sınırlarını tespit eden bir dizi stratejik karar almıştır. Bu stratejik kararlar, ABD'nin Pasifik'teki hareket ve alan üstünlüğünü garantilemesini sağlamış, farklı tabirle ABD'nin herhangi bir rakip güç veya güçler tarafından sınırlandırılmadan Pasifik ve Hint okyanuslarında hareket etmesini sağlayan bir kuvvet yapılanmasına gitmesini mümkün kılmıştır.

³¹⁹ Ben Dolven; Mark E. Manyin; Shirley A. Kan, **Maritime Territorial Disputes in East Asia: Issues for Congress**, Congressional Research Services, Rapor No: 7-5700 R42930, 14 Mayıs 2014, s. 3.

³²⁰ David Scott, “US Strategy in the Pacific-Geopolitical Positioning for the Twenty First Century”, **Geopolitics**, C. 17, S. 3, 2012, ss. 622-623.

II. Dünya Savaşı sonrası düzen, Japonya'nın yalnızca teslim alınıp müttefikler arasına katıldığı bir düzen olmayıp, aynı zamanda ABD adına Pasifik'teki ileri savunmanın iki veya üç ada zinciri (tam olarak belirli değildir, tartışmalıdır) üzerindeki alan üstünlüğü ile perçinlendiği düzendir. ABD ve Çin'in stratejik düşüncesinde izi bulunan ada zincirleri hâkimiyetini daha iyi anlamak için, bu zincirlerin coğrafi konumuna bakmak gerekmektedir. Birincisi: Aleut Adalarından, Tayvan'a, Japon Ana Karasına, Ryukyu Adalarından, Filipinler'e, hatta Hindi-Çini'ye uzanan bir stratejik ada dizinidir. Bu dizin içerisinde Tayvan ve Okinawa (Ryukyu Adalarından) özel öneme sahiptir. Tartışmalı Senkaku/Diaoyu, bu zincir üzerinde yer almaktadır. İkinci zincir; Japonya açıklarındaki Okasawara Adalarından başlar, Guam'dan Endonezya'ya ve Hint Okyanusu'na doğru uzanır. Bilindiği üzere Guam, Güney Çin Denizi ve Hint Okyanusu'na çıkış ise stratejik açıdan çok önemlidir. Üçüncüsü ise Hawaii merkezlidir. Bu zincirler, rakiplerin Batı Pasifik'ten çıkışını engelleyip, az maliyetle ABD'nin Pasifik üstünlüğünü korumasını sağlamaktadır.³²¹

Harita 18: Asya-Pasifik'teki Adalar Zincirleri

Kaynak: <https://isj.org.uk/imperialism-and-instability-in-east-asia-today/> (E.T. 02.04.2020)

2012 yılı ile birlikte ABD'nin en üst merciler tarafından ortaya konan Asya-Pasifik stratejisi ile gerçekte Pasifik ve Hint okyanuslarını kapsayan geniş bir alanda yeni bir strateji belirleme eğiliminde olduğu öne çıkmaktadır. Söz konusu bu durum,

³²¹ Vişne Korkmaz, "Amerikan Mihveri ve Çin'in A2AD Stratejisi Çerçevesinde Doğu Asya Güvenliği", **Bilgesam Analiz/Doğu Asya ve Pasifik**, No:1271, 23 Aralık 2015, ss. 5-6.

ABD'nin Hint Okyanusu bölgesini de içerisine alan geleneksel Asya stratejisini de aşan yeni bir büyük stratejiyi hedeflemesiyle açıklanabilir.³²² Obama'dan sonra başkanlık koltuğuna gelen Trump'ın, seleflerinin arada sırada kullandığı Hint-Pasifik terimini Asya-Pasifik bölgesini tanımlamak için kullanması; resmi olarak Aralık 2017 UGS belgesinde daha önceki belgelerde kullanılan Asya-Pasifik yerine Hint-Pasifik teriminin kullanılması; ve bölgedeki ABD coğrafi muharip komutanlığı olan PACOM'un INDOPACOM şeklinde değiştirilmesi de buna somut örnekler şeklinde verilebilir.

Trump'ın, Kasım 2017'de Asya'ya yaptığı genişletilmiş ziyaret sırasında Hint-Pasifik* üzerine vurgu yapması: Hindistan'ın yükselişinin, Çin'in atılğanlığının ve Hint Okyanusu'ndaki genişleyen ayak izinin yanı sıra Washington'un Yeni Delhi ile stratejik ortaklığını artırma planlarının altını çizmektedir. Ayrıca ABD'nin Doğu Yarımküredeki güvenlik mimarisini şekillendirmede Hindistan'ın gelecekteki rolü üzerine stratejik bahsi de içermektedir. Bununla birlikte, Hint-Pasifik dinamiğinin dayanıklılığı, esas olarak Yeni Delhi'nin ABD ve bölgedeki müttefikleriyle çalışmaya istekli olmasına bağlı olacağı da bir gerçektir.³²³

Shinzo Abe tarafından 2007'de Hindistan Parlamentosu'nda kullanılan Hint-Pasifik terimi, ara sıra Obama yönetimi tarafından da kullanılmıştır. Ayrıca zaman zaman Hint-Pasifik yerine Hint-Asya-Pasifik terimini de kullanılmıştır. Bununla birlikte, fikrin özü benzerdir: iki okyanus arasında artan bir entegrasyon vardır ve yükselen bir Hindistan'ın bölgedeki barış ve refah için katkıda bulunacak çok şeyi olacak. Hindistan ötesinde, iki okyanusu kapsayan bir alanın çerçevelenmesi, Hint ve Pasifik okyanuslarının kesiştiği yerde bulunan iki ülkede - Avustralya ve Endonezya'da - de hızlı bir yankı bulmuştur. Bu anlayış, destek görse de, özellikle Pekin'den de eleştiri almıştır. Pekin'in bu eleştirisindeki argümanı ise Hint-Pasifik'in Çin'i izole etmek amacıyla inşa edilmiş yapay bir bölge olduğudur.³²⁴

³²² Tural Bahadır, "ABD'nin Asya-Pasifik Ekseninde Büyük Stratejisi ve Çin'in Dengelenmesi", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 4, S. 11, 2017, s. 632.

* Serbest ve Açık Hint-Pasifik Stratejisi (*Free and Open Indo-Pacific*).

³²³ Raja Mohan, "Donald Trump's "Indo-Pacific" and America's India Conundrum", **Institute of South Asian Studies- National University of Singapore**, No: 476, 13 Kasım 2017, s. 1.

³²⁴ Mohan, "Donald Trump's "Indo-Pacific" and America's India Conundrum", ss. 4-5.

Çin için güvenli ve sürdürülebilir bir enerji arzı ulusal güvenliğinin anahtarıdır. Bu nedenle, Pasifik ve Hint okyanuslarındaki ücretsiz ve güvenli deniz yolları, Çin'in enerji ticareti için yaşam çizgisidir. Dahası, Çin'in siyasi ve stratejik kültürü, sosyalist ideolojisi ve milliyetçi duyarlılığı ile liderliğin algıları Çin dış politikasını şekillendiren önemli faktörlerdir. Son yıllarda, Malacca Boğazı, Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi ve hatta Hint Okyanusu etrafındaki daha da derin biçimde etkisini arttıran Amerikan anganjmanları ise geniş bölgedeki Çin dış politikası üzerinde ilave yapısal kısıtlamalar oluşturmaktadır.³²⁵

Burada görülüyor ki Çin'in yükselişi, ABD'yi Asya-Pasifik bölgesinin de ötesinde Hint Okyanusu'nu da içerisine alan çok geniş bir alanda diplomatik, ekonomik ve de özellikle askeri etkinliğini artırmaya yönlendirmiştir. ABD'nin bu kapsamda geliştirmek istediği stratejisi, onun Çin'i ne kadar ciddiye aldığıнын göstergesidir.³²⁶ Genel manada ise bu yeni politikalar ve stratejiler, ana hedef kalpgâh olmak üzere Asya Rimland'ını kontrol etmeyi amaçlamaktadır; Asya Rimlandı üzerinde, Çin ve ABD arasında bölgede hâkimiyet sağlanmak uğruna gerçek bir mücadele olduğu aşikârdır.³²⁷

Çin için iktidar projeksiyonu, coğrafya tarafından kısıtlanmıştır: güneyde Malakka Boğazı ve ASEAN ülkeleri tarafından kısıtlanmıştır; kuzeyde Japonya ve Güney Kore (Kore Boğazı / Tsushima) tarafından; doğuda ise General MacArthur'un dediği gibi batmaz uçak gemisi Tayvan tarafından. Yu Yang ve Qi Xiaodong gibi bazı Çinli uzmanlara göre ise Çin'i çevreleyen ve engelleyen üç engel:

- “Japonya’dan Güney Kore’ye uzanan yay/zincir ve Amerikan (ve İngiliz) ileri operasyon üsleri ile karakterize edilen Diego Garcia,
- Guam’dan Avustralya’ya uzanan yay/zincir ve
- Hawaii-Midway-Aleutian Adaları’ndan Alaska’ya uzan yay/zincirdir.”³²⁸

ABD, müttefiklerini Çin’e karşı korumak, Çin'in bölgedeki askeri girişimlerine set çekmek ve Çin'in güç kullanarak bu bölgeyi kendi çıkarları

³²⁵ Muhammad Saeed, “From the Asia-Pacific to the Indo-Pacific: Expanding Sino-US Strategic Competition”, *China Quarterly of International and Strategic Studies*, C. 3, S. 4, 2017, s. 501.

³²⁶ Bahadır, “ABD’nin Asya-Pasifik Ekseninde Büyük Stratejisi ve Çin’in Dengelenmesi”, s. 634.

³²⁷ Tanguy Streye De Swielande, “The Reassertion of the United States in the Asia-Pacific Region”, *Parameters*, C. 42, S. 1, Bahar 2012, s. 82.

³²⁸ Swielande, “The Reassertion of the United States in the Asia-Pacific Region”, ss. 76-77.

doğrultusunda şekillendirmesine engel olmak istemektedir. Özellikle son 10 yıldaki, Japonya'dan Tayvan ve Filipinler'e uzanan ve Doğu ve Güney Çin denizlerini kapsayan birinci adalar zinciri üzerindeki askeri gücünü artırma girişimlerinde bu isteğinin somuta yansımalarıdır. Askeri gücünü sürekli büyüten Çin ise buna karşılık “erişimi engelleyici-bölgeye hapsedme/anti access-area denial” (A2-AD) kapasitesine sahip ileri askeri teknoloji ürünlerini üretme aşamasında bulunmaktadır. Bu girişimleriyle Çin, ABD'nin askeri gücünü etkisiz kılmak ve Pasifik bölgesini ABD ordusuna kapatmak istemektedir.³²⁹ Gerçektende gitgide gelişmekte olan ve üç ayakta ilerleyen A2-AD stratejisi (balistik ve cruise füze kapasitelerinin geliştirilmesi ile donanma ve hava kuvvetlerinin yeni ve asimetrik teknolojik gelişmelere cevap verecek bir biçimde modernizasyonu), ABD'yi halihazırda Pasifik'te var olan üstünlüğünü korumak için daha fazla maliyet almaya zorlamaktadır.³³⁰

Çin'in önceliği bu coğrafi çevreyi kırmaktır. Kuzey Pasifik'teki deniz trafiği büyük ölçüde Japonya ve Güney Kore'nin kontrolü altında olduğundan, Pekin başka alternatiflere ihtiyaç duymaktadır. Çinli yetkililerin bu alternatifler arasında ilk olarak Tumen Nehri üzerinde bulunan ve Japon Denizi'ne akan Kuzey Kore Rajin Limanı'na ilgisi bulunmaktadır. Bu liman tüm yıl boyunca buzdan arınmış olup ve Perouse Boğazı üzerinden Kuzey Pasifik ve Arktik Okyanuslarına potansiyel erişim sunmaktadır. Tabii ki bu fırsat, Tokyo ve Seul tarafından ise olumsuz bir şekilde görülmektedir. İkinci olarak, Çin'in gelecekte denizaltılara ve uçak gemilerine ev sahipliği yapacak önemli bir askeri üs inşa ettikleri yer olan Hainan adasıdır. Üçüncüsü, Çin'in 1974'te Vietnam'dan alınan Paracel Adaları'ndaki altyapısını güçlendirmeye başlamıştır. Paraseller stratejik olarak önemlidir, çünkü Hainan'dan uzak değildirler ve Vietnam ile Filipinler arasında yer alırlar, böylece de Güney Çin Denizi üzerinde hâkimiyet uygulamak için uygun bir pozisyon sağlamaktadırlar.

Dördüncüsü, daha da güneyde, Çin zaman zaman balıkçı gemilerine eşlik etmek için Spratly Adaları'na devriye botları görevlendirmektedir. Son olarak, Tayvan konusunda yeniden birleşme öncelik olmaya devam ediyor. Hong Kong ve Makao'dan sonra Tayvan üzerindeki yönetiminin gerektiğinde zorla genişletilmesi, Çin için en kritik ulusal hedef haline gelmiştir. Stratejik açıdan, eğer Tayvan tekrar

³²⁹ Bahadır, “ABD'nin Asya-Pasifik Ekseninde Büyük Stratejisi ve Çin'in Dengelenmesi”, s.633.

³³⁰ Korkmaz, “Amerikan Mihveri ve Çin'in A2AD Stratejisi Çerçevesinde Doğu Asya Güvenliği”, s.6.

Çin egemenliği altında olursa, Çin'in birinci ada zincirindeki varlığı güçlenmiş olacak ve Halk Kurtuluş Ordusu Donanması'nın ikinci ada zincirine güç yansıtması ve Tayvan Boğazı üzerinde daha fazla kontrolünü sağlaması kolaylaşacaktır.³³¹

Çinli yetkililerin yatıştırıcı sözlerine rağmen Çin, hayati alan olarak gördüğü şeyi kontrol etme niyetinde tek fikirlidir. Halk Kurtuluş Ordusu'nun artan askeri gücü, ABD'nin ileri operasyonel üslere erişimini reddedebilir veya karmaşıktırarak Çin'e karşı herhangi bir askeri müdahaleyi daha karmaşık hale getirebilir. Çin ayrıca Pasifik ve ötesine müdahale edebilecek bir güç projeksiyon kapasitesi yaratma konusunda güçlü bir istek göstermektedir. Bu, Çin'in 2008 Ulusal Savunma raporunda da çok açıktır. İlk adım olarak Çinli yetkililer, birinci adalar zincirine müdahale edebilecek modern bir donanma geliştirecekler. 2020 yılına kadar olan hedefde, ikinci adalar zincirine ulaşabilecek bir bölgesel bir deniz gücü geliştirmektir. Çin donanmasına dair 2040 yılına kadar ise, küresel bir güç haline geleceği umulmaktadır. Sonuç olarak, Çin denizcilik kapasitesi yeşil bir su donanmasından mavi bir su donanmasına doğru hızla gelişmektedir.³³²

Ek olarak, Wilson Worndick'e göre Pasifik'teki ada zincirlerinin yanı sıra Hint Okyanusu'na dördüncü ve beşinci bir zincirin eklenmesi, hem Çin hem ABD deniz stratejisini daha da anlaşılır kılacaktır. Çin, 2017'de Hint Okyanusu havzasında iki büyük hamle yaparak Doraleh'te (Cibuti) ilk denizaşırı askeri üssünü kurmuş ve ekonomik manevra yoluyla Hambantota limanı için Sri Lanka hükümetinden 99 yıllık bir imtiyaz çıkarmıştır. Bazı analistler, Gwadar'daki ikinci bir denizaşırı askeri üssün çok uzak olmayan bir gerçeklik olduğunu iddia ediyorlar. Genellikle İnci Dizisi -*String of Pearls*- olarak adlandırılan Çin güç projeksiyonunun bu izole edilmiş cepleri adalara benzemektedir. Ancak özellikle ilginç olan, bu adaların Hint Okyanusu'ndaki ABD askeri varlığına neredeyse doğrudan paralel olmasıdır. Stratejik bir Amerikan üssü olan İngiliz Diego Garcia bölgesi, güneyde uzaktadır, ancak Gwadar ile Hambantota arasındadır. Bu arada Doraleh'deki Halk Kurtuluş Ordusu üssü, ABD Kampı Lemonnier'in sadece birkaç mil batısındadır.

³³¹ Swielande, "The Reassertion of the United States in the Asia-Pacific Region", s. 77.

³³² Swielande, "The Reassertion of the United States in the Asia-Pacific Region", ss. 77-78.

Hint Okyanusu'ndaki olası dördüncü ve beşinci ada zincirleri çok çeşitli yollarla tanımlanabilir ve aşağıdaki yöntemler, mevcut ABD askeri üsleri ve Çin çıkarları ile uyumlarına dayanarak sadece açıklayıcıdır. Gwadar'da başlayan dördüncü zincir, Hindistan ve Sri Lanka'nın batı kıyılarına sarılıyor ve daha sonra Hambantota'dan güneye, Hint Okyanusu üzerinden geçiyor ve ABD askeri üssü Diego Garcia'nın üzerinden de geçiyor. Dördüncü zincir, Halk Kurtuluş Ordusu Donanması'nın sadece Diego Garcia'daki ABD güvenlik çıkarlarına değil, aynı zamanda Çin'in stratejik rakibi Hindistan'a da meydan okuma yeteneğini ifade ediyor. Cibuti'deki Tadjoura Körfezi'nden çıkan beşinci ada zinciri ise, Aden Körfezi'nden geçiyor, Afrika Boynuzu'nu ana hatlarıyla doğuya, ardından Afrika'nın doğu kıyısında güneye ilerliyor. Bu, Çin'in Doraleh'deki üssü ile gösterilen Afrika ve batı Hint Okyanusu'ndaki geliştirme taahhütleri ve etkisinin önemini yansıtır.³³³

Harita 19: Hint Okyanusu Havzasında Çin ve ABD Varlığı

Kaynak: <https://amti.csis.org/chinas-reach-grown-island-chains/> (E.T. 03.04.2020)

Çin'in belirtilen bu A2-AD stratejisine karşı ABD'li uzmanlar ise iki farklı askeri strateji tasarımı üzerinde durmuşlardır. İlki doğrudan yaklaşım: Çin'i doğrudan hedef alan saldırgan ve savunma yönlü askeri strateji olarak Hava-Deniz Savaşı -*Air Sea Battle*- (ASB) tasarımıdır. İkincisi de dolaylı cevap verme: geri planda kalarak Çin'in etkisiz kalma tasarımı olarak öne çıkmıştır. Bu ikinci tasarımı benimseyenler ise kendi aralarında ikiye ayrılmışlardır. İlki geriden bloke etme: ilk adımda petrol ve doğal gaz nakliyatı yapan gemilerin Çin'e ulaşımını engellemeyi

³³³ Wilson VornDICK, "China's Reach Has Grown; So Should the Island Chains", **Center for Strategic and International Student**, 22 Ekim 2018, <https://amti.csis.org/chinas-reach-grown-island-chains/>, (E.T. 03.04.2020).

esas almaktadır. İkincisi ise “saldırgan bir yöntemle Çin’in deniz sahasını kullanmasının engellenmesi”ni ana strateji olarak belirlemiştir. Ayrıca bu strateji de, Çin’e karşı denizaltı savaş gemilerinin kullanılması, Çin liman bölgelerinin mayınlanması ve Çin gemilerinin suya batırılması öne çıkarılarak savaş sırasında Çin’in deniz gücünün kullanılamaz bir duruma getirilmesi amaçlanmaktadır.³³⁴

Belirtilen bu tasarımlar içerisinde ise ASB, öne çıkan strateji şeklinde gözükmektedir. Savunma Bakanlığı ve askeri yetkilileri, özellikle 2010 sonrası A2-AD kapasitesini geliştirme stratejisi uygulayan Çin’i ABD’yi endişelendiren en önemli güç şeklinde görmekte ve bu girişime karşı koymak ve bu kapasitesini etkisiz kılmak amacıyla ABD Hava ve Deniz Kuvvetleri’nin beraber geliştireceği ASB tasarımına büyük önem vermekte ve geliştirme aşamasında bulunmaktadırlar.

Ayrıca bunlara ek olarak bu ASB stratejisini eleştirenlerde bulunmaktadır. Bu çevreler, ASB stratejisinin mali açıdan yüksek oluşunu dile getirmektedirler ve Çin’in büyük bir nükleer güç olduğunu belirterek olası bir ABD-Çin savaşının risk boyutunun ne denli büyük olacağını ifade ederek endişelerini belirtmektedirler.³³⁵

Bu yüksek maliyet hususunda, A2-AD stratejisindeki gelişmelerin C4ISR denilen siber ve akıllı savunma teknolojilerinin elde edilmesine dayandıkça, ABD’nin üstleneceği maliyetin hesaplanması oldukça zorlaşmaktadır. Çünkü bu gelişmeler, ABD’nin uzaydan ya da denizden müdahale etme şansını aşağı çekerek alandaki etkisinden daha büyük siyasi etki oluşturabilir, yani siyasi maliyeti de artırabilir. Örnek olarak, maliyet ve etki açısından Rusya’nın Kırım üzerinden Karadeniz ve Avrupa güvenlik coğrafyasında oluşturduğu zorluk verilebilir. Dolayısıyla da rakiplerin A2-AD stratejileri, ABD açısından küresel güç dengesini değiştirmese de, üzerinde önemle durulması gereken stratejilerdir. Özellikle askeri statükonun korunması ve de yatay nükleer karşıtı gündeminin devamı açısından önem taşıyan Asya-Pasifik gibi bir bölge söz konusuysa, müttefiklerin tüm tehditlere karşı korunması ve desteklenmesi gerekli hale gelmektedir ve bu da maliyeti ve bölgeye yönelik politika açısından zorluğu daha da artıracaktır.³³⁶

³³⁴ Bahadır, “ABD’nin Asya-Pasifik Ekseninde Büyük Stratejisi ve Çin’in Dengelenmesi”, ss. 636-637.

³³⁵ Bahadır, “ABD’nin Asya-Pasifik Ekseninde Büyük Stratejisi ve Çin’in Dengelenmesi”, s. 637.

³³⁶ Korkmaz, “Amerikan Mihveri ve Çin’in A2AD Stratejisi Çerçevesinde Doğu Asya Güvenliği”, ss. 6-7.

Buna, Trump'ın bölgeye yönelik politikasının belirsizliğinin de eklenmesi neticesinde ise durum daha da karmaşık bir hal almakta ve ABD aleyhine bir durum ortaya çıkmaktadır. Trump'ın özellikle strateji belirsizliği ve bölge ülkelerinin Önce Amerika doktrini konusundaki artan kaygısından dolayı Çin'in ekonomik ve stratejik etkisi hem Pasifik hem de Hint okyanuslarında genişlemeye devam etmektedir ve bu da bölge genelinde yeni bir güç dengesi yapısı oluşturmaktadır.³³⁷

3.5. Kuzey Kore'nin Nükleersizleştirilmesi

ABD açısından Asya-Pasifik bölgesindeki zorluklardan, meydana okumalardan, en acili Kuzey Kore'dir. İstikrarlı, güvenli, proliferasyondan* arındırılmış bölgesel ve küresel bir nükleer düzen getirecek kapsamlı bir plan geliştirmek ABD politikasının stratejik zorunluluklarından birisidir. ABD açısından Pyongyang'ın nükleer silahları ve füze programlarının getirdiği zorluk iki katlıdır: birincisi, ABD anakarasına ve bölgedeki ABD müttefiklerinin topraklarına nükleer saldırı tehdididir ve bunlara bölgedeki ABD askeri üsleri de eklenmelidir; ikincisi ise bölgesel ve küresel proliferasyon tehdididir.³³⁸

ABD Doğu Asya ve Pasifik İlişkileri Bürosu'nun web sayfasına göre ABD'nin Kuzey Kore'nin nükleersizleştirilmesi konusundaki hedefi, Kuzey Kore'nin nihai, tam olarak doğrulanmış nükleer silahlardan arındırılmasını sağlamaktır. ABD, Kuzey Kore'nin kitle imha silahları ve balistik füze programlarının oluşturduğu uluslararası barış ve güvenlik tehdidini ortadan kaldırmak için diplomatik bir sürece bağlılığını teyit etmektedir. Ayrıca ABD, uluslararası toplumun Kuzey Kore'nin nükleer silahlarından arındırılana kadar mevcut yaptırımları uygulamaya devam etmesini sağlamak için dünyanın dört bir yanındaki müttefikleri ve ortakları ile birlikte çalıştığını ifade etmektedir.³³⁹

Ancak bazı analistler, yaptırımların amacının rejim üzerindeki baskıyı arttırmak ya da içeriden bir rejim değişikliği sürecini kolaylaştırmak için tam olarak ekonomik strese neden olmak olduğunu savunuyor. Bununla birlikte, aşırı düzeyde

³³⁷ Saeed, "From the Asia-Pacific to the Indo-Pacific: Expanding Sino-US Strategic Competition", s. 512.

* Nükleer, biyolojik, kimyasal silahlara ve balistik füzelere sahip ülke sayısının artışı.

³³⁸ Ralph A. Cossa vd., **The United States and The Asia-Pacific Region: Security Strategy for the Obama Administration**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Şubat 2009, s. 35

³³⁹ US Bureau of East Asian and Pacific Affairs, <https://www.state.gov/key-topics-bureau-of-east-asian-and-pacific-affairs/>, (E.T. 04.04.2020).

kamu sıkıntılarının bile popüler bir Kuzey Kore devrimine yol açması olası değildir. Örneğin, 1990'ların kitlesel kıtlığı sırasında sivil huzursuzluk hakkında çok az kanıt vardı. Rejimin içeriden direnişe yatkınlığının değiştiğine inanmak için çok az neden var. Yaptırımların tartışmasız daha gerçekçi bir gerekçesi, ülkenin liderliğinin nükleer silah arayışını yeniden gözden geçirmesine neden olacaklarıdır, çünkü küresel ekonomiye daha fazla entegrasyonun potansiyel faydalarından daha ağır basacaktır. Yine, ülkenin dış güvenlik ortamında radikal bir değişim olmadan, Kuzey Kore liderliğinin yaptırımların kaldırılmasıyla elde edilebilecek kısa vadeli faydalar uğruna nükleer programından vazgeçmesinin mümkün olmadığı görülmektedir.³⁴⁰

Gerginliğin etkisini artırarak devam etmesi, uygulanan yaptırımların çözüme ulaşılması hususunda etkin olamadığını göstermektedir. Tabii ki çözüm için atılan adımlar sadece yaptırımlarla da sınırlı değildir. 1970'li yıllardan günümüze kadar hem Kuzey-Güney arasında hem de gerginliğin ortaya çıkışında kurucu rol oynayan ülkeler tarafından çok sayıda girişimlerde bulunulup, ortak bildiriler imzalanıp ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir.³⁴¹

Gerginliğin çözümü için bütün tarafları somut adımlar atmaya yönelten BM* ve Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme (NSYÖ)* antlaşmaları gibi uluslararası bağlayıcı metinler bulunmaktadır. Hem Kuzey Kore (10 Ocak 2003'te Kuzey Kore NSYÖ'den çekildi) ve Güney Kore hem de ABD, Çin, Rusya, Japonya bu antlaşmalara üye olup ve onların bağlayıcı kararlarına uymakla yükümlüdür. Ancak buna rağmen aksi yönde yaklaşımlar sergilemektedirler. Söz konusu bu yaklaşımlar ise bölgesel ve küresel denklem açısından şekillenmektedir.

ABD'li yetkililer, analistler ve raporlar, Çin ve Rusya'nın yaptırımları zayıflattığını ve yasadışı kaçakçılığa yardım ettiğini ifade etmektedirler. 2019 Aralık

³⁴⁰ Kevin Gray, "Sanctions on North Korea are Counterproductive", 26 Kasım 2019, <https://www.justsecurity.org/67473/sanctions-on-north-korea-are-counterproductive/>, (E.T. 04.04.2020).

³⁴¹ Eleanor Albert, "What the Know About The Sanctions on North Korea", **Council on Foreign Relations**, 3 Ocak 2018, <https://www.cfr.org/background/what-know-about-sanctions-north-korea>, (E.T. 04.04.2020).

* BM Antlaşması'nda özellikle 33. madde üzerinde durulması gerekmektedir. Bu maddeye göre antlaşmaya taraf olan devletler, uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi gerekliliğini göz önünde bulundurmak zorundadır. United Nations, "**Charter of the United Nations**", Chapter 6, Article 33, <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vi/index.html>, (E.T. 05.04.2020).

* NSYÖ Antlaşması'nda resmi olarak nükleer devlet statüsüne sahip ABD, Çin, Fransa, İngiltere ve Rusya, nükleer silahların yayılmasını önlemek amacıyla bu silahlar ve onların üretilmesi için gerekli bilgi ve teknolojiyi başka bir ülkeye transfer etmeyecek ve bu silahlara sahip olmayan devletler de elde edebilmek için çaba harcamayacaktır. Ülke Arıboğan; Gülden Ayman; Beril Dedeoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Derleyen Faruk Sönmezoglu, DER Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2010, s. 185; s. 513.

ayında iki ülke, BM'ye yaptırımların hafifletilmesi hususunda da öneride bulunmuşlardı. Ayrıca ABD'li yetkililer ve analistler, Çin'in yaptırımlardan kaçınma çabalarının kanıtı olarak Çin karasularındaki Kuzey Kore gemilerini içeren transferleri gösteren uydu görüntülerinden de bahsetmektedirler.³⁴² Bu durum ise yaptırımların hedeflenen amaçlara ulaşılmasını baltaladığı gibi Çin ve Rusya'nın da bu konuda ABD aleyhi yönünde politikalarından yana olduklarını ortaya koymaktadır.

Konuya Kore Yarımadası'ndaki askeri dengeler açısından bakarsak durum oldukça farklıdır. Küresel olarak ekonomik ve siyasi önemi her geçen gün artan Çin'le birlikte değerlendirildiğinde Kuzey Kore, bölgedeki dengelerin ABD aleyhine dönmesinde rol oynamaktadır. Buna karşılık ABD, bölgedeki başat statüsünü devam ettirebilmek için bölgede büyük bir askeri güç bulundurmaya devam ediyor.³⁴³ Farklı bir açıdan da bakıldığında, farkına varılacak önemli bir husus ise ABD'nin bölgedeki askeri varlığının devamının ve Asya Rimlandı'nı kontrol etmesinin temellerinden birisi bu gerginliğin devamıdır, tabii ki kendi kontrolü altında olursa.

Kuzey Kore hükümetinin ana hedefi hayatta kalmaktır ve ABD ile doğrudan çatışma onu ciddi şekilde tehlikeye atacaktır. ABD'ye veya mevcut bağlamdaki müttefiklerine yönelik herhangi bir Kuzey Kore saldırısı hızla daha geniş bir savaşa dönüşebilir ve burada Kim Jong Un hükümetinin intihara meyilli olmadığını varsayılmalıdır. Aslında, bu yüzden Kuzey Kore nükleer silahlı bir güç olmak için çok uğraşıyor. Bu yeteneğe sahip olması, hükümeti devirme maliyetlerini artırarak korumasını sağlamaktadır. Kim Jong Un, Libya Lideri Muammer Kaddafi veya Irak Lideri Saddam Hüseyin'in yoluna çıkmak istemiyor.³⁴⁴

Kuzey Kore'nin asıl derdi, ABD ile konuşabilmek, bölgedeki askeri dengelerde ABD'nin üstünlüğünü ve hegemonyasını aşındırabilmek, mümkünse Güney Kore'deki askeri varlığını azaltmasına yol açabilmektir. Bu hedeflere konvansiyonel silahlarla oluşturulabilecek bir caydırıcılık ile ulaşmak mümkün değil, çünkü bunun kaybeden tarafının Kuzey Kore olacağı bellidir. Ama nükleer

³⁴² Edward Wrong; Christoph Koettl; Whitney Hurst; Elisabetta Povoledo, "Armored Cars, Robots and Coal: North Korea Defies U.S. by Evading Sanctions", **The New York Times**, 9 Mart 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/09/world/asia/north-korea-sanctions.html>, (E.T. 04.04.2020).

³⁴³ Oğuz Çelikkol, "ABD'nin Kuzey Kore Sorunu", **Hürriyet**, 22 Mart 2018, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/abd-nin-kuzey-kore-sorunu-40780231>, (E.T. 05.04.2020).

³⁴⁴ **BBC**, "North Korea-US Tensions: How Worried Should You Be?", 25 Eylül, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-asia-40882877>, (E.T. 05.04.2020).

caydırıcılık, kullanılmaması halinde dahi önemli bir kaldıraç olarak işleyebiliyor ve karşı tarafı da belli koşullarda ikna etmeye yarayabiliyor.³⁴⁵ Ayrıca Çin'in yakın ilişki içerisinde olduğu Kuzey Kore'nin söz konusu bu durumu da, bölgedeki ABD-Japonya ve ABD-Güney Kore ittifaklarına karşı Çin'in elini de güçlendirmektedir.

Genel manada ABD, Güney Kore'deki askeri varlığının devamını ve Kuzey Kore'nin nükleersizleştirilmesini istemektedir. ABD, Güney'in birleşme kararına da ve ilkesine saygı göstermektedir. Fakat, esasen Güney Kore'nin liberal demokrasi ve piyasa ekonomisinin tüm Yarımada da yayılma yoluyla birleşme olması yönünde bir tutumu vardır. Yani bu birleşmenin Güney Kore ve ABD'nin ortak değerlerine dayalı olması gerekmektedir. Birleşme sürecinde Güney Kore ile ittifak ilişkilerine dayalı yakın işbirliği içinde olması, hatta birleştikten sonra, Kore Yarımadası ve bölgedeki çıkarları için ittifak ilişkisinin de devam etmesi beklenmektedir. Diğer taraftan ABD, Kuzey Kore'de ani bir rejim değişikliği durumunda da birleşme olasılığını göz ardı edememektedir. Ancak ABD, bu süreçte Kuzey Kore'deki nükleer ve kitle imha silahlarının kontrolünü ve olası terör faaliyetlerinin engellenmesini öncelikli görev olarak kendisine belirlemektedir. Ek olarak Kuzey Kore sisteminin istikrarsızlığı ve belirsizliği dolayısıyla Kim Jong Un yönetiminin Güney Kore politikasında ani değişikliklerin olma olasılığına hazır olunması gerektiğini de vurgulamaktadır.³⁴⁶

ABD'nin nükleersizleştirme konusuna birincil öncelik vermesindeki temel nedenlerden bir diğeri ise Kuzey Kore'nin bu durumunun küresel genişlikte yaygınlaşması sonucu NSYÖ Antlaşması'nın tasfiyesine neden olacaktır. Bunun neticesinde de daha fazla proliferasyon olması muhtemeldir. ABD bu yaklaşımı ile kendi çıkarları doğrultusunda NSYÖ'nün etkinliğini sürdürerek hem bölgede hem de küresel ölçekte güçlü olan konumunu devam ettirmeyi planlamaktadır diyebiliriz.³⁴⁷

Mevcut konjonktürde ABD, keskin bir seçim ile karşı karşıyadır: Kuzey Kore'nin ABD anakarasını ve üslerini nükleer ve balistik silahlarla tehdit etme yeteneğinden vazgeçmesini mi istiyor yoksa askeri varlığını korumak mı istiyor? ABD açısından çoğu şey tehlikededir. Eğer ABD birliklerinin Güney Kore'den

³⁴⁵ Ünal Çeviköz, "Kuzey Kore Ne İstiyor?", *Hürriyet*, 4 Eylül 2017, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/unal-cevikoz/kuzey-kore-ne-istiyor-40568644>, (E.T. 05.04.2020).

³⁴⁶ Byoungkil AN, *Bölünmüş Ülkelerin Birleşmesi: Kore Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, ss. 64-65.

³⁴⁷ Yavaş, "Kore Sorunu ve Uzakdoğu'da İstikrar Arayışı: Altılı Görüşmeler", ss. 214-215.

çıkarılmasına yol açan bir anlaşmaya varılırsa, bu yeterince tarihi olacaktır, ada zincirlerinin bozulmasına sebep olacaktır ve muhtemelen bu ABD'nin bölgeden daha geniş bir geri çekilmesinin de ilk adımı olacaktır. Müttefikleri, ABD'nin Asya'nın savaşıma değmediğine inandığı bir anlaşmadan net bir sinyal alacaktır. Aynı şekilde bölge güç dengesinde önemli ağırlığı olan öncelikle Çin ve Rusya'nın da bu durumda ABD aleyhine eli daha da güçlenecektir. Ayrıca, ABD'ye bölgesel güven azalacak ve zamanla Güney Kore, Japonya ve nihayetinde Avustralya'nın bile kendi nükleer kapasitelerini geliştirme arayışları artacaktır.³⁴⁸

Gerginlikte ABD'nin bölgedeki ve küresel ölçekteki çıkarları doğrultusunda bir çözüme varılması ise Kuzey Kore'nin nükleer ve balistik alanlarında azımsanmayacak ölçüde uzmanlaşması ve daha da provakatif davranması, Çin'in yükselişi, Rusya'nın geçmişe nazaran atılganlığını artırması gibi önemli gelişmelerden dolayı daha da zorlaşmaktadır. Bunlara 2008 Krizi'nin olumsuz etkisini tam anlamıyla atlatamayan ABD ekonomisinin, kendi askeri gücünü destekleme ve harcamalarını karşılayabilme yetisini daha ne kadar sürdürebileceği de eklendiğinde, ABD ulusal güvenliğinin geleceği açısından daha olumsuz bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Trump'ın Japonya ve Güney Kore'den askeri varlığını çekme yönündeki tehdidi, Önce Amerika ilkesi doğrultusunda ekonomiye ağırlık verip ve giderler konusunda müttefiklerine daha fazla yükümlülük almaları konusunda baskı yapma gibi önlemlere gitmesi de bunun sinyalleridir.

3.6. ABD Ekonomik Güvenlik Stratejisi

Washington merkezli olan ve Amerikan refahının sürdürülmesini kendisine bir görev olarak edinen CSIS enstitüsü tarafından Ocak 2017'de yayımlanan raporda ABD'nin bölgedeki ekonomik güvenlik stratejisine ilişkin önemli ifadeler bulunmaktadır. Rapora göre gelecekte ABD yönetimi, değişen Asya-Pasifik ortamına karşı bölgedeki çıkarlarını desteklemeye ve genişletmeye devam eden ve ekonomik, güvenlik ve diplomatik katılımı içeren etkili bir stratejiye ihtiyaç duyacaktır. ABD açısından ekonomi, dört nedenden ötürü Asya'da başarılı bir stratejinin merkezinde olmalıdır. İlki, dünyanın hiçbir bölgesi Amerikan işletmeleri ve çalışanları için daha

³⁴⁸ Sam Roggeveen, "The Other North Korea Question: How Important Is The Korean Peninsula To The US?", **Lowy Institute**, 29 Mart 2018, <https://www.lowyinstitute.org/publications/other-north-korea-question-how-important-korean-peninsula-us>, (E.T. 05.04.2020).

fazla ekonomik ve ticari fırsat sunmamaktadır. İkinci olarak, ekonomik entegrasyon Asya-Pasifik'te barış ve istikrarın kritik bir dayanağı olan yapıda stratejik olarak görülmektedir. Üçüncüsü, çoğu Asya ülkesi bölgenin ekonomik ilişkilerinde onların askeri varlıklarının bir tamamlayıcısı olarak ABD'yi, Çin'in bölgedeki ekonomik işlerine derinden dâhil olmasını ve Çin'e olan bağımlılıklarını sınırlamasını istemektedir. Sonuncusu, ABD'nin bölgedeki ekonomik kuralların ABD çıkarlarını desteklemeye devam etmesini sağlamada büyük bir hissesi bulunmaktadır.³⁴⁹

ABD, ekonomisinin büyüklüğü ve dünya siyasetindeki başat konumundan dolayı bölgedeki güç dengesinde en etkili konumdadır ve ikili düzeyde pek çok bölge ülkeleri ile güçlü bağlara sahiptir. Mevcut uluslararası konjonktürde, Çin de dâhil olmak üzere bölge ülkelerinin ekonomik ve siyasi açıdan ABD'yi gözden çıkarmaları mümkün gözükmemektedir. Halen ABD, çoğu bölge ülkesi için yükselen Çin'e karşı en büyük denge unsuru statüsündedir.³⁵⁰

Tablo 18: ABD'nin Asya Pasifik Ülkeleri ile Olan İhracat ve İthalat Rakamları

DEVLETLER VE ÖZERK İDARİ BÖLGELER	2018 ABD'NİN İHRACATI	2018 ABD'NİN İTHALATI	2018 TİCARET DEGESİ
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	120,14 Milyar Dolar	563,23 Milyar Dolar	-443,09 Milyar Dolar
TAYVAN	30,56 Milyar Dolar	47,26 Milyar Dolar	-16,7 Milyar Dolar
HONG KONG Ö. İ. B.	37,31 Milyar Dolar	6,44 Milyar Dolar	+30,87 Milyar Dolar
JAPONYA	75,23 Milyar Dolar	146 Milyar Dolar	-70,77 Milyar Dolar
GÜNEY KORE	56,5 Milyar Dolar	76,2 Milyar Dolar	-19,7 Milyar Dolar
KUZEY KORE	-	-	-
MAKAO Ö. İ. B.	601 Milyon Dolar	104 Milyon Dolar	+497 Milyon Dolar
MOĞOLİSTAN	120 Milyon Dolar	11 Milyon Dolar	+109 Milyon Dolar
BRUNEY	266 Milyon Dolar	102 Milyon Dolar	+164 Milyon Dolar
KAMBOÇYA	446 Milyon Dolar	4 Milyar Dolar	-3,554 Milyar Dolar
ENDONEZYA	8,17 Milyar Dolar	21,83 Milyar Dolar	-13,66 Milyar Dolar
LAOS	16 Milyon Dolar	146 Milyon Dolar	-150 Milyon Dolar
MALEZYA	13 Milyar Dolar	40,13 Milyar Dolar	-27,13 Milyar Dolar
MYANMAR	261 Milyon Dolar	511 Milyon Dolar	-250 Milyon Dolar
FİLİPİNLER	8,72 Milyar Dolar	12,94 Milyar Dolar	-4,22 Milyar Dolar
SİNGAPUR	32,75 Milyar Dolar	26,88 Milyar Dolar	+5,87 Milyar Dolar
TAYLAND	12,45 Milyar Dolar	33 Milyar Dolar	-20,55 Milyar Dolar
DOĞU TİMOR	1,5 Milyon Dolar	8 Milyon Dolar	-6,5 Milyon Dolar
VIETNAM	9,68 Milyar Dolar	51,28 Milyar Dolar	-41,6 Milyar Dolar
HİNDİSTAN	33,5 Milyar Dolar	56,45 Milyar Dolar	-22,95 Milyar Dolar
SRİ LANKA	376 Milyon Dolar	2,8 Milyar Dolar	-2,424 Milyar Dolar
BANGLADEŞ	2 Milyar Dolar	6,33 Milyar Dolar	-4,33 Milyar Dolar
AVUSTURALYA	25,31 Milyar Dolar	10,37 Milyar Dolar	+14,94 Milyar Dolar
YENİ ZELANDA	4 Milyar Dolar	4,37 Milyar Dolar	-370 Milyon Dolar
PAPUA YENİ GİNE	87 Milyon Dolar	93 Milyon Dolar	-6 Milyon Dolar
TOPLAM	471,5 Milyar Dolar (% 28,3)	1.110,5 Trilyon Dol. (% 42,5)	-639 Milyar Dolar
DÜNYA TOPLAMI	1.665, 99 Trilyon D. (% 100)	2.612, 38 Trilyon D. (% 100)	-946,39 Milyar Dolar

Kaynak: International Trade Centre, <https://www.trademap.org/Index.aspx>, (E.T. 16.04.2020).

³⁴⁹ Charlene Bharshefsky; Evan G. Greenberg; John M. Huntsmans JR, **Reinvigorating U.S. Economic Strategy in the Asia Pacific**, Center for Stretagic and International Studies (CSIS), Ocak 2017, s. 17.

³⁵⁰ Selçuk Çolakoglu, "Doğu Asya Birliği Düşüncesi: Fırsatlar ve Engeller", **Asya Birliği? Siyaset, Güvenlik, Ekonomi ve Kültür Parametreleri**, Editör: Almagül İsina, Tasam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 85.

ABD'nin ilk on beş ticaret ortağından (2018 ihracatında 8 ülke, ithalatında 7 ülke) yarısı Asya-Pasifik ülkelerindendir. ABD'nin bölgedeki ajandasını ilerletme yeteneği, sadece karşılıklı savunma antlaşmaları yaptığı ortaklarının iyi niyetini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda ABD'nin ekonomik nüfuzunu ve liderliğini korumasını sağlayan bir ekonomik politikaya da bağlıdır. Çin, bölgedeki ekonomik normları yeniden tanımlamak için yükseldikçe Asya ekonomisi önemli bir değişim geçirmektedir ve bu değişimlerden bazıları ABD ve çıkarlarının da aleyhinedir.³⁵¹

ABD kendi perspektifinden, Asya-Pasifik ülkeleri ile olan ilişkilerini her daim genişletmeye çalışmış; bölge genelinde serbest ticareti desteklemiş; bölge ülkelerinin hak ve sorumlulukları üzerinde duran adil bir uluslararası düzen kurmaya çalışmış; bölge ülkelerinin hukuk kurallarına bağlılığının önemini belirtmiş; ve ortak deniz, hava, uzay ve siber uzaya rahat ve kesintisiz ulaşımı ve sorunların barışçıl yollarla çözüme ulaştırılmasını desteklemiştir.³⁵²

Bu çabaları ile ABD, bölgede ekonomik işbirliği ve bölgeselleşmeyi yönlendiren küresel aktör olmayı istemektedir. Bu doğrultuda da bölgedeki APEC, Asya Kalkınma Bankası (ADB) ve ASEAN gibi örgütler ve forumlar, ABD'nin bu isteğinin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha da açık bir ifadeyle bu örgütler ve forumlar: ABD'nin, düşünsel kökleri çok eski tarihlere dek uzanan, fakat önce Japonya'nın II. Dünya Savaşı'na kadar olgunlaşan yayılmacılığının daha sonrasında ise Çin'in yükselen gücünün etkisiyle güncellenecek olan Pasifik'in her iki yakasında siyasetin olduğu kadar ticaretin kurallarına da hükmeden küresel güç olma kaygısının bir yansımasıdır.³⁵³

Bölgedeki Çin, Japonya, Güney Kore, Hindistan ve Tayvan, toplam ABD ticaretinin yaklaşık olarak %30'unu oluşturmaktadır. İhracat ve ithalattaki muazzam hacim, ABD ve Asya-Pasifik'teki ticaret ortakları arasında karşılıklı bağımlı ve karşılıklı olarak yararlı bir ilişkinin altını çizmektedir. ABD, bölge ülkelerinin hızlı

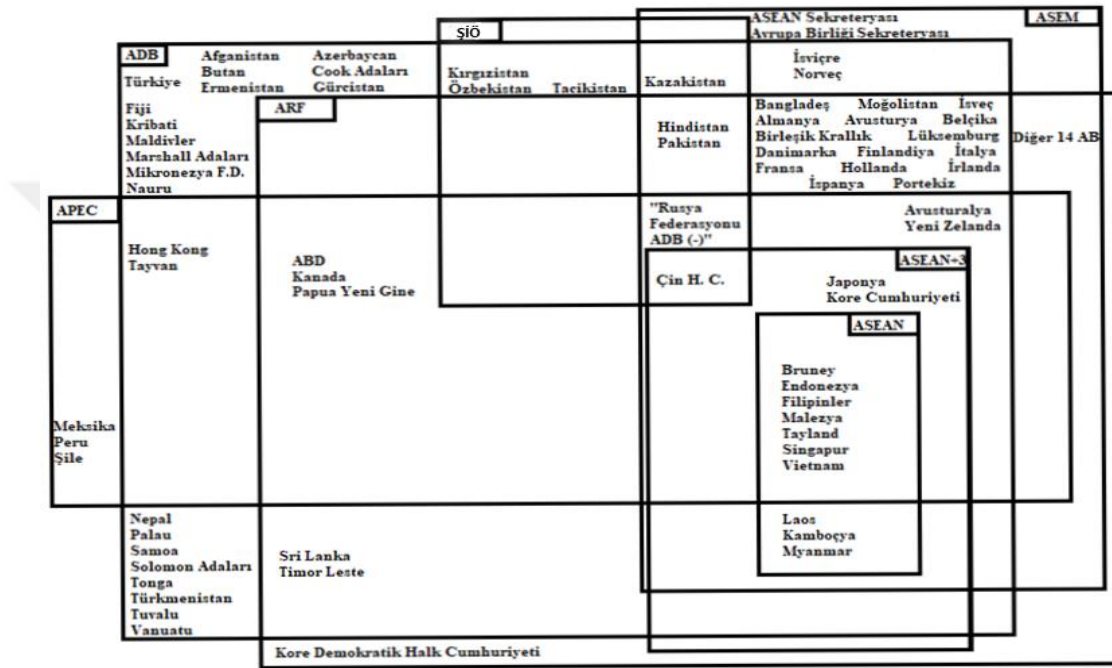
³⁵¹ Yinong Su, "U.S. Economic Policy in the Asia-Pacific", **Maritime Security in the Asia-Pacific: A Navigational Map for the Ner U.S. Administration**, Task Force Report, Editor Adam Khan, School of International Studies-University of Washington, Seattle, 2017, s. 102.

³⁵² Pou Sphirak, "Büyük Güçlerin Rekabeti Arasında ASEAN'ın Güvenlik Sorunları", Çevirmen: Ahmet Sami Gezgin, **Asya Birliği? Siyaset, Güvenlik, Ekonomi ve Kültür Parametreleri**, Editör: Almagül İsina, Tasam Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 139-140.

³⁵³ Sanem Özer, "Asya-Pasifik'te Küresel Rekabetin Aktörleri: Çin ve ABD", **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017, s. 31.

büyümesinden faydalanmıştır. 2015 yılında ABD'nin bölgeye mal ve hizmet ihracatı 750 milyar dolardan fazla olmuştur. Üstelik Asya'nın ekonomik potansiyeli hala artmaktadır. Asya Kalkınma Bankası, 2030 yılına kadar Asya'nın küresel GSYİH'nin %40'ından fazlasını oluşturacağını tahmin ediyor. Bu, Asya'daki ABD malları ve ticari yatırım fırsatları için daha fazla talep olduğunu göstermektedir.

Şekil 4: ADB+APEC+ARF+ASEAN+ASEAN+3+ŞİÖ+ASEM*

Kaynak: Bu şekil, Atilla Sandıklı; İlhan Güllü, "Güney Asya ve Pasifik Bölgesindeki Uluslararası Kuruluşlar", **Stratejik Öngörü**, S. 10, 2007 adlı çalışmadaki (sayfa 13) şekilden yararlanılıp, ekler yapıp ve güncel üyelikler göz önünde bulundurularak çizilmiştir.

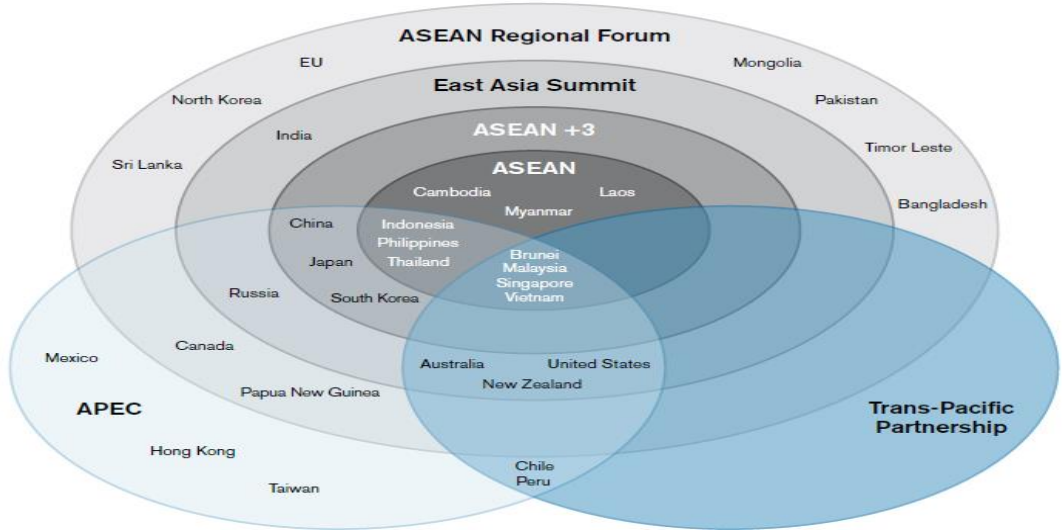
Ancak bu ekonomik avantajlar uzun vadede ABD tarafından kabul edilebilir bir durum değildir. Birçok tehdit artmaktadır. Çin ve bölgedeki diğer gelişmekte olan ülkeler bir orta gelir tuzağı ile karşı karşıyadır ve bu da Emek-Yoğun sanayilerinin Yüksek Teknoloji sanayilerine dönüşmeden önce avantajlarını kaybettikleri anlamına gelmektedir. ABD, Doğu ve Güneydoğu Asya'nın teknolojilerinin inovasyonuna ve geliştirmesine yardımcı olma konusunda bir hisseye sahiptir, çünkü yavaş büyüme sadece Asya'daki insanlara zarar vermekle kalmaz aynı zamanda her yıl Asyalı tüketicilere büyük miktarda mal satan ABD ihracat odaklı endüstrileri de içerir. Bunlara ABD perspektifinden bölgedeki Çin öncülüğündeki yeni oluşumlar tehditleri

* Asya-Avrupa Zirvesi.

de eklendiğinde ABD'nin bölgeye ilişkin ekonomik ilişkilerinin uzun vadede olumsuz yönde etkilenmesi muhtemeldir.³⁵⁴

Çin bu ortamda: kendi liderliğinde kurulan Tek Kuşak Tek Yol, Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) gibi organizasyonların yönetiminde en etkin rolü oynamaktadır; dışta kalıp baskı altında olmaktansa katılım sağlayıp etkin olmak amacıyla tüm büyük bölgesel kuruluşlara katılımını güçlendirmeyi hedeflemektedir; ve uzun vadeli stratejisini açıklamaktan da kaçınmaktadır. Çin, bölgesel ekonomik işbirliğindeki ASEAN+3 forumuna özellikle vurgu yapmaktadır. Anlaşılacağı üzere bu vurgusuda, Asya Pasifik bölgeselciliği yerine ABD'yi hariç tutan bir Doğu Asya bölgeselciliği üzerinedir. Amaç, çok kutupluluğun teşvik edilmesi ve ABD'nin küresel ve bölgesel olarak tek süper güç üstünlüğünün, hegemonyasının azaltılmasıdır.³⁵⁵

Şekil 5: ASEAN+ASEAN+3+ ARF+EAS+APEC+TPP

Kaynak: Xenia Dormandy, "Prepared For Future Threats?: US Defence Partnerships In The Asia-Pacific Region", **Chatham House**, Haziran 2012, s. 19.

Xi'nin Tek Kuşak Tek Yol projesinin başlaması ve Trump'ın Ocak 2017'de Trans Pasifik Ortaklığı'nı (TPP) terk etmesi bölgedeki güvenlik angajmanlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Tahmin edilebileceği gibi, bölge ülkeleri politika yönelimlerini bu büyük güçlere doğru yeniden şekillendirdiler. ABD'nin TPP'den çekilmesi, Tek Kuşak Tek Yol projesini daha güçlü kılmış ve Çin'in elini de

³⁵⁴ Su, "U.S. Economic Policy in the Asia-Pacific", s. 104.

³⁵⁵ Joseph Cheng, "China's Regional Strategy and Challenges in East Asia", **China Perspectives**, S. 2, 1 Haziran 2013, s. 55.

rahatlatmıştır. Geleneksel müttefikler, bir tarafta ABD'nin belirsiz taahhütleri ile diğer tarafta ise Çin'in Asya düzenini geri almak için onlara karayolu ve demiryolu ağının iyileştirilmesi için önerdiği milyarlarca teklifle karşı karşıyadır.³⁵⁶

Genel bir biçimde değerlendirildiğinde gidişatın ABD aleyhine ve Çin lehine olduğu, fakat ABD'nin halen daha elinin güçlü olduğu yorumuna ulaşılabilir. Wyne'a göre Asya-Pasifik, yavaş yavaş ABD'ye olan bağımlılığını gevşetmekte ve momentumunu sürdürmek için bölgesel faaliyetlere daha fazla güvenmektedir. Bölgenin dönüşümünde Çin'in yeniden canlanması önemli bir rol oynamıştır. Mevcut durumda dünyanın en büyük ihracatçısı ve ticaret ülkesi olan Çin, aynı zamanda en büyük ekonomiye sahip olma yolunda da ilerlemektedir. Ekonomik gücü arttıkça ise Çin'in, onun stratejik tercihlerini kabul etmemeleri halinde komşularının onu ağırdan almalarını yönlendirebilme yeteneği de artacaktır.³⁵⁷

3.7. ABD Açısından Risk Tehdit ve Fırsat Değerlendirmesi

Güncel olarak Asya-Pasifik, ABD dış ve güvenlik politikalarında daha da öne çıkmaktadır. ABD, bölgesel organizasyon ve düzen inşa etme çabalarının aktif bir üyesi olmayı taahhüt etmiştir. ABD güvenlik politikasının karşılaştığı temel zorluklar olan göreceli güç kaymaları ve kaynak kısıtlamaları önemlidir.³⁵⁸

Çin, son yıllarda Avrasya bölgesinde ekonomik koridorlar inşa etmek için iddialı bir plan izlerken geniş deniz çevresindeki varlığını da genişletmiştir. Buna karşılık Trump yönetimi de bölgedeki ABD politikasını Çin'e karşı çok yönlü bir rekabet olarak belirleyen bir Hint-Pasifik stratejisi geliştirmiştir. Bu strateji kapsamında yönetim, Çin'in özellikle Japonya, Avustralya ve Hindistan'ı da içeren artan nüfuzu üzerine ABD ile ortak endişeler paylaşan ülkelerle stratejik ilişkileri

³⁵⁶ Hikmat Shah Afridi; Manzoor Afridi; Muhammad Bilal, "US Strategic Reorientation and Chinese Counter-Narrative: The Economic Reality Of Asia-Pasific", **Global Economics Review**, C. 1, S. 1, 2016, s. 64; Atiye Beyhan Akay, "Asya-Pasifik Bölgesinde Ekonomik İşbirlikleri: TPP, FTAAP ve RCEP", **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017, s. 288-289.

³⁵⁷ Ali Wyne, "Sustaining America's Economic Strength in the Asia-Pacific: A Narrowing Window of Opportunity", **Rand Corporation**, 8 Kasım 2017, https://www.rand.org/blog/2017/11/sustaining-americas-economic-strength-in-the-asia-pacific.html?fbclid=IwAR1rUbvkkLCqgIFx2rbLIRcMJ9pMa_kfZ_6w6j7R3zQpQhujhCvOE1xdvBI, (E.T. 23.04.2020).

³⁵⁸ Satu P. Limaye, "The United States and the Asia-Pacific: Challenges and Opportunities", **Security Outlook Of The Asia Pacific Countries And Its Implications For The Defense Sector**, The National Institute For Defense Studies, NIDS Joint Research Series, S. 7, Japonya, 2012, ss. 124-125.

vurgulamıştır. Ayrıca, *talancı* ve *borç tuzakları* olarak tanımladığı Çin tarafından finanse edilen projelere alternatif olarak çeşitli altyapı girişimlerini de desteklemiştir.

Bu politikaya rağmen, Trump'ın genel dış politika yaklaşımı birçok Asyalı liderin ABD'nin bölgeye olan bağlılığının güvenilirliği hakkındaki sorularını derinleştirmiştir. Hükümetlerin, Trump'ın TPP'den çekilmesi; Çin, Japonya ve Güney Kore dâhil ticaret ortaklarına karşı tek taraflı tarifeler uygulaması; ABD ittifaklarını zedeleyebilecek yorum ve politika hareketleri; ve politika pozisyonlarını değiştirme eğilimi gibi konularda endişelerini dile getirmeleri öne çıkmıştır.³⁵⁹

Güncel olarak bölgedeki ABD politikasına ilişkin hem tehditler manasında hem de gelecekteki tehditler bağlamında öngörüler açısından ise ABD İstihbarat Topluluğu tarafından Ocak 2019'da yayımlanan dünya çapında tehdit değerlendirmesi ile ilgili açıklama raporu bizlere önemli çıktılar sunmaktadır.

Raporun Çin ve Rusya başlığında bu ülkelerin, ABD ve müttefiklerine çok çeşitli ekonomik, politik, karşı istihbarat, askeri ve diplomatik zorluklar sunacağı belirtilmiş ve liberal demokratik model hakkında bazı yerlerde artan şüphelerden yararlanarak ABD hedeflerine karşı işbirliği yapacaklarının öngörüldüğü ifade edilmiştir. Ek olarak, küresel kuralları ve standartları kendi yararlarına şekillendirmek ve ABD ve Batı ülkelerine karşı ağırlık sunmak için birbirleriyle ve uluslararası organlar aracılığıyla işbirliğini genişlettikleri dile getirilmiştir.³⁶⁰

Doğu Asya başlığına bakıldığında, ABD'nin Çin ve Kuzey Kore'den gelen çeşitli zorluklar ve bölgede artan otoriterizm de dâhil olmak üzere Asya'da artan tehditlerle karşılaşacağı belirtilmiştir. Ayrıntıda: Çin, Güney Çin Denizi ve Tayvan, Kuzey Kore ve Güneydoğu Asya ve Pasifik alt başlıkları bulunmaktadır.

Çin alt başlığında, Xi Jinping yönetimindeki Çin'in otoriter dönüşümünü derinleştirdiği ve Çin siyasetinin ve yönetişiminin ortaya çıkan sertleşmesinin muhtemelen ABD liderliğinin ve ABD'nin müttefikleri ve ortakları ile ilişkileri de dâhil olmak üzere politika hatalarını fark etmesini ve düzeltmesini zorlaştıracakları dile

³⁵⁹ Emma Chanlet-Avery vd., "The Asia-Pacific: Challenges and Opportunities for U.S. Policy", **Congressional Research Service**, Rapor No: IF11047, Aralık 14, 2018, s. 1, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11047>, (E.T. 16.05.2020).

³⁶⁰ Daniel R. Coats, **Statement for the Record Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community**, USA Office Of The Director Of National Intelligence, 29 Ocak 2019, s. 24.

getirilmiştir. Yine Çin liderlerinin ABD'nin nüfuzunu azaltmak için ülkenin askeri yeteneklerini ve Tek Kuşak Tek Yol girişimi kapsamında denizasırlı altyapı ve enerji yatırımlarını kullanırken ülkenin küresel ekonomik, politik ve askeri erişimini genişletmeye çalışacağı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Pekin'in muhtemelen birçok yerde ev sahibi hükümetlerin siyasi itirazlarıyla karşı karşıya kalacağı ve ABD ve ortaklarının çıkarlarına yönelik genel tehdidin nihai Çin varlığının büyüklüğüne, yerlerine ve saldırgan askeri yeteneklerine bağlı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca Çinli liderlerin, giderek artan bir şekilde Çin'in otoriter kapitalizm modelini yurtdışında alternatif ve dolaylı olarak üstün bir kalkınma yolu olarak savunmaya çalışacağı ve demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü için uluslararası desteği tehdit edebilecek büyük güç rekabetini arttıracacağı da vurgulanmıştır.³⁶¹

Güney Çin Denizi ve Tayvan alt başlığında, Çin'in denizdeki varlığını artırma ve Spratly Adaları'nda erişim, proje gücünü kontrol etme ve ABD'nin bölgedeki etkisini zayıflatma yeteneğini geliştirmek için askeri ve altyapı inşa etmeye devam edeceği değerlendirilmiştir. Burada ek olarak açık kaynaklı bir raporlama organının Çin'in bir devlet yönetimi stratejisiyle iddia edilen sular üzerinde etkili bir kontrol elde etmeye çalıştığını; Güneydoğu Asya'daki hak sahiplerinin Çin'in iddialarının – en azından zımnı bir şekilde- kabullenmesine zorlandığını; ve Pekin'in bölgedeki ABD'nin düşüşte olduğu ve Çin'in üstünlüğünün kaçınılmaz olduğu konusundaki anlatısını pekiştirme arayışında olduğunu gösterdiği belirtilmiştir.

Ayrıca Halk Kurtuluş Ordusu'nun tüm askeri alanlarda savaşma yeteneğini geliştirdiği, gelişmiş silah ve donanımlar edindiği ve bu gücün Çin'in bölgesel ve büyüyen küresel çıkarlarını savunmak amacıyla Yüksek Teknolojiye dayanan modern ve hızlı askeri operasyonlar yürütme hedefini gerçekleştirmek için şimdiye kadarki en kapsamlı yeniden yapılanma sürecinden geçtiği ifade edilmiştir. Tayvan'a ilişkin ise Pekin'in neredeyse kesinlikle Tayvan'ı bir Çin çerçevesini ve nihayetinde Çin kontrolünü kabule zorlamak için baskı ve teşvikleri kullanmaya devam edeceği ve ABD'nin buna karşı tepkisinin ne olacağını gözlemleyeceği belirtilmiştir.³⁶²

³⁶¹ Coats, "Statement for the Record Worldwide Threat Assessment ...", ss. 24-25.

³⁶² Coats, "Statement for the Record Worldwide Threat Assessment ...", s. 26.

Kuzey Kore alt başlığında, hem uluslararası olarak hem de ABD’den tavizler almak için kısmi nükleer silahlardan arındırma adımlarını müzakere etmeye çalışsa bile Kuzey Kore’nin tüm nükleer silahlarını ve üretim yeteneklerini bırakma olasılığının düşük olduğu değerlendirilmiştir. Kuzey Kore’nin özellikle diplomatik katılım, yaptırımlar rejimine karşı baskı ve doğrudan yaptırımlardan kaçınma yoluyla ABD liderliğindeki baskı kampanyasının etkilerini hafifletme çabalarını sürdüreceği belirtilmiş fakat yaptırımlarından kaçınma çabalarına rağmen yaptırımların Kuzey Kore rejimini baskılamaya devam ettiği de vurgulanmıştır.³⁶³

Güneydoğu Asya ve Pasifik alt başlığında da, birçok Güneydoğu Asya ülkesinde demokrasi ve sivil özgürlüklerin kırılgan kalması ve Çin’in ABD ve müttefiklerinin etkisini azaltırken nüfuzunu arttırmak için bölgeye katılımını artırmasının beklendiği ifade edilmiştir. Ayrıca Rusya’nın Güneydoğu Asya’ya diplomatik ve askeri katılımına devam edebileceği ve bazı ülkelerin Çin’in hegemonya baskısına karşı bir denge olarak Rusya’ya açık olacağıda belirtilmiştir.³⁶⁴

Bölgedeki yükselen trendler de ABD’nin gelecek öngörülerini açısından önemlidir. Bu noktada öne çıkanlar ise aşağıdaki gibidir:

- Bölgedeki ekonomik güç dengesi değişmeye devam ediyor. 2030’a kadar birçok ekonomist, Çin’in nominal olarak dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmek için ABD’yi geçeceğini tahmin ediyor. Aynı tarihe kadar, bazıları Hindistan’ın üçüncü büyük ülke olarak Japonya’yı yerinden edeceği yönünde tahminlerde bulunuyor. Hindistan’ın ekonomik ve daha az ölçüde askeri yükselişi Pakistan’daki ulusal güvenlik korkularını daha da artırıyor ve bu Pekin tarafından da dikkatle izleniyor.
- Çin ve Hindistan arasındaki rekabet, özellikle Hint Okyanusu bölgesinde yoğunlaşıyor ve bölgesel istikrarsızlık olasılığını artırıyor. Dünyanın en kalabalık iki devleti aynı zamanda dünyanın en uzun tartışmalı kara sınırını paylaşıyor ve Pakistan ve Tibet konularında farklı görüşlere sahiptirler.
- Özellikle Güneydoğu Asya’da doğal afetler ve yükselen denizler insanları yerinden edip ekonomilere zarar verdikçe ya da bir Arktik deniz şeridinin

³⁶³ Coats, “Statement for the Record Worldwide Threat Assessment ...”, ss. 27-28.

³⁶⁴ Coats, “Statement for the Record Worldwide Threat Assessment ...”, s. 28.

açılması ticaret partnerlerini değiştirdikçe iklim değişikliği giderek bölgesel güvenlikte daha da fazla rol oynayabilir.³⁶⁵

Bölgedeki çıkarlarına yönelik belirtilen bu mevcut tehditler ve zorluklar karşısında ABD'nin önünde fırsatlar da bulunmaktadır. Bu konuda da ABD Silahlı Hizmetler Senato Kurulu Savunma Sekreterliği Ofisi'nde Asya ve Pasifik Güvenlik İlişkileri Eski Savunma Bakan Yardımcısı Kelly E. Magsamen'in 25 Nisan 2017'de gerçekleştirilen bir oturumda ABD'nin bölgede karşılaştığı ilk üç fırsat şeklinde yaptığı değerlendirmesi bizlere önemli bilgiler sunmaktadır.

Magsamen'e göre birinci en büyük fırsat Hindistan'dır. ABD ve Hindistan, Asya-Pasifik konusunda ortak bir stratejik bakış açısını giderek daha fazla paylaşmaktadır - özellikle de Çin'in askeri modernizasyonu ve maceracılığı üzerine karşılıklı bir kaygı. Hindistan Başbakanı Modi'nin "Doğu'ya Hareket"* politikasının arkasındaki stratejik mantık ABD'nin yeniden dengelenmesi ile son derece uyumludur. Ancak, "Çin'in maceracılığı ve hırsıyla ilgili sınırlar koymak için yeni bir işbirliği seviyesine ulaşabilir mi?"

2016'da Sekreter Carter, Hindistan'ı ABD'nin *Büyük Savunma Ortağı* olarak belirledi; bu, iki ülkenin savunma ticareti ve teknoloji paylaşımında daha yakın işbirliği yapmasına izin vermektedir. Ulusal Güvenlik Danışmanı H.R. McMaster, yakın zamanda ABD-Hindistan Stratejik Ortaklığını ve özellikle Hindistan ile olan savunma işbirliğini yeniden teyit etti. İvmenin sürdürülmesi önemlidir. Eğer uygun işbirliği alışkanlıkları inşa edilmezse stratejik ortaklık, savunma alanındaki değer sınırlarına ulaşacaktır.³⁶⁶

³⁶⁵ Chanlet-Avery vd., "The Asia-Pacific: Challenges and Opportunities for U.S. Policy", ss. 1-2.

* Mayıs 2014'te Başbakanlık görevine gelen Narendra Modi, dış politikanın üç ana hedefini 1) güvenliği arttırmak, 2) Hindistan'ın etki alanını bölgesel olarak genişletmek ("Önce Mahalle" olarak adlandırılan strateji) ve aynı zamanda uluslararası olarak ve güçlü bir ekonomik büyümeyi desteklemek şeklinde belirlemiştir. Bu, esas olarak Hindistan'ın etki alanını genişletmesini hedefleyen "Doğuya Bak" politikasından "Doğu'ya Hareket"e geçişi yansıtmaktadır. Lulia Monica Oehler Şincai, "United States "Pivot" Towards Asia-Pacific: Rationale, Goals and Implications for the Relationship with China", **Knowledge Horizons-Economics**, C. 8, S. 1, 2016, s. 28. Doğu'ya Hareket politikası, kısaca Hindistan'ın bölgesel ve küresel dış politikası bağlamında Asya-Pasifik güç dengesindeki ağırlığını artırmak adına Çin de dâhil olmak üzere Doğu Asya ve özellikle Güneydoğu Asya ülkeleriyle ekonomik, güvenlik ve savunma ilişkilerini geliştirme yolunda adımlar atması şeklinde özetlenebilir. Duygu Çağla Bayram, "Hindistan Seçimlerinde Sona Doğru", **Anadolu Ajansı**, 09.05.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/hindistan-secimlerinde-sona-dogru/1474353>, (E.T. 02.06.2020).

³⁶⁶ Kelly E. Magsamen, "U.S. Policy and Strategy in the Asia-Pacific: Challenges and Opportunities", **Senate Armed Services Committee**, 25 Nisan 2017, ss. 4-5, https://www.armed-services.senate.gov/download/magsamen_04-25-17, (E.T. 16.05.2020).

İkincisi Yakın Dönem, Yüksek Ödül Fırsatı: Güneydoğu Asya'dır. ABD, Güneydoğu Asya'da daha stratejik bir oyun oynama şansına sahiptir. Ve gözardı edilirse bu fırsat elden kaçacaktır. ABD'nin Güneydoğu Asya'daki ilişkilerinin iyi eğilim göstermesi gerekmektedir. Güneydoğu Asya'da ABD savunma katılımı için talep sinyali artmaktadır - ve son yıllarda bu talebi karşılamak için ilerleme kaydedilmiştir. John McCain'ın Vietnam ile ilişkileri güçlendirmek ve dönüştürmek için çabaları stratejik olmuştur. Ayrıca Obama yönetimi sırasında, ölümcül silahların satışına yönelik yasağın kaldırılması, savaş konularının mirasının ele alınması ve ABD deniz ve sahil güvenlik katılımının genişletilmesi de dâhil olmak üzere Vietnam ile stratejik ortaklığı genişletme konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir.

Vietnam'la stratejik ortaklığın büyümesi, Tayland ile uzun süredir devam eden ittifakın teyit edilmesi, Myanmar ve Sri Lanka gibi ülkelerle daha yeni ilişkiler yürütülmesi ya da Singapur ile uzun zamandır devam eden savunma işbirliğinin genişletilmesi, ABD'nin Güneydoğu Asya'da henüz bitkin olmadığını göstermektedir. Bu fırsatın yakalanması için savunma yoluyla daha fazlası yapılabilir ve yapılmalıdır. ABD'nin Güneydoğu Asya'daki diplomatik kaynaklarını ve personelini artırması, bölgeye Uluslararası Askeri Eğitim ve Öğretim finansmanı ve Yabancı Askeri Finansman tahsislerini genişletmesi, genç Güneydoğu Asya liderlerine erişimini güçlendirmesi ve girişimcilerini birbirine bağlaması gerekmektedir. Ayrıca ABD, bölgede daha güçlü ikili ilişkiler peşinde koşsa bile, ASEAN ile olan ilişkileri stratejisinin merkezinde olmalıdır. ASEAN, başlangıcından 50 yıl sonra kesinlikle zorluklar yaşarken, bölgedeki siyasi, ekonomik ve güvenlik işbirliğini ilerletmek için önemli birçok taraflı mekanizmayı temsil etmektedir.³⁶⁷

Üçüncüsü Uzun Vadeli Fırsat: Asya'nın Güvenlik ve Ekonomik Mimarisi Ağı'dır. Giderek daha da karmaşıklaşan bir güvenlik ortamında ABD çıkarlarının korunması adına gereken önceliği korumak için ABD farklı katılım çabalarını bir araya getirmelidir. Obama yönetiminin sonuna doğru, Savunma Bakanlığı yeni bir Asya güvenlik mimarisi ağı kurmanın önemini vurgulamaya başladı - eski Sekreter Ash Carter buna "ilkeli güvenlik ağı" adını vermiştir. Bu ağ aslında daha büyük mesafelerde daha fazla çaba sarf edilmesiyle daha fazla şey yapılmasına yardımcı

³⁶⁷ Magsamen, "U.S. Policy and Strategy in the Asia-Pacific: Challenges and Opportunities", ss. 5-6.

olan karmaşık bir ikili, üçlü ve çok taraflı ilişkiler kümesidir. En önemlisi, bu ağ, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, seyrüsefer ve uçuş özgürlüğü ve tüm ülkelerin kendi güvenlik ve ekonomik seçimlerini zorlamadan kurtarma hakkı dâhil olmak üzere uzun süredir paylaşılan ilkelere dayanmaktadır.

ABD bu ağın kolaylaştırılmasında merkezi bir role sahiptir. ABD, ASEAN Savunma Bakanları Toplantısı Plus gibi çok taraflı yapılara yaptığı yatırımları sürdürüyor ya da gittikçe daha değerli olan ABD-Japonya-Avustralya üçlüsü gibi en yetenekli müttefikleri arasında yeni güvenlik işbirlikleri kuruyor olsun, bu ağın tutkalı olma fırsatına sahiptir. Bu ağın ilerletilmesi için bir kriz halinde etkinleştirilebilecek daha iyi insani yardım ve afet yardım yetenekleri inşa etmek veya bölgenin en önemli su yollarında ortak bir bölgesel işletme resmi oluşturmak gibi daha fazla yol ABD tarafından aranmaktadır.

Ayrıca, bu yeni güvenlik mimarisini kolaylaştırmanın yanı sıra, ABD de dâhil olmak üzere tüm ülkeler için sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyüme ve ekonomik fırsatı destekleyen eşdeğer bir ekonomik mimari vizyonun sunulması gerekmektedir. Bunun yapılması için çok geçmeden TPP felaketinden parçaların alınması ve yeni bir alternatif sunulması gerekmektedir. ABD'nin Asya'daki ekonomik katılımının sadece ikili ticaret anlaşmalarını yeniden müzakere etmek veya açıkları düzeltmekle ilgili olmadığı gösterilmelidir. Bölgedeki anlamlı Amerikan ekonomik yönetim ustalığının yokluğunda Çin zaten boşluğu doldurmaktadır. Bunun ABD'nin bölgedeki ilişkileri için tehlikeli etkileri bulunmaktadır. Ayrıca bu stratejik çıkarımların yanı sıra, Asya'da ciddi bir ABD ekonomik girişiminin olmaması, Amerikalıları uzun vadeli bir ekonomik dezavantaja da bırakacaktır.

Özetle ABD'nin bölgedeki zorluk ve fırsatları önemlidir. Fakat acil Amerikan liderliği ve gerekli tüm hükümet yatırımı olmadan, ABD onlara yükselemeyecektir. Bölgede Amerikan liderliğinin sağladığı onlarca yıl süren göreceli barış ve refah risk altındadır ve Amerikan konumunun önceliği kesin değildir.³⁶⁸

Eric W. Young'a göre Asya-Pasifik'in sürekli gelişen dinamikleri, ABD'ye bölgesel güvenlik liderliği açısından önemli bir fırsat sunuyor. En önemli risk

³⁶⁸ Magsamen, "U.S. Policy and Strategy in the Asia-Pacific: Challenges and Opportunities", s. 6.

hareketsizliktir. Çin henüz bir bölgesel güvenlik mimarisi kurmamıştır, fakat bu ABD’de de yapmamalıdır anlamına gelmemektedir. Stratejik olarak ABD, kendi bölgesel güvenlik mimarisini savunan Çin’e yönelik sessizliğin veya eylemsizliğin potansiyel olarak 21. yüzyıl Asya-Pasifik güvenlik liderliğinin Çin’e ait olup olmadığını işaret etmelidir. Böyle bir liderlikten vazgeçmek, potansiyel olarak ABD’nin gücünü ve bölgedeki nüfuzunu tehdit ediyor, Çin’in yükselişinin gerileyen ABD’nin zararına olduğu bir güç geçişi algısını tartışmalı olarak doğruluyor.³⁶⁹

Son olarak, 2019 yılı sonu itibariyle ortaya çıkan Küresel Salgın Covid-19 krizi de şüphesiz, büyük ölçüde ABD dış ve güvenlik politikalarını etkileyecektir. ABD-Çin büyük güç jeopolitiğinin yoğunlaşacağı kesindir ve aralarındaki rekabet daha da artacaktır.³⁷⁰ Ancak burada jeopolitik rekabetin sürekli doğası değişmeyecektir ve krizin dikkat dağıtıcı unsurları stratejik fırsatlar sunmaktadır.³⁷¹

“ABD veya Çin, Covid-19 krizi vesilesiyle göreceli bir avantaj elde edebilecek midir?” Hem ABD hem de Çin, krizi kendi yöntemlerince kötü yönetmiş ve her ikiside bir rol model olarak ön plana çıkamamıştır. Ekonomik mânâda Çin, ABD veya Avrupa’dan daha hızlı biçimde toparlanabilir ancak küresel liderliğe soyunabileceğini gösteren bir tutum sergilememiştir. ABD ise yumuşak ve sert güç açısından halen daha Çin’den daha avantajlı bir konumdadır.³⁷²

Joseph Nye’na göre bu kriz, ABD’nin Çin’e karşı görece jeopolitik üstünlüklerini ortadan kaldırmayacaktır. Çin’e kıyasla daha iyi bir coğrafyada yer alan ABD, iki okyanus ile iki dost ülke tarafından çevrelenmektedir. ABD enerji ihracatçısıyken, Çin ithal enerji kaynaklarına büyük gereksinim duymaktadır. Ayrıca demografik olarak da ABD, Çin’den üstündür. Adele Hayutin’in yaptığı bir araştırmaya göre, önümüzdeki on beş yıl içerisinde ABD işgücünün % 5 oranında

³⁶⁹ Eric W. Young, “Developing A U.S.-Led Multilateral Security Architecture for the Asia-Pacific”, **Avoiding The Trap: U.S. Strategy And Policy For Competing In The Asia-Pacific Beyond The Rebalance**, Editörler: David Lai; John F. Troxell; Frederick J. Gellert, Strategic Studies Institute and United States Army War College, 2018, s. 66.

³⁷⁰ Ashok Sharma, “Great Power Politics in the Post-Covid-19 World”, **Australian Institute of International Affairs**, 1 Nisan 2020, <http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/great-power-politics-in-the-post-covid-19-world/>, (E.T. 09.06.2020).

³⁷¹ Commodore Lalit Kapur, “Geopolitical Lessons of COVID-19 for India”, **Delhi Policy Group**, 4 Mayıs 2020, <https://www.delhipolicygroup.org/publication/policy-papers/geopolitical-lessons-of-covid-19-for-india.html>, (E.T. 09.06.2020).

³⁷² Wolfgang Ischinger, “Covid 19: Jeopolitiğin Derinleşen Fay Hatları”, **Covid 19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?**, Çevirmen: T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı, Sam Yayınları, Ankara, Haziran 2020, s. 82.

artması beklenmektedir. Bunun aksine, Çin işgücü ise muhtemelen % 9 oranında azalacaktır. Son olarak, çok sayıda seçkin üniversitesi ve firmaları sayesinde ABD, teknolojik ilerlemeye ettiği liderliği sürdürecektir.³⁷³

Kısaca Covid-19 krizi, yüksek ihtimal ABD'nin Çin ve diğer rakipleri karşısında zayıflamasına yol açacaktır. Ancak bununla beraber, küresel ekonomik bir çöküş meydana gelmediği takdirde, ABD gücünde hızlı bir düşüş yaşanması veya 1939-1945'te dünyayı yıkan sarsıcı mücadelelerin yaşanması beklenmemelidir.³⁷⁴

Çin'in küresel bir lider olarak imajını parlatma girişimlerinin başarılı olup olmayacağı henüz görülüyor. Dünya, Çin'e karşı fazla güvenmenin risklerinin farkına varmıştır ve Covid-19, uluslararası toplumdaki bazı kişileri Pekin'le olan ilişkilerine daha fazla ihtiyat ile yaklaşmaya ikna edebilir. Salgın, Çin'e yakın olmanın ihtiyatlılığı konusunda derin bir şüpheciliğe neden oldu. Her şey, yaklaşan sosyoekonomik şokun ciddiyetine ve dünya düzeninin esnekliğine bağlı olacaktır.³⁷⁵

3.8. Türk Dış Politikası Açısından Konunun Önemi

Güvenliğin irdelenmesi sürecinin ivme kazanması ve bu çerçevede tanımı, boyutları ve referans aktörlerinin yeniden düşünülüp ve tanımlanmaya başlanması gibi gelişmelere bağlı bir biçimde, Türkiye'nin güvenlik algılamaları ve çıkarları da Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenmeye başlamıştır. 1990'ların başında Türkiye'nin güvenlik kaygılarında bir azalma meydana gelmemiş; aksine bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu – dünya da istikrarsızlık açısından en önde gelen Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu bölgelerinin ortasında yer alışı - nedeniyle çeşitlenen ve karmaşıklaşan güvenlik tehditleri, Türkiye'yi Soğuk Savaş'ta olduğundan daha çok kapsamlı güvenlik politikaları üretmeye yönlendirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin güvenlik kaygılarına temel teşkil eden sorunlar arasında uluslararası ve bölgesel terörizm, uzun menzilli füzeler ve KİS'lerin yayılması,

³⁷³ Joseph Nye, "Covid 19 Amerikan Liderliğini Sınamaktadır Ancak Küresel Düzeni Değiştirmeyecektir", **Covid 19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?**, Çevirmen: T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı, Sam Yayınları, Ankara, Haziran 2020, s. 108.

³⁷⁴ Richard E. Rubenstein, "Bir İmparatorluk Krizi mi? Covid 19 Salgınının ABD Dış Politikasını Etkisi", **Covid 19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?**, Çevirmen: T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı, Sam Yayınları, Ankara, Haziran 2020, s. 121.

³⁷⁵ Plamen Tonchev, "The Belt and Road After Covid-19", **The Diplomat**, 7 Nisan 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/the-belt-and-road-after-covid-19/>, (E.T. 09.06.2020).

bölgesel istikrarsızlık ve çatışmalar, ülkenin siyasi istikrar ve güvenliğini ilgilendiren ekonomik ve sosyal sorunlar yer almaktadır.³⁷⁶

Mevcut konjonktürde yeniden şekillenen Avrupa Güvenlik Mimarisi ve Dünya Düzeni/Düzensizliği temelindeki tartışmalar da Türkiye'nin güvenlik algılamalarına önemli ölçüde yansımaktadır. Bu tartışmalara son dönemdeki çok-kutuplulukta eklenmelidir. Türkiye'nin kim olduğunu –kimlik- ve ne istediğinin – çıkarları- tanımlamasında siyasi, ekonomik ve sosyal yapısından kaynaklanan sorunların çözümü, çok boyutlu bir dış politika ve çok taraflılığı, uzlaşmayı ve ortak çıkarları temel alan stratejiler kullanmayı gerektirmektedir. Soğuk Savaş'ta vazgeçilmez stratejik müttefik olan Türkiye, şimdi nükleer olmayan ve pek çok potansiyel çatışma bölgesinin ortasında yer alan bölgesel bir güçtür.³⁷⁷

Dünya merkezinin Atlantik'ten Pasifik'e kaydığı, ABD-Çin rekabetinin arttığı, Avrupa güvenliğinin yeniden şekillendiği ve Rusya'nın Avrasya'da yeniden atılganlığını artırdığı küresel siyasi tabloda, dünya ülkelerinin çoğunluğu çok taraflı ve çok boyutlu dış politikalar uygulamaktadır ve Türkiye'de bunlardan birisidir.

Çok yönlü ve çok taraflı bir dış politika takip edip ideal dengeyi kovalarken, küresel güçlerden birisini diğerlerine yeğlemek doğru olmaz. Bu bağlamda ABD, Rusya ve Çin'le geliştirilecek ilişkiler birini diğerlerine tercih eder şekilde olmamalıdır. Bu güçler, Türkiye'ye faydacı açıdan bakmakta ve aralarındaki rekabette Türkiye'yi karşı tarafı zayıflatma çerçevesinde değerli görmekteler.

Rusya açısından önemli olan genel olarak Batı Bloğu ve özel olarak da NATO içinde gerginlik ve çatlakların ortaya çıkması ve Türk-Amerikan ilişkilerinin olumsuz yönde seyretmesidir. Bu Rusya lehinedir. Öte taraftan ABD açısından önemli olan, her ne surette olursa olsun Türkiye'nin ABD politikalarıyla uyumlu davranması ve kendisinden beklenen sadık müttefiklik rolünü oynamaya devam etmesidir. Hem ABD hem de Rusya, Türkiye'nin kendi başına hareket eden otonom bir güvenlik aktörü olması fikrine sıcak bakmazlar. Mevcut bu ortamda, Türkiye'nin yapması gereken her ikisine de mesafeli yaklaşmak ve aralarındaki ihtilaflardan

³⁷⁶ Zerrin Ayşe Bakan, “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları”, **21. Yüzyıl**, Ekim/Kasım/Aralık 2007, s. 35.

³⁷⁷ Bakan, “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları”, ss. 49-50.

olabildiğince yararlanmaya çalışmak olmalıdır. Rusya ve ABD'nin aralarında anlaşp, “iyi polis-kötü polis” rolü oynadıkları senaryo, Türkiye açısından en kötüsüdür. Bir tarafa aşırı olarak yaslanmak ise Türkiye'yi yaslandığı tarafa bağımlı kılar ve politika seçenekleri kapsamını daraltır.³⁷⁸

Çin ise ekonomik gücü ve dünya siyasetinde gitgide artan etki kapasitesine rağmen şu an Türkiye için stratejik tercih olma noktasından uzaktır. Çin pazarından daha fazla pay elde etme ve Çin sermayesiyle Çinli turistleri ülkeye çekmenin ötesinde Çin'in Türkiye için önemi mevcut konjunktürde sınırlıdır. Türkiye için Çin'i değerli kılan ana unsur, Çin sermayesinin Türkiye'ye yatırım yapması ve Tek Kuşak Tek Yol projesi kapsamında Türkiye'nin uluslararası taşımacılık ve ulaşım hatlarında yer almasıdır. Her üç küresel aktör ile geliştirilen ilişkiler, Türkiye'nin belli bir ülkeler topluluğuna ait olma yönündeki kimliksel ihtiyacını gidermez. Her üçü de dış politikalarında sert güç unsurlarını, realpolitik pratikleri ve nüfuz bölgesi mantığını merkeze koyan aktörlerdir ve son merhalede kendi bölgesinde güçlü değil zayıf, iç sorunlarını çözmemiş ve sürekli dış desteğe muhtaç bir Türkiye görmek isterler.³⁷⁹

ABD-Çin rekabeti, Covid-19 krizi ile birlikte yeni bir sürece girmiştir. Trump yönetimi, ilk yıllarında AB'yi ve Rusya'yı Çin'e karşı mobilize etme isteğindeydi. Ancak Rusya'nın Çin'e karşı mobilize olmasının o dönemin konjunktüründeki irrasyonelliği ortadaydı. Batı ittifakı içerisinde de bu söylem ve tek taraflı politikalar, potansiyel birlikte hareket etme motivasyonunu yok etmişti. Ancak salgınla birlikte Avrupa ekseninden Çin'e daha açık eleştiriler gelmeye başladı; dolayısıyla Avrupa'dan ABD ile birlikte hareket etme eğiliminin sinyalleri öne çıkıyor. Özellikle Trump döneminde ABD-AB arasında küresel işbirliği konusunda yaşanan ayrılık, Çin'in küresel genişlikte oyun alanını hem Avrupa'da hem de Asya-Pasifik'te genişletti. Trump'ın Çin ile ilgili sert söylem ve politikaları, kendi içerisinde de ciddi

³⁷⁸ Tarık Oğuzlu, “Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye: Nasıl Bir Dış Politika”, **Panorama Uluslararası İlişkiler Konseyi**, 18 Ocak 2020, https://www.uikpanorama.com/blog/2020/01/18/yeni-dunya-duzeni-ve-turkiye-nasil-bir-dis-politika/?fbclid=IwAR0xvxo-hGq5Cb489ILPuFTzgJPc52rFesSLz-Q7LSf9Xtmbgy4Jjup3_iU, (E.T. 13.06.2020).

³⁷⁹ Oğuzlu, “Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye: Nasıl Bir Dış Politika”.

sıkıntılar yaşayan AB'deki büyük güçleri, bağımsız olarak ABD-Çin ilişkilerinde bir yatıştırıcı/aracı güç olmaya zorlamaktaydı.³⁸⁰

Yeni dönemde ise İngiltere ve Fransa'da yetkililer nezdinde Çin'e yönelik derin endişeler ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda Almanya da, Çin'den kaynaklanan rahatsızlığını açıkça dile getirmese de, Çin'in Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki ekonomik faaliyetlerinden ve *Made in China 2025* çerçevesinde yaptığı teknolojik yatırımlar ve satın almalarından epey rahatsız olduğu bilinmektedir. Avrupa'nın ABD-Çin ilişkilerinde yatıştırıcı güç olması bekleniyordu. Ancak Fransa ve İngiltere'nin Çin'e karşı aldıkları yeni tavır bu durumun değişmekte olduğunu göstermektedir.³⁸¹

Bu değişimler ışığında, AB'nin ABD-Çin ilişkilerindeki yatıştırıcı/aracı güç olma pozisyonununundan uzaklaşması muhtemeldir. Meydana gelecek bu boşluğu, Batı ittifakı içerisinde yer almasına rağmen AB ülkelerine göre daha bağımsız ve çok boyutlu bir dış politika izleyebilen Türkiye doldurabilir. Bu dönemde Çin, Balkanlar, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya'da gücünü pekiştirebilmek amacıyla işbirliği yapabileceği yeni ortaklara ihtiyaç duyacaktır. Bu çerçevede, AB'nin geri plana çekilmesi, hem Çin hem de Batı'yla ilişkilerinde Türkiye'nin çok boyutlu dış politikasına alan açıyor. Özellikle jeopolitik sorunlara ek olarak, ekonomi alanında da Çin-Batı ilişkilerinin kötüleşmesi, bölgesinde etkisi artan ve Batı ile siyasi, ekonomik, güvenlik vb. alanlarda iyi ilişkiler geliştirebilen Türkiye ile Çin'in daha yakın ilişkiler geliştirmesini sağlayabilir. Ayrıca Çin'in küresel ekonomik finansörlüğünün gerilemesi ve dış politikasının maliyetinin artması nedeniyle zayıflaması, Türkiye'nin Çin ile daha dengeli, alternatif değil tamamlayıcı bir ilişki geliştirebilmesi açısından da bir fırsat olarak görülebilir. Ayrıca, özellikle emek-yoğun üretimde olan yatırımcıların coğrafi çeşitlendirmeye gitmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Çin'den ayrılan yatırımları çekebilmesi, Çin'e ve diğer gelişen ülkelere karşı rekabet gücünü artırmasını sağlayabilir.³⁸²

³⁸⁰ Ümit Alperen, "Pandeminin Çin Batı İlişkilerine Etkisi ve Türkiye", **Anadolu Ajansı**, 28.05.2020, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pandeminin-cin-bati-iliskilerine-etkisi-ve-turkiye/1856358?fbclid=IwAR1-D8tIsPrYjBIYz2NJ_q7dt8yKLL-QXH_3-sbrmzcCm-k8giNN_miCWjs, (E.T. 13.06.2020).

³⁸¹ Ümit Alperen, "Pandeminin Çin Batı İlişkilerine Etkisi ve Türkiye".

³⁸² Ümit Alperen, "Pandeminin Çin Batı İlişkilerine Etkisi ve Türkiye".

SONUÇ

Dünyanın ekonomik ve siyasi merkezi hızla Atlantik'ten Pasifik'e kaymaktadır. Bu, finans düzeni, para birimi, ticaret, savunma/güvenlik, kültür, değerler vb. alanlarda etkili bir şekilde hissedilmektedir.

Etnik, kültür ve din açısından çok çeşitli devasa nüfusu ile dünya toplamında % 50,87 (2019) gibi büyük bir paya sahip olma; toplam GSYİH itibariyle dünya toplamında % 34,98 gibi büyük bir paya ve 2019'da % 3 olan dünya ortalama ekonomik büyüme oranının üstünde bir büyüme (% 3,57); 2018 dünya toplam ihracatı içerisinde % 35,70, toplam ithalat içerisinde % 33,82'lik gibi yüksek paylara sahip olma ve dış ticaret fazlası verme; küresel ekonomi politik sisteme yön verebilen merkezlerden en öne çıkan bölgelerden birisi olma; ve teknolojik olarak ülkeler bazında göreceli olsa da önemli gelişmeler kaydetme avantajları ve başta Çin olmak üzere bölge devletlerinin ağırlıklarının artışı ile Pasifik, 21. Yüzyıldaki bu ağırlık merkezi kaymasına delalet etmektedir.

Asya-Pasifik, geçmişte Batılı güçler tarafından sömürülen bir bölge olmasına karşın 21. yüzyılda jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik avantajları ile uluslararası politikada güçlü, etkin, önemli ve ayrıcalıklı bir statüye yükselmiştir. Başta Çin olmak üzere bölgesel aktörlerin kendi güvenlik anlayışının özü doğrultusunda yeni tehdit algılamaları, uluslararası sistemdeki taşıdığı ağırlıkları, güç ve kapasiteleri, içsel dinamikleri, sistemi algılayış biçimleri, diğer aktörlerle ilişkileri, ihtiyaçları ve kendilerine biçtikleri rolleri, ABD ulusal güvenliğini oldukça yakından ilgilendirmektedir ve tehditler, riskler ve fırsatlar bağlamında yüksek ölçüde etkilemektedir. Bu olgular doğrultusunda Asya-Pasifik bölgesi, güvenlik perspektifi çerçevesinde 21. yüzyılda ABD'nin küresel politikasının merkezine konumlandırılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında döneme üstün bir pozisyonla başlamış olan başat güç ABD, iki yüz yıldır faaliyet gösterdiği Asya-Pasifik bölgesinin özellikle II. Dünya Savaşı sonundan günümüze jeopolitik ve jeostratejik bakımdan şekillenmesinde etkin rol oynamıştır. ABD, günümüzde bölge güç dengesinde etkili bir statüdedir; yüzyılın

başındaki durumuna kıyasla daha az da olsa bölgede büyük bir ağırlığa sahiptir, aktiftir; ve bölgede büyük bir askeri güç bulundurmaktadır.

Bölgedeki devletlerden Japonya, Güney Kore, Avusturalya, Yeni Zelanda, Tayvan, Filipinler ve Tayland, ABD tarafından yakın müttefikler olarak değerlendirilmektedir. Bölgenin küçük devletleri olan Marshall Adaları, Micronesia Federal Devletleri ve Palau Cumhuriyeti de askeri ittifak anlaşmaları çerçevesinde bu ittifak sistemine dâhildir.

Bölgenin güneyinde, Hindistan başta olmak üzere, Vietnam, Malezya, Brunei, Myanmar, Kamboçya ve Laos'a ekonomik, siyasi, askeri vb. alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında özel ilgi duyulmaktadır.

ADB, APEC, ASEAN ve bu uluslararası örgütler nezdindeki birçok forumlarda etkin olan ABD, bu oluşumlar vasıtasıyla bölgedeki ekonomik ve siyasi ilişkilerde çok aktiftir ve kural koyucu aktörlerden birisidir. Bunlara 2016'da TPP de eklenmiş fakat ABD 2017'de anlaşmadan geri çekilmiştir.

Bölge güç dengesinde etkili bir statüde bulunan bir diğer aktör, son yıllarda ekonomik, siyasi, askeri, diplomatik, teknolojik vb. alanlarda yüksek seviyede gelişmeler kaydeden yükselen Çin'dir ve küresel süper güç olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Çin'in bu statüye ulaşmasında, kuruluşlarında öncü olduğu ŞİÖ, AIIB, RCEP, EAS, CICA, kendi projesi olan Tek Kuşak Tek Yol (veya Kuşak ve Yol) ve BM, DTÖ, APEC, ASEAN, ASEAN+3 vb. organizasyonlar önemli rol oynamıştır/maktadır. Çin askeri sahada son yıllarda büyük ilerleme kaydetmiş ve bunu Pasifik bölgesindeki gücüne tesir edecek biçimde donanmasına yansıtmıştır. Yüksek Teknoloji (high-tech) alanında dünyada ilk sıralarda gelmektedir. En önemli itiş motoru olan ekonomiyi hem bir yumuşak güç hem de bir bakıma sert güç unsuru olarak kullanmakta ancak bunun yanında diğer yumuşak güç unsurlarını da geliştirmektedir.

Pasifik sahasında nisbi olarak daha geride olsa da bölge güç dengesindeki bir diğer aktör Rusya'dır. Rusya; Çin, Hindistan, Kuzey Kore ve Vietnam ile ekonomik, siyasi, askeri, özellikle enerji alanlarında yakın ilişkiler içerisindedir. Bunlara özellikle enerji bağlamında Japonya ve Güney Kore de dâhildir. Yine bölgedeki aktif

olduğu organizasyonlara bakıldığında karşımıza ŞİÖ, ARF, ASEM ve APEC çıkmaktadır. Ayrıca Güneydoğu Asya, Rusya'nın da ilgi duyduğu bir alt bölgedir.

Bölge güç dengesine ilişkin, etkinlik bakımından son olarak Japonya öne çıkmaktadır. Ancak Japonya'nın, askeri ve siyasi bakımdan ABD, Çin ve Rusya ile kıyaslanması zordur. Bunda, nükleer güç olmamasının yanı sıra başat jeopolitik aktör olma konusundaki isteksizliğinin de payı vardır. ABD ile etkili işbirliğini tercih ettiği ancak zaman içerisinde savunma/güvenlik alanında özgün gücünü artırdığı da kaydedilmelidir. Japonya halen dünya devletleri arasında milli gelir bakımından 3. sırada bulunmaktadır. Ayrıca, büyük nüfusuna rağmen kişi başına düşen milli gelir bakımından da ilk 30 içerisinde yer alabilmektedir. Yüksek teknolojide ve otomotivde hala bir marka ulus olma özelliğini sürdürmekte, finans alanında gücünü muhafaza etmektedir. Tarihsel arka planı ve bu ekonomik nitelikleri, Japonya'nın göz ardı edilmemesini zorunlu kılar.

Bölgesel güvenlik açısından Asya-Pasifik, kaygan bir zemin olarak değerlendirilmekte ve bu zeminde hassas ve kırılması kuvvetle muhtemel dengeler bulunmaktadır. Bölge, gelecekte bölgeselden küresele yayılabilecek büyük çatışmaların yaşanabileceği bir coğrafya olma potansiyeline sahip kırılmamış bir fay hattı gibi nitelendirilmektedir. Bu perspektifte, bölge ülkelerinin güvenlik algılamaları oldukça kompleks ve ortak noktaları yok denecek kadar azdır.

Tayvan Çin'i; Güney Kore Kuzey'i; ve Pakistan'da Hindistan'ı en büyük tehdit olarak algılamaktadır. Hint Okyanusu'nda yoğunlaşan bir Çin-Hindistan zıtlaşması bulunmaktadır. Çin'in özellikle ikili ve çok taraflı sorunlar bulunan Güney Çin Denizi'nde yayılmacı ve saldırgan davranışları bölge ülkelerinde Çin korkusunu hâkim kılmaktadır. Doğu Çin Denizi'nde de aynı durum söz konusudur. Bölge ülkelerinin toplam savunma harcamaları dünya toplamında % 27,2 gibi büyük bir paya sahiptir. Ayrıca özellikle enerji temelli sorunlar ve nüfusta yaşlanma hızı da yine öne çıkanlar arasındadır.

Bölge güvenliğine ilişkin bu nitelikler, bölge ülkelerinin ulusal güvenliklerinin, bölge güç dengesinde etkin olan aktörlerin güvenliklerinin ve küresel güvenliğin tehlikeye girmesi bakımından risk teşkil etmektedir. Ancak bu

riskin bölge ülkelerinin ulusal güvenliklerine ve bölge güç dengesinde etkin olan aktörlerin güvenliklerine olumlu çerçeveler diğer bir deyişle fırsatlar sunduğu da bir gerçekliktir.

Hem dünya hem de bölge güç dengesinde hegemonya ve tek kutupluluktan ziyade çok kutupluluğun hâkim olduğundan hareketle çoğu dünya devleti gibi Asya-Pasifik devletleri de çok taraflı bir dış politika izleyip bölge güç dengesindeki etkin olan aktörlerle ulusal çıkarlarını sağlamak için ilişkiler kurmakta; ve yine bu aktörler de kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bölgede kendilerine daha fazla alan açabilmektedir. Ancak bu, siyasi mânâda güç kaymaları olmaktan çok ekonomik işbirliklerini yansıtmaktadır. Siyasi birliktelikler geçtiğimiz yüzyıldan tevarüs eden ilişkiler ve ittifak anlaşmalarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu, bizlere bölgede yakın dönemde AB benzeri bir uluslarüstü bütünleşme anlamında bölgeselleşmeden bahsedilemeyeceğini göstermektedir.

21. yüzyılın başında, ABD tarafından kendi güvenlik perspektifi çerçevesinde birincil öncelik verilen hegemonyasının devam ettirilmesi için Afganistan ve Irak'a müdahaleler yapılmıştır. ABD'nin bu müdahaleleri: küresel terörle mücadele edilmesi, bölgesel ve küresel güvenliğin sağlanması, bölgede demokrasi ve refahın artırılması ve küresel enerji kaynaklarının kontrol edilebilmesi açısından AB, Güney Asya ve Çin'e yönelik bir ön-alıcı vuruştur. ABD bu hamlesini, Önce Amerika prensibiyle Orta Doğu'da kendi varlığını tehdit edebilecek Rusya, Çin ve AB gibi aktörleri ve ABD ulusal çıkarlarını tehdit edebilecek potansiyele sahip bölgesel güçleri caydırma amacıyla yapmıştır.

Dış ve güvenlik politikalarında bu müdahaleler gibi tek taraflılık ve sert güç unsurları kullanımının dozunun artırılması ise ABD'nin üstünlüğü ve hegemonyası açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır. Herşeyden önce bu müdahalelerin ekonomik maliyeti oldukça yüksek olmuştur. Ciddi askeri personel kaybı yaşanmıştır. Müdahale edilen coğrafyalarda çok sayıda sivil kayıp yaşanmış, bu kayıplar ABD'nin yumuşak gücünde derin ve tamiri zor yaralar açmıştır. Liderliğini yaptığı Batı değerlerinin sorgulanmasına neden olmuş hatta aynı değerler etrafında birleştiği yakın müttefiki olan AB ülkeleri ile ilişkilerinde de büyük kopukluklar

meydana getirmiştir. 2008 Ekonomik Krizi'nin olumsuz etkileri ise bu olumsuz durumu daha da ileri bir seviyeye taşımıştır.

Çin ve Rusya, siyasi, askeri, ekonomik, enerji vb. çoğu alanda yakınlaşmıştır. Uluslararası düzenin çok kutupluluğa evrilmesi yönünde ortak paydada birleşmiştir. Bu hususta Çin ve Rusya ikilisine Hindistan da katılmıştır. Ancak hepsinden önemlisi, ABD Orta Doğu'yu odak noktası alırken Pasifik'teki gelişmelerin gerisinde kalmıştır. Bölge güç dengesindeki statüko bozulmuş ve ABD'nin bölge üzerindeki etkisi Çin lehine azalmıştır. Proaktif ve ekonomi öncelikli bir Çin dış politikası ile Japonya, Güney Kore, Avusturalya, Yeni Zelanda, Singapur, Filipinler, Tayland, Endonezya, Malezya gibi ABD müttefikleri Çin'e bağımlı olmuştur. Bunlara Pakistan da dâhil edilebilir. Ayrıca Çin-AB ülkeleri ekonomik ilişkileri de azımsanmayacak ölçüde yüksektir. Ayrıca bu gelişmeler, orta ve uzun vadede Amerikan vatandaşlarını da dezavantajlı bir konuma getirebilecek kapasitededir.

ABD ulusal güvenliğine yönelik Asya-Pasifik merkezli tehdit algılamalarında ilk olarak yükselen güç Çin öne çıkmaktadır. Kuzeyde Rusya ve güneyde Hindistan gibi iki büyük gücün ortasında sayılabilecek Çin, görece “boş” telakki ettiği Avrasya ve Pasifik yönlerinde ilerlemektedir. Doğusunda Tayvan ve batısında Doğu Türkistan ile Tibet sorunlarının bu genişlemesini kısıtlamaması için büyük ilgi ve kaynak ayırmaktadır. Güney Çin Denizi başta olmak üzere, Pasifik ve Hint okyanuslarında askeri varlığını artırmaktadır. Ekonomik gücünü kullanarak, Avrasya'da Kuşak ve Yol girişimiyle nüfuzunu artırmaktadır. 21. Yüzyıl Deniz İpekyolu projesiyle de Güneydoğu Asya-Güney Asya-Ortadoğu-Afrika Deniz bağlantısı geliştirmeye dönük önemli adımlar atmaktadır. Bu proje İnci Dizisi (String of Pearls) adlı jeostratejik tahminin işaret ettiği hususlarla örtüşen, Çin'e Pasifik'ten Afrika'ya kadar olan sahada sadece ticari değil askeri imkân ve kabiliyetler de sağlayacak olan bir projedir.

Kendi gücünün farkında olan ve uluslararası düzene ilişkin Rusya ve Hindistan gibi önemli aktörleri de arkasına alıp dış politikasında çok kutupluluğu savunarak revizyonist taleplerde bulunan Çin'in bu eylemlerinden anlaşılan: ABD'nin Asya-Pasifik'teki hegemonyasını daha da aşındırıp bölgeden çıkarmak; bölge güvenlik mimarisini özellikle etkin olduğu organizasyonlar aracılığı ile kendi

çıkarlarını gözetten bir şekilde yeniden düzenlemek; ABD'nin uluslararası finans üzerindeki egemenliğine karşı koymak; Avrasya'da bölgesel bir ticaret bloğu oluşturmak; Amerikan Doları yerine Çin Yuanı'nın uluslararasılaşmasını sağlamak; kendi kültür ve değerlerini yaymak, kısaca hegemon olmaktır denilebilir. Fakat bunun yakın dönemde gerçekleşmesi olanaklı gözükmemektedir ve Çin'in bu hususta bir deneyimi bulunmamaktadır. Ayrıca çoğu dünya ülkesi bu girişimleri ile Çin'i, bir denge unsuru ve fırsat görmekte, fakat bunların yanı sıra barındırdığı risklerden de rahatsızlık duymaktadır.

Kuzey Kore'nin gelişmiş nükleer ve balistik füze sistemlerine sahip olması da ABD'nin yine bu bölge merkezli tehdit algılamalarında ön sırada gelmektedir. Kuzey Kore tehdidi nedeniyle ABD anakarası, askeri üsleri ve müttefikleri tehlike altındadır. Ayrıca Kuzey Kore'nin izlediği politikayla NSYÖ'nün zayıflamasına neden olma ihtimali de söz konusudur. Kuzey Kore, ABD'nin hem Asya-Pasifik hem de küresel genişlikte hegemonyasının aşındırılmasında önemli ölçüde rol oynamaktadır. Ancak farklı bir açıdan, Kuzey Kore'nin bu durumu, ABD'nin bölgede özellikle askeri varlık bulundurmasını meşrulaştırıcı rol oynamakta, Kuzey Kore'den çekinen aktörleri ABD şemsiyesine biraz daha sokmaktadır. Bununla birlikte ABD'nin bu durumdan istifadesinin orta ve uzun dönem için riskli olduğu belirtilebilir. Zira hem bu güvenlik yapılanmasının ekonomik maliyeti hem de Çin'in bölgede attığı ön alıcı adımların ABD perspektifini zorlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu gelişmeler doğrultusunda 2012 yılından itibaren, ABD yönetimlerinin Pasifik ve Hint okyanuslarını kapsayan geniş bir alanda yeni bir strateji belirleme eğiliminde oldukları görülmüştür. ABD, Asya-Pasifik'te diplomatik, ekonomik ve özellikle askeri etkinliğini artırmaya yönelmiştir. Hint Okyanusu bir coğrafi öge olarak öne çıkarken Hindistan ile ilişkilere de ağırlık verildiği görülmüştür. Son yıllarda, Çin'in güvenlik hassasiyetlerini de göz önünde bulundurarak bu ülkeyi kontrolü altında tutmak ve özellikle Pasifik harekât alanında var olan üstünlüğünü Çin'e kaptırmamak adına bir takım yeni girişimlerde bulunmuştur. Daha fazla maliyet yükü altına girmiş ve Japonya, Güney Kore, Tayvan, Filipinler ve

Avusturalya’da bulunan askeri personel ve ekipmanlarında artışa gitmiştir. Doğu Türkistan ve Tibet gibi konularda da Çin’i zayıflatmayı benimsemiştir.

Bu yeni strateji, esasen küresel güç projeksiyonunun bir uzantısı olup, ABD dış politikasının merkezinde yatan süreklilikten de bağımsız değerlendirilemez. 21. yüzyılda Asya-Pasifik, ABD için her alanda sınırsız erişimin sürdürülmesi perspektifiyle görülmekte, bunu engelleyecek her adım da tehdit olarak değerlendirilmektedir. ABD’nin özel olarak Pasifik, umumiyetle Asya-Pasifik bölgesini ulusal çıkarlarının korunması ve ilerletilmesi noktasında stratejik bir zorunluluk olarak görmesi bundandır. Nitekim ABD’nin, Başkan Biden döneminde Çin’e karşı bölge ülkeleri ile ilişkilerini örgüt bazında güçlendireceği, onlara birlikte hareket etmesi halinde ortaya çıkabilecek olası kazançları göstermek isteyeceği beklenmektedir. Buna karşılık Çin’in, yeni bir birliktelik veya var olan birliktelikleri güçlendirme gibi birtakım girişimleri söz konusu olmaktadır.

Öte yandan, ABD açısından “güç kaymaları” ve “kaynak kısıtlamaları” önemlidir. İlk bakışta ABD’nin güvenlik odaklı algıladığı bu tehditlere karşı net bir siyaset geliştiremediği ve mevcut konjonktürün ABD aleyhine olduğu ve bu durumun gitgide arttığı gözlemlenebilmektedir. Ancak burada güncel olarak uluslararası sistemde belirsizliğin ve öngörülemezliğin hâkim olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca şu da bir gerçektir ki uluslararası politikada meydana gelen gelişmeler doğrultusunda değişen çıkarlarını, genel mânâda hegemonyasını küresel genişlikte korumak adına dünyanın farklı bölgelerinde amaç ve hedeflerine uygun yaklaşımlar benimseyen ve birbirine entegre bölgesel stratejiler geliştirmekte olan ABD, halen dünyadaki en büyük siyasi, ekonomik ve askeri güçtür. Asya-Pasifik’te en güçlü devletin Çin olmasına karşın, ABD’nin bölgede büyük bir ağırlığı söz konusudur.

ABD, uluslararası politikada tecrübeli bir aktördür. 1861-1865 yılları arasında yaşadığı iç savaşıdan ulusal karakterini derinleştirerek ve olgunlaştırarak çıkmıştır. I. ve II. Dünya savaşlarının galipleri arasındadır ve günümüz uluslararası düzeninin şekillenmesinde etkin rol oynamıştır. Kore ve Vietnam bataklıklarına saplanmasına rağmen Soğuk Savaş’ın da galibidir.

ABD üstünlüğü ve hegemonyasının düşüşte olduğu doğrudur. Ancak Çin ve Rusya'nın bunu ihtiyatlı bir biçimde değerlendiremediği de ortadadır, fevri davranmaktadırlar. ABD bunun farkındadır ve bu fırsatı kullanmaktadır. Çin ve Rusya'nın (Kırım ve Suriye) saldırgan davranışlarda bulunmasının hegemonyasının sürdürülmesi açısından ABD'nin elini rahatlattığı çıkarımına ulaşılabilir. Asya-Pasifik'teki Çin korkusu, bölge ülkelerinde ABD hegemonyasının gerekli olduğuna dair bir algı oluşturmaktadır. Yine bu durum, Avrasya tarafında da Rusya'nın saldırgan davranışlarda bulunması neticesinde aynı şekildedir. Özellikle Obama'nın yakın müttefikler ile sürtüşmeler yaşaması ve Trump'ın ittifakları zedeleyebilecek adımları bu bağlamda değerlendirilebilir.

Çin korkusunun ABD ve Rusya arasında bir işbirliği alanı açabileceği de önemli olan bir diğer husustur. Rusya'nın her alanda çok yakın ilişkiler içerisinde bulunmalarına rağmen kendisinden daha güçlü bir Çin'i istemeyeceği açıktır. Keza Çin'in Avrasya'da attığı adımların Rusya tarafından "arka bahçesindeki tehlikeli oyunlar" olarak görülmesi de muhtemeldir. Bu itibarla bu üç gücün mücadele eksenleri zaman içinde değişebilir. Ayrıca ABD'nin Hindistan ile yakınlaşma girişimleri Pakistan'ı Çin'e daha da yakınlaştırmaktadır. ABD'nin bu konuda bir ikilemi bulunmaktadır. Burada Hindistan ve Pakistan'ın birer ŞİÖ üyeleri oldukları da göz önünde bulundurulmalıdır.

21. yüzyılı şekillendirecek en önemli konuların başında, Asya-Pasifik'te ve küresel genişlikte var olan ve gittikçe artan ABD-Çin rekabeti geliyor. Bu rekabette, her iki tarafın da avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Uluslararası politikada meydana gelen gelişmeler de bu avantaj ve dezavantajlarda değişikliğe sebep olmaktadır. Bu bağlamda güncel olarak Covid-19 Krizi değerlendirilebilir.

ABD'nin Pasifik güvenlik perspektifinde çatışma veya savaş gibi olgular ise özellikle Çin ve Kuzey Kore devletleri özelinde öne çıkmaktadır. Tabii ki bunlarda nükleer çatışma riskleri de bulunmaktadır. ABD ve Çin ikili ilişkilerinde en tehlikeli ve savaşa müsait konu Tayvan, Kuzey Kore ile ilişkilerinde ise Güney Kore'dir. Kuzey Kore'nin hedefi hayatta kalmaktır ve ABD ile doğrudan çatışma onu ciddi şekilde tehlikeye atacaktır. Çin ile çatışma veya savaş olgusu ise düşük olasılıktadır. Her iki aktör de en büyük iki ekonomiye sahip oldukları gibi aralarındaki finansal ve

ticari ilişkilerin boyut ve niteliği ile de dünya ekonomisine yön vermektedirler. Aralarındaki bu türden ilişkiler, iki ülkeyi oldukça karmaşık ve kısa ve orta vadede terkedilemeyecek boyutta karşılıklı bağımlılık içine sokmuştur.

Son olarak, gelecekte bir Arktik deniz şeridinin açılmasının başta ABD ve Çin olmak üzere bölgedeki ve bölge güç dengesindeki etkin olan uluslararası aktörlerin güvenlik stratejilerini tekrar gözden geçirmesine neden olacağı dikkatlerden kaçmamalıdır.

Son gelişmelerin küresel genişlikte ABD yönetişiminin kapasitesine ve yeterliliğine olan güveni zayıflattığı net bir biçimde hissedilmektedir. ABD daha az müttefik bulma endişesini yüksek oranda yaşamaktadır. Bununla birlikte, Çin'in küresel bir lider olup olamayacağı henüz belirli değildir. Gelecekte ABD'nin, mevcut üstünlüğü ve hegemonyasını korumada daha fazla çaba sarfedeceği ve zorluk çekeceği anlaşılıyor. ABD'nin kendi güvenlik perspektifi çerçevesinde Asya-Pasifik'i küresel politikasının merkezine oturttuğu bu yeni stratejisinde ne kadar başarılı olacağı ise 21. Yüzyılın ne ölçüde ABD'ye ait olacağını ve Amerikan vatandaşlarının son merhalede ne kadar emniyette olacağını ortaya koyacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKAY, Atiye Beyhan, “Asya-Pasifik Bölgesinde Ekonomik İşbirlikleri: TPP, FTAAP ve RCEP”, **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017.

AKNUR, Müge; DURAKÇAY, Fulya Akgül, “Asya-Pasifik’te Demokratikleşemeyen Bir Ekonomik Güç: Singapur”, **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017.

AKYILMAZ, Gül, **Siyasi Tarih**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

ARIBOĞAN, Ülke; AYMAN, Gülden; DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Derleyen Faruk Sönmezoğlu, DER Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2010.

AYOOB, Mohammed, “Defining Security: A Subaltern Realist Perspective”, **Critical Security Studies: Concepts And Cases**, Editörler: Keith Krause, Michael Williams, UCL, Birleşik Krallık, 1997.

BALCI, Ali; KARDAŞ, Tuncay, “Realizm”, **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Editörler: Şaban Kardaş; Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.

BİLBİLİK, Erol, **Amerikan Kuşatması**, Otopsi Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2003.

BOOTH, Ken, **Theory of World Security**, Cambridge University, New York, 2007.

BUZAN, Barry, **People, States & Fear: An Agenda For International Security Studies In The Post-Cold War Era**, Wheatsheaf Books, İkinci Baskı, Birleşik Krallık, 1983.

CINCOTTA, Howard (Editör), **Anahatları ile Amerikan Tarihi**, ABD Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Enformasyon Programları Ofisi, 2002.

ÇITAK, Emre, “Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ÇİÇEKÇİ, Ceyhun, **Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı**, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2012.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, “Doğu Asya Birliği Düşüncesi: Fırsatlar ve Engeller”, **Asya Birliği? Siyaset, Güvenlik, Ekonomi ve Kültür Parametreleri**, Editör: Almagül İsina, Tasam Yayınları, İstanbul, 2013.

DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, YeniYüzyıl Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2018, s. 34-90.

DENKER, Mehmet Sami, **2000’li Yıllarda Asya-Pasifik Bölgesinin Güvenliği**, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, ASAM Yayınları: 6, Uzakdoğu-Pasifiki Araştırmaları Dizisi: 1, Ankara, 2000.

DİNÇER, Mustafa, “Kore: Soğuk Savaş’ın Mirası Bölünmüşlük Ne Zaman Bitecek?”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Editörler: Muhittin Ataman; Kemal İnât; Burhanettin Duran, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

DURAKÇAY, Fulya Akgül, “Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar ve Güvenlik Anlayışı”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ERCAN, Bilge Hamarat, “Güneydoğu Asya’da Güvenlik Sorunları, Sınır Anlaşmazlıkları ve Bölgesel Örgütlenmeler”, **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017.

ERGÜL, Nihal, “Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler’in Rolü ve Uygulamaları”, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, Editör: Atilla Sandıklı, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2012.

ERİNÇ, Sırrı; ÖNGÖR, Sami, **Ülkeler Coğrafyası**, Milli Eğitim Basımevi, 4. Baskı, İstanbul, 1978.

ERTUĞRAL, Yusuf, **Amerika’nın Yeni İhtiyatlı Dış Politikası: Akıllı Güç’ün Pasifik Vizyonu**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2014.

ESLEN, Nejat, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, Q-Matris Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003.

GÖZEN, Ramazan, “İdealizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Derleyen Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

GÜMÜŞ, Ali Ergin, **Ülkeler Coğrafyası**, Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2018.

HACISALİHOĞLU, Yaşar, **Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001.

HOU, Xiashuo, “East Asia”, **The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism**, Editörler: John Stone, Rutledge M. Denis, Polly S. Rizova, Anthony D. Smith, Xiaoshuo Hou, John Wiley & Sons Ltd., Boston, 2016.

HOUGH, Peter, **Understanding Global Security**, Routledge, 2. Baskı, New York, 2008.

İBA, Şaban, **Milli Güvenlik Devleti: Dünyada ve Türkiye’de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma**, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 1999.

KALAYCI, Rıdvan, “Kore: Doğu Asya’da Yükselen Çatışma ya da Kasıtlı Tırmandırma?”, **Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konular**, Editörler: Muhittin Ataman; Kemal İnat; Burhanettin Duran, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, C. 2.

KARABULUT, Bilal, **Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Barış Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2015.

KARDAŞ, Tuncay, “Güvenlik”, **Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, Editörler: Şaban Kardaş; Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.

KİRAZ, Sami, “Sosyal İnşacılık Yaklaşımında Güvenlik”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

KOLASI, Klevis, “Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

KOŁODZIEJ, Edward A., **Security and International Relations**, Cambridge University, New York, 2005.

LIMAYE, Satu P., “The United States and the Asia-Pacific: Challenges and Opportunities”, **Security Outlook Of The Asia Pacific Countries And Its**

Implications For The Defense Sector, The National Institute For Defense Studies, NIDS Joint Research Series, S. 7, Japonya, 2012.

MEAD, Walter Russel, **Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World**, Routledge Taylor & Francis Group, New York & Londra, 2002.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, **Devlet'in Kavram ve Kapsamı**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınlarından No:1, Ankara, 1990.

OKUR, Mehmet Akif, “Amerikan Dış Politikası ve Orta Asya: Dünya Düzeni Değişirken İlişkilerin Geleceği Üzerine Düşünceler”, **Bölgesel ve Küresel Politikalarda Orta Asya**, Editör: M. Savaş Kafkasyalı, SFN Yayıncılık, Ankara-Türkistan, 2012.

OVALI, Ali Şevket, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, Derleyenler Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.

ÖZER, Sanem, “Asya-Pasifik'te Küresel Rekabetin Aktörleri: Çin ve ABD”, **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara.

ÖZEY, Ramazan, **Asya Coğrafyası**, Aktif Yayınları, İstanbul, 2008.

ÖZKAN, Türkan Hançer, “Kuril Adaları: Rusya ile Japonya'nın Denizlerde Hakimiyet Mücadelesi”, **Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konular**, Editörler: Muhittin Ataman; Kemal İnât; Burhanettin Duran, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, C. 2.

PALA, Pınar Buket Kılınç, “Asya-Pasifik Perspektifinden Enerji Güvenliği”, **21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel Politikalar, Uluslararası Sorunlar, Yeni Aktörler**, Editörler: Sanem Özer; Senem Atvur; Ramazan İzol, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2017.

PEHLİVANTÜRK, Bahadır, “Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Asya-Pasifik”, **Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore'de**

Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji, Editörler: Ali Akkemik; Sadık Ünay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015.

POLAT, Doğan Şafak, “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Güvenlik”, **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, Editörler: Hasret ÇOMAK; Caner Sancaktar; Sertif Demir, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

RAJAGOPALAN, Rajeswari Pillai, **Space Security Index**, Editör: Jessica West, Waterloo, 15. Baskı, Kanada, 2018.

RPAPAJ, Jonilda, “Barış Çalışmaları ve Güvenlik”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

SANDIKLI, Atilla; EMEKLİER, Bilgehan, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları”, **Uluslararası Balkan Kongresi: 21’nci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği**, Editörler: Hasret Çomak; Caner Sancaktar, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2011.

ŞAHİN, Mehmet, “Güvenlik ve Uluslararası Ekonomi Politik İlişkisi”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ŞEN, Osman, “Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri”, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler**, Derleyenler Emre Çıtak; Osman Şen, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ŞEN, Yusuf Furkan, “Şiddet, Siyasal Şiddet ve Terör”, **Radikalleşme, Şiddet ve Terörizm** Editör: Salih Zeki Haklı, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018.

TİRYAKIOĞLU, Murad, “Geç Kalkınma Yolunda Orta Gelir Tuzağı ve Doğu Asya’nın Ekonomi Politiginden Dersler”, **Doğu Asya’nın Politik Ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore’de Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji**, Editörler: Ali Akkemik; Sadık Ünay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015.

URAL, Sami Sezai; SHILIBEKOVA, Aigerim, “Uluslararası Güvenlik ve Yönetişim”, **Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, Editörler: Hasret Çomak; Caner Sancaktar; Sertif Demir, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

ÜNAY, Sadık; KAYIKÇI, Fazıl, “Küresel Ekonomi Politik Sistemde BRICS ve Doğu Asya”, **Doğu Asya’nın Politik Ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney**

Kore’de Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji, Editörler: Ali Akkemik; Sadık Ünay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015.

YARAMIŞ, Volkan; KOLASI, Klevis, “Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik”, **Uluslararası İlişkiler Teoriler: Temel Kavramlar**, Editörler: Mehmet Şahin; Osman Şen, Kripto Yayınevi, Ankara, 2014.

YAVAŞ, Ahmet, “Kore Sorunu ve Uzakdoğu’da İstikrar Arayışı: Altılı Görüşmeler”, **Asya’da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları**, Editör: R. Kutay Karaca, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2013.

YILDIRIM, Sami, **Uluslararası İlişkilerde Asya: ‘Kuşak Yol’un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2018.

YILMAZ, Sait, **Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017.

YILMAZ, Sait, **Uzay Güvenliği**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2014.

YOUNG, Eric W., “Developing A U.S.-Led Multilateral Security Architecture for the Asia-Pacific”, **Avoiding The Trap: U.S. Strategy And Policy For Competing In The Asia-Pacific Beyond The Rebalance**, Editörler: David Lai; John F. Troxell; Frederick J. Gellert, Strategic Studies Institute and United States Army War College, 2018.

YÜLEK, Murat, **Asya Kaplanları: Sanayi Politikaları ve Kalkınma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

ZOU, Keyuan, **Law of the Sea in East Asia: Issues and Propects**, Taylor, Londra, 2005.

ÇEVİRİ KİTAPLAR

ARENDS, J. Frederik M., “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde “Güvenlik” Kavramı”, Çevirmen: Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, Derleyenler: Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikkpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.

BRAUCH, Hans Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, Çevirmen: Zeynep Arkan, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, Uluslararası İlişkilerde**

Çatışmadan Güvenliğe, Derleyenler Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.

COLLINS, Allan, “Güvenlik Çalışmaları Nelerdir?”, **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, Editör: Allan Collins, Çevirmen: Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2017.

EMMERS, Ralf, “Güvenikleştirme”, **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, Editör: Allan Collins, Çevirmen: Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2017.

HOOK, Steven W.; SPANIER, John, **Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze**, Çevirmen: Özge Zihnioğlu, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2016.

ISCHINGER, Wolfgang, “Covid 19: Jeopolitiğin Derinleşen Fay Hatları”, **Covid 19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?**, Çevirmen: T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı, SAM Yayınları, Ankara, Haziran 2020.

JOHNSON, Chalmers, “Asya’da Ne Oldu?”, **Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara İki Lider 21. Yüzyılı Tartışıyor**, Çevirmen: Hasan T. Kösebalan, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1998.

MEARSHEIMER, John J.; WALT, Stephen M., **İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası**, Çevirmen: Hasan Kösebalan, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

MICAUD, Yves, **Şiddet**, Çevirmen: Cem Muhtaroğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

MUHAMMED, Mahathir; ISHİHARA, Shintaro, **Hayır Diyebilen Asya: Mahathir Muhammed Shintaro Ishihara İki Lider 21. Yüzyılı Tartışıyor**, Çevirmen: Hasan T. Kösebalan, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1998.

NYE, Joseph, “Covid 19 Amerikan Liderliğini Sınamaktadır Ancak Küresel Düzeni Değiştirmeyecektir”, **Covid 19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?**, Çevirmen: T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı, SAM Yayınları, Ankara, Haziran 2020.

RUBENSTEIN, Richard E., “Bir İmparatorluk Krizi mi? Covid 19 Salgınının ABD Dış Politikasını Etkisi”, **Covid 19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?**,

Çevirmen: T.C. Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı, SAM Yayınları, Ankara, Haziran 2020.

SHEEHAN, Michael, “Askeri Güvenlik”, **Çağdaş Güvenlik Çalışmaları**, Editör: Allan Collins, Çevirmen: Nasuh Uslu, Röle Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2017.

SPTHIRAK, Pou, “Büyük Güçlerin Rekabeti Arasında ASEAN’ın Güvenlik Sorunları”, Çevirmen: Ahmet Sami Gezgin, **Asya Birliği? Siyaset, Güvenlik, Ekonomi ve Kültür Parametreleri**, Editör: Almagül İsina, Tasam Yayınları, İstanbul, 2013.

TREMBLAY, Rodrigue, **Yeni Amerikan İmparatorluğu**, Çevirmen: Gürcan Günay, Nova Yayınları, Ankara, 2007.

MAKALELER

AĞIR, Bülent Sarper, “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 3, S. 2, Kış 2006-2007, ss. 71-100.

AĞIR, Bülent Sarper, “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreseleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 11, S. 12, ss. 97-131.

AFRIDI, Hikmat Shah; AFRIDI, Manzoor; BİLAL, Muhammad, “US Strategic Reorientation and Chinese Counter-Narrative: The Economic Reality Of Asia-Pasific”, **Global Economics Review**, C. 1, S. 1, 2016, ss. 56-65.

AK, Tarık, “Toplumsal Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Yaklaşımı”, **Akademik Hassasiyetler**, C. 5, S. 10, 2018, ss. 83-102.

AKÇADAĞ, Emine; İSMAYİLOV, Elnur, “Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 12, S. 48, ss. 95-115.

AKÇAY, Engin; AKBAL, Özdemir, “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, C. 11, S. 22, 2013, ss. 7-29.

AKÇAY, Ekrem Yaşar, “Barack Obama Dönemi Avrupa Birliği-ABD İlişkileri”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 4, 2017, ss. 713-731.

ALEKSOVSKI, Stefan; BAKRESKI, Oliver; AVRAMOVSKA, Bilijana, “Collective Security- The Role of International Organizations- Implications in

International Security Order”, **Mediterranean Journal of Social Sciences**, C. 5, S. 27, Aralık 2014, ss. 274-282.

ALSANCAK, Neslihan Dikmen, “Üçüncü Dünya Güvenlik ve Post-Kolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 16, S. 63, 2019, ss. 13-31.

ATAMAN, Muhittin; GÖKCAN, Özkan, “Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı Yayılmacılık Denemesi”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C. 7, S. 2, Yıl 2012, ss. 199-230.

ATLAND, Kristian, BRUUSGAARD, Kristin Ven, “When Security Speech Acst Misfire: Russia and Elektron Incident”, **Security Dialogue**, C. 40, S. 1, Haziran, ss. 333-353.

AYDIN, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 1, S. 1, Bahar 2004, ss. 33-60.

BAHADIR, Tural, “ABD’nin Asya-Pasifik Ekseninde Büyük Stratejisi ve Çin’in Dengelenmesi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 4, S. 11, 2017, ss. 614-642.

BAKAN, Selahaddin; ŞAHİN, Sonay, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, **The Journal of International Lingual, Social and Educational Sicences**, C. 4, S 2, Yıl 2018, ss. 135-152.

BAKAN, Zerrin Ayşe, “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları”, **21. Yüzyıl**, Ekim/Kasım/Aralık 2007, ss. 35-50.

BALDWIN, David, “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, C. 23, S. 1, 1997, ss. 5-26.

BARAN, Taha; MACAR, Elçin, “Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 10, S. 54, 2017, ss. 251-259.

BAYLIS, John, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Çevirmen: Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler**, C. 5, S. 18, 2008, ss. 69-85.

BAYSAL, Başar; LÜLECİ, Çağla, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 11, S. 22, ss. 61-96.

BİLENSOY, İrem, “George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması”, **Lectioi Socialis Journal**, C. 2, S. 1, ss. 50-73.

BİRDİŞLİ, Fikret, “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 10, S. 20, ss. 229-256.

BUZAN, Barry, “New Patterns of Global Security in The Twenty First Century”, **International Affairs**, C. 67, S. 3, 1991, ss. 431-451.

CASTELLO, Mark John, CHEUNG, Alan, HAUWERE, Nathalie De, “Surface Area and the Seabed Area, Volume, Depth, Slope and Topographic Variation for the World’s Seas, Oceans and Countries”, **Environmental Science & Technology**, C. 44, S. 23, ss. 8821-8828.

CHENG, Joseph, “China’s Regional Strategy and Challenges in East Asia”, **China Perspectives**, S. 2, 1 Haziran 2013, ss. 53-65.

ÇALIŞ, Şaban; ÖZLÜK, Erdem, “Uluslararası İlişkiler Tarihi’nin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 18, 2007, ss. 225-243.

ÇETİNKAYA, Şeref, “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıkları”, **21. Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 2, Aralık-Ocak-Şubat, 2012, ss. 241-260.

ÇOLAKOĞLU Selçuk; ATLI, Altay, “Japonya’nın Yükselişi mi?”, **Analist**, Kasım 2014, ss. 44-49.

DEDEKOCA, Ersin, “ABD-Çin İlişkilerinde Kriz Yönetimi”, **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 3, Aralık 2017, ss. 141-168.

DEDEMEN, Fatih, “Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C. 5, S.1, Mayıs 2016, ss. 141-176.

DEDEOĞLU, Beril, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 1, S. 4, 2004, ss. 1-21.

DEMİRTEPE, Mustafa Turgut; ÖZERTEM, Hasan Selim, “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, **Bilgi**, S. 65, 2013 Bahar, ss. 95-118.

DENİZ, Taşkın, “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti’nin Stratejik Hamleleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 13, S. 50, 2014 Yaz, ss. 188-212.

DONG, Wang, “Is China Trying to Push the U.S. out of East Asia”, **China Quarterly of International and Strategic Studies**, C. 1, S. 1, ss. 59-84.

DURAN, Hasan; PUREVSUREN, Nyambayar, “Güvenlik, Enerji ve Pazar Ekseninde Çin’in Orta Asya Politikası”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Afro-Avrasya Özel Sayısı, Aralık 2016, ss. 281-294.

EADES, J. S.; COOPER, Malcolm J.M., “Introduction. The Asia Pacific World: A Summary and an Agenda”, **Asia Pacific World**, C. 1, S. 1, Bahar 2010, ss. 1-22.

ERDİNÇ, Ali, “Çin’in Tehdit Algısı, Güvenlik Stratejisi ve Avrasya”, **Avrasya Dosyası**, S. 1, Ekim 2017, ss. 78-85.

ERHAN, Çağrı, “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 56, S. 4, Yıl 2001, ss. 77-93.

ERHAN, Çağrı, “Yeni Muhafazakârların Gözüyle Türkiye’nin Değişen Vizyonu”, **Görüş**, S. 55, 2003, ss. 26-32.

ERMAĞAN, İsmail, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası-Obama Dönemi ve AK Parti”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmalar Dergisi**, C. 3, S. 2, Haziran 2012, ss. 21-35.

ERTEM, Helin Sarı, “Kimlik ve Güvenlik İlişkisine İlişkin Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Kimliğin Güvenliği ve Güvenliğin Kimliği”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl 8, S. 16, ss. 177-237.

GARİP, Eda, “Kuril Adaları Sorunu ve Kuril Adalarının Silahlandırılması”, **Asya Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 2, ss. 195-206.

GEREDE, Ender, “Havacılık Emniyeti ve Havacılık Güvenliği Kavramları Arasındaki İlişki ve Farkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim**, Yıl 17, S. 54, Haziran 2006, ss. 26-37.

GERHARD, Wilfried, “Patterns of American Foreign and Security Policy”, **KVUOA Toimetised Journal**, S. 13, Yıl 2010, ss. 197-210.

GÜLEK, Şeyda, “ABD’nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü”, **Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 4, Ekim 2017, ss. 143-158.

GÜNEŞ, Ergin, “Çin-Rusya İlişkilerindeki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 70, S: 4, 2015, ss. 839-867.

GÜNEŞ, Ergin, “Yeni Yüzyıldaki Çin-Amerika Rekabeti”, **Toplum ve Demokrasi**, Mayıs-Aralık, 2009, ss. 175-188.

KANDEMİR, Eyyub, “ABD Başkanları G.W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde İttifak Söylemleri ve S. Walt’un İttifak Teorisi”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, C. 10, S.2, Kasım 2011, ss. 122-151.

KARABULUT, Bilal, “Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi”, **Gazi Akademik Bakış**, C. 8, S. 15, Kış 2014, ss. 57-72.

KAYGUSUZ, Özlem, “Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. 10, S. 39, 2014, ss. 27-61.

KÖSE, Talha, “Orta Doğu’da Kriz ve Değişim: Amerikan Hegemonyasından Güçler Dengesine Geçiş”, **Eskiyeşi**, Çatışma Analizleri ve Çözümleri Enstitüsü Virginia ABD/SETA Vakfı, S. 4, Kış 2007, ss. 5-9.

KÜÇÜKSOLAK, Övgü Kalkan, “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Yıl 2012, C. 4, S. 14, İlkbahar 2012, ss. 202-208.

KÜÇÜKŞAHİN, Ahmet; ŞAFAK, İskender Cahit; DEDEOĞLU, Çağdaş, “Güvenlik Bağlamında Risk ve Risk Yönetimi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, S. 10, 2009, ss. 9-34.

KÜÇÜKŞAHİN, Ahmet, “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, S. 4, 2006, ss. 7-41.

KURTBAĞ, Ömer, “Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıkışlar ve Ayrışan Çıkarlar”, **Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, C. 3, S. 2, Yıl 3, 2015, ss. 185-207.

KUSZTAL, Aleksandra, “Theoretical Foundations of Regional Security in International Relations-The Overview”, **Journal of Science of The Military Academy of Land Forces**, C. 49, S. 1, 2017, ss. 17-30.

LERSCH, Bruna dos Santos; SARTI, Josiane Simao, “The Establishment of Foreign Military Bases and the International Distribution of Power”, **UFRGSMUN-UFRGS Model United Nations**, ISSN: 2318-3195, C. 2, 2014, ss. 83-135.

OĞUZ, Gökhan, “Amerikan Dış Politikasında Trump Dönemi ve Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Sonu”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ek Sayı, Aralık 2019, ss. 109-123.

ÖRMECİ, Ozan, “21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 29, Ağustos 2013, ss. 1-14.

ÖZKAN, Behlül, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, **Stratejik Araştırmalar**, C. 9, S. 11, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, 2011, ss. 51-91.

ÖZSÖZ, Cihad, “Şiddetin Tanımlanması ve Simgesel Şiddet”, **Sosyoloji Notları**, S. 7, 2009, ss. 23-29.

RODKIEWICZ, Witold, “The Turn to the East: The Flawed Diversification of Russian Foreign Policy”, Center For Eastern Studies, **Point of View**, S. 44, Warsaw, Kasım 2014, ss. 1-35.

ROUSSEAU, David L., “Identity, Power and Threat Perception”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 51, S. 5, Ekim 2007, ss. 744-771.

SAEED, Muhammad, “From the Asia-Pacific to the Indo-Pacific: Expanding Sino-US Strategic Competition”, **China Quarterly of International and Strategic Studies**, C. 3, S. 4, 2017, ss. 499-512.

SANCAK, Kadir, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 6, 2013, ss. 123-134.

SANDIKLI, Atilla; GÜLLÜ, İlhan, “Güney Asya ve Pasifik Bölgesindeki Uluslararası Kuruluşlar”, **Stratejik Öngörü**, S. 10, 2007, ss. 6-13.

SCOTT, David, "US Strategy in the Pacific-Geopolitical Positioning for the Twenty First Century", **Geopolitics**, C. 17, S. 3, 2012, ss. 607-628.

SEVİM, Tuğçe Varol, "Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya", **Uluslararası İlişkiler**, C. 1, S. 41, 2014 Bahar, ss. 87-108.

SINCAI, Lulia Monica Oehler, "United States "Pivot" Towards Asia-Pacific: Rationale, Goals and Implications for the Relationship with China", **Knowledge Horizons-Economics**, C. 8, S. 1, 2016, ss. 25-31.

SÜMER, Gültekin, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", **Uluslararası İlişkiler**, C. 5, S. 19, Güz 2008, ss. 119-144.

SWIELANDE, Tanguy Streye De, "The Reassertion of the United States in - the Asia-Pacific Region", **Parameters**, C. 42, S. 1, Bahar 2012, ss. 75-89.

ŞAHİN, Yakup, "Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş", **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri**, C. 1, S. 1, 2013, ss. 32-55.

TUTAR Filiz Kutluay; KOÇER, Şura Bahsi, "Çin'in İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol", **Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences**, C. 5, S. 17, 2019, ss. 618-626.

TURAN, İshak; KESKİN, Bahadır Yusuf, "Çevreleme Politikasını Çin'e Uygulanabilirliği", **Uluslararası Yönetim İşletme ve İktisat Dergisi**, ICMEB17 Özel Sayısı, ss. 707-717.

TÜRKER, Haşim, "Kartal ve Ejderin Dansı: Güvenlik Bağlamında ABD-Çin İlişkileri", **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 3, Yıl 2018, ss. 50-73.

ULLMAN, Richard, "Redefining Security", **International Security**, C. 8, S:1, 1983 Yaz, ss. 129-153.

UZUN, Gülsine, "Doğu Türkistan Kırgız Türkleri", **Journal Of Turkish Studies**, C. 3, S. 7, 2008 Sonbahar, ss. 632-661.

WEAWER, Ole, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", Çevirmen: Birgül Demirtaş Coşkun, **Uluslararası İlişkiler**, C. 5, S. 18, 2008, ss. 151-178.

WOLFERS, Arnold, "National Security As An Ambigious Symbol", **Political Science Quarterly**, C. 67, S. 4, Aralık 1952, ss. 481-502.

YALÇIN, Hasan Basri, "Obama Stratejisi ve Ortadoğu", **Akademik Orta Doğu**, C. 9, S. 2, 2015, ss. 55-74.

YAMAN, Haluk, “Anglo-Sakson Muhafazakâr Geleneğin Dönüşümü ve Trump’ın Yeni Amerika Söylemi”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, S. 58, Yaz II 2017, ss. 497-510.

YERLİKAYA, Saffet, “Güney Çin Denizi Sorunları: Tanımı, Tarafları ve Jeopolitik Değerlendirmesi”, **Düşünce Dünyasında Türkiz**, Yıl 9, S. 48, ss. 105-131.

YILMAZ, Sait, “ABD Monroo Doktrinine Geri Dönebilir mi?”, **Teori**, S. 275, Aralık 2012, ss. 36-48.

YILMAZ, Sait, “Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S. 2, 2008 Güz, ss. 188-212.

YİĞİT, Ali, “Kazakistan’ın Değişen Etnik Yapısı”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 10, S. 2, 2001, ss. 1-15.

RAPORLAR

BHARSHEFSKY, Charlene; GREENBERG, Evan G.; JR, John M. Huntsmans, **Reinvigorating U.S. Economic Strategy in the Asia Pacific**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Ocak 2017.

COATS, Daniel R., **Statement for the Record Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community**, USA Office Of The Director Of National Intelligence, 29 Ocak 2019.

COSSA, Ralph A.; GLOSSERMAN, Brad; McDevitt, Michael A.; PATEL, Nirav; PRUZYSTUP, James; ROBERTS, Brad, **The United States and The Asia-Pacific Region: Security Strategy for the Obama Administration**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Şubat 2009.

DEDEKOCA, Ersin, “Geçmişin ve Öngörülerin Işığında, Batı’nın İlgi Odağı Asya-Pasifik Bölgesinde 2015 Yılı”, Özel Rapor, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, Rapor No: 23, Şubat 2015.

Dolven, Ben; Mark E. Manyin; Shirley A. Kan, **Maritime Territorial Disputes in East Asia: Issues for Congress**, Congressional Research Services, Rapor No: 7-5700 R42930, 14 Mayıs 2014.

DORMANDY, Xenia, “Prepared For Future Threats?: US Defence Partnerships In The Asia-Pacific Region”, **Chatham House**, June 2012.

FIORENTINI, Bruno, “U.S. Maritime Strategy in the Asia-Pacific”, **Maritime Security in the Asia-Pacific: A Navigational Map for the Ner U.S. Administration**, Task Force Report, Editör Adam Khan, School of International Studies-University of Washington, Seattle, 2017.

International EMECS Center, **Environmental Guidebook on the Enclosed Coastal Seas of the World**, Japonya, 2015.

ÖZDAĞ, Ümit, “Geçmişin ve Öngörülerin Işığında, Batı’nın İlgi Odağı Asya-Pasifik Bölgesinde 2015 Yılı”, Özel Rapor Ersin Dedekoca, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, Rapor No: 23, Şubat 2015.

SEREN, Merve, **ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi: Amerikan Savunması ve Caydırıcılığı**, ThinkTech STM Teknolojik Düşünce Merkezi, Trend Analizi, Şubat 2018.

SU, Yinong, “U.S. Economic Policy in the Asia-Pacific”, **Maritime Security in the Asia-Pacific: A Navigational Map for the Ner U.S. Administration**, Task Force Report, Editor Adam Khan, School of International Studies-University of Washington, Seattle, 2017.

The White House, **National Security Strategy of the United States**, Mart 1990.

United Nations, “Perspectives on Population Ageing in the Asia-Pacific Region”, **UNFPA Asia and the Pacific Regional Office**, 2017.

United Nations, **World Population Prospects 2019 Data Booklet**, Department of Economic and Social Affairs.

United States of America Department of Defense, **The Asia-Pacific Maritime Security Strategy: Achieving U.S. National Security Objectives in A Changing Environment**, Washington D.C. 2015.

U.S. Energy Information Administration, **U.S. Energy Information Administration’s South China Sea Report**, Şubat 7, 2013.

VAUGHN, Bruce, “U.S. Strategic and Defense Relationships in the Asia-Pacific Region: Crs Report for Congress”, **Congressional Research Services**, Order Code: RL33821, Washington D.C., 2007.

World Health Organization, **World Report on Violence and Health**, Cenova, 2002.

TEZLER

AN, Byoungkil, *Bölünmüş Ülkelerin Birleşmesi: Kore Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

BOSE, Sahana, *Sea-Lanes of Communication: Japan's Overseas Trade in the Era of Globalization*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Jawaharlal Nehru University, Political Geography Division Centre for International Politics Organization and Disarmanent School of International Studies, New Delhi, 2010.

KARAKAYA, İskender, *11 Eylül 2001 Sonrası ABD'nin Değişen Güvenlik Algılamaları ve Politikaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

LÜLECİ, Çağla, *From Securization to Desecurization: Decoding Turkish Foreign Policy Towards Iran*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013.

METİN, Ümit, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ordu'nun Dış Politikadaki Yeri (ABD Dış politikasında Karar Verme Süreci, Bu Süreç İçerisinde Ordu'nun Yeri ve Dış Politika Aracı Olarak Ordunun Kullanılması)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

STRATEJİK ÇALIŞMALAR

KORKMAZ, Vişne, “Amerikan Mihveri ve Çin'in A2AD Stratejisi Çerçevesinde Doğu Asya Güvenliği”, **Bilgesam Analiz/Doğu Asya ve Pasifik**, No:1271, 23 Aralık 2015.

MILHIET, Paco, “China's Ambition in the Pacific: Worldwide Geopolitical Issues”, **Institut de Relations Internationales et Strategiques**, Asia Focus#49-Asia Program, Kasım 2017.

Mohan, Raja, “Donald Trump’s “Indo-Pacific” and America’s India Conundrum”, **Institute of South Asian Studies- National University of Singapoure**, No: 476, 13 Kasım 2017.

PATERSON, Pat, “Origins of U.S. Foreign Policy”, **Perry Center Occasional Paper**, William J. Perry Center for Hemispheric Defence Studies, Şubat 2018.

PRUZYSTUP, James J.; SAUNDERS, Philip C., “Asia and Trump Administration: Challenges, Opprotunities and A Road Ahead”, **Institute for National Strategic Studies National Defence University**, Washington D.C., Strategic Perspectives, No: 26, Haziran 2017.

SUTTER, Robert G.; BROWN, Michael E.; ADAMSON, Timothy J.A.; MOCHIZUKI, Mike M.; OLLAPALLY, DEEPA, “Balancing Acts: The U.S. Rebalance and Asia-Pacific Stability”, **Elliott School of International Affairs; Sigur Center for Asian Studies**, Ağustos 2013.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AKGÜN, Birol, “Trump Döneminde Amerikan Dış Politikası: Düzenlen Kaosa”, **Dünya Bülteni**, 5 Ağustos 2019, <https://www.dunyabulteni.net/dubam/trump-doneminde-amerikan-dis-politikasi-duzenlen-kaosa-prof-dr-birol-akgun-h446422.html>, (E.T. 12.02.2020).

ALAGÖZ, Emine Akçadağ, “Doğu Çin Denzinde Gerginlik: Senkaku/Diaoyu Adaları”, **Bilgesam**, 13.10.2012, <http://www.bilgesam.org/incele/130/-dogu-cin-denizi%E2%80%99nde-gerginlik--senkaku-diaoyu-adalari-sorunu/#.WiuoGNSLTs3> (E.T. 04.01.2020).

ALBERT, Eleanor, “What the Know About The Sanctions on North Korea”, **Council on Foreign Relations**, 3 Ocak 2018, <https://www.cfr.org/background/what-know-about-sanctions-north-korea> , (E.T. 04.04.2020).

ALPEREN, Ümit, “Pandeminin Çin Batı İlişkilerine Etkisi ve Türkiye”, **Anadolu Ajansı**, 28.05.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pandeminin-cin-bati-iliskilerine-etkisi-ve-turkiye/1856358?fbclid=IwAR1->

D8tIsPrYjBIYz2NJ_q7dt8yKLL-QXH_3-sbrmzcCm-k8giNN_miCWjs, (E.T. 13.06.2020).

AVERY, Emma Chanlet; KRONSTADT, Alan K.; LAWRENCE, Susan V.; MANYIN, Mark E., “The Asia-Pacific: Challenges and Opportunities for U.S. Policy”, **Congressional Research Service**, Rapor No: IF11047, Aralık 14, 2018, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11047>, (E.T. 16.05.2020).

AVDALIANI, Emil, “Russia’s Shift from Greater Europe to “Greater Asia”, **The Begin Sadat-Center for Strategic Studies**, Mart 15 2020, <https://besacenter.org/perspectives-papers/russia-greater-asia/>, (E.T. 17.03.2020).

BAJPAI, Kanti, “Human Security: Concept and Measurement”, **Kroc Institute Occasional Paper#19:OP/1**, Ağustos 2000, http://www.conflictresolution.org/bin/Kanti_Bajpai-Human_Security_Concept_and_Measurement.pdf.

BAYRAM, Duygu Çağla, “Hindistan Seçimlerinde Sona Doğru”, **Anadolu Ajansı**, 09.05.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/hindistan-secimlerinde-sona-dogru/1474353>, (E.T. 02.06.2020).

BİNGÖL, Oktay, “ABD-Çin Ticaret Mücadelesi: Savaş ya da Kontrollü Tırmanma”, **Merkezi Strateji Enstitüsü**, Güncel Değerlendirme, 27.08.2018, https://www.academia.edu/37342713/ABD-%C3%87in_ticaret_m%C3%BCcadelesi_Sava%C5%9F_ya_da_kontroll%C3%BC_t%C4%B1rmanma, (E.T. 19.03.2020).

BİRDİŞLİ, Fikret, “ABD’nin Yeni Dış Politikası: “İleri Konuşlandırılmış Diplomasi” ve Uluslararası Sistemin Yeniden Yapılandırılması”, **1st International Interdisciplinary Social Inquiry Conference**, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 17-21 Haziran, www.academia.edu , (E.T. 11.02.2020).

BBC, “North Korea-US Tensions: How Worried Should You Be?”, 25 Eylül, 2017, <https://www.bbc.com/news/world-asia-40882877>, (E.T. 05.04.2020).

Britannica, “Collective Security”, <https://www.britannica.com/topic/collective-security>, (E.T. 07.11.2020).

Britannica, “Taiwan Strait”, <https://www.britannica.com/place/Taiwan-Strait> , (E.T. 10.12.2019).

BUGAJSKI, Janusz “Presentation for the 2011 Annual Security Review Conference, Working Session II: Early warning, conflict prevention, crisis management, conflict resolution, and post-conflict rehabilitation: lessons learned and way ahead”, **Center for Strategic and International Student (CSIS)**, Washington DC., 2011, <https://www.osce.org/cio/80530?download=true> (E.T. 23.06.2019).

BUSH, Richard, “America’s Alliances and Security Partnerships in East Asia: Introducton”, **Brookings Institutions**, Temmuz 2016, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Paper-1.pdf> (E.T. 18.02.2020).

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/401.html>, (E.T. 27.12.2019).

Central Intelligence Agency, “Ethnic Groups”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/400.html> , (E.T. 27.12.2019).

CLINTON, Hillary, “America’s Pacific Century”, **Foreign Policy**, Kasım 12, https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/cpd/easg/easg_calendar/america27s_pacific_century_2011.pdf , (E.T. 11.02.2020).

ÇELİKKOL, Oğuz, “ABD’nin Kuzey Kore Sorunu”, **Hürriyet**, 22 Mart 2018, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/abdnin-kuzey-kore-sorunu-40780231>, (E.T. 05.04.2020).

ÇEVİKÖZ, Ünal, “Kuzey Kore Ne İstiyor?”, **Hürriyet**, 4 Eylül 2017, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/unal-cevikoz/kuzey-kore-ne-istiyor-40568644>, (E.T. 05.04.2020).

Defence & Technology, “Asya-Pasifik Dengesinde Yükselen Güç Çin”, 14 Ağustos 2019, <http://defenceandtechnology.com/asya-pasifik-dengesinde-yukselen-guc-cin/>, (E.T. 10.03.2020).

EVERS, Hans Dieter; GERKE, Solvay, “The Strategic Importance of the Straits of Malacca for World Trade and Regional Development”, **Center for Development Research**, ZEF Working Series, S. 17, Bonn Üniversitesi, 2006, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/88407/1/578445646.pdf> (E.T. 10.12.2019).

GRAY, Kevin, “Sanctions on North Korea ara Counterproductive”, 26 Kasım 2019, <https://www.justsecurity.org/67473/sanctions-on-north-korea-are-counterproductive/>, (E.T. 04.04.2020).

GUOXING, Ji, “SLOC Security in the Asia Pacific”, **Center Occasional Paper Asia-Pacific Center for Security Studies**, Honolulu, Hawai, Şubat 2000, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=445771>, (E.T. 10.12.2019).

HANAYİ, Omirbek, “Çin’in Yeni Dış Politika Yaklaşımı”, **Eurasian Research Institute Weekly E-Bulletin**, 27.11.2018-03.12.2018, No: 188, <https://eurasian-research.org/web/publications/Haftalik-e-bulten-27-11-2018-03-12-2018-No-188.pdf?1544963666>, (E.T. 10.03.2020).

<https://amti.csis.org/chinas-reach-grown-island-chains/> (E.T. 03.04.2020)

<https://amti.csis.org/scs-features-map/> (E.T. 07.01.2020).

<https://amti.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/> (E.T. 07.01.2020).

<https://carnegie.ru/2012/12/11/russia-s-pacific-future-solving-south-kuril-islands-dispute-pub-50325> (E.T. 07.01.2020).

https://en.wikipedia.org/wiki/Unified_combatant_command#/media/File:GC_CMAP_2019.png, (03.03.2020).

<http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-proje-ye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/> (E.T. 11.03.2020).

<https://isj.org.uk/imperialism-and-instability-in-east-asia-today/> (E.T. 02.04.2020)

<http://vsktelangana.org/belt-and-road-initiative-implications-for-central-asia/>, (E.T. 11.03.2020)

<https://www.businessinsider.com/tensions-in-the-south-china-sea-explained-in-18-maps-2015-1#3trade-routes-and-straits-3> (E.T. 13.12.2019).

<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=8270> , (E.T. 07.01.2020)

<http://www.hbstrateji.com/amerikan-dis-politikasinda-jeopolitik-teoriler-ve-pratikler-101> (E.T. 01.03.2020).

<https://www.mapsofworld.com/answers/geography/europe-separate-from-asia/> (E.T. 19.11.2019).

<https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/asia/> (E.T. 19.11.2019).

<http://pacificidf.org/vision-2/> (E.T. 19.11.2019).

http://www.southchinasea.org/files/2011/08/schina_sea_88.jpg
(E.T.07.01.2020)

<https://www.universetoday.com/73865/what-is-the-largest-continent/> (E.T. 19.11.2019)

International Monetary Fund (IMF), <https://www.imf.org> , (E.T. 28.12.2019)

International Trade Centre, Trade Map, <https://www.trademap.org/Index.aspx> , (E.T. 28.12.2019).

KABAKÇI, Fuat; DURUL, Tevfik, “Doğu Çin Denizi’ndeki Egemenlik Tartışmaları”, **Anadolu Ajansı**, 24.02.2017, <http://aa.com.tr/tr/dunya/dogu-cin-denizindeki-egemenlik-tartismalari/758351> (E.T. 04.01.2020).

KANCI, Mehmet, “Doğu Asya’da Savaş Davulları”, **Avrasya İncelemeleri Merkezi**, Blog No: 21, 30.09.2012, <https://avim.org.tr/Blog/DOGU-ASYA-DA-SAVAS-DAVULLARI>, (E.T. 04.01.2020).

KARDAŞ, Tuncay, “Trump Dönemi ABD Dış Politikasını Anlamak”, **Anadolu Ajansı**, 06.04.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-donemi-abd-dis-politikasini-anlamak/1110249>, (E.T. 12.02.2020).

KAPUR, Commodore Lalit, “Geopolitical Lessons of COVID-19 for India”, **Delhi Policy Group**, 4 Mayıs 2020, <https://www.delhipolicygroup.org/publication/policy-papers/geopolitical-lessons-of-covid-19-for-india.html>, (E.T. 09.06.2020).

LUKYANOV, Fyodor, “Doğu’ya Yönelmek: Rusya’nın Asya-Pasifik Stratejisi”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Uygulama Gazetesi**, S. 03, 1 Haziran 2011-1Temmuz 2011, http://aydindergi.aydin.edu.tr/gazeteler/gazete_sayi_3.pdf, (E.T. 17.03.2020).

MAGSAMEN, Kelly E., “U.S. Policy and Strategy in the Asia-Pacific: Challenges and Opportunities”, **Senate Armed Services Committee**, 25 Nisan 2017, https://www.armed-services.senate.gov/download/magsamen_04-25-17, (E.T. 16.05.2020).

OĞUZLU, Tarık, “Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye: Nasıl Bir Dış Politika”, **Panorama Uluslararası İlişkiler Konseyi**, 18 Ocak 2020, https://www.uikpanorama.com/blog/2020/01/18/yeni-dunya-duzeni-ve-turkiye-nasil-bir-dis-politika/?fbclid=IwAR0xvxo-hGq5Cb489ILPuFTzgJPc52rFesSLz-Q7LSf9Xtmbgy4Jjup3_iU, (E.T. 13.06.2020).

ÖRMECİ, Ozan, “Asya’da Kriz Noktası: Senkaku Adaları”, **Uluslararası Politika Akademisi**, 5 Mayıs 2015, <http://politikaakademisi.org/2015/05/05/asyada-kriz-noktası-senkaku-adalari/>, (E.T. 04.01.2020).

ÖZTÜRK, Osman Metin, “Bekâ Sorunu, “Ulus İnşası” ve Güvenli Bölge Uygulaması”, **Asya Çalışmaları Merkezi**, 18 Ocak 2019, <http://ascmer.org/beka-sorunu-ulus-insasi-ve-guvenli-bolge-uygulamasi/> (E.T. 20.10.2019).

ÖZTÜRK, Osman Metin, “Meydan Çin’e Kalacak Gözüküyor”, **Asya Çalışmaları Merkezi**, 10 Mayıs 2019, <http://ascmer.org/meydan-cine-kalacak-gozukuyor/>, (E.T. 10.03.2020).

Pew Research Center Religion & Public Life, <http://globalreligiousfutures.org/explorer/custom#/?subtopic=15>, (E.T. 27.12.2019).

PIERACCINI, Federico, “The United States and The Race for Global Hegemony”, Çevirmen: Nizamettin Karabek, **Strategic Culture Foundation**, Aralık 23, 2016, https://kafkassam.com/amerika-birlesik-devletleri-ve-kuresel-hegemonya-savasi.html?fbclid=IwAR0uL0NNxDCHxxh-lw4JHj4DKUQClnst5vFFPDnw3-3aKar_8ALqxoRdby8, (E.T. 28.02.2020).

ROGGEVEEN, Sam, “The Other North Korea Question: How Important Is The Korean Peninsula To The US?”, **Lowy Institute**, 29 Mart 2018, <https://www.lowyinstitute.org/publications/other-north-korea-question-how-important-korean-peninsula-us>, (E.T. 05.04.2020).

RUDD, Kevin, “Russia’s Role in Asia-Pacific Security Architecture”, **Russia in Global Affairs**, S. 3, 2016 Temmuz/Eylül,

<https://eng.globalaffairs.ru/articles/russias-role-in-asia-pacific-security-architecture/>, (E.T. 17.03.2020).

SAĞLAM, Mühdan, “Enerjiden Ekonomiye Rusya Asya-Pasifik’te “Varım” Diyor”, **Gazeteduvar**, 26 Eylül 2018, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/09/26/enerjiden-ekonomiye-rusya-asya-pasifikte-varim-diyor/>, (E.T. 17.03.2020).

SAĞLAM, Mühdan, “Küresel Güç Mücadelesinin Yeni Adresi: Asya-Pasifik V”, **Mülkiye Haber**, 31 Mayıs 2017, <http://mulkiyehaber.net/kuresel-guc-mucadelesinin-yeni-adresi-asya-pasifik-v/>, (E.T. 18.03.2020).

SHARMA, Ashok, “Great Power Politics in the Post-Covid-19 World”, **Australian Institute of International Affairs**, 1 Nisan 2020, <http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/great-power-politics-in-the-post-covid-19-world/>, (E.T. 09.06.2020).

Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932018%20in%20constant%20%282017%29%20USD%20%28pdf%29.pdf>, (E.T. 09.01.2020).

ŞATIROĞLU, Tunç, “ABD’nin Afganistan ve Irak Savaşlarının Maliyeti”, **Kanal Finans**, 22 Eylül 2016, <https://kanalfinans.com/editor/abdnin-afganistan-ve-irak-savaslarinin-maliyeti-tunc-satiroglu> (E.T. 11.02.2020).

Tinmore Institute, <http://www.tinmore.com/security-def.php>, (E.T. 07.11.2020).

The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2> (E.T. 15.12.2019).

The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (E.T. 31.12.2019).

TONCHEV, Plamen, “The Belt and Road After Covid-19”, **The Diplomat**, 7 Nisan 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/the-belt-and-road-after-covid-19/>, (E.T. 09.06.2020).

Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp>, (E.T. 28.12.2019).

TULUN, Teoman Ertuğrul, “Güneydoğu Asya’daki Eski Dostlar Arasında Anlaşmazlıklar ve Yeni Dış Politika Yönelimleri”, **Avrasya İncelemeleri Merkezi**, Analiz No: 2017/5, 25.01.2017, <https://avim.org.tr/tr/Analiz/GUNEYDOGU-ASYA-DA-ESKI-DOSTLAR-ARASINDA-ANLASMAZLIKLAR-VE-YENI-DIS-POLITIKA-YONELIMLERI>, (E.T. 10.03.2020).

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr (E. T. 15.12.2019).

Türk Dil Kurumu, <http://tdk.gov.tr/>, (E.T. 13.06.2019).

United Nations, “**Charter of the United Nations**”, Chapter 6, Article 33, <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vi/index.html> , (E.T. 05.04.2020).

United Nations, Data Query, <https://population.un.org/wpp/DataQuery/> , (E.T. 26.12.2019)

United Nations, “Geographic Regions”, <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>, (E.T. 19.11.2019).

United Nations, <http://www.cyprusun.org/> , (E.T. 19.11.2019).

United Nations, “Perspectives on Population Ageing in the Asia-Pacific Region”, **UNFPA Asia and the Pacific Regional Office**, 2017, <https://asiapacific.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Perspectives%20on%20%20Population%20Ageing%20Report%20for%20Website.pdf>, (E.T. 28.12.2019).

US Bureau of East Asian and Pacific Affairs, <https://www.state.gov/key-topics-bureau-of-east-asian-and-pacific-affairs/>, (E.T. 04.04.2020).

U.S. Energy Information Administration, “Territorial Disputed hamper Exploration and Production of Resources in the East China Sea”, 05.10.2012, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=8270> , (E.T. 04.01.2020).

U.S. Energy Information Administration (EIA), <https://www.eia.gov/beta/>, (E.T. 15.12.2019).

ÜSTÜN, Kadir, “Amerikan Dış Politikası Nereye?”, **Kriter**, S. 36, Yıl 4, Haziran 2019, <https://kriterdergi.com/dis-politika/amerikan-dis-politikasi-nereye>, (E.T. 12.02.2020).

VORNDICK, Wilson, “China’s Reach Has Grown; So Should the Island Chains”, **Center for Strategic and International Student**, 22 Ekim 2018, <https://amti.csis.org/chinas-reach-grown-island-chains/>, (E.T. 03.04.2020).

WRONG, Edward; KOETLL, Christoph; HURST, Whitney; POVOLEDO, Elisabetta, “Armored Cars, Robots and Coal: North Korea Defies U.S. by Evading Sanctions”, **The New York Times**, 9 Mart 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/09/world/asia/north-korea-sanctions.html>, (E.T. 04.04.2020).

WYNE, Ali, “Sustaining America’s Economic Strength in the Asia-Pacific: A Narrowing Window of Opportunity”, **Rand Corporation**, 8 Kasım 2017, https://www.rand.org/blog/2017/11/sustaining-americas-economic-strength-in-the-asia-pacific.html?fbclid=IwAR1rUbvkkLCqgIFx2rbLIRcMJ9pMa_kfZ_6w6j7R3zQpQh_ujhCvOE1xdvBI, (E.T. 23.04.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Saffet YERLİKAYA, 27.12.1994 tarihinde Erzurum’da doğmuştur. İlköğrenimini Ömer Nasuhi Bilmen İlköğretim Okulu’nda (2001-2009); Lise öğrenimini Atatürk Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi (2009-2010) ve Yıldızkent Nafiz Bey Ticaret Meslek Lisesi (2010-2013) Bilgisayarlı Muhasebe ve Finansman alanında; Lisans öğrenimini de Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler bölümünde (2013-2017) tamamlamıştır. Lisans öğrenimi süresi içerisinde 2016 yılı Nisan ayı boyunca Avrupa Gönüllülük Hizmeti - *European Voluntary Service*- projesi kapsamında Portekiz, başkent Lizbon’da sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak hizmette bulunmuştur. Yüksek Lisans öğrenimini ise Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda (2017-2021) “*21. Yüzyılda ABD Dış Politikasında Pasifik Güvenliği Perspektifi*” adlı tez çalışmasını sunarak tamamlamıştır.